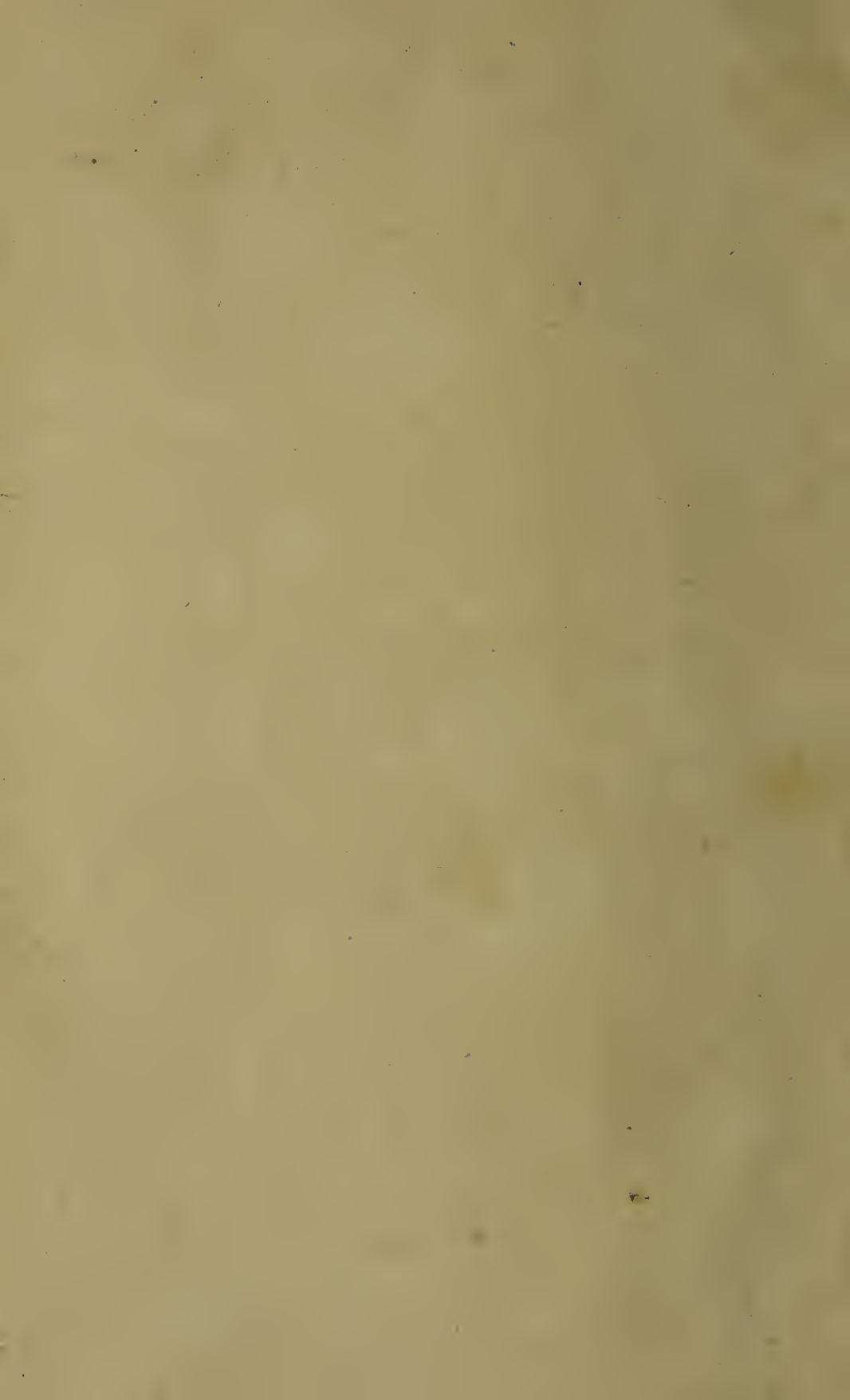
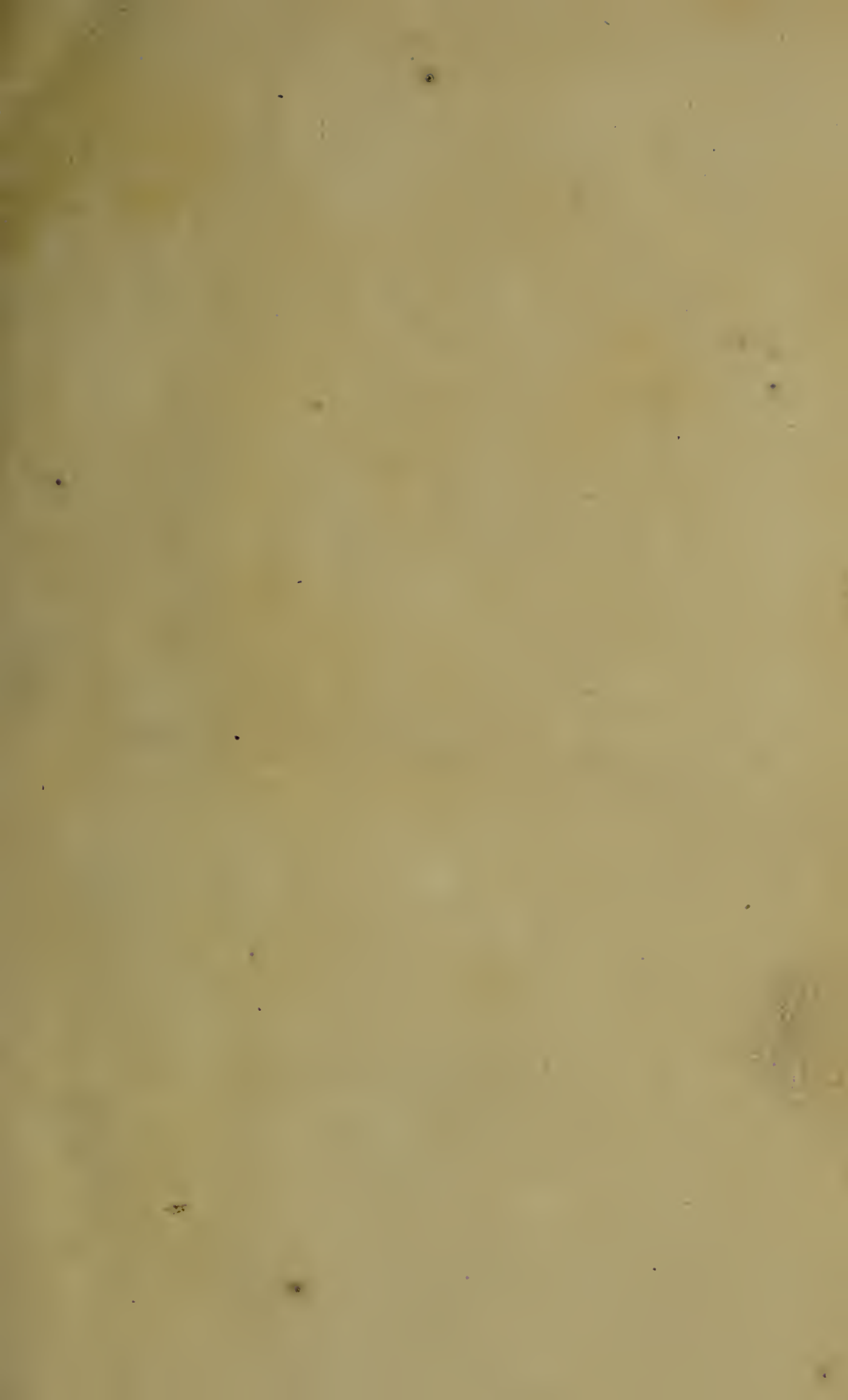

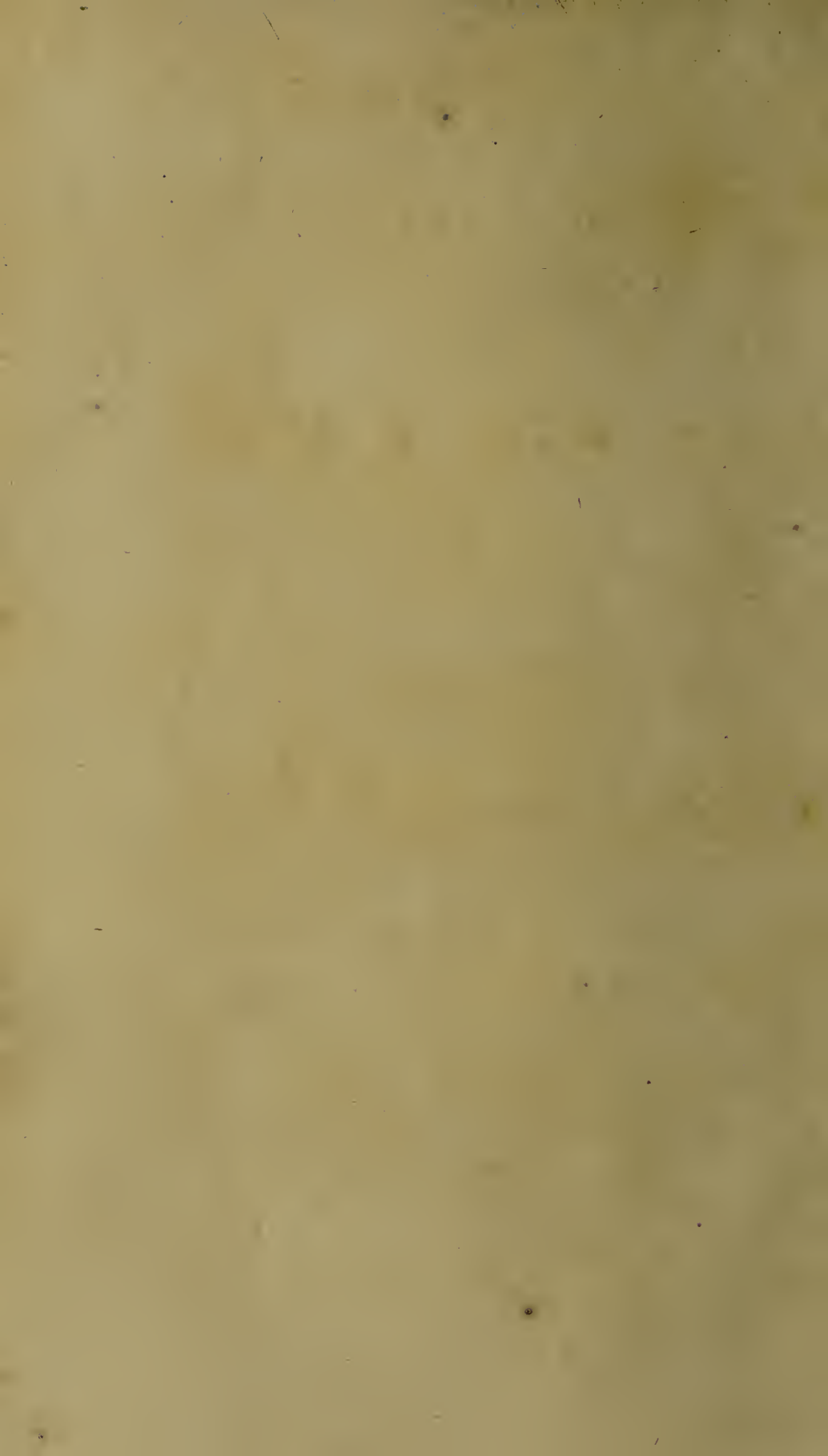

48028/B

4260
NIEUWE OEFFENING
D E R
GENEESKUNDE,

BEHELZENDE EENE
B E S C H R Y V I N G

V A N D E
Z I E K T E N,

D E R Z E L V E R
OORZAAKEN, KENTEKENEN,
VOORTEKENEN EN HULP-
MIDDELEN,

Gefchikt naar de wyze der beste, inzonderheid
nieuwe Schryvers der Geneeskunde,

D O O R
P E T E R S H A W,

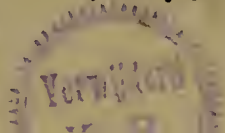
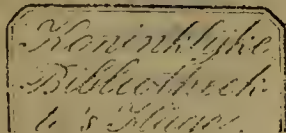
Geneesheer te Scarborough.

Naar den *Vyfden Druk* uit het *Engelsch Vertaald*,
en met eenige *Aantekeningen* vermeerderd.

T W E E D E D E E L.

Te A M S T E R D A M,
By I S A A K T I R I O N, 1742.

MIRUWE OFFENING

D E R

GENEESKUNDE

WASSERKUNDE

N I E R T I N

WASSERKUNDE
WASSERKUNDE
WASSERKUNDE

WASSERKUNDE
WASSERKUNDE

WASSERKUNDE

WASSERKUNDE
WASSERKUNDE

WASSERKUNDE

I N H O U D.

T W E E D E D E E L.

Van de Ziekten der Vrouwen.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Verhinderling en Opstopping der Maandstonden. Pag. 1

<i>Opstying.</i>	11
<i>Razende Moer.</i>	23
<i>Groene Ziekte.</i>	26
<i>Witte Vloed.</i>	31
<i>Verlapping van de Banden der Lyfmoeder.</i>	39
<i>Ontsteeking van de Lyfmoeder, Scheede, enz.</i>	44
<i>Scirreufe Gezwellen, en Kankeragtige Verzwelingen in de Lyfmoeder.</i>	48
<i>Heet Vuur, en Versterving in de Lyfmoeder.</i>	53
<i>Onvrugtbaarheid.</i>	55

T W E E D E A F D E E L I N G.

<i>Ziekten der Zwangere Vrouwen.</i>	65
<i>Moejelykheid der Waterloozing en Wegloopen der Pis.</i>	81
<i>Zuigers of Valsche Bevrugtingen.</i>	89
<i>Miskraam.</i>	95

D E R D E A F D E E L I N G.

Ziekten welke de Verlossing verzellen.

<i>Natuurlyke Geboorte.</i>	99
<i>Ziekten welke de Moejelyke Baaringen verzellen.</i>	112
<i>Ziekten welke de Onnatuurlyke Baaringen verzellen.</i>	128
<i>Manier van Verlossing door Werktuigen.</i>	136
<i>Keizerlyke Operatie.</i>	138

V I E R D E A F D E E L I N G.

Ziekten op de Verlossing volgende.

<i>Storting.</i>	140
<i>Opstopping der Kraamvloed.</i>	144
<i>Ziekten der Borsten op de Verlossing volgende.</i>	162

DERDE DEEL.

Ziekten der Kinderen. Pag. 181
Engelsche Ziekte. 202

VIERDE DEEL.

EERSTE AFDEELING.

Uitwendige Ziekten, vereischende de hulp der Heelkundige Operatien.	211
Gezwollen in 't algemeen.	213
Gezwollen, in 't byzonder Kneuzingen.	238
Nagtgezwollen en Hondsblaaren.	248
Klieren en Builen.	249
Aderspatten.	251
Slagader Breuken.	255
Springend Vuur.	259
Zugtige Gezwollen.	262
Winderige Gezwollen.	271
Knobbelagtige Gezwollen.	274
Kankeragtige en Knoestagtige Gezwollen.	286
Wratten.	293
Extercogen.	301

TWEEDE AFDEELING.

Zweeren en Beenbedervingen.	304
-----------------------------	-----

DERDE AFDEELING.

Wonden.	327
---------	-----

VIERDE AFDEELING.

Heet Vuur.	364
------------	-----

VYFDE AFDEELING.

Been-Breuken.	378
---------------	-----

ZESDE AFDEELING.

Ontwrigtingen.	398
----------------	-----

NIEUWE OEFFENING
 DER
 GENEESKUNDE.
 TWEEDE DEEL.

EERSTE AFDEELING.

Ziekten der Vrouwen.

VERHINDERING (a) EN OP-
 STOPPING (b) DER MAAND-
 STONDEN (c).

I. ls Vrouwen, die niet oud zyn, nog Om-
 zwanger, nog zoogende, haare maan- schryf
 delyke ontlastingen hebben na lan- ving.
 ger tusschentyden, of in minder hoe-
 veelheid dan naar gewoonte, worden deeze
 ontlastingen gezegd verhinderd te zyn. Maar
 geheel opgestopt, als 'er geene tekenen van
 gezien worden op de verwagte ommegangen,
 of in den tusschentyd.

2. Deeze byzondere verhindering of opstop- Oor-
 ping kan komen van eene slymerigheid (d) of zaak.

II. DEEL.

A

dik-

(a) Obstructio. (b) Suppressio.

(c) Menfes. (d) Visciditas.

2 NIEUWE OEFFENING

dikheid (e) in het bloed , of strakheid (f) der vaten : gelyk ook van bloedrykheid (g) , veroorzaakt van koude , verstopte doorwaaffening (h) , aan de koude lugt blootgesteld te zyn , koud water te drinken , enz. Lange en hevige ziekten , fchielyke vrees , de vermeerdering van andere uitloozingen , of bloedftor-tingen (i) , te zamentrekkende middelen (k) , en fterke beweging kunnen ook oorzaak tot deeze ziekte geeven.

Kente-
kenen.

3. Als de Maandftonden , 't zy ten deele of geheel zyn opgestopt , komt 'er gemeenelyk de eene of andere bloedftorting , als inzonderheid uit de neus , fpuwen of braaken van bloed , enz. daar is ook gemeenelyk pyn in het hoofd , walging van spys , verzeld met verkeerde eet-
luft (l) en een kwaad geftel (m) , de witte vloed (n) , flaauwte , een snelle en flappe pols , dofheid en invalling der oogen , een langzaame fleepende koorts (o) , hoeft , en moejelykheid van ademhaaling , en zomtyds dulligheid (p) , jigt (q) , flapeloosheid , hartklopping (r) , draajing (s) , opftying (t) , bloozende kouleur in het aangezigt , een fterke pols , een span-
nende pyn omtrent de lyfmoeder (v) , en eene zwelling der aderen ; welke vier laafte toe-
vallen zekere tekens zyn , dat de verftopping voortkomt van eene strakheid der vaten. Met 'er tyd vermeerderen de toevallen , met zwel-
ling en hardigheid van den buik , dyën , beenen ,
en

(e) Lentor. (f) Tenacitas. (g) Plethora.

(h) Perſpiratio (i) Haemorrhagia.

(k) Adſtringentia. (l) Malacia. (m) Cachexia.

(n) Fluor Albus (o) Febris Heſtica. (p) Mania.

(q) Arthritis. (r) Palpitatio Cordis. (s) Vertigo.

(t) Paſſio Hyſterica. (v) Uterus.

en voeten ; de pis ziet rood , bloedig , en is klein in hoeveelheid ; dan volgt 'er benaautheid, droefheid, wanhoop, groote dorst, pyn in de ruggegraad (x), waterzugt (y), enz.

4. Een geheele opstopping is moejelyk te ^{Voorte-} geneezen, en gevaarlyker dan als ze alleen ten ^{kenen.} deele is, en die van dikheid der vogten of strakheid der vaten, dan die van bloedrykheid (z) voortkomt. Die verstoppingen, die van uit-sporige vrees, vreugde, enz. komen, gaan gemeenelyk van zelf over, na dat zulke groote driften over zyn. In 't algemeen worden de moejelykheid der geneezing, en het gevaar der ziekte, afgenomen van de grootte der toeval-len, vergeleken met den tyd der opstopping. Men heeft bevonden dat vette Vrouwen, en zulke die zig sterk beweegen, deeze opstopping zonder ongemak verdraagen kunnen.

5. Matige beweging is dienstig, gebruikt ^{Levens-} zynde omtrent de wederkomst der ommegan-^{wys.} gen. Als 'er eene dikheid der vogten is, zyni lepelkost en zoppen dienstig. De slaap moet matig zyn, om dat hy met de doorwaasfeming te vermeerderen de vloeijing vertraagt. Alle spyzen, die in dit geval genomen worden, moeten warm zyn.

6. Twee dingen moet men inzonderheid op ^{Genee-} merken met opzigt op de geneezing; namelyk ^{zing in} eerst, om de dikheid of taatheid van het bloed ^{'t alge-} weg te neemen, of deszelfs veelheid te ver-^{meen.} minderen, als 'er een bloedrykheid is; en ten-tweeden, om de verstoppende oorzaak weg te neemen, of de vaten te verslappen, waar door de verwagte uitloozing geschieden moet.

A 2

In

(x) Spina Dorfi. (y) Hydrops. (z) Plethora.

4 NIEUWE OEFFENING

In alle opstoppingen der Maandstonden derhalven, schynt de aderlaating noodzakelyk te zyn. Maar die word in 't algemeen geoordeeld dienstigst te zyn, als ze geschied in de moederader (a). Kopglazen (b) met vlymen (c) worden ook nuttig geoordeeld. Zulk soort van uitloozingen kan voor enigen tyd, geduurende de geneezing, gemaakt worden, hoewel ze kragtigst zyn in den beginne, en voornamelyk als ze omtrent de gestelde ommegang der vloeijing gebruikt worden. De aderlaating moet nooit verzuimd worden voor het geeven der staalmiddelen (d), of wat ook anders de snelheid of de kragt des bloeds kan vermeerderen *.

7. Pur-

- (a) Vena Saphaena. (b) Cucurbitæ.
(c) Scarificatio. (d) Chalybeata.

* Men zou kunnen twyffelen, of de Aderlaating in alle zoorten van opstoppingen der Maandstonden noodzakelyk was. Daar zyn gevallen, waar in deeze opstopping alleen schynt veroorzaakt te worden, om dat 'er geene genoegzaame vogten zyn, die door deezen weg uitgeloozd worden. De Zieken, waar in dit bespeurd word, hebben of geen, of een verkeerde eelust: ze zyn bleek, bol, zwak, en vertoonen naulyks een droppel goed bloed te hebben in de vaten der tong, de lippen, en andere deelen, waar in de bloedvaten zelve bloot leggen. Wat zal de aderlaating hier anders doen, dan de weinige gekookte en natuurlyke vogten des lighaams wegneemen, zo dat in derzelver plaats uit de gebruikte spyzen rauwe en wateragtige vogten volgen zullen? Dus zou de oorzaak der opstopping vermeerderd worden. In die gevallen schynt daarom het beter de maag en darmen te versterken door verwarmende, slymverdunnende, en zagtelyk zamentrekkende middelen; zonder het staal te vergeeten, 't welk in deeze ziekten eene wonderlyke kragt heeft. Ondertusschen geeft men de Zieken voedzaame spyzen, die evenwel gemakkelyk te verteeren zyn. Men verbiedt haar het misbruik van wateragtige vogten, en raad haar liever aan zwaare bieren, Brunswyker

7. Purgeermiddelen (e) zyn dienstig na de aderlaating, en kunnen op de volgende wyze gegeven worden:

℞. *Pil. Fætid. Extract. Rud. aã scr. j. Tart. Vitriol. Sal. Tartar. aã gr. v. Ol. Succin. gtt. j. Syr. de Spina Cervin. f. pil. v. pro dosi.* Of

℞. *Pil. ex Duob. dr. ℞. Calomel. scr. ℞. Borac. Sal. Volat. Succin. aã gr. vj. Ol. Sabin. gtt. ij. f. pil. No. v*, om 'er twee tegen den nacht, en de overigen 's morgens te neemen, met een goed bestier, eens of tweemaal ter week, tot vier of vyf reizen.

8. Of omtrent de tyd van haare verwagte wederkomst.

℞. *Calomel. gr. xv. Conserv. Rosar. Rubr. q. s. f. pilula*, tegen den nacht te neemen, en op den volgenden morgen de volgende bolus.

℞. *Pulv. Jalapp. Sanct. aã scr. j. Tart. Vitriol. gr. vj. Ol. Puleg. gtt. ij. Syr. de Spina Cervin. q. s. f. bolus.* Of

℞. *Pil. Ruff. Stomach. cum Gumm. aã scr. j. Resin. Jalapp. gr. v. Borac. Sal. Succin. Volat. aã gr. vj. Syr. de Spina Cervin. q. s. f. pilul. No. vj. pro dosi.*

A 3

Of

(e) Cathartica.

wyker mom, enz. Lighaamelyke beweegingen, ryden in een wagen, vryvingen van verscheiden deelen des lighaams, enz. hebben hier ook zeer groote nuttigheid. Deeze en diergelyke middelen hebben 'er veele zonder aderlaating geholpen: en ze zyn ook zeer dienstig, wanneer de Maandstonden, uit enkele zwakheid, agterblyven in zulken, welke die vloeijing nog nooit gehad hebben. Maar in andere gevallen, waar in de Zieke bloedryk is, of de vaten der lyfmoeder zyn opgestopt, zal eene aderlaating, inzonderheid verzeld met geduurige badingen der voeten, en vryving der onderste deelen, van grooten dienst zyn.

Of

R. *Tinct. Sacr. unc ij. ℞. Elix. Ppt. Tinct. Castor. Myrrh. aã dr. j. Aq. Hyster. unc ℞. m. f. haustus*; 's morgens te neemen, en naar vereisch van zaaken te herhaalen.

Men moet aanmerken, dat, hoewel de kwikmiddelen (f) zeer dienstig zyn om bynaar alle soorten van verstoppingen weg te neemen, die nogtans hier zoo lang niet moeten gebruikt, of in zulke giften gegeven worden, dat ze eene kwyling (g) veroorzaaken, ten zy andere middelen zonder vrugt beproefd waren.

Inbloed- 9. In bloedryke ge-
ryke ge-
stellen. stellen. 9. In bloedryke gestellen kan de volgende purgeerdrank van meer dienst zyn dan de voorgaande.

R. *Fol. Senn. dr. iij. Rad. Ellebor. Nigr. Rhabarb. Sem. Fœnic. Dulc. aã dr. j. Sal. Tartar. dr. ℞. Coque in Aq. Puleg. unc vj. et Colat. unc iij. adde Syr. de Spin. Cervin. dr. ij. Sal. Volat. Ol. gtt. XL. Tinct. Castor. dr. j. m.*

Als de gelegenheid het vereischt kan een bolus met *Calomela* daar voor gegeven worden.

En 10. Die de opstyging (h) hebben, of die aan-
kwaade gestel-
len. getast zyn met een kwaad gestel (i) en een kwaade verteering (k), kunnen de herhaalde purgeermiddelen niet verdraagen; in welk geval een braakmiddel (l) zeer dienstig kan zyn; en als andere middelen vrugteloos bevonden zyn, om deeze verstoppingen weg te neemen, heeft dit dikwils geholpen. In sterke gestellen kan de *Vinum Emeticum* gegeven worden in de hoeveelheid van zes vierendeel loots, maar in die

(f) Mercurialia. (g) Ptyalismus.

(h) Passio Hysterica. (i) Cachexia.

(k) Indigestio. (l) Emeticum.

die van een tederder gestel zyn, is de *Pulv. Rad. Ipecacuann.* dienstiger, genomen zynde met trek-
zel van *Carduus* of diergelyke.

11. Als de Lyder bleek en van een kwaad of wateragtig gestel is, zullen staalmiddelen (m) wel te pas komen, zynde gemengd teffens met dienstige maandstonddryvende middelen (n); maar als de Lyder bloedryk, of hoog van kouleur is, moeten de staalmiddelen nagelaaten worden. Deeze omzigtigheid waargenomen, en de dienstige uitloozingen voorgegegaan zynde, kunnen wy voorschryven, als volgt:

℞. *Pulv. Castor. Croci Myrrh. Borac. Tartar. Vitriol. Sal. Chalyb. aā dr. j. f. pulv.*, om 'er 's morgens en 's avonds *dr. ℞.* van te neemen met vier lepels van de volgende drank.

℞. *Aq. Puleg. Ceras Nigr. Bryon. Comp. aā unc iij. Syr. Croci unc j. Tinct. Castor. dr. ij. m. f. Julap.*

Of

℞. *Troch. de Myrrh. Pulv. Chalyb. aā scr. ℞. Sal. Volat. Succin. Pulv. Zedoar. Sabin. Sal. Tartar. Extract. Croci aā scr. ℞. Ol. Puleg. gtt. ij. Conf. Rutæ scr. j. Syr. Artemis. q. s. f. bolus*, 's morgens en 's avonds te neemen, vyftien dagen lang, met vyf lepels van de volgende drank:

℞. *Aq. Rutæ. Cinnam. ten. Hyster. aā unc iij. Syr. Chalyb. unc j. Tinct. Castor. Croci aā dr. j. m. f. Julap.*

13. De volgende Konferf (o) is zeer dienstig bevonden:

℞. *Conf. Rutæ Absynth. Rom. aā unc ℞. Pulv. Chalyb. dr. vj. Pulv. Ari. Comp. Cort. Winter. Castor. Croci. Myrrh. Rad. Aristol. Rot. Borac. aā dr. j. Æthiop. Min. unc ℞. Syr. e v. Rad. q. s. f. Elect.*,

A 4

om

(m) Chalybeata. (n) Emmenagoga. (o) Electuarium.

om 'er driemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en 'er wat Lissabonsche wyn of *Aq. Puleg.* boven op te drinken.

14. Als 'er liever pillen begeerd worden :

℞. *Pulv. Myrrh. Zedoar. Castor. Croci. Borac. Gumm. Ammon. Sal. Tartar. Campbor. aã dr. j. Sal. Chalyb. Extr. Gentian. dr. ij. Ol. Rutæ, Sabin. Succin. Puleg. aã gtt. iv. Elix. Ppt. dr. j. Syr. Artemis. q. s. f. Pil. No. x. e qualibet dr. j.* om 'er tweemaal daags vyf van te neemen, een maand lang, en 'er wat *Aq. Hyster.* boven op te drinken.

15. In die van een bloedryk gestel zyn, kan 'er, in plaats van staal, *Helleb. Nig.* gegeven worden; of ten minsten, als 'er staal in de mengzels komt, moet 'er ook bygedaan worden *Spec. Hier. Picr. Aloë Socotrīna, Gumm. Ammon., &c.* in zulk eene hoeveelheid dat ze de snelheid des bloeds beugelen, welke te veel door het staal kon opgewekt worden. En deeze manier helpt dikwils, als het de vaten aan zuivering hapert, die niet zoo zeer door sterke purgeermiddelen (p), als door het geduurig gebruik van zuiverende middelen (q) geschieden moet.

16. Als de ziekte maar gering is, kunnen de volgende droppels en drank dienstig zyn :

℞. *Tinct. Helleb. Nigr. Tinct. Chalyb. aã dr. ij. Castor. Elix. Ppt. aã dr. j. m.*, om 'er driemaal daags veertig droppels van te neemen met vier lepels van de volgende drank :

℞. *Rad. Valerian. Sylv. Kub. Tinctur. Dictamn. Elleb. Nigr. aã unc ℥. Coque in Aq. Font. q. s. ad ℥ ij. Sub finem coctionis addend. Rad. Zedoar. Galang. aã dr. iiij. Herb. Puleg. Sabin. Atrip. Olid. Matric. aã m. j. Sem. Fœnic. Dulc. centus dr. iiij.*
Dic-

(p) Cathartica. (q) Deterfiva.

Dictamn. Cret. dr. ij. Stent simul per 6 horas dein colat. adde Vin. Chalyb. unc iij. Aq. Bryon. Comp. unc iv. Syr. Croci unc ij. m. f. Apozema, om'er ook naar believen zes lepels warm van te drinken.

17. Maandstonddryvende wynen (r) kunnen ook met een goeden uitflag gebruikt worden om deeze verstopningen weg te neemen.

℞. *Rad. Elleb. Nigr. Chalyb. cum Sulph. ppt. aā unc j. Zedoar. Rad. Galang. Dictamn. Cret. Croci Castor. Sal. Tart. aā dr. j. Pulv. Sabin. unc β. F. Pulv. Crassus*, infunde in *Vini Alb. Lisbon* ℞ ij. et *Colat. add. Aq. Bryon. Comp. unc iv. m.*, om'er twee- of driemaal daags zes lepels van te neemen.

18. Op de zelfde wyze, en om het zelfde oogmerk te bereiken, kunnen'er ook bereid worden geneezende bieren (s) met *Limat. Chalyb. Herb. Thym. Matricar. Atrip. olid. Sem. Dauci. Cret.*, &c.

19. In zwakke gestellen en die de opstyg- In zwak-
ging (t) hebben, die geen herhaalde pur- ke ge-
geërmiddelen kunnen verdraagen, kunnen de stellen.
klystereen met voordeel in de plaats gebruikt worden.

℞. *Herb. Artemis. Puleg. Atrip. Olid. aā m. j. Rad. Aristol. Long dr. vj. Sem. Dauci Vulg. unc β. Coque in Aq. Font. q. f. Colat. unc xij. adde Tereb. Venet. in Vitello ovi Solut. unc β. Ol. Succin. Funip. Sp. Tereb. aā dr. j. Ol. Rutæ unc ij. m. f. Enema*, tweemaal in de week te gebruiken.

De Klystereen kunnen naar gelang meer pur-
geerende gemaakt worden, door byvoeging

A 5

van

(r) Vina Emmenagoga. (s) Cerevisia Medicata.
(t) Passio Hysterica.

van *Sal. Cathart. Amar. Elect. Lenit. Syr. de Spina Cerv. Pil. Fatid.*, &c.

Als de vaten werke-lyk ver-
stopt zyn.

20. Als de vaten verstopt zyn, moeten wy, om de verstopping weg te neemen, onzen toe-
vlugt neemen tot staal- (v) of kwikmiddelen (x), die het bloed een grooter zwaarte geeven; en als deeze de vaten der lyfmoeder (y) niet ope-
nen, zal het dienstig zyn zulke uitwendige middelen te gebruiken, die eene onmiddelyke
gemeenschap met die vaten zelve hebben; als rookingen, moederpillen (z), baden, stoovin-
gen, en inspuitingen. Wy zullen hier van elk een voorschrift invoegen.

Voor een damp of stooving:

*R. Pulv. Myrrh. unc j. Rad. Zedoar. Aristol. Rot. aã dr. vj. Herb. Puleg. Artemisf. Ruta. Thymi. Sa-
binæ aã m. j. Bacc. Junip. Lauri aã unc ß. Coque in Aq. Font. ℞ iv. et Colat. ℞ iij. adde Vini Albi ℞ ß. Sp. Vini Camphor. Tinct. Castor. Elix. Ppt. aã dr. ij. m.* De Lydende kan dit gebruiken by wyze van stooving of waasslem, ontvangende de damp daar van heet door een tregter twee-
maal daags. Met het zelfde soort van ingre-
diënten kan 'er ook een bad gemaakt worden om dikwils te gebruiken.

21. Als 'er een drooge rook of wierooking (a) vereischt word:

*R. Gumin. Myrrh. Thuris aã unc ß. Succin. Ben-
soin. Gumin. Guajaci. Styrac. Calamit. Camphor. aã dr. ij. Lign. Aloes. Caryoph. Cinnam. Castor. aã dr. j. f. pulvis crassus.* Twee vierendeel loots hier van teffens op heete koolen gestrooid zynde, kan de Lydende de rook daar van ontvangen eens of tweemaal daags.

22. Moe-

(v) Chalybeata. (x) Mercurialia.

(y) Vasa Uterina. (z) Pessaria. (a) Suffitus.

22. Moederpillen worden van zommige zeer gepreezen, als zynde in zeer gróote agting by de ouden, hoewel wy die zelden in de tegenwoordige praktyk ontmoeten.

℞. *Pulv. Myrrh. Spec. Hier. Picr. añ scr. ij. Mell. opt. q. f. m. f. glans.*

Ze prikkelen de vezels, en veroorzaaken een grooter toevloed van vogten naar het deel.

23. Inspuitingen zyn ook dienstig :

℞. *Decoct. Hord. unc viij. Tinct. Myrrh. unc ij. Camphor. dr. j. m. f. injectio*, tweemaal daags met een spuit te gebruiken.

24. Als de Lyder geen verligting vindt van deeze middelen, word'er van zommigen voorgesteld eens in de maand een ader in den arm te openen, en eene dienstige hoeveelheid van bloed weg te neemen, om de plaats der maandelýksche uitloozing te vervullen, en de kwaade uitwerkingen te voorkomen, die uit eene lange verstopping spruiten, en gemeenelyk eindelyk doodelyk worden.

OPSTYGING (a).

I. **D**e *Opstyging* word omschreeven eene ver- Om-
schry-
ving.
eenigde vertóoning van veele toevallen in de vrouwen, die aanwyzen dat haare dierlyke en levendige vermogens zeer ontsteld zyn, als voortkomende dóor de aanval van verscheiden byzondere oorzaaken, aantastende de hersenen, het hart, en de lyfmoeder (b), of met andere woorden, geevende eene ongeregelde beweging aan de dierlyke geesten.

2. Behalven de byzondere te voren gemelde Oorza-
oor-ken.

(a) *Passio Hysterica.* (b) *Uterus.*

oorzaaken der miltzugt (c), kan men de tegenwoordige verschuldigd zyn aan eene opstopping der Maandstonden (d), het ophouden daar van, te sterke vloeijing der kraamvloed (e), eene onzuiverheid van het bloed of vogten, de witte vloed (f), verstoppingen, ongemak in de vaten der lyfmoeder, enz.

Kente-
kenen.

3. De aanvallen zullen in zommigen om de maand wederkomen, en in anderen drie- of viermaal 's Jaars; maar gemeenelyk zyn de ommegangen onzeker, of taften dikwils schielyk aan. De Lyder ligt in het toeval zomtyds als dood, dan word de ademhaaling schielyk digt, kort, en moejelyk, alle de ingewanden worden bevonden eene ongeregelde en stuip-trekkende beweging te hebben, inzonderheid omtrent de borst; daar komt een groot gezwel in de keel, verkeerdelijk by zommigen ondersteld de lyfmoeder te zyn, waar door de Lydende bynaar gewurgd schynt. Dit gezwel word waarschynelyker gezegt voort te komen van eene ongeregelde beweging der geesten en vogten, die eene volheid in deeze deelen veroorzaaken. Geduurende deezen tyd worden de uiterlyke leden ook sterk gerekt en zamengetrokken, zynde de Zieke dan met veel meer kragt voorzien dan natuurlyk; de pols is sterk en tusschenpoozende; de stem heefsch en diep, en zomtyds zwak; de Lydende praat tegen het eind van dit hevige toeval wild, en zomtyds vuil; lagt of schreeuwt, zonder de minste schynbaare uitdaging; en als zy van deeze vermengde verrooning, als 't ware vermoeid is, valt zy wederom

(c) Morbus Hypochondriacus. (d) Menfes.

(e) Lochia. (f) Fluor Albus.

derom in het ander uiterfte , ligt ſprakeloos , de pols is ſlap en zwak , de oogen geflooten , de uiterlyke leden van het lighaam koud , enz. Kort daar na komt de hevige aanval weder ; en dus word de Lydende , met tuſſchenpoozen , zomtyds een uur of twee lang gehouden. Na dat het is overgegaan , klaagt ze van eene algemeene pynelykheid , dofheid , en duizeligheid in het hoofd , en aanſtonds in ſlaap vallende , houdt de aanval voor dien tyd op.

Daar ſchynt eene zeer groote overeenkomſte te zyn tuſſchen de miltzugt (g) in de mannen , en de opſtyging (h) in de vrouwen ; behalven dat het toeval in de eerſte zelden of nooit tot die hoogte komt als in de laaſte. Het gevaarlykſte toeval in de miltzugt is gemeenelyk een opzetting in de keel , die den Lyder met verſtikking dreigt , hoewel men het zelden zoo opmerkt in de mannen , als in de vrouwen. En in plaats van de hevige zamengeſtelde toevallen der opſtyging , hebben de mannen , die de miltzugt hebben , alleen eene zeer groote ontroering in hunne geeſten , of een ongegronde ſchrik , verzeld met benaaudheid. In de tuſſchentyden van deeze toevallen is het hoofd gemeenelyk zwaar , en eene zeer kleine bezigheid ſchynt den geeſt zeer te ontroeren , maar zomtyds blyft de ziekte vaſt , zonder enige merkelyke toevallen , hoewel ze anderzins verzeld is met bedwelmdheid en langduurige kleinmoedigheid , waar in het verſtand ſchynt bedwelmd , of over ſtaag geworpen te zyn : en die toevallen worden gevolgd door andere van vreugde , blydſchap , en ongewoone vrolykheid ,
alle

(g) Morbus Hypochondriacus. (h) Paſſio Hyſterica.

alle van eene diergelyke ingebeeldde oorzaak, en dus volgen ze malkander beurtelings. Eenigzins, hoewel in een minder trap, als elk in zig zelve, gedurende eene volmaakte staat van gezondheid, gewaar word.

Voortekenen.

4. Deze toevallen worden op zig zelve zelden voor gevaarlyk 'gehouden: maar in die van een bloedryk gestel zyn, zyn ze heviger dan in magere gestellen. Als ze voortkomen van eene opstopping der Maandstonden (i), en inzonderheid als ze verzeld zyn met droefheid, zyn ze beide hevig en langduurig. Als ze duuren tot den ouderdom, zyn ze dikwils de oorzaak van maanziekte (k), en verzwakken de zenuwen der maaten, dat ze eene geduurige schrik of ongegronde vrees veroorzaaken; waar van het gevolg bynaar het zelfde is, als of de oorzaak wezentlyk was. Jonge vrouwen voelen gemeenelyk iets van deeze ziekte, als ze eerst beginnen te teelen.

Levenswys.

5. Een vrolyk gezelschap, een goede heldere lugt, en een matig gebruik van wyn zyn van groot belang in de geneezing van deeze ziekte. In andere opzigten kan de levenswyze dezelve zyn met die in de Miltzugt is voorgescreeven. Zie I. Deel, pag. 473, enz.

Geneezing in het toeval.

6. Als de Lyder zeer bloedryk is, en de stuiptrekkende bewegingen hevig, word de aderlaating geoordeeld dienstig te zyn, gedurende het toeval, hoewel die van zommige hedendaagsche Geneesmeesters veroordeeld word *.

7. Maar

(i) Menfes. (k) Morbus Lunaticus..

* De aderlaating word, naar myne gedagten, in deeze ziekte met veel reden veroordeeld: want, volgens onze

zen

7. Maar 't zy die hier nagelaaten word of niet, Azyn, *Sal. Volat. CC. Sp. Sal. Ammon.*, &c. kan aan de neusgaten gebragt, of enige drop-pels *Tinct. Castor.* en *Sal. Volat. Ol.*, gegeven worden met water, of enig dienstig vogt, als *Aq. Puleg. Aq. Hyster*, &c. Of

R. Aq. Puleg. Rutæ. Hyster. aã unc iij. Syr. Artemisf. unc j. ℞. Sal. Volat. Ol. Sp. Lavend. Comp. aã dr. iij. Laud. Liq. Sydenh. dr. j. Aur. Mosaiçi. dr. j. ℞. m. f. Fulap., om 'er alle uuren vier le-pels

zen Schryver zelve, veroorzaakt de Opstyging eene ongeregelde beweging in de dierlyke geesten; en ze onderfeld derhalven, dat de hersens en zenuwen niet behoorlyk gesteld zyn. Zy heeft dan haare zitplaats in deelen, tot welke het bloed niet komen kan, en de uitloozing kan geene onmiddelyke uitwerking op de-zelve doen, om de ongerelde beweging te verbeteren. Daarenboven, wanneer men het bloed in deeze Lyders vermindert, kunnen de rauwe zappen uit het nieuwe voedzel, door de melkvaten tot het bloed gevoerd, niet behoorlyk gekookt en bereid worden: want het is zeker, dat deeze kooking en bereiding veel gelukkiger verrigt word, naar maate onze natuurlyke vogten over-vloediger en beter gesteld zyn. Derhalven krygen deeze Zieken lossen en wateragtiger vogten in plaats van die, welke zy door de aderlaating verlooren hebben; en gelyk de behoorlyke afscheiding der zenuwgeesten zekerlyk ook van eene goede gesteldheid des bloeds af hangt, zoo moeten deeze geesten, ingeval 'er slegter bloed is, ook minder goed, en daar door meer vatbaar zyn voor ongeregelde bewegingen. Waar by nog komt, dat men de vaste deelen, door aderlaating, ook verzwakt en on-bekwaamer maakt tot hunne natuurlyke spanningen en zamentrekkingen. En eindelyk leert ook de onder-vinding, dat schoon de aderlaating in 't begin aan deeze Ziekten schynt voordeel te doen, zy nogtans ver-ergeren, hoe meer de aderlaatingen herhaald worden. Dit, meen ik, gaat in de meeste gevallen door; maar daar bloedrykheid, groote ontsteltenis, enz. beyonden word, blyve het der voorzigtigheid eenes Geneesmeesters aanbevolen, of by moet aderlaaten, of niet.

pels van te neemen, geduurende het toeval, om slaap te verwekken. Of

℞. *Trocb. de Myrrh. Gumm. Ammon. aā scr. j. Aq. Puleg. unc ij. Hyster. dr. vj. Sp. Lavend. Comp. Tinct. Castor. Sp. CC. aā gut. xxx. Sacch. Alb. q. f. f. Haustus, addendo, si opus fuerit, Laud. Liquid. gut. xx,* om de twee uren te neemen, als ze wakker is, of als het toeval dringt.

8. 't Zal ook dienstig zyn de neus en slaapen van het hoofd te bestryken met *Ol. Succin. Ol. Castor. Sp. CC. aā.*

Gebranden veeren, graauw papier, enz. op het vuur gezet, en de rook onder de neus gehouden, worden gemeenelyk dienstig bevonden, om de Zieke van het toeval te doen bekomen.

9. Als de Lyder jong, ongetrouwd, en van een bloedryk gestel is.

℞. *Afæ Fætid. dr. ij. Camphor. dr. j. Aceti Vini Alb. unc iv. f. Mixtura,* welks waassem, terwyl het warm is, geduurende het toeval, door de mond en neusgaten moet ontfangen worden.

Of

℞. *Aceti Vini Alb. ℥ β. Myrrh. Opt. Afæ Fætid. aā dr. ij. Sacch. Saturn. Camphor. aā dr. j. m. f. solutio f. a.,* gelyk een stooving op den buik en schamelheid met linnen doeken te leggen.

9. Laat'er in den tusschentyd een Galbanum pleister, met een weinig *Afa Fætida* op den navel gelegd worden.

10. Als de toevallen lang duuren, geef dan een vierendeel loots *Afa Fætida*, gesmolten in vier oncen *Aq. Puleg* of *Aq. Rutæ.*

Geduurende het toeval moeten de leden uitgestrekt gehouden worden. Banden aan de

ge-

gewrigten, en een breede zwagtel rontom den buik gerold, zyn dikwils dienstig.

Een losmaakende klyfsteer kan tegen het afgaan van het toeval zeer bekwaam gegeven worden, inzonderheid in sterke gestellen.

11. Indien nu de Lyder hersteld, en van den aanval vry is, moet onze volgende pooging zyn de wederinstorting voor te komen.

Om de instorting voor te komen.

Om dit einde te bereiken, als de Lyder fris, en van een bloedryk gestel is, zyn stinkende en zuiverende middelen de allerdienstigste. Maar als ze van een zwak, bleek, of wateragtig gestel is, zal een mengzel van staal met zenuwsterkende (1) speceryen, en zuiverende stinkende middelen best slaagen.

In zommige oude menschen, wier zenuwen zwak zyn, zyn rookingen kragtiger dan stinkende middelen, hoewel dit maar zelden gebeurt.

12. Vrouwen, die de Opstying hebben, kunnen niet veel purgeermiddelen verdraagen, weshalven hier dikwils in derzelve plaats klysteeren moeten gegeven worden. Deeze klysteeren moeten altyd wel gemengd zyn met middelen tegen de Opstying (m), op de volgende wyze.

℞. *Aristol. Long. dr. ij. Fol. Sabin. Puleg. añ m. j. Myrrh. contus dr. j. Coque in Aq. Font. q. s. Colat. unc x. add. Pil. Fœtid. dr. ij. Syr. Atrip. Olid. unc ij. Ol. Succin. dr. ℥. m. f. Enema*, naar vereisch van zaaken te gebruiken.

13. Maar als inwendige purgeermiddelen met voordeel kunnen gebruikt worden, is de *Tinctura Sacra* gemeenlyk dienstig. Dus

II. DEEL.

B

(1) *Nervina.* (m) *Antihysterica.*

℞. *Tinct. Sacr. unc ij. ℞. Elix. Ppt. dr. j. m. pro
baustu.* Of

℞. *Pil. Fætid. Ruff. aã gr. xv. Sal. Volat. Suc-
cin. Pulv. Castor. aã gr. v. Ol. Puleg. gtt. ij. Syr.
de Spina Cerv. q. f. f. Pil. No. vj, om 'er tegen
den nagt twee van te neemen, en de overigen
tegen den morgen.* Of

℞. *Rad. Helleb. Nigr. dr. j. Rhabarb. scr. ij. Fol.
Senn. dr. ij. Sal. Tart. dr. ℞. Aq. Rutæ. Puleg. aã
unc ij. ℞. Coque lento igne, et colat. unc ij. ℞. adde
Syr. de Spin. Cervin. unc ℞. Sal. Volat. Oleof. Tinct.
Castor. Sp. Lavend. Comp. aã dr. ℞. f. baustus, mane
sumendus cum regimine.*

Een van deeze purgeermiddelen kan gegee-
ven, en herhaald worden eens 's maands, of
meer; als het nodig geoordeeld word.

14. Als het bloed zeer dik is, moeten tien of
vyftien aazen *Calomela* tegen den nagt gegee-
ven worden, gemaakt tot een pil of twee met *Conf.
Rutæ*, het purgeermiddel den volgenden morgen
genomen zynde.

In zulke Lyders die oud en zwak zyn, zal
het genoeg zyn alleen iets als de volgende mid-
delen tegen de Opftying te gebruiken, nalaa-
tende alle zoorten van uitloozingen, ten zy ze
door de hardlyvigheid duidelyk geboden wor-
den, welke anderzins ook door klyfteenen kan
geholpen worden.

Genee- 15. De geneezing van Opftying en Milt-
zing. zugt (n) kan op de volgende wyze bezogt
worden.

Dikwils aan dienftige stinkende middelen te
ruiken kan in beide gevallen nuttig zyn, ge-
mengd zynde op de volgende wyze :

℞.

(n) Morbus Hypochondriacus.

℞. *Gumm. Galban. Asæ Fætid. dr. ij. Camph. dr. j. Sal. Volat. Ammon. CC. Gumm. Myrrh. aã dr. ℥. Ol. Rutæ Puleg. aã gtt. vj. Ol. Succin. gtt. xx. Elix. Ppt. q. s. u. f. massa*, in een doos te sluiten, om 'er dikwils aan te ruiken.

Als deeze klomp droog wórd, kan ze weder bevogtigd worden met *Tinct. Myrrh.* en Amberolie, en als ze haare reuk verlooren heeft, doe 'er dan meer Kampher, enz. by.

Als 'er een vogt tot het zelfde einde begeerd word.

℞. *Tinct. Asæ Fætid. Sp. CC. aã dr. ij. Elix. Ppt. Tinct. Castor. aã dr. j. Ol. Succin. scr. j. Camphor. scr. ℥. m.*

De *Ol. Succin.* en *Camphora* hier uitgelaaten zynde, kunnen deeze droppels ook inwendig gegeven worden, tot een half vierendeel loots, driemaal daags, teffens met witte wyn en water, enz.

Zommigen gebruiken tot dit einde alleen Kampher, en anderen alleen *Asa Fetida*, 't welk zy binden in een stukje fyn neteldoek, zoo dat het van den hals op de kolk der maag hangen kan.

De *Asa Fetida* word ook van het gemeene volk genomen, gemaakt tot pillen.

16. Als het hoofd bedwelmd is, en de Als her-
gedagten verward zyn, kan het dienstig zyn ^{hoofd} nu en dan het volgende niesmiddel (o) te ge- ^{be-}
bruiken. ^{dwelmd}
is.

℞. *Pulv. Tabaci uncj. Asarabac. dr. ij. Castor. opt. dr. j. Ellebor. Alb. dr. ℥. m. f. pulvis sternutatorius.*

17. De smeltingen der stinkende gommen komen wel te pas in alle Opstyging (p) en

B 2

Milt-

(o) Sternutatorium. (p) Passio Hysterica.

Miltzugt, als haare walgagtigheid kan weggenomen worden.

℞. *Gumm. Ammon. dr. ij. Asæ Fætid. dr. j. Aq. Ceras. Nigr. Puleg. aā unc iij. Aq. Bryon. Comp. unc ij. f. Solutio et Colat. add. Tinct. Castor. dr. ij.*, om'er, twee- of driemaal daags, drie lepels van te neemen.

In tedere gestellen, daar de *Asa Fætida* in de smelting walgagtig is, kan die nagelaaten worden; gelyk ook de *Galbanum* in het volgende, hoewel de mengzels daar door merkelyk beter zyn zouden.

℞. *Gumm. Ammon. dr. ij. Galban. scr. ij. Aq. Rutæ. Cinnam. ten. aā unc iij. Pæon. Comp. unc ij. f. solutio sumenda ut supra.*

In kwaa
de ge-
stellen.

18. In de Miltzugt en Opstyging, daar het gestel bleek is, het bloed verarmd, deszelfs omloop flauw, en de Lyder zwak of bejaard is, kunnen de volgende poeiers van grooten dienst zyn.

℞. *Pulv. Ari. Comp Chalyb. ppt. aā scr ℥. Troch. de Myrrh. gr. xv. Croci Pulv. gr. v. m. f. pulvis pro dosi.* Of

℞. *Cort. Peruv. gr. xv. Sal. Chalyb. Spec. Diamb. Rad. Serpent. Virgin. aā gr. v. m.* Of

℞. *Rad. Cassamun. Ellebor. Nigr. Valerian. Sylv. aā scr. ℥. Sal. Volat. Succin. Sal. Chalyb. Entis Veneris, pulv. Cinnam. aā gr. v. f. pulvis*, om twee- of driemaal daags te neemen met vier lepels van de volgende drank.

℞. *Aq. Ceras. Nigr. Lactis Alexit. Rutæ aā unc ij. Stephan. Mirab. aā unc j. ℥. Auri Mosaici dr. j. Syr. Croci unc j. Sal. Volat. Ol. dr. j. Sp. Lavend. Comp. dr. ij. m. f. Fulapium.*

19. De volgende pillen zyn zeer dienstig, als de toevallen dikwils wederkomen.

℞. *Afae Faetid. Sem. Paeon. Atrip. Olid. pulv. Myrrh. Gumm. Galban. Ammon. Croci Sal. Volat. Succin. Sal. CC. Pulv. Castor. Bals. Peruv. aã dr. j. Extract. Ellebor. Nigr. Gentian. aã dr. ij. Ol. Rutae. Sabinæ aã gtt. x. Elix. Ppt. Syr. de Paeon. Simpl. aã q. s. f. Pil. x. e qualibet dr. j.*, om 'er tweemaal daags vyf van te neemen met vier lepels van de volgende kruidewyn :

℞. *Milleped. Vivent unc iv. Rad. Cassamun. Valerian. Sylv. Rad. Paeon. Mar. aã unc j. Rad. Serpent. Virg. Galang. Cinnam. Sem. Carui. Foenic. Dulc. aã unc ℥. Vin. Alb. Lisbon. ℥ iv*, infunde pro debito tempore, et Colat. adde Sacch. Alb. unc iv.

Als de Lyder van een bloedryk gestel is, kunnen de speceryen uit het zamenstel gelaaten, en in derzelver plaats *Rad. Elleb. Nigr. et Milleped. aã unc iij* gebruikt worden.

Daar kunnen ook gekruide bieren bereid worden met dezelfde middelen, om het zelfde einde te beantwoorden; waar by kan gevoegd worden *Sem. Dauci Cret. Sem. Sinap. Rad. Raphan. Rust. Herb. Puleg. Fl. Chamaem.*, &c. en als de Lydende wateragtig is, *Limatur. Chalybis.*

20. De volgende droppels kunnen twee- of driemaal daags genomen worden met een glas wyn, in alle gevallen daar het bloed verarmd, en de omloop der vogten flauw is.

℞. *Elix. Ppt. Sp. CC Tinct. Chalyb. aã dr. ij. Tinct. Afae Faetid. Castor. aã dr. j. m.* om 'er driemaal daags dertig droppels van te neemen met wat *Aq. Bryon. Comp.* of Fransche wyn.

21. Voor Opstyging en Miltzugt in bloedryke gestellen.

℞. *Conf. Rutae scr. j. Pulv. Rad. Ellebor. Nigr. Valerian. Sylv. Pulv. de Gutteta aã scr. ℥. Pulv. Myrrh. Sal. Succin. aã gr. v. Camphor. gr. vj. Afae*

Faetid. gr. iv. Ol. Puleg. gtt. j. Syr. Atrip. Olid. q. s. f. bolus, tweemaal daags te neemen, of naar vereifch van zaaken met een teug van de volgende kookdrank:

℞. *Lign. Sassafr. Guajaci aā unc j. Passul. Maj. Exacin. unc ij. Coque in Aq. Font. q. s. sub finem Coctionis addendo Rad. Raphan. Rust. unc ℞. Sem. Dauci Vulg. contus. Bacc. Junip. aā dr. iij. Cort. Aurant. dr. ij. Herb. Rutae, Fl. Chamaem. Artemis. Atrip. Olid. aā m. ℞. Colat. ℞ ij. adde Aq. Bryon. Comp. unc iv. Sumat. unc iv. ad libitum.*

In waterige gestellen.

22. Maar in waterige gestellen zyn de volgende bolus en konserf dienstiger:

℞. *Cons. Rorismar. scr. j. Gumm. Myrrh. Castor. Spec. Diamb. Croci Sal. Chalyb. aā gr. v. Ol. Nuc. Mosch. gtt. j. Syr. Paen. Comp. q. s. f. bolus*, tweemaal daags te neemen. Of

℞. *Pulv. Cassamun. Valerian. Sylv. aā unc ℞. Castor. Ent. Vener. Cinnab. Antimon. Chalyb. cum Sulph. ppt. aā dr. ij. Elect. e Bacc. Lauri Conserv. Rosmar. aā dr. ij. Gumm. Ammon. dr. j. ℞. Pulv. Croci. Spec. Diamb. Sal. Volat. Succin. aā dr. ℞. Syr. Chalybeati q. s. f. Electuarium*, om 'er driemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en 'er wat witte wyn boven op te drinken.

23. In Opstyging en Miltzugt, is een zagt braakmiddel (q), eens maands genomen, van goed gebruik; een slaapmiddel (r) na de werking gegeven zynde. Trekpleisters (s) en Fontenellen (t) doen zomtyds vrugt, als andere dingen niet geholpen hebben. Daar kan geen zekere regel gegeven worden omtrent het geven en herhaalen der slaapmiddelen in deeze gevallen; maar dit moet naar gelang gedaan

wor-

(q) Emeticum. (r) Paregoricum.

(s) Epispastica. (t) Fonticuli.

worden, of als de toevallen het vereiffchen. Als de Opftyging (u) voortkomt van eene opstopping der Maandftonden (v), moeten de stinkende middelen altyd gemengd worden met zuiverende en purgeerende: waar van de laatste naar gelang kunnen gebruikt, en in zulke kleine giften gegeven worden, dat ze het werk doen der bloedveranderende middelen (x).

Maar als de ziekte niet van ongesteldheid der lyfmoeder voortkomt, moeten uitloozende en inzonderheid purgeerende middelen (y) zeldzaam gegeven worden.

24. De *Cortex Peruv.*, teffens met de stinkende middelen genomen zynde, is zomtyds kragtig bevonden, na dat andere dingen niet geholpen hadden. Als het bloed dik is, kunnen de staalwateren (z), teffens met een heldere lugt gebruikt, de geneezing uitwerken. In teeringagtige gestellen, kan melkspys, de fchaalpoejers, teffens met geduurige beweging, en inzonderheid ryden in de open lugt, dienstig zyn als andere middelen niet geholpen hebben. Zie van de Miltzugt, I. Deel, pag. 473, enz.

RAZENDE MOER (a).

I. **D**e *Razende Moer* is zulk een byzonder za- Om-
fchry-
ving.
menftel van toevallen der Opftyging, door eene opspanning of ontfteeking (b) van de vaten der lyfmoeder, dat het een soort van dulligheid (c) maakt, waar in de Zieke tegen- natuurlyk gesteld, of sterk tot het byflaapen geneigd is.

B 4

2. De

(u) Passio Hysterica. (v) Menfes. (x) Alterantia.

(y) Cathartica. (z) Aquae Chalybeatae.

(a) Furor Uterinus. (b) Inflammatio. (c) Mania.

Kente-
kenen.

2. De tekenen zyn dikwils klaar door de geyften van het lighaam, zoo wel als door de zamenfpraaken.

Oor-
zaak.

3. De oorzaak hier van moet gemeenelyk tot die der opftyging gebragt worden. Een fris en gezond bloedryk geftel, fterk voedzel, gebrek van beweeging, enz. kunnen daar oorzaak toe geeven: te groote gift van fpaanfche vliegèn (d), of diergelyke prikkelende geneesmiddelen, kunnen die ook veroorzaaken.

Enigen tyd voor den aanval ziet men de Lydende dikwils ftill, droefgeeftig, met een neêrgeflagen befchaamd aangezigt; de pols en ademhaaling leuteren dikwils, en verfchillen in grootte en fterkte, in kleinheid en zwakheid; en deeze toevallen kunnen vermeerderd worden. Geduurende het toeval berft de Lyder uit nu tot lacchen, dan tot fchreien, wanneer 'er veele traanen gefort worden. Eindelyk, die aan deeze ziekte vaft zyn, fchynen zomwylen maanziek te zyn, en zeggen en doen dat ze niet weeten.

Voorte-
kenen.

4. Als de toevallen hevig zyn, de aanvallen veele en langduurig, en inzonderheid, als de Lydende bloedryk is, ongetrouwd, en de ziekte oorfpronkelyk voortkomt van een vaftgezette liefde, is ze moejelyk te geneezen, en verergeret zomtyds tot eene geduurige dulligheid. Maar als de ziekte voortkomt van eene opftopping der maandftonden, bloedrykheid (e), of van een al te welluftig leven, word ze dikwils geholpen.

Levens-
wys.

5. De fpy's moet dun en verkoelende zyn, de lugt ook koel, en de beweeging matig.

6. Ge-

(d) Cantharides. (e) Plethora.

6. Geduurende het toeval, en inzonderheid Genee- als 'er enige uitloozingen zyn opgestopt, zoo zing tap aanstonds bloed af, en dat in eene merke- in het lyke hoeveelheid: en geef naderhand de vol- toeval- gende drank:

℞. *Aq. Ceras. Nigr. Aceti Vin. Alb. aã unc j. Sacch. Saturn. Camphor. aã scr. ꝑ. Sacch. Alb. dr. ij. Laud. Liq. gtt. XL. m. f. haustus.* Ook

℞. *Aq. Font. unc xij. Succ. Limon. Acet. Vini Alb. aã unc j. ꝑ. Sacch. Alb. q. s. m.* om voor gewoone drank te drinken.

7. De *Tinct. Asae Faetid.* kan inwendig gegeven worden, en de meeste van de stinkende middelen voor de opstying voorgeschreeven. Daar moet een *Galbanum* pleister op den navel gelegd, en het volgende in dienstige tusschentyden gebruikt worden.

℞. *Oxycrati ꝑ. ꝑ. Tinct. Asae Faetid. unc ij. Camphor. Sacch. Saturn. Troch. de Myrrh. aã dr. ij. f. injectio*, om alle twee uren of meer koud te gebruiken.

8. Als dit niet helpt, herhaal dan het slaapmiddel (f); en als de aanval nog vermeerdert, kan de Lyder bevolen worden een koud bad te gebruiken. De blaastrekking zal ook zomtyds van dienst zyn.

9. Als het toeval eens over is, om dan de wederkomst daar van te beletten, kunnen zulke uitloozingen als aderlaating, en herhaalde verzagende purgeermiddelen dienstig zyn. Wei, teffens met het gebruik van koude baden, een maand of twee lang gedronken, is insgelyks van dienst bevonden. De klystereen hebben ook haar gebruik, maar ze moeten niet

Om de instorting voor te komen.

B 5

te

(f) Opiata.

te prikkelende zyn, en gemengd worden met stinkende middelen tegen de opstygging, *Sal. Prunell. Sacch. Saturn.*, &c.

10. In bloedryke gestellen kunnen de volgende pillen en Amandel drank (g) met voordeel gebruikt worden.

℞. *Gumm. Asae Faetid. Camphor. Sacch. Saturn. Pil. Matth. Sem. Hyoscyam. aã dr. j. ℞. Tereb. Ven. dr. ij. Syr. Limon. q. s. f. Pilulae No. viij. e qualibet dr. j.* om 'er tweemaal daags vier van te neemen met iets van de volgende drank.

℞. *Sem. Quat. Frigid. Maj. aã dr. ij. Amygd. Dulc. Excort. Sem. Papav. Alb. aã unc j. Decoct. Hord. ℞ ij. Sal. Prunell. unc ℞. f. emulsio, cui adde Syr. Limon. unc ij.* Of

℞. *Sp. Nitr. Dulc. dr. ij. Sp. CC. Tinct. Asae Faetid. Succin. aã dr. j,* om 'er xxx. droppels naar believen van te neemen, met vier lepels van de volgende drank.

℞. *Syr. Limon. unc ij. Vin. Alb. unc iv. Aq. Plantag. unc viij. m.*

Als't van
Spaan-
sche
vliegen
is.

11. Als ze verergert tot een dulligheid (h), moet het naar gelang behandeld worden. Als ze voortkomt van te groote gift van spaansche vliegen (i), zullen Amandelmelken, met Arabische gom vryelyk gedronken, teffens met middelen uit de Kampher, gemeenelyk de geneezing uitwerking.

GROENE ZIEKTE (a).

Om-
schry-
ving.

I. **D**e *Chlorosis* of Groene Ziekte word omschreeven te zyne eene verstopping in de
va-

(g) Emulsio. (h) Mania. (i) Cantharides.

(a) Chlorosis.

vaten der lyfmoeder van jonge vrouws-perzoonen, in of omtrent den tyd der volwassenheid, verzeld met dikheid der vogten, bleekheid, of een zaluwe groene kouleur van het aangezigt, moejelykheid van ademhaaling, walging, en verkeerde eetlust (b). Ze word anders genoemd de witte koorts, de verliefde koorts, de vrysterziekte, en de witte geluw (c).

2. Ze schynt zomtyds voort te komen van eene verandering der vogten, omtrent den tyd dat de maandstonden (d) eerst beginnen te vloejen, of van een verftopping daar van, inzonderheid als ze verzeld is met de witte vloed (e). Ze kan ook voortkomen van eene verftopping in de ingewanden, of een flappe flaauwe beweging van het bloed, 't zy natuurlyk of gekreegen door ftilte, gemakkelykheid, of gebrek van beweging; en dit is buiten twyffel het geval, als de ziekte die geenen overkomt, die te jong zyn om opftying (f) te hebben. Eindelylek, word ze geoordeeld te kunnen voortkomen van een langduurig verlangen naar zeker byzonder perzoon, of de verwiffeling van een byzonder voor een gehuwd leven.

3. Deeze ziekte komt zomtyds, hoewel zeldzaam, aan kinderen van omtrent agt of negen jaaren, maar allergemeenft als zy dertien of veertien jaaren oud zyn, en duurt gemeenelyk tot dat de maandstonden voortkomen. Ze word gekend door de bleekheid van het aangezigt, of deszelfs blaauwe groene lootkouleurige, of geele kouleur. Het aangezigt is ook dikwils opgeblaazen, 't welk allerzigtbaarft is in de oog-

(b) Malacia. (c) Icterus Albus. (d) Menfes.

(e) Fluor Albus. (f) Passio Hysterica.

oogleden , inzonderheid na den slaap. De dyën , voeten , en deelen omtrent den enkel zwellen en maaken küilen tegen den nagt , inzonderheid als de ziekte voortkomt van verstoppingen , zynde het geheele lighaam ook slap en zagt. Daar is eene algemeene ongevoeligheid en pyneloosheid , en de Lyder klaagt van een spanning en zwaarte , inzonderheid omtrent de lendenen en uiteinden. Op eene sterke beweging volgt 'er moejelykheid van ademhaaling , verzeld met spanning en klopping in de slagaders van de slaapen des hoofds , pyn in het hoofd , opzwellling en spanning van het weeke der zyden (g) , en zomtyds hartklopping (h). De pols is , in 't algemeen gesproken , snel en slap , gepaard gaande met koortsagtigheid , tefens met walging of verlies van eetlust , of anders een begeerte om zulke dingen te eeten die ongezond zyn , als kalk , koolen , steenen , klei , enz.

Voortekenen.

4. Deeze ziekte is zelden gevaarlyk , hoewel ze dikwils langduurig is ; maar als ze verzuimd word , hevig is , voortkomt van eene opstopping der maandstonden , en verzeld gaat met de witte vloed , kan ze in vervolg van tyd zwakheid , scirreusheid en onvrugtbaarheid voortbrengen. Als ze komt enigen tyd voor dat de maandstonden moeten gezien worden , word ze gemeenelyk geneezen als die voortkomen. Als 'er een witte vloed komt , na dat de Groene Ziekte is vastgezet , is het een kwaad teken ; maar als ze komt voor en by de opstopping van de vloed der maandstonden , is ze dikwils scheidende. Als de maandstonden ,

(g) Hypochondria. (h) Palpitatio Cordis.

geduurende deeze ziekte , geregeld vloejen , word het voor een goed teken gehouden.

5. De lugt moet dun en helder zyn ; de spys ^{Levens-} verdunnende , warm , voedzaam , en aange- ^{wys.} naam gemaakt voor het gehemelte. Geduurige matige beweging is zeer dienstig , niettegenstaande de moejelykheid en ongemakkelykheid die 'er mede verzeld gaat. De slaap moet matig zyn , en genomen worden een behoorlyke afstand na de maaltyd. Alle Hartstogten , inzonderheid droefgeestigheid en wanhoop zyn zeer schadelyk.

6. Als de Lyder bloedryk is , zal de ader- ^{Genee-} laating dienstig zyn om de geneezing te begin- ^{zing} nen , en deeze moet gevolgd worden van dien- ^{in 't al-} stige purgeermiddelen gemengd met *Calomela.* ^{gemeen} Als de maandstonden merkelyk verstopt zyn , ^{en by-} of de tyd van haare eerste vloeijing schynt op ^{zonder.} handen te zyn , moeten de purgeermiddelen zeer sterk zyn , en gegeeven worden omtrent de verwagte tyd , of wederkeering der omme- gangen (i). In zommige gevallen , inzonderheid als de Zieke jong is , helpt een braak- middel (k) , gegeeven zynde voor de buikzui- vering. De voorschriften der purgeermiddelen kunnen hier dezelfde zyn als in de Opstopping der Maandstonden : zie pag. 5 , enz. Deeze purgeermiddelen worden of gemengd met dier- gelyke middelen , of gegeeven in zulke giften die haar doen werken als bloedveranderende middelen (l) , of een merkelyken tyd in het lighaam leggen eer ze werken , en helpen gemeenelyk vry wel. Dus

℞. *Pil. Ruff.* gr. xv. *Sal. Chalyb.* gr. v. *Ol. Sabin.*

(i) Periodus. (k) Emeticum. (l) Alterantia.

Sabin. gtt. j. f. pil. No. iij, om tegen den nagt te neemen tot tien of twaalf reizen toe, en'er wat witte wyn boven op te drinken. Of

℞. *Tinct. Sacr. unc ℥. Sp. Lavend. Comp. Tinct. Castor. aã dr. ℥. m. Sumat ut supra.* Of

℞. *Pulv. Castor. Croci. Myrrh. Rad. Elleb. Nigr. aã dr. j. Gumm. Ammon. dr. j. ℥. Sal. Chalyb. scr. iv. Pulv. Aloes opt. dr. ij. Ol. Cinnam. gtt. xv. Syr. e v. Rad. q. s. f. pil. x. e qualibet dr. j*, om'er alle nagt vyf van te neemen, en'er wat boven op te drinken van *Aq. Bryon. et Puleg. aã.* Ook

7. ℞. *Elix. Ppt. Tinct. Chalyb. aã dr. ij. m.*, om'er tegen den nagt xxx. droppels van te neemen, naar vereisch van zaaken, met eenig dienstig vogt.

8. In de tusschentyden der purgeermiddelen, of na het gebruik derzelven, kunnen zulke staalmiddelen (m), speceryen en maandstond-dryvende middelen (n), als voorgeschreeven zyn in het geval van de opstopping der Maandstonden of Opstying, met voordeel gegeven worden. Zie II. Deel, pag. 19, enz.

9. Na het gebruik der dienstige purgeermiddelen, voor een behoorlyken tyd, in een jonger soort van vrouws-perzoonen, of zulke die van een wateragtig gestel zyn, kunnen wy voorschryven op de volgende wyze:

℞. *Pulv. Chalyb. unc ℥. Spec. Diamb. dr. ij. Conf. Absynth. Rom. dr. vj. Ol. Cinnam. gtt. iij. Syr. Croci. q. s. f. Elect.*, om'er tweemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en'er vier lepels van de volgende drank boven op te drinken.

℞. *Aq. Ceras. Nigr. unc vj. Bryon. Comp. unc ij.*
Syr.

(m) Chalybeata. (n) Emmenagoga.

Syr. e Cort. Citr. Chalyb. aã uncß. Sp. Lavend. Comp. Sal. Volat. Ol. aã dr. j. m. f. Julap.

10. Als deeze Ziekte t'eniger tyd niet verzeld mogt zyn met eene opstopping der maandstonden, kunnen zulke openende middelen, als die te voren in de Geelzugt (o) zyn voorgescreeven, hier dienstig zyn: zynde de vertering (p) versterkt door het gebruik van dienstige maagmiddelen (q), of bittere speceryen. Zie I. Deel, pag. 304, enz.

11. Als de ziekte hardnekkig is, kunnen de koude baden, of staalwateren, gelyk die van *Spa in Duitsland* beproefd worden; of een behoorlyk trekzel van de houten in kalkwater, met byvoeging van een weinig Tinktuur van staal, gedronken op de manier van staalwateren, zal zomtyds dienstig zyn. Afkookzels, of andere bereidingen van de *Cortex Peruvianus* met *Vin. Chalyb. Tinct. Helleh. Nigr. Cinnam, &c.* voor enigen tyd gegeven zynde, zullen zelden missen deeze Ziekte te geneezen, als de vogten slymig zyn, en het gestel slap of wateragtig is. Maar als ze verzeld gaat met witte vloed, moet ze met opzigt daar op behandeld worden, als in het volgende Artikel.

WITTE VLOED (a).

I. **D**e *Witte Vloed* is een overvloedige en geduurige vloeijing van een dunne stof uit de scheede der lyfmoeder (b), op de manier der maandstonden (c), of liever van een druipert (d). Om-
schry-
ving.

2. Dee-

(o) Icterus. (p) Digestio. (q) Stomachica.

(a) Fluor Albus. (b) Vagina Uteri.

(c) Menfes. (d) Gonorrhoea.

Oor-
zaak.

2. Deeze Ziekte kan voortkomen van eene verflapping der hoolen (e) of klieren (f) in de lyfmoeder en fcheede, welke natuurlyk een witte flymige ftof, maar in dit geval te overvloedig, uitloozen. Ze word zomtyds veroorzaakt door vallen, verrekkingen in de rug, of eene opftopping der maandftonden. Ze kan ook de uitwerking zyn van de Venusziekte, welke, hoewel geneezen, nogtans de klieren van de lyfmoeder in een verflapte ftaat laat; miffchien door de veelheid der kwik of de herhaalde buikzuivering in de geneezing gebruikt, inzonderheid als het lighaam zwak en flap is.

Kente-
kenen.

3. Volwaffene vrouws-perzoonen worden met deeze Ziekte zoo wel aangetaft als jonge. De veelheid der vloeijing vermeerdert na fterke beweging, vogt-afſcheiding, enz. Ze is zeer dikwils wit, van een bekwaame dikte, en vloeit weg zonder pyn, nogtans, langduurig zynde, word haare kouleur veranderlyk, zynde zomtyds wit gemengd met geel, en anders van een dun waterig geftel, groenagtig en hellende naar het zwarte, fcherp, bytende, ftinkend, en veroorzaakende de heete pis, en zomtyds verzweeringen (g). Als de vloeijing geduurende den tyd der maandftonden ophoudt, en wederkeert na dat die over is, word de ziekte gemeenelyk niet voor een Venuskwaal, maar alleen voor een Witte Vloed gehouden. Als de vloeijing lang duurt, is ze in ftaat groote zwakheid te veroorzaaken, inzonderheid in het naauw van de rug, een bleeke kouleur in het aangezigt, flaauwte, verlies van eetluft, walging,

(e) Lacunae. (f) Glandulae. (g) Ulcera.

ging, kwaade verteering (h), zomtyds eene opstopping der maandstonden, en anders een onmatige vloed derzelven; en de vloeijing lang duurende in zwakke gestellen, verergert zomtyds in een teering (i) en word doodelyk. 't Is zeer moejelyk de verscheiden gevallen der Witte Vloed van een druipert (k) te onderscheiden. De pis is in 't algemeen dik, troebel, slymig, en zomtyds ziet ze, als of 'er kleine draaden of hairtjes mede gemengd waren: en ze scheidt zoo vry geen neêrzetzel (l) af als in andere gevallen.

4. Deeze Ziekte is zelden doodelyk, dan alleen in zwakke gestellen als ze langduurig is; en zoo hevig dat ze veroorzaakt waterzugt (m), teering (n), uitzakking der lyfmoeder (o), en verzweringen (p) in de piswegen; of als de vloeijing bestaat uit dunne stinkende verrotte etter, of het gevolg is van de Venusziekte. Hoe langer die geduurt heeft, hoe moejelyker ze is om te geneezen. Ze is ook bezwaarlyk te geneezen, als ze voortkomt van groote verrekkingen, vallen, stooten, enz.

5. De spys moet voedzaam zyn, of veel dezelfde met die in de Teering is voorgeschreven, en bestaat uit zoppen gekookt met *Raf. CC. Ebor. Rad. Tormentill. Bistort. Consol. Maj. Conf. Rosar. Rub. Ichthyocoll. Fl. Rosar. Rubr. Gumm. Arab. Nuc. Mosch. Macis Cinnam., &c.* Sagoe en versterkende gelyen zyn ook in dit geval van groote dienst, gelyk die van harts-hoorn, enz. Zommigen drinken alle morgen, met een zeer

II. DEEL.

C

goe-

(h) Indigestio (i) Consumptio. (k) Gonorrhoea.

(l) Sedimentum. (m) Hydrops. (n) Consumptio.

(o) Procidencia Uteri. (p) Uleus.

goeden uitflag , een half loot huizenblas , gesmolten in een pint melk , en zoet gemaakt met suiker. Matige beweging, en een warme drooge lugt , met het gebruik van melkspys, geneezen dikwils van zelfs, na dat andere dingen niet geholpen hebben.

Genee-
zing
in 't al-
gemeen
en by-
zonder.

6. De aderlaating moet hier nagelaaten worden, ten zy de Lyder bloedryk is, of de maandstonden verstoppt zyn : uit vrees van haar te veel te verzwakken.

Purgeermiddelen worden dienstig geoordeeld; maar men oordeelt dat men teffens daar mede geen *Calomela* geeven moet , als de vloeijing in haar begin is , maar in kleine hoeveelheid gezien word, en het geen Venusziekte is.

Maar als ze langduurig is, de stof dun, stinkend, en rottig; als 'er verzwearingen in de lyfmoeder zyn; en byzonderlyk als 'er enige Venusziekte is voorgegaan , en een deel van het vergift nog ondersteld word in het lichaam te blyven , moeten de kwikmiddelen (q) plaats grypen , en de geneezing verschilt hier maar weinig van die van de Venusziekte zelve , alleen moeten de purgeermiddelen (r) niet zoo hevig zyn , nog de *Calomela* in zulke groote giften gegeeven worden.

7. Braakmiddelen (s) van *Turpeth. Miner.*, eens of tweemaal herhaald om eene afwending (t) te veroorzaaken, zyn dikwils van groote dienst bevonden , en moeten in dit geval altyd gaan voor het gebruik der zamentrekkende middelen (v) , als de geneezing zeer gemakkelyk maakende. Maar in zwakke gestellen, of daar de

(q) Mercurialia. (r) Cathartica. (s) Emetica.
(t) Revulsio. (v) Reltringentia.

de ziekte niet zeer dringende is, kan *Ipecacuanna* genoeg zyn.

8. Na de dienstige uitloozingen kan de volgende bolus met voordeel gegeven worden.

℞. *Pulv. Rhabarb. dr. ℞. Conf. Fracast. s. m. dr. j. Laud. Liq. gtt. x. Pulv. Cinnam. Gumm. Tragac. aã scr. ℞. Syr. de Mecon. q. s. f. bolus*, alle nagt te neemen, tot vier of vyf reizen toe.

9. In den tusschentyd :

℞. *Conf. Rosar. Rubr. Mithrid. aã unc ℞. Boli ver. dr. vj. Cret. Alb. Pulv. Sang. Dracon. Terr. Japon. aã dr. ij. Spec. Diamb. dr. j. Zinzib. dr. ℞. Macis, Gumm. Tragac. aã scr. j. Cinnam. dr. ℞. Pulv. Zedoar. dr. j. Syr. de Symphyto q. s. ut f. Elect.*, om 'er tweemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en 'er vyf lepels van de volgende drank boven op te drinken.

℞. *Aq. Germin. Querc. Plantag. aã unc iv. Mirab. unc iij. Syr. e Corall. unc j. Sp. Lavend. Comp. unc ℞. m. f. Fulap.* Of

℞. *Aq. Mentb. Ceras. Nig. aã unc iv. Cinnam. Fort. unc iij. Syr. de Ros. Sicc. unc j. Sp. Lavend. Comp. dr. ij. m. f. Fulap.*

10. De volgende Konserf kan op dezelfde wyze genomen worden :

℞. *Conf. Fracast. s. m. Conf. Aurant. Theriac. Andr. aã dr. ij. Pulv. Gumm. Tragac. Rhabarb. Troch. de Corall. Pulv. Succin. Cinnam. aã dr. j. Gumm. Arab. Corall. Rubr. ppt. CC. Lap. Hæmat. Spec. Hyoscyam. aã dr. j. ℞. Pulv. Alum. Rup. dr. j. Rad. Tormentill. Pulv. dr. ij. Syr. Zinzib. q. s. m. f. Elect.*, om 'er tweemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en 'er wat *Tinct. Rosar. Rubr.* boven op te drinken.

11. Of als pillen aangenaamer zyn :

℞. *Gumm. Arab. dr. ij. Resin. Flav. Pulv. Cinnam.*

Cret. Alb. Terr. Japon. Sang. Dracon. Alum. Rup. Pulv. Rhabarb. aã dr. j. ß. Boli Armen. dr. ij. Tereb. Venet. q. s. f. pil. x. e qualibet. dr. j., om 'er twee- of driemaal daags vier van te neemen, en 'er wat roode wyn boven op te drinken. Of

℞. *Pulv. Gumm. Tragac. Rhabarb. aã dr. ij. Croci. Mart. Adstring. Mastich. Lap. Hæmat. CC. ppt. Corall. Rubr. Boli Armen. aã dr. ij. Ol. Cinnam. gtt. x. Bals. Peruv. dr. j. Tereb. Ven. q. s. u. f. massa de qua formentur pilulae, scilicet x. e qualibet. dr. j.*, om 'er tweemaal daags vyf van te neemen.

12. De *Tereb. e Chio* word zomtyds met een goeden uitslag in dit geval gegeven, inzonderheid als ze langen tyd gebruikt word. Maar de volgende pillen hebben den voorrang.

℞. *Pulv. Cinnam. Sacch. Albiss aã unc ß. Tereb. Venet. unc j. Pulv. Glycyrrh. q. s. m. f. pil. viij. ex dr. j.*, om 'er 's morgens en 's avonds vyf of zes van te neemen.

13. Als 'er koekjes (x) begeerd worden :

℞. *Corall. Rubr. Terr. Japon. Boli Armen. Cret. Alb. Lap. Hæmat. CC. ppt. aã unc ß. Pulv. Gumm. Arab. Tragac. Fl. Rosar. kubr. aã dr. j. Pulv. Sacch. Alb. unc j. ß. Ol. Nuc. Mosch. Caryophyll. Cinnam. aã gtt. v. Mucilag. Sem. Cydon. q. s. f. Trochisci dr. j. pendentes*, om 'er dikwils één van, naar believen, in de mond te houden.

Als't van
verrek-
king is.

14. Als de ziekte schynt voort te komen van een verstuiking of verrekking, is het dienstig de volgende pleister op het naauw van de rug te leggen.

℞. *Empl. Oxycroc. ad Hern. de Minio Fusc. aã dr. ij. Ol. Succin. scr. j. m. et extende super alutam,*
in

(x) Trochisci.

in een langwerpige gedaante op de lendenen te leggen.

15. Het volgende vogt kan voor gewoone drank gebruikt worden :

℞. *Lign. Sassafr. Guajac. aã unc iv. Rad. Bistort. Tormentill. Symphyt. Maj Polypod. Zedoar. aã unc j. ß. Cort. Aurant. unc ij. Cinnam. Zinzib. Cort. Winter. contus. aã unc j. Coque in Cerevis. Nov. non Ferment. cong. v. ad cong. iv. Colat. add Rasur. CC. Ebor. Santal. Rubr aã unc j. ß. Heder. Terr. Agrimon. aã m. ij. Succ. Centinod. Burf. Pastor. Millefol. Scabios aã ℥ j. ß. Passul. Sol. Exacinat. unc xij. f. cerevis. f. a.*

Of

℞. *Lign Sassafr. Guajaci aã unc iv. Rasur. CC. Ebor. aã unc ij. Santal. Rubr. unc j. Coque in Aq. Calc. q. s. ut sit Colat. cong. j. Sumat ℥ ß ter in die.*

16 Het volgende is met een goeden uitslag gebruikt :

℞. *Gumm. Arab. unc ß. Ichthyocoll. dr. ij. Conf. Rosar. Rubr. unc j. Cinnam. contus. dr. j. Lact. Vaccin. ℥ j. ß. Coque ad ℥ j, om het alle morgen geheel by het ontbyt te neemen.*

17 De volgende droppels kunnen tot de geneezing helpen.

℞. *Tinct. Terr. Japon. Sp. Lavend. Comp. aã dr. ij. m. , om 'er driemaal daags dertig droppels van te neemen met een glas roode wyn.*

18. In waterige gestellen, daar de klieren (y) In waterige gestellen. verstopt zyn, en nodig gezuiverd moeten worden, moeten middelen uit Terebinthyn, en Pissebedden, gelyk in geval van Geelzugt (z), gebruikt worden, eer men tot de zamentrekkende middelen (a) voortgaat, gelyk ook op de tusschendagen. Maar als de dingen, tot hier

C 3

toe

(y) Glandulae. (z) Icterus. (a) Restringentia.

toe voorgeschreeven, niet helpen; als de ziekte hevig of een Venuskwaal is; of als de klieren verzweringen hebben, moet het met de kwyling (b) bezogt worden.

19. Als men by de zitplaats van het vogt komen kan met uitwendige middelen, kan de volgende inspuiting en rooking dienstig zyn; en ook als 'er gevaar is dat 'er in de deelen verzweringen zullen komen, in welk geval deeze ziekte hardnekkig kan worden.

℞. Rad. Gentian. Aristol. Long. Terr. Japon. aā unc j. Gumm. Myrrh. dr. ij. Fol. Sabin. Fl. Rosar. Rubr. aā m. j. Coque in Decoct. Hord. et Vin. Rubr. aā unc xij. Colat. unc xij. add. Mell. Rosat. Tinct. Myrrh. aā unc ij. m. f. injectio, om tweemaal daags warm te gebruiken.

Na het gebruik der inspuiting:

℞. Gumm. Guajac. Mastich. Thuris Gumm. Junip. Bensoin. Oliban. aā unc ℥. Lign. Aloes. Fl. Rosar. Rubr. Lign. Rhod. aā dr. vj. Cinnab. Nat. unc j. f. pulvis crassus ex cujus dr. iij. f. suffitus, 's morgens en 's avonds te gebruiken.

Als't van een zuivere verflapping is.

20. Als 'er nog enige vloeijing blyft, of als 'er eene zuivere verflapping der deelen is, niet verzeld met verzweringen (c) of andere hevige toevallen,

℞. Fol. Menth. m. ij. Fl. Balauft. Rosar. Rubr. aā m. j. Cort. Granat. unc j. Coque in Aq. Ferrarior. ℥ ij. Colat. ℥ j. ℞. adde Nuc. Mosch. Caryoph. Zinzib. aā dr. ij. Iterum Coque ad ℥ j. Cui adde Vin. Rubr. ℥ ℥. u. f. injectio, dikwils te gebruiken, of derzelver damp, zittende op een stilletje, of enige andere gemakkelyke wyze, te ontvangen.

VER-

(b) Salivatio. (c) Ulcus.

VERSLAPPING (a) VAN DE BANDEN (b) DER LYFMOEDER (c).

I. **O**p de Verflapping van de Banden der Lyfmoeder volgen, of men meent dat 'er op volgen, drie verscheiden ziekten van het deel, namelyk nedervallen, uitzakken (d), en omkeeren (e) van de Lyfmoeder.

Het nedervallen van de Lyfmoeder is het vallen derzelve in de scheede (f), zoo dat de opening daar van gemakkelyk kan gemerkt worden met de vinger of met het oog, buiten de kanten der schamelheid (g).

De uitzakking der Lyfmoeder is het geheel nedervallen derzelve, en het uithangen buiten de kanten der schamelheid, maar op zulk eene wyze, dat niets van de binnenkant, dan de opening alleen zichtbaar voor het oog is.

Maar als de Lyfmoeder dus laag nedervalt, en teffens van binnen naar buiten gekeerd word, en nederwaarts hangt gelyk een vleeschige zak, met een oneffen ongelyke oppervlakte, word de ziekte genoemd eene omkeering der Lyfmoeder.

2. Deeze ziekten kunnen voortkomen van sterke bewegingen, vallen, sterk hoesten, niezen, lange duuring van de witte vloed (h), enz. inzonderheid als de vrouwen bejaard zyn. Ze worden meest gezien in zwangere vrouwen, uit de zwaarte, die perst en sterk drukt op de Lyfmoeder; maar inzonderheid als de vrugt

C 4

dood

- (a) Relaxatio. (b) Ligamenta. (c) Uterus.
 (d) Prolapsus. (e) Perversio. (f) Vagina.
 (g) Labia Vulvae. (h) Fluor Albus.

dood is , in een kwaade gestalte ligt , of daar al te geweldig word uitgehaald. Ze kunnen insgelyks komen , als de nageboorte (i) sterk vast zit aan de lyfmoeder , of voortkomen van zuigers (k) en valsche bevrugtingen , gelyk ook van hevige vlaagen ten tyde der verlossing , enz.

Kente-
kenen.

3. De nedervalling word gekend door een groote zwaarte drukkende op de schamelheid , als de Zieke overeind staat ; de pyn is zeer hevig als ze stil zitten of den stoelgang loozen , inzonderheid omtrent de plaats van het schaambeën (l) en het heilig beën (m) ; en dit is in evenredigheid met de trap van deeze ziekte. De pis word uitgeloozd met moejelykheid en smertelyke pyn. Eene bloedige vogtigheid druipt door de vleeschige zak die buiten de lyfmoeder hangt. Eindelyk moet men opmerken , dat hoewel 'er in 't algemeen eene verflapping kan komen aan vrouwen in alle omstandigheden , nogtans de regte uitzakking zelden gezien word , en nooit de omkeering , dan in , of aanstonds na de baaring.

Voorte-
kenen.

4. Eene gemeene verflapping is zelden gevaarlyk , hoewel ze meest is in zwangere vrouwen ; en hier met grooter moejelykheid geneezen word dan in andere , veroorzaakende zomtyds stuiptrekkingen (n) , koortzen , en zelf de dood. De uitzakking der Lyfmoeder is met gevaar verzeld , als ze niet schielyk hersteld word ; zynde het deel zeer gereed tot versterving. De omkeering der Lyfmoeder is veel meer gevaarlyk om de zelfde reden. De
Lyder

(i) Secundinae. (k) Molae. (l) Os Pubis.

(m) Os Sacrum. (n) Convulsio.

Lyder jong, en de verflapping nieuw zynde, word de ziekte gemakkelyker om te geneezen geoordeeld dan anderzins, en des te ligter, als de Zieke niet zwanger is. Als 'er zoo iets is als de breeking der banden (o), word de ziekte voor ongeneeffelyk gehouden: en eindelyk is ze zoo veel te flimmer, als ze de Zieke verhindert van wandelen, de bevrugting (p) belet, gevaar maakt van een miskraam (q), en de vloed der maandstonden (r) verftopt.

5. De Zieke moet alle fterke beweging vermyden, de ruft toegeeven, en op de rug liggen, inzonderheid als ze zwanger is. Hoest, en diergelyke, moeten, als het mogelyk is, belet worden. De zwaarte van het kind moet onderschoord worden door een groote zwagtel, rontom den buik gebonden. De drank kan zyn roode wyn en water, mom, jopenbier, en koffy, enz. De spys moet enigzins zamentrekkende, van een versterkende natuur, en niet te vogtig zyn.

6. Ingeval van een enkele nedervalling, en als de Lyder bloedryk is, open dan een ader, en inzonderheid als ze enigen tyd zwanger is. Zamentrekkende infpuitingen kunnen naderhand met voordeel gebruikt worden, als

R. Fl. Rosar. Rubr. Balauft. Cort. Granat. aã dr. ij. Gumm. Myrrh. dr. j. Infunde et coque in Vin. Rubr. unc xij. et Colat. unc viij. sint pro injectione.

7. Als de Lyder hardlyvig is, kan 'er ook een zagte klyfsteer gegeeven worden; maar die

(o) Ligamenta. (p) Conceptio.

(q) Abortio. (r) Menfes.

moet niet dikwils zonder groote noodzakelykheid herhaald worden.

De inwendige middelen moeten van het zamentrekkende soort zyn, en de zuiverende (s) moeten spaarzaam gebruikt worden: maar als de klieren (t) der lyfmoeder vervuild zyn, en derzelver hulp vereiffchen, laaten ze dan gemengd worden met zamentrekkende middelen (v) van het soort der Terebinthyn. De zamentrekkende middelen, in dit geval diénftig, verschillen niet wezentlyk van die voorgeschreeven zyn in de Buikloop (w), onmatige vloed der Aambeyen (x), Bloedbraaking, en eenvoudige Druipert (y), waar toe wy dit derhalven brengen.

Uitzakking der Lyfmoeder.

8. Als 'er een wezentlyke uitzakking der Lyfmoeder is, moet het deel aanftonds hersteld; en een zagte klyfsteer, als 'er gelegenheid is, toegediend worden.

Als de Lyfmoeder gezwollen of ontstoken is, kan 'er eerst een stooving van warme roode wyn gebruikt worden; dan moet ze met een zagte fyne linnen doek langzaam en allengskens hersteld worden; leggende de Zieke op dien tyd op haar rug, met haare heupen wat opgeligt. Na dat ze hersteld is, moet de Zieke haar bed houden voor vyf of zes weeken; haare heupen geduurig opgeligt gehouden, en de beenen enigzins kruiffelings en zamengevoegd zynde; geduurende welke tyd, en daar na, als 'er gelegenheid is, zommigen het draagen van een moederpil (z) aanraaden; waar van het be-
proef-

(s) Deterfiva. (t) Glandulae. (v) Adstringentia.

(w) Diarrhoea. (x) Haemorrhoides.

(y) Gonorrhoea. (z) Pessarium.

proeffte zoort is dat van kurk gemaakt word, 't zy rond of wat hoekig, met een gat in het midden, om doortogt te geeven aan de pis en maandftonden (a).

9. Als de uitzakking der Lyfmoeder fchynt veroorzaakt te zyn door de langduurigheit van de witte vloed (b), moet die met behoorlyk opzigt daar op behandeld worden op de wyze te voren gemeld in dat Hoofdstuk; en inzonderheid kan de rooking, daar voorgeschreeven, in dit geval van zeer grooten dienst zyn; zie pag. 38. Hier moet ook het gebruik der zamentrekkende middelen voor enigen tyd aangehouden worden, teffens met een afkookzel van het pokhout; of een weinig van de gom van dat hout kan genomen worden in een kleine hoeveelheid, met merkelyk voordeel, alle nagt als de zieke naar bed gaat.

10. De omkeering der Lyfmoeder, gelyk het genoemd word, is een zeer zeldzaam geval, en daar zyn 'er die in geschil trekken of het immer voorvalt; hoewel 'er weinig verskil is omtrent de verschynzels (c); welke veele dezelfde zyn, als of het geval wezentlyk was. Als het voorkomt, moet de Lyfmoeder zoo schie-lyk hersteld worden, als mogelyk is, in haare natuurlyke staat, op de wyze, en met de omzigtigheid boven gemeld: geduurende een dienstig gebruik van zamentrekkende middelen, met alle mogelyke voorregten van rust en gestalte, voor een merkelyken tyd. Als deeze handelwyze niet helpt, is alles dat wy verder te doen vinden, alleen te maaken een bekwaame zwagtel voor den geheelen buik, of een dien-

Omkeering der Lyfmoeder.

(a) Menstrua. (b) Fluor Albus. (c) Phaenomena.

dienstige band , om het deel in zyne eigene plaats te houden , als het hersteld is ; groote omzigtigheid gebruikt zynde , op dat het door rekking , of anderzins , niet weder uit zyn plaats zou gedrongen worden.

ONTSTEEKING VAN DE LYFMOEDER , SCHEEDE (a), enz.

Om-
schry-
ving en
Oor-
zaak.

1. **D**e Lyfmoeder , Scheede , of randen der Schamelheid (b), worden zomtyds ontstoken , en zwellen , door een verstopping van den omloop des bloeds , in de vaten van die deelen ; of een breeking of doorknaaging derzelve , komende van een bloedrykheid (c), zwakheid der deelen , of aandoening van koude geduurende den tyd der maandelyksche ontlasting , of van het inwendig gebruik van Spaansche vliegen (d), prikkelende moederpillen (e) of diergelyke. Het kan ook veroorzaakt worden door kwetzingen of kneuzingen der deelen , harde arbeid , ongemakken gekreegen in de verlossing , drukking van de vrugt , opstopping der kr amvloed (f), enz.

Kente-
kenen.

2. De ontsteeking (g) van deeze deelen is gemeenelyk verzeld met een gezwel , hitte , pyn , opstopping van water , koorts , moe-lykheid van ademhaaling , braaking , en hik. Als ze voortkomt van eene opstopping der maandstonden , word 'er gemeenelyk stinkende etter (h) op het deel uitgeloozd ; en als men het beziet , zal men zomtyds eene roodigheid
en

(a) Vagina. (b) Labia Vulvæ. (c) Plethora.

(d) Cantharides. (e) Pessaria. (f) Lochia.

(g) Inflammatio. (h) Ichor Foetidus.

en opzwellling merken omtrent de scheede, of de opening der lyfmoeder. Als ze komt van harde en moejelyke arbeid, worden de meeste van de bovengemelde toevallen in een grooter trap gezien; met een gezwel of ontsteeking van den geheelen buik, waar op gemeenlyk stuiptrekkingen (i) volgen, die doodelyk worden.

3. De ontsteekingen in de uitwendige deelen Voorteder schamelheid (k) of scheede, zyn zoo ge-kenen. vaarlyk niet als die van de lyfmoeder zelve; en als ze voortkomen van sterke beweeging, bloedrykheid, enz. minder gevaarlyk dan als ze zyn van slagen, stooten, en moejelyke arbeid; waar van het gevolg, als het niet in tyds te hulp word gekomen, is of een scirreus hardnekkig gezwel, of dikwils de dood zelf; voornamelyk als het verzelde is met stuiptrekkingen, hik, koude der uiterste leden, koud zweet, enz.

4. Licht en dun voedzel van een doorwaassende Levens-kracht, bestaande uit zoppen, water-wys. pap, broodnat (l), enz. word hier alledienstigst geoordeeld. Vleesch-spys moet niet, of maar zelden toegestaan worden, maar zulke die gemakkelyk te verteeren en liever gekookt dan gebraden is. De beweeging kan in dit geval naauwlyks toegestaan worden, en hoe meer de Zieke het bed houdt, hoe beter. Te veel slaap is hier meer te agten dan te weinig. Moutige vogten worden in dit geval ondienstig geoordeeld, en wyn moet alleen in kleine hoeveelheden toegestaan worden.

5. De aderlaating schynt dienstig te zyn in alle ontsteekingen van de lyfmoeder en byliggende Geneezing in 't algemeen en byzonder.

(i) Convulsio. (k) Pudendum. (l) Panada.

gende deelen, en de hoeveelheid van bloed door de aderlaating uitgehaald, kan hier wat grooter zyn, dan gemeenelyk word weggenomen, in geval de vloed der maandstonden (m) geheel verstoppt is.

6. Verzagtede purgeermiddelen kunnen na het gebruik der aderlaating dienstig worden. Gelyk ook verkoelende Amandel-(n) en gerstedranken (o), bereid met *Gumm. Arab. Sal. Prunell. Syr. Limon. Sp. Nitr. Dulc.*, &c. in overvloed gedronken.

7. In de tusschentyd moeten inspuitingen en spoelingen niet nagelaaten worden. Het volgende zal in alle gelegenheden dienen:

℞. *Decoct. Hord. ℥ ℥. Gumm. Arab. unc ℥. Fol. Malv. m. j. Coque parum et Colat. add. Tinct. Myrrub. Sp. Vin. Camphor. aã unc. j. Troch. Alb. Rhaz. dr. iij. Opii scr. j. m. f. injectio.* Of

℞. *Aq. Plantag. Aq. Calcis, aã ℥ ℥. Mell. Rosat. unc ij. m. f. lotio.*

8. Of als de zalven, in haare natuurlyke gedaante, onmiddelyk kunnen gelegd worden op de zitplaats der ziekte,

℞. *Ung. Diapomphol. Alb. Camphor. Desiccata. Rubr. Tutiae aã unc j. Camphor. dr. ij. Opii dr. j. Lap. Calamin. unc ℥. m. f. unguent.*, om 'er zomtyds een weinig van op het ontstoken deel te leggen.

9. Als 'er geen doorknaaging (p) is, kan de volgende stooving dienstig zyn:

℞. *Lact. Vaccin. unc iv. Sp. Vin. Camphor. Tinct. Croci. Laud. Liq. aã unc ℥. m. f. fofus*, met linnen doeken warm te gebruiken naar vereisch van zaaken. Of

℞.

(m) Fluxus Menstruus. (n) Emulsio.

(o) Ptisana. (p) Excoriatio.

℞. *Aceti Vin. Alb. Sp. Vin Camphor. añ unc ij.*
Opii Soluti dr. j. m. f. fofus in eundem finem.

Gemeenelyk zyn de doorwaasfemende middelen (q) in dit geval dienftiger, en minder gevaarlyk of pynelyk, dan die van eene te rugdryvende kragt zyn. Om welke reden de ftoovingen, infpuitingen, of diergelyke uitwendige voorfchriften (r), liever voorzien moeten worden met warme ingrediënten, dan zulke die enkel tegen de ontfteeking zyn, wegens haare verkoelende eigenfchap.

10. Als 'er gelegenheid is voor zuiverende middelen (s), kunnen piffebedden en middelen uit Terebinthyn naar gelang gebruikt worden. Maar om eene afwending (t) der vogten van het deel te maaken, en de geneezing te verhaaften, zal het zomtyds dienftig zyn een braakmiddel (v) te geeven, en dat twee- of driemaal na dienftige tuffchentyden te herhaalen. In geval van groote ongemakkelykheid en rufteloósheid, is het dienftig inwendig fleepmiddelen (x) te geeven, als 'er gelegenheid zyn zal.

11. Als de ziekte voortkomt van een harde of moejelyke arbeid, kan warme witte wyn of melk, met een weinig brandewyn, dikwils ingefpoten worden. Maar als de kraamvloed (y) is opgeftopt, moet dezelve bevorderd worden, inzonderheid als deeze verftopping oorfonkelyk oorzaak geeft tot deeze ziekte, nadien wy anders met reden op de geneezing niet hoopen kunnen.

SCIR-

(q) Perspirativa. (r) Formulae. (s) Deterfiva.
 (t) Revulfio. (v) Emeticum. (x) Opiata. (y) Lochia.

SCIRREUSE GEZWELLEN, EN KANKERAGTIGE VERZWEERINGEN (a) IN DE LYFMOEDER.

Om-
fchry-
ving.

1. Een *Scirreus Gezwel* in de Lyfmoeder is een zwelling van derzelver klieren (b), waar door haare grootte of zamenstel tegen- natuurlyk vermeerderd word: en als de scirreufe gezwellen tot verzweeringen komen, word het gemeenelyk een *Kankeragtige Verzweering* genoemd.

Oor-
zaak.

2. Dit kan, in't algemeen, dezelfde oorzaak hebben als een scirreusheid in de lever, of enig ander klieragtig deel: maar in 't byzonder kan het voortkomen van eene opstopping der maandstonden of kraamvloed, van zuigers (c), van harde arbeid, of geweld aan de lyfmoeder toegebracht in het uithaalen van de vrugt.

Kente-
kenen.

3. De tekenen van een scirreus gezwel in de lyfmoeder zyn hardheid en tegenstand op de plaats der zelve; met een gevoel van zwaarte als of de lyfmoeder neder zou vallen in de scha- melheid (d); 't welk voornamelyk op te merken is, als de Zieke over eind staat: maar als ze zit of ligt drukt de zwaarte op den regten darm. Dit is gemeenelyk zonder koorts, of hevige pyn, 't welk het zelve onderscheidt van eene ontsteeking (e) van het zelfde deel. Als het voortkomt van verstoppen, word het gekend door de toevallen die het voorgaan of verzellen. Als het den hals der Lyfmoeder
aan-

(a) *Ulcus Cancrosum.* (b) *Glandulae.*

(c) *Mola.* (d) *Pudendum.* (e) *Inflammatiō.*

aantast, word het gekend om dat dat deel in grootte toeneemt; en zig hard voordoet in het aanraaken; en als het den grond der lyfmoeder heeft aangetast, kan het gevoeld worden door de hand te drukken op de plaats van het schaambeent (f). Het word onderscheiden van een zuiger, om dat, indien in de laatste de maandstonden al vloejen, het zelve zeer ongeregeld is; de borsten zwellen en bevatten zomtyds melk; maar in geval van een knoestig gezwel in de lyfmoeder, als de maandstonden vloejen, dan vloejen ze geregeld, en op haare gewoone ommegangen; en de borsten zyn nu gemeenlyk kleiner dan gewoonlyk. Als dit gezwel genegen is om te verergeren tot een kanker of verzweering, vermeedert de pyn, word scherp, prikkelende, en steekende; en als het gezwel in den hals der lyfmoeder is, verstoort het zig ongelyk, niet kwalyk gelykende naar een tros druiven, en van een blaauwe of zwarte kouleur; de aders die het omringen zyn zwartagtig, opgezwollen, en schynen als zoo veele wortels daar uit voortkomende; en eindelyk als het verzweert, of verandert in een kankeragtige verzweering, stort het een vuile stinkende stof uit, van een bruine of zwarte kouleur, van een zeer kwaaden reuk, niet zelden etteragtig, of met bloed gemengd; en zomtyds, als 'er enige groote vaten doorknaagd zyn, vloeit 'er zulk een overvloed van bloed, dat het leven van de Lydende in gevaar is. By deeze toevallen kan gevoegd worden een verborgen koorts, benaauwdheid, walging, hitte in de schamelheid, scherpheid der pis, enz. 't Is opmerkelyk,

II. DEEL.

D

dat

(f) Os Pubis.

50 NIEUWE OEFFENING

dat deeze kankers dikwils komen, na dat de tyd van kinderbaaren en der maandstonden over is.

Voortekenen. 4. Alle knoestige gezwellen zyn moejelyk te geneezen, en zoo veel te meer als ze groot, hard, en langduurig zyn, gepaard met een knobbelagtig gestel. De uitkomst daar van is altyd onzeker. Kreeftgezwellen in de Lyfmoeder worden gezegd ongeneesselyk te zyn, 't zy in de staat van gezwellen of verzweeringen; en te meer wegens de geduurige ontlasting der dikke vogten op het deel: nogtans hebben zommigen met knoest- en kreeftgezwellen in de Lyfmoeder een merkelyken tyd geleefd, en men schynt eindelyk haare dood aan andere oorzaaken te moeten toeschryven.

Levenswys. 5. Ligte spyzen zyn hier de allerdienschtigste. Alle geestryke vogten, inzonderheid die met mout gebrouwen zyn, worden schadelyk geoordeeld. De gewoone drank, met de opdroogende houten bereid, word voor een dienschtig vogt gehouden om geduurig in dit geval gedronken te worden. De spys moet licht en gemakkelyk te verteeren zyn, en de beweging matig.

Geneezing in de staat van gezwel. 6. Als de Lydende bloedryk is, de maandstonden opgestopt, of onlangs geheel opgehouden, is het dienschtig de geneezing met de aderlaating te beginnen, en naderhand een zeer verzagkend purgeermiddel te geeven. Als zuiverende middelen (g) kragtig genoeg geoordeeld worden, om de verstopping in de klieren der lyfmoeder te verdryven, kunnen ze de zelfde zyn met die in de Geelzugt (h) zyn voor-

(g) Detergentia. (h) Icterus.

voorgescreeven. Als de ziekte hardnekkig is, kan het zeer dienstig zyn twee of drie braakmiddelen (i) van *Turpeth. Miner.* te geeven, om eene afleiding (k) te maaken. En gedurende het gebruik van zulke middelen, als de pyn hevig is, moet ze door slaapmiddelen (l), gegeeven op dienstige tusschentyden, gestild worden. Maar indien niets van dit soort vrugt doet, kan de kwyling (m) aangeraaden worden. Om het lighaam daar te beter toe te bereiden zal het zeer dienstig zyn, dat de Zieke verscheiden dagen van te voren een warm bad van melk en water gebruikt, want dit word geoordeeld een kragt te hebben, om knoestige gezwellen te ontbinden en te verzagten.

7. Als het gezwel tot zweering (n) komt, en in een verzweering (o) verandert, kan het gezuiverd worden met de volgende inspuiting: In die van een gezwel.

R. *Decoct. Hord.* ℞ j. *Bals. Sulph. Tereb. Capiv. Tereb. Venet.* aā unc ℥. *Bals. Peruv. dr. ij. m. f. injectio*, twee- of driemaal daags te gebruiken. Dienstige purgeermiddelen moeten in dit geval op behoorlyke tusschentyden herhaald worden; en by gelegenheid een braakmiddel (p) van *Turpeth. Miner.*, ten zy'er eene kwyling (q) op volgde, welke waarschynelyk de geneezing zal uitwerken, als men behoorlyk agt neemt op de verzweering (r), gedurende den tyd der kwyling, en na dat die over is.

8. De stof der verzweering is zomtyds zeer bytende, en verteert de nabyleggende bloedvaten van het deel, waar uit ligtelyk eene he-

(i) Emetica. (k) Revulsio. (l) Opiata.
 (m) Salivatio. (n) Suppuratio. (o) Ulcus.
 (p) Emeticum. (q) Salivatio. (r) Ulcus.

vige bloedstorting (s) volgen kan : om welke te stoppen het dienstig is dat de Lydende altyd iets in gereedheid heeft als het volgende :

℞. *Aq. Calcis Vin. Rubr. aã unc iv. Aceti Opt. unc ij. Vitriol. Roman. Alum. Rup. aã dr. vj. Sacch. Sat. dr. ij. m. f. solutio.*

Maar als dit zeer pynelyk is in het opleggen, moeten 'er kompressen, in heete Terebinthynolie gedoopt, in derzelve plaats gebruikt worden.

9. De verzweringen plaatzen zig gemeenelyk in den hals, en maar zelden in den grond der lyfmoeder, en kunnen zeer ligtelyk voortkomen van enige Venuskwaal. Alle dezelve zyn moejelyk te geneezen, wegens de natuuryke vogtigheid van het deel. Als ze komen op den grond der lyfmoeder, kunnen ze niet anders met voordeel behandeld worden dan door inspuitingen. Waar toe de dienstige middelen zulke zyn als *Bals. Peruv. Bals. Sulph. Tereb. Tinct. Myrrh., &c.* Maar als 'er verzweringen komen in den hals der lyfmoeder, en de etter stinkende is, zal men die eens daags verbinden met de volgende zalf :

℞. *Liniment. Arcæi unc j. ℞. Præcipit. Rubr. Laevigat. Myrrh. Rad. Aristol. Long. aã dr. j. Bals. Peruv. dr. ℞. m. f. unguentum.*

10. En om de geneezing gemakkelyk te maaken :

℞. *Cinnab. Antimon. scr. j. Gumm. Guajac. scr. ℞. Conf. Cynosb. q. s. f. bolus*, enige weeken alle nagten te neemen.

In den tusschentyd kunnen braakmiddelen uit *Turbitb.*, purgeermiddelen met kwik, en

zweet-

(s) Haemorrhagia.

zweetdryvende gewoone dranken, naar gelang gebruikt worden.

HEET VUUR (a) EN VERSTERVING (b) IN DE LYFMOEDER (c).

1. **H**et *Heet Vuur* der Lyfmoeder is een beginnende versterking of van enig deel daar van, of van de geheele; welke, als ze volkomen, en het deel zoo verstorven is, dat het geen gevoel heeft, het Koud Vuur (d), of of *Sideratio* genoemd word. Om-
fchry-
ving.

2. Het kan voortkomen van ontsteeking-Oor- gen (e), ettergezwollen (f), scirreusheid, of zaak. verzweeringen; gelyk ook van een vrugt sterk op de Lyfmoeder drukkende, of zuigers (g) daar aan vast zittende, van het bederf eener doode vrugt, ophouding der nageboorte (h), kwaadaardige verzweeringen, Venusziekten, witte vloed (i), slagen, stooten, enz.

3. Als het Heet Vuur (k) eerst begint in de Lyfmoeder, word 'er een grooter hitte gevoeld in het deel dan gewoonlyk: de pols is zwak en snel; de aangetaste deelen worden eindelyk koud, zagt, blaauw, en zwart, gelyk een doode en bedorven romp; wanneer nu de ziekte verandert is tot koud vuur (l), blyven ze zonder enig gevoel, 't zy men het snyd of steekt met een scherp werktuig, terwyl een stinkende doode damp daar uitwaasemt. Kente-
kenen.

D 3

4. Het

- (a) Gangraena. (b) Mortificatio. (c) Uterus.
 (d) Sphacelus. (e) Inflammatio. (f) Abcessus.
 (g) Molae. (h) Secundinae. (i) Fluor Albus.
 (k) Gangraena. (l) Sphacelus.

Voortekenen.

4. Het Heet Vuur in den grond of lighaam der lyfmoeder word ongeneesselyk geoordeeld, en is gemeenelyk doodelyk; maar als het in den hals of scheidde derzelve is, kan het uitgenomen worden, maar niet de geheele lyfmoeder, met veiligheid, gelyk zommigen zig verbeeld hebben.

Levenswys.

5. De spys moet hier dun zyn, enigzins zuur, warm, en prikkelende.

Geneezing.

6. De inwendige middelen worden maar van weinig kragt in de geneezing geoordeeld. Evenwél kunnen dienstige kookdranken van de houten bezogt worden, teffens met sterke hartsterkende (m) en zweetdryvende middelen (n). Met deeze kan uitwendig de volgende inspuiting gevoegd worden:

℞. *Tinct. Myrrh. Sp. Vin. Camphor. Mell. Ægypt. Sp. Sal. Ammon. aã unc ij. m. f. injectio.*

Wieken, gedoopt in dit vogt, kunnen ook heet op het deel gelegd worden; 't welk gevlymd zynde, kan het verbonden worden met *Ung. Ægypt.*, *Bals. Sulph. Tereb.*, of *Ol. Tereb.* warm gemaakt. Zommigen raaken het deel aan met het *Causticum Lunare*, andere pryzen het werkelyk brandyzer (o), en onder tusschen kan de volgende stoving enigen dienst doen.

7. ℞. *Rad. Aristol Long. Gentian. aã unc j. Fol. Absynth. Comm. Nicotian. Scord. aã m. ij. Sem. Urticæ Urent. unc j. Coque in Aq. Font. q. s. Colat. ℞ j. ℞. add. Tinct. Myrrh. Sp. Vin. Camphor. Sp. Sal. Ammon. Tinct. Canthar. aã unc j. ℞. m. f. fofus vel injectio, dikwils warm te gebruiken.*

Maar

(m) *Cardiaca.* (n) *Alexipharmaca.*

(o) *Cauterium Actuale.*

Maar daar het geschieden kan, is het de zekerste weg, aanstonds het verstorven deel uittesnyden, 't welk zomtyds met een goeden uitslag gedaan is. Hoewel men het met reden veel beter verwagten kan van het gebruik der *Cortex*, volgens eene nieuwe uitvinding*.

ONVRUGTBAARHEID (a).

I. **D**e *Onvrugtbaarheid* is zulk een staat van Omschryving. het lighaam, dat het ongesteld word om, na het gebruik der natuurlyke middelen, bevrugt te worden, of het geslagt voort te planten.

2. De oorzaken der *Onvrugtbaarheid* zyn Oorzaak. verscheiden; als het gebrek van een behoorlyken ouderdom; een teeringagtig, wateragtig, of koortzig ziekelyk gestel, een gezwel, verstopping, eeltagtigheid (b), lidteken (c) of verdraajing (d) der lysmoeder; een verstopping of gebrek der maandstonden, de witte vloed (e), welke door langduurigheit de klieren (f) der lysmoeder zeer kan verslappen, eene onbekwaamheid om het mannelyk zaad te houden en te koesteren; het net (g) op de opening der lysmoeder drukkende en die toefluitende, en eindelyk eene naauheid of ondoorgangbaarheid van de scheede (h) en lysmoeder. De onvrugtbaarheid kan ook voortkomen van enig gebrek in den man, gelyk een zwakheid van zaad.

D 4.

- (a) Sterilitas. (b) Callositas. (c) Cicatrix.
 (d) Distortio. (e) Fluor Albus. (f) Glandulae.
 (g) Omentum. (h) Vagina.

* Wy stellen uit van deeze ontdekking te spreken, tot daar onze Schryver van 't Heet Vuur in 't algemeen handelt.

zaad , gebrek van eene behoorlyke opstyving der roede ; hevige of kwalyk geneezene Venusziekten , een ruwe levenswys , een afgesleeten gestel , enz.

Kente-
kenen.

3. Als 'er werkelyk een gezwel gezien word in de vaten der lyfmoeder ; als de maandstonden verftopt zyn ; als de witte vloed (i) lang geduurd heeft ; als de Zieke zeer vet of groot is , en door het gebruik der behoorlyke middelen niet bevrugt word , kunnen deeze toevallen voor oorzaaken of tekenen der Onvrugtbearheid gehouden worden. Zoo de lippen der schamelheid (k) , of de ingang der scheede gefloten zyn , is het klaar voor het gezigt ; maar als de opening der lyfmoeder gefloten is , is het moejelyker om te kennen , terwyl de Zieke nog jong is , tot omtrent den tyd der maandstonden ; op welke groote pyn en zwaarte gevoeld worden in de vaten der lyfmoeder , veroorzaakt door de ophouding der stof van den vloed der maandstonden ; de buik zwelt , de Zieke word walgagtig ; en zomtyds word 'er een gezwel gemaakt in de holligheid der lyfmoeder. De andere tekenen of oorzaaken der Onvrugtbearheid kunnen best gekend worden door eigen onderzoek van de daar in belang hebbende Zieke , vergeleken met het geen door de beschouwing geleerd word.

Vaorte-
kenen.

4. Het is zeer onveilig eene toekomstende Onvrugtbearheid te voorzegen uit eene die tegenwoordig is ; zelf schoon 'er eene geheele opstopping der maandstonden , of een langduurige witte vloed is. Maar als wy eens zeker zyn dat ze komt wegens verzwearingen (l) ,

(i) Fluor Albus. (k) Labia Pudendi. (l) Ulcus.

eeltagtigheden (m), enz. in de deelen, kan men niet roekeloos zyn met te zeggen dat de bevrugting (n) ondoenelyk is, tot dat die zyn weggenomen. Als 'er een geheel gebrek van opstying der roede, of van zaad aan de zyde des mans is, word de voortteeling in alle opzichten onmogelyk verklaart, en de ziekte gemeenelyk voor ongeneeffelyk gehouden. Als de *Scheede* * natuurlyk ondoorboord is, gelyk zomtyds gebeurt in jonggeboorene kinderen, word het in weinige dagen doodelyk, zonder de werking der Heelkunde, wegens de ophouding der pis. Als de lyfmoeder natuurlyk met een vlies gesloten is, kan het van een kwaad gevolg zyn, ten zy men het wegsnydt voor het huwelyk, of het eerste vloejen der maandstonden. Eeltagtigheden en gezwellen der deelen zyn ook gevaarlyk, en dikwils verzeld met kwaade omstandigheden.

5. Als de Onvrugtbaarheid schynt te moeten Levens-
toegeschreeven worden aan enige byzondere ^{wys}.
ziekte, moet de levenswyze, die men houd,
daar opzigt op hebben. Maar als het komt
door een zaadelyke zwakheid, of gebrek van

D 5 op-

(m) Callositas. (n) Conceptio.

* Wy moeten hier door het woord *Scheede* niet alleen verstaan die opening, welke van de uitwendige schamelheid naar de lyfmoeder gaat; maar die geheele plaats der schaamdeelen, die zoo wel de opening der scheede, als der pisingang in zig bevat: voor deeze geheele opening kan een vlies groejen, 't welk zoo wel de uitloozing der pis, als den toegang tot de lyfmoeder verhindert: maar in andere gevallen, gelyk zomtyds gezien word, wanneer de maandstonden niet kunnen doorvloejen, of de baaring belet word, kan de opening der scheede alleen verstopt zyn, terwyl die der pisingang open blyft.

opstying der roede , dan moet de spys voedzaam , enigzins zamentrekkende , gemakkelyk te verteeren , en matig gezouten zyn. Sterke zoppen , geleyen , broodnat , enz. worden hier dienstig geoordeeld. De beweging moet matig zyn , de lugt helder en koel ; de slaap niet te veel ; en in de huwelyks-pligten moet 'er voor enigen tyd groote matigheid gebruikt worden.

Geneezing in 't algemeen.

6. Ter voorbereiding tot de algemeene geneezing der Onvrugtbaarheid , is het dienstig uitloozingen te gebruiken ; ten zy enige byzondere toevallen dat verbieden ; gelyk aderslaating , verzagtende purgeermiddelen , en een zagt braakmiddel (o) , inzonderheid als de Lydende bloedryk , of kwalyk gesteld is , om dat de meeste der middelen , die in dit geval voorgeschreeven moeten worden , uit de speceryen bestaande , of sterk voedende zyn , anderzins brandige ziekten , als zydewee (p) , longontsteeking (q) , enz. kunnen voortbrengen.

7. Na de behoorlyke uitloozingen.
R. Rad. Satyr. Eryng. Cond. aā unc j. Pulo. Cinnamon. Sem. Faenic. Dulc. Zinzib. Cond. aā unc ℥. Rad. Contraj. Rad. Angel. Hispan. Macis. aā dr. j. Troch. Viper. unc j. Succ. Kerm. dr. vj. Tinct. Cantbar. dr. ℥. Syr. Caryoph. q. s. f. Elect. , om 'er tegen den nagt , 's morgens en 's avonds ten vyf uren , de grootte van een Notemuskaat van te neemen , en 'er drie lepels van de volgende wyn boven op te drinken :

R. Vin. Canar. ℥ iv. Caryophyll. Nuc. Mosch. Piper. Long. Sem. Cardam. Min. Rad. Serpent. Virgin. Coccinell. aā dr. j. ℥. Syr. e Cort. Citr. unc iv. m.

Of

(o) Emeticum. (p) Pleuritis. (q) Peripneumonia.

OF

8. *R.* *Conserv. Flavod. Aurant. unc. j. Theriac. Androm. Confect. Alkerm. aã unc. ſ.* *Spec. Diamb. Cort. Winter. Pulv. Croci. Sem. Cardam. Min. Pulv. Carui. Nuc. Mosch. Serpent. Virgin. Caryophyll. Aromat. aã dr. j. Carnis Viperin. unc. j. Syr. Balsam. q. ſ. f. elect.*, om 'er driemaal daags de grootte van een Notemuskaat van te neemen, en 'er vier lepels van het volgende trekzel boven op te drinken.

R. *Pulv. Cinnam. unc. j. Sem. Fenic. Dulc. contus. Fl. Lavend. aã unc. ſ. Zinzib. Rad. Angel. Hispan. Contraj. Macis. Coccinell. aã dr. j. ſ. Vin. Canar. ℞ iv. Infunde ſ. a. et Colat. add. Syr. Croci. Caryoph. aã unc. ij.*

9. Als 'er een bolus begeerd word:

R. *Pulv. Croci. Spec. Diamb. Rad. Contraj. aã gr. v. Ol. Cinnam. gtt. ij. Conf. Alkerm. q. ſ. f. bolus.*

OF

R. *Rad. Angel. Hispan. Pulv. Cinnam. Castor. Sal. Viper. aã gr. v. Mithrid. scr. ij. Ol. Nuc. Mosch. gtt. ij. Syr. Caryoph. q. ſ. m. f. bolus.* OF

R. *Rad. Serpent. Virgin. Spec. Dianthos. Pulv. Carui. Nuc. Mosch. aã gr. v. Ol. Caryoph. gtt. j. Theriac. Androm. scr. ij. Syr. e Cort. Citr. q. ſ. f. bolus.*

OF

R. *Coccinell. Zinzib. Pulv. Lign. Aloes. Caryoph. Macis. aã gr. iv. Ol. Fenic. gtt. ij. Bals. Peruv. gtt. iv. Conf. Aurant. scr. ij. Syr. Croci. q. ſ. f. bolus*, om alle nagten en morgen te neemen tot vyftien reizen toe, met enige lepels Kanarifche wyn, of de volgende drank:

R. *Aq. Ceraf. Nigr. unc. ij. Mirab. dr. vj. Syr. e Cort. Citr. dr. vj. Tinct. Canthar. gtt. iij. m. f. haustus.*

Ook

10. *R.* *Sp. Hermin. Croci. Castor. Tinct. Canthar.*

thar. aa dr. j. m. om 'er tweemaal daags met enig vogt tien droppels van te gebruiken.

Of

℞. *Tinct. Croci. Sal. Volat. Ol. Tinct. Castor. Canthar. aa dr. j. m. Sumat ut supra*, met vier lepels van de volgende drank :

℞. *Aq. Ceras. Nig. Mentb. Lact. Alexit aa unc iv. Aq. Cinnam. Fort. Epid. Mirab. aa unc ij. Sp. Lavend. Comp. Sp. Croci. aã dr. ij. Syr. e Cort. Citr. unc j. ℞. m. f. Fulap.*

11. De volgende poejer kan het zelfde einde beantwoorden zonder behulp van Spaansche vliegen (r).

℞. *Bals. Tolut. Gumm. Styrac. Fl. Lavend. aã unc ℞. Carn. Viper. Pulv. unc ij. Pulv. Cinnam. dr. ij. Cort. Winter. dr. ij. Pulv. Croci. Castor. Galang. Sem. Fœnic. Dulc. Carui. aa dr. j. ℞. Fl. Benzoin. Rad. Zinzib. Piper. Long. Contraj. Sem. Cardam. Min. Spec. Diamb. Dianth. Caryoph. Nuc. Mosch. Macis. aa dr. j. m. f. pulvis cujus dosis sit scr. j. tweemaal daags met enig dienstig vogt.*

12. Als koekjes aangenaamer zyn :

℞. *Pulv. Aromat. Praecedent. Succ. Kerm. Sacch. Alb. aã unc ij. Sp. Lavend. Comp. unc ℞. Mucilag. Gumm. Tragac. q. s. f. Troch. Parv. f. a.*, om 'er één van geduurig in de mond te houden.

13. De volgende Tinktuur is uitmuntend :

℞. *Rad. Angel. Hispan. Contraj. Serpent. Virg. Zinzib. Capsul. Siliquos. Sem. Cardam. Min. aã dr. vj. Nuc. Moschat. Caryoph. aã dr. ij. Macis. Coccinell. aã dr. j. ℞. Sp. Hormin. Lavend. Comp. Castor. Croci. aã ℞ j. digere s. a.*

℞. *Hujus Tinct. unc ℞. Tinct. Canthar. dr. j. m.* om 'er twee- of driemaal daags twaalf droppels van te neemen.

14. Eni-

(r) Cantharides,

14. Enige Lydende kunnen bewogen worden om een glas te neemen van het volgende klaare aangenaame water, die zig zoo gemakkelyk niet schikken naar andere voorschriften.

R. Rad. Angel. Hispan. Galang. Min. Ireos. Florent. Rad. Raphan. Rust. Dracont. aã unc iij. Herb. Hormin. Meliff. aã m. vj. Fl. Lavend. m. iv. Sem. Fœnic. Dulc. Carui. Cardam. Maj. Castor. Croci. Cinnamon. aã unc j. Bacc. Junip. unc ij. Caryoph. Nuc. Mosch. aã unc ß. Sp. Vin. Gall. Opt. cong. ij. Aq. Font. q. f. distillentur cong. ij. quibus adde Sacch. Alb. ad gratiam conciliandam.

15. De Spaansche vliegen kunnen in de voorgaande voorschriften of nagelaaten, of haare hoeveelheid vermeerderd of verminderd worden, naar dat de ziekte vereifcht; zynde de giften daar van hier geschikt naar de gewoone ziekten: maar als ze t'eniger tyd mogten veroorzaaken een heete (s) of koude pis (t), moeten ze aanstonds ter zyde gelegd, en Arabische gom gedaan worden by de zoppen, Amandelmelken (v), enz. die men gebruikt.

16. De rookingen worden hier met voordagt nagelaaten, om dat ze meest met de gestellen stryden; maar daar ze aangenaam zyn, kunnen muskus, civet, of essentie van amber de gris by de mengzels gedaan worden.

17. Daar eene genoegzaame opstying der roede, en alleen gebrek aan zaad is, moeten alle prikkelende (x) en ruikende middelen (y) nagelaaten, en de geneezing bezogt worden met dienstige balzemagtige mid-

(s) Dysuria. (t) Stranguria. (v) Emulsio.

(x) Stimulantia. (y) Aromatica.

middelen (z), en voedzaame spyzen; welke in dit geval altyd moeten voorgeschreeven worden teffens met de hartsterkende (a) en prikkelende middelen.

18. Gedurende het gebruik der inwendige middelen, moeten wy de uitwendige niet vergeten.

℞. Ung. Martiat. unc ij. Ol. Nuc. Moscb. per expr. dr. ij. Tinct. Castor. unc ℞. m. f. linimentum, om 'er de schaamdeelen zomtyds mede te bestryken. Of

℞. Ung. Nervin. unc ij. Ol. Macis. per expr. dr. j. ℞. Bals. Peru. dr. ij. Ol. Lavend. Chym. Caryoph. Rhodii. aã gtt. iv. m. in eundem usum.

Of

℞. Ol. Palm. unc ij. Ol. Majoran. Origan. Cumin. Menth. aã gtt. v. Tinct. Castor. unc ℞. m.

Als 'er nog meer prikkelende smeeringen begeerd worden, kan 'er by een van de bovengemelde naar gelang gevoegd worden Tinct. Canthar. dr. j. of dr. ij.

19. Tot het zelfde einde worden 'er moederpillen (b) bereid, als volgt; en gebruikt naar maate de gelegenheid het vereischt.

℞. Mell. Opt. unc ℞. Pulv. Nuc. Moscb. Castor. Caryoph. aã scr. j. Pulv. Fol. Lauri. q. s. f. glans. debitae formae, om tegen den nagt in te brengen, en twee of drie uren te houden.

Of

℞. Mitbrid. dr. vj. Pulv. Sal. Menth. q. s. m. in eundem finem.

20. Maar terwyl deeze oude gewoonte bynaar vernietigd is, kan 'er in derzelver plaats gevoeglyk zulk eene inspuiting gebruikt worden als de volgende :

℞.

(z) Balsamica. (a) Cardiaca. (b) Pessaria.

℞. *Caryoph. Aromat. Nuc. Mosch. Zinzib. Rad. Angel. Hispan. aã dr. j. Lign. Aloes. Macis. Sem. Cardam. aã scr. j. Fol. Mentb. m. j. Infunde in Vin. Alb. ℞ j. Coque lento igne in vase clauso ad unc xij. et Colat. injiciantur unc ij. warm tegen den nagt.*

21. Zoo de deelen overvloejen van vogtigheid, kunnen zamentrekkende of welriekende rookingen met voordeel gebruikt worden, gelijk in geval van witte vloed (c). De ingrediënten, dienstig tot dit einde, zyn *Styrax. Calamita. Cort. Caryophyll. Pulv. Nuc. Mosch. Castor. Zinzib. Rad. Angel. Hispan. Caryoph. Aromat. Galang., &c.*

22. Daar andere dingen niet geholpen hebben, zyn de koude baden dienstig bevonden, inzonderheid in wateragtige gestellen. Een reis naar *Bath, Tunbridge*, enz. met het gebruik der wateren, is ook van een goeden uitslag verzeld geweest.

Zoo veel over de geneezing der Onvrugtbaarheid in 't algemeen.

23. Daar is een zeker verborgen zoort van Onvrugtbaarheid, die niet veilig kan toegeschreeven worden aan de oorzaken te voren gemeld, of in 't geheel aan enige byzondere oorzaak. Zomtyds kan men geen zoort van gebrek ontdekken, nog aan de zyde des mans, nog der vrouw, en nochtans zullen zy, tegen hunnen wil, zonder kinderen blyven. Dit heeft gelegenheid gegeven tot zeer vreemde gissingen, omtrent de mogelyke oorzaak der Onvrugtbaarheid, als het gebrek by geen van beiden gezien word. Zommige hebben ten dien einde hunnen toevlugt genomen tot be-
tove-

(c) Fluor Albus.

tovering (d), en ter geneezing zyn geneezende halsbanden (e), bezweerende en onttoverende plegtigheden (f) voorgeschreeven. Daar zyn in alle eeuwen uitwendige middelen gebruik tot verligting in dit geval; en als men weet dat hunne kragt groot is, kan het niet te onpas zyn zig daar naar te schikken. De volgende ingrediënten, genaaid in een bekwaame gordel (g), kunnen gedraagen worden omtrent de middel, op de zelfde tyd als behoorlyke geneesmiddelen inwendig genomen worden.

℞. Rad. Eryng. Zedoar. Dictamn. Alb. Ireos. Florent. aā unc ℥. Rad. Contraj. Zinzib. aā dr. ij. Herb. Ment. Maj. Hormin. aā m. ℥. Sem. Coriand. Caryoph. Piper. Long. Fl. Anthos. Cort. Aurant. Santal. Citr. Castor. Opt. Croci. Sal. Volat. Ammon aā dr. j. m. f. pulvis crassus, in zyde te naaijen, en voor een gordel te draagen. Of

℞. Rad. Angel. Hispan. Galang. Min. Satyr. aā unc ℥. Herb. Meliss. Scord. Lavend. aā m. ℥. Gumm. Benzoin. Sal. Volat. Ammon. Sem. Cardam. Min. Nuc. Mosch. Lign. Aloes. Gumm. Styrac. Cort. Limon. aā dr. ij. m. in eundem finem.

Als de gordel meer prikkelende begeerd word, doe'er dan by Canthar. scr. ij. Mosch. Zibeth. e. Ambr. Gris aā scr. ℥. welke in rookingen aange naam zyn.

In waterige gestellen. 24. Als de Lydende wateragtig schynt, is het dienstig staalmiddelen (h) te mengen met de prikkelende speceryen die men gebruikt.

Ongefeldheid, verflapping, of witte vloed (i), om het der lyfmoeder. Zoo de lyfmoeder ongesteld is door zwakheid, zaad te behouden, kunnen dienstige zamen trek

(d) Incantatio. (e) Amuleta. (f) Ritus Magici.
(g) Cestus. (h) Chalybeata. (i) Fluor Albus.

trekkende ſtoovingen of rookingen nut doen, gebruikt zynde als in de Witte Vloed.

Als het geval ſchynt voort te komen van de Venusbefmetting, opſtopping der maandſtonden, verzwearingen (k), celtagtigheid (l), enz. moet men daar op een behoorlyk opzigt hebben, eer men met reden enige geneezing verwagten kan.

25. Als de lippen der ſchamelheid (m) zamengroejen, moeten ze voorzigtig door ſnyding geſcheiden, en de kanten voor enigen tyd van malkander gehouden worden, door lappen, gedoopt in enige dienſtige zalf. En als de opening der lyfmoeder geſlooten is, moet 'er een bekwaame pyp, of moederpil (n), of kurk, met waſch overſtreeken, ingebracht worden om het open te houden.

Als de ſcheede (o) of lyfmoeder verdraaid zyn; als de Zieken, welke dat gebeurt, zeer vet zyn, log, of diergelyke; zulke gevallen moeten geholpen worden door een dienſtige levenswys, geſtalte, en verband, opzigtelyk overeenkomende met de oorzaak.

TWEEDE AFDEELING.

Ziekten der Zwangere Vrouwen.

I. **A**ls een Vrouw zwanger word, of wer- Tyd-
kelyk bevrugt is, volgen 'er ligtelyk ziekten
II. DEEL. E ver- verzei-

(k) Ulcus. (l) Calloſitas. (m) Labia Vulvae.
(n) Peſſarium. (o) Vagina.

lende de verscheiden toevallen; alle welke als zoo veele zwan-tydziekten kunnen aangemerkt worden. gerheid.

2. Als de huwelyks werking verrigt is met voordeelige omstandigheden, en enige dagen daar na een ligte pyn gevoeld word omtrent den navel, verzeld met enige ligte beweegingen in den grond der buik; als binnen een, twee, drie, of zelfs vier maanden daar na, maar inzonderheid, als binnen de eerste en tweede, de maandstonden ophouden te vloejen, van zelfs als 't ware, of veel minder in hoeveelheid worden dan gewoonelyk, zonder enige schynbaare oorzaak; is 'er groote waarschijnlijkheid dat de vrouw werkelyk bevrugt is geworden, en van het eerste verzuim van dit soort begint ze te rekenen de rang van haare weken, zonder agt te geeven op den tyd te voren voorby geloopen. Na deeze, of tusschen de tweede en derde maand, maar gemeenelyk omtrent de derde, worden de beweegingen der vrugt gevoelig voor de moeder; die dan dikwils beroerd word met walging, braaking, afkeer, verlangen, of verzoek om ongemeene dingen, of om groote overvloed van zulke die gemeen zyn. Omtrent deeze tyd, of niet lang na de geheele opstopping der maandstonden, beginnen de borsten te zwellen, hard en pynelyk te worden, en een weinig melk te hebben. De tepels worden ook grooter, vaster, en duisterder van kleur, wordende een geelagtige blaauwe kring rontom dezelve gezien. De ooggen schynen hol en ingevallen, en derzelven wit dof en dikagtig. Geduurende de twee eerste maanden der zwangerheid, worden de vrouwen dunner en kleiner; de buik ook nedergedrukt zynde; hoe-
wel

wel die naderhand opzet en allengskens grooter word. 't Word voor een zeker teken van zwangerheid gehouden, als de opening der lyfmoeder, in het onderzoek, digt geflooten is; terwyl het lighaam daar van gelykelyk is opgespannen, in evenredigheid tot de verloopen tyd, van de eerste opstopping der maandstonden; maar inzonderheid als de hals der lyfmoeder uitsteekt, en puntig is, gelyk het steel-eind van een peer, maar allengskens plat word, en eindelyk nederzakt, of als 't ware een word met het ronde lighaam der lyfmoeder zelve, hoewel dit niet komen zal voor digt by den tyd der verlossing. Daar zyn geene zekere tekenen om ons te leeren, of een vrouw zwanger is van een jongetje of een meisje; alleen word de eerste gezegd rusteloozer te zyn in zyne gevangenis dan de laatste. En niemand zal zyne agting willen waagen, met te zeggen, of een vrouw van meer dan één kind zwanger gaat; maar zommigen vellen een oordeel hier over uit de ongewoone grootte van den buik, als 'er geen vermoeden is van waterzugt (a), uit een nedergedrukte streep, die zy zeggen dat men ontdekken kan langs het midden van den buik, met eene uitsteekendheid aan elke zyde daar van; inzonderheid als de vrouwen verscheiden beweegingen aan haare beide zyden voelen.

3. 't Is gewoon dat vrouwen een moejelyken arbeid hebben van haar eerste kind, en inzonderheid als ze over haare jeugd zyn. De haaring van veele kinderen, en inzonderheid als het zonder merkelyke tusschenpoozing is,

maakt de vrouwen onderhevig aan de opstijging (b) of teering (c), en te meer, als ze van een zwak gestel zyn. Tweelingen maaken meer gevaar en moeite dan eene enkele geboorte. Onnatuurlyke arbeid is gemeenelyk met gevaar verzeld, 't welk altyd komt in evenredigheid met de voorgaande, tegenwoordige, en volgende toevallen.

Levens-
wys ge-
duuren-
de de
zwan-
gerheid
te hou-
den.

4. Gedurende den tyd der zwangerheid, moeten alle dingen, die enigzins hinderlyk kunnen zyn, gelyk alle onaangenaame gezigten, reuken, enz. zorgvuldig vermyd worden. De lugt moet, als het mogelyk is, niet te heet nog te koud zyn, maar zagt en koel, helder en verfrissende. Roode wyn word in deezen tyd voor een dienstig vogt gehouden, inzonderheid in geval van walging en braaking. Inzonderheid moet men agt geeven om de begeerte van zwangere vrouwen in te willigen, tot veiligheid beide van het kind en de moeder. De spys moet in 't algemeen ligt, en gemakkelyk te verteeren zyn. Maar in geval 'er om enig ongewoon of zelfs buitenspoorig ding ernstig verzogt word, moet het toegestaan worden; zynde het weigeren daar van van gevaarlyke gevolgen bevonden. Rust en slaap moeten toegegeeven worden; en de oeffening of beweeging moet om geene reden hevig zyn; inzonderheid in de eerste twee of drie maanden na de bevrugting (d), om een misdragt voor te komen; gelyk ook tegen den tyd der verloffing, op dat de arbeid niet moejelyk en gevaarlyk zou gemaakt worden, door een ver-
keerde

(b) Passio Hysterica. (c) Consumptio.

(d) Conceptio.

keerde plaatsing van het kind. De hartsstogten, gelyk toorn, oplopendheid, verwondering en vreugde, moeten onder behoорlyke regeling gehouden, en nooit toegelaaten worden te hoog te klimmen; om dat ze in dat geval gemeenelyk gevaar verwekken van misdragt. Als de moeder bloedryk is, of geheel onderhevig aan brandige ziekten, kan het zeer dienstig zyn, nu en dan een ader te openen, gedurende den tyd der zwangerheid; maar inzonderheid schielyk na de bevrugting, of de geheele opstopping der maandstonden; en wederom omtrent de zesde of zevende maand.

Wy moeten nu overweegen de meer hevige ziekten of toevallen, die de vrouwen gedurende haare zwangerheid verzellen, en eerst

BRAAKING EN WALGING.

5. Gemeenelyk komt de Braaking en Walging in zwangere vrouwen van de opstopping der maandstonden, of het groejen van het kind, waar door het den buik, maag, en byleggende deelen drukt. Deze toevallen worden gezien schielyk na de bevrugting, en duren gemeenelyk tot de derde of vierde maand, omtrent welken tyd zy ophouden. Na deezen krygt de moeder haar eetlust weder, als ook haar kouleur, welke te voren verdweenen was. Maar zomtyds blyven deeze toevallen gedurende den geheelen tyd der zwangerheid, en vermeerderen tegen het einde daar van, 't welk een teken is dat het kind hoog legt.

Van den tyd der bevrugting, tot omtrent de derde of vierde maand, word deeze ziekte niet

gevaarlyk gehouden ; maar als ze na die tyd geduurig en hevig is , word ze geoordeeld by geval een miskraam te kunnen veroorzaaken. Als ze voortkomt van de hooge legging van het kind , blyft ze zomtyds tot den tyd der verloffing. De hik deeze ziekte verzellende word zomtyds van een kwaad gevolg.

Zuure middelen , gelyk Limoenzap , Wynazyn , enz. kunnen teffens met de gewoone drank matig gebruikt worden. De Zieke moet weinig teffens eeten en dikwils. De spys moet ligt , en gemakkelyk te verteeren zyn.

Als de zieke bloedryk is , kan een aderlaating dienstig zyn ; inzonderheid als de braaking duurt na de derde of vierde maand. Ook kunnen 'er op alle tyden der zwangerheid vyftig droppels *Sp. Lavend. Comp.* gegeven worden in een glas wyn , of ander dienstig vogt. Als de braaking zoo hevig is , dat ze de nagtrufft beroert , kan 'er een zagt slaapmiddel (e) gegeven worden , teffens met enige dienstige maagmiddelen (f). Het middel tegen 't braaken van zout van alzem en limoenzap kan nu en dan in de hoeveelheid van een halve lepel vol genomen worden. Hartsterkende dranken (g) en Konferven (h) hebben hier haar gebruik. Het *Emul. Stomach. Magist.* kan insgelyks op de maag*gelegd worden. Als de Zieke hardlyvig is , geef dan naar gelang een zagt purgeermiddel ; en als de toevallen nog hevig blyven , gaa dan voort als in geval van een gemeene Braaking.

Lus.

(e) Opiata. (f) Stomachica. (g) Julapia.

(h) Electuaria.

L U S T E N:

6. Als de moeder enig byzonder ding begeert, vertoont ze zig peinzende, neêrgeflagen, en rusteloos; gevraagd zynde naar de reden daar van, bekend zy die gemeenelyk, en dikwils van zelfs. Als men hebben kan 't geên dus begeerd word, is het dienstig dat aanstonds te bezorgen; 't welk gegeven zynde, word het gemeenelyk met groote gretigheid opgeflokt.

BEZWYMING EN FLAAUWTE.

7. De zwangere vrouwen zyn dikwils onderhevig aan bezwyming, flauwte, of verslapping van geesten, verzeld met een zwakke pols, en een flauwe bloedloop (i). Op deeze tyden vervallen ze gemeenelyk in een koud zweet, zichtbaar op haare aangezigten, worden bleek, hebben een beeving in de zenuwen, gevoelen een zinking op het hart, pyn in de maag, enz. Deeze toevallen kunnen op alle tyden komen, geduurende haare zwangerheid; maar allergemeenst omtrent de vierde en zevende maanden. Ze zyn zelden van kwaad gevolg, ten zy ze dikwils, hevig, en langduurig zyn; en dan kunnen ze gevaar aanbrenge van een miskraam. Eene bezwyming (k) van verbaaftheid veroorzaakt gemeenelyk een misdragt.

Als de Zieke bloedryk is, en onderhevig aan bezwyming, is het dienstig ader te laten,

E 4

gelyk

(i) Circulatio. (k) Syncope.

gelyk ook als het van verbaastheid komt. Droppels van *Tinct. Croci. Sal. Volat. Ol.*, ℞c . moeten hier in wyn genomen worden, of met wáter, of enig dienstig hartsterkend middel (l), en by gelegenheid moeten 'er hartsterkende of rustverwekkende droppels gegeven worden; als zynde hier dikwils van dienst, inzonderheid in geval van eene ontsteltenis. Gedurende het toeval moeten 'er dienstige middelen gebruikt worden om haar daar van te redden, gelyk door aanbrenge van vlugtige zouten, enz. aan de neus. De lugt moet gematigd en helder zyn. De geneezing moet bezogd worden op de manier te voren beschreeven. Zie I. Deel, pag. 177, enz. alwaar dit toeval onder den naam van Hartvang beschreeven is.

B U I K L O O P (m).

8. De Buikloop zomtyds komende in zwangere vrouwen, veroorzaakt groote zwakheid, en gevaar van een miskraam. Zomtyds is de Buikloop eenvoudig, en niet verzel met veel pyn; maar als ze gepaard gaat 't zy met een spysloop (n), roode loop (o), of perzing (p); komt ze onverschilling in alle tyden der zwangerheid; inzonderheid omtrent de laatste maanden, na eene ontsteltenis, of mislagen begaan in de niet natuurlyke dingen.

Het volgende mengzel kan van een schielyken dienst zyn in dit geval:

\mathfrak{R} . *Aq. Cinnam. ten. unc* vj. *Cinnam. Fort. unc* ij.
Conf. Fracajt. unc ℞. *Bol. Armen. Corall. Rubr. aã*
dr.

(l) *Cardiacum.* (m) *Diarrhoea.* (n) *Lienteria.*
 (o) *Dysenteria.* (p) *Tenesmus.*

dr. ij. Terr. Japon. dr. j. Sp. Vitriol. q. s. ad Aciditatem Conciliandam. m. om 'er na elke vogtige afgang vier lepels van te neemen, de vles eerst geschud zynde.

In andere opzigten kan deeze ziekte behandeld worden als een gemeene Buikloop. Zie I. Deel, pag. 312, enz.

HARDLYVIGHEID.

9. De vrugt, drukkende op de darmen, is in staat om aan de moeder een hardlyvigheid te veroorzaaken, inzonderheid omtrent het eind der rekening. Dit is zelden van kwaad gevolg, en maakt geen gevaar van miskraam, uitgezondert als ze zoo langduurig is, dat ze pyn in het hoofd, kolyk, drekbraaking (q), enz. veroorzaakt. Als de vuiligheden in de darmen verhard worden, kan een zachte klyfster van schapenvleesch zop naar gelang gegeven worden.

Of

℞. Pulp. Cass. fist. unc ij. Pulv. Rhabarb. dr. ij. Crem. Tart. unc ℥. Ol. Anisi gtt. iv. Syr. Rosar. Solut. q. s. f. Elect., om 'er alle nagten, of dikwils, als de zaak het vereifcht, de grootte van een Notemuskaat van te neemen. Of

℞. Pil. Ruff. Extract. Rud. aã dr. ℥. m. f. pil. x. om 'er naar vereifch van zaaken twee of drie van te neemen.

ZWELLING en PYN in de B O R S T E N.

10. Een grooter maate van bloed en waterig vogt gebragt naar de borsten, ten tyde

E 5

der

(q) Passio Iliacâ.

der zwangerheid, doet die opgespannen, en zomtyds pynelyk worden; inzonderheid schie-lyk na het verdwynen der maandstonden; of terwyl de vrugt klein is, en maar weinig voed-zel behoeft. Op deezen tyd schynt de bor-ften ook een kleine maate van dunne weiagtige melk te bevatten. Na weinige maanden, als de vrugt grooter geworden is, gaan de hard-heid en pyn over; de borsten neemen toe in grootte; en de melk word meer gekookt, wit, en volkomen. De pyn en zwellung der borsten zyn in dit geval zelden van enig kwaad gevolg, zynde, als ze matig zyn, niet meer dan natuur-lyk, maar in geval de borsten zullen zweeren en doorbreeken, kan men zig enig gevaar ver-beelden, inzonderheid in bloedryke of kwaad-vogtige lighaams gestellen. De moeder moet in deeze gevallen voorzigtig zyn, dat ze zig niet te dicht laat rygen. Als 'er een bloedryk-heid (r) is, en de toevallen blyven na de derde of vierde maand, zal het dienstig zyn een ader te openen. Een ligt verzagtend purgeermiddel kan ook van dienst zyn, als de pyn niet vast schynt te zitten. En door dit middel zullen de toevallen of verdwynen, of in andere ziekten veranderen, en in dat geval moeten ze naar gelang behandeld worden.

PYN in de RUG, LENDEN en HEUPEN.

II. De zwaarte en drukking der vrugt, tes-sens met de uitrekking der banden (s), kunnen zeer gemakkelyk een zwaar pynelyk gevoel in het

(r) Plethora. (s) Ligamenta.

het naauw van de rug, heupen, en lenden veroorzaaken, inzonderheid als de vrugt groot is, of na enige sterke beweging. Deeze pyn is gemeenelyk zwaarder, als een vrouw van haar eerste kind zwanger is dan naderhand. Als ze natuurlyk komt, of zonder enige verrekking, of andere uitwendige kwetzing, is ze nooit gevaarlyk; maar als ze van hevige beweging is of diergelyke, kan ze een miskraam veroorzaaken, en zelfs doodelyk worden, als ze verzeld is met koorts, braaking, hik, enz. De rust moet in dit geval toegestaan worden, en als het voortkomt van uitwendige kwetzingen, moet de Zieke in haar bed gehouden worden. De aderlaating, schielyk na dat de kwetzing ontvangen is, kan zeer veel helpen tot de geneezing: en als 'er gelegenheid is, zal een zagt zweetmiddel (t) met voordeel gegeven worden. Men kan een versterkende pleister leggen op de plaats der lenden, en in geval van rusteloosheid kunnen 'er naar gelang slaapmiddelen (v) gegeven worden. Maar als de pyn alleen voortkomt van de zwaarte of drukking der vrugt, moet de buik ondersteund en opgehouden worden door een bekwaame zwagtel, of breede band tot dit einde geschikt. En als de Zieke bloedryk is, is het dienstig een ader te openen.

ZWELLING van de BEENEN en DYEN.

12. Geduurende de tyd der zwangerheid, zwellen ligtelyk de beenen en dyën in de vrouwen,

(t) *Perspirativum.* (v) *Opiata.*

wen, inzonderheid tegen het einde van den dag. Dit toeval word geoordeeld voort te komen van eene verstopping voor het te rug keerende aderlyke bloed naar het hart, veroorzaakt door de drukking der vrugt tegen de vaten; waar uit gezwollen en aderspatten (x) kunnen voortkomen, en als de opspanning hevig is, moet 'er noodzaakelyk pyn volgen. De zwelling komt gemakkeliker in deeze deelen, om dat ze hangende zyn; om dat de bloedloop (y) maar flauw is naar de uiteinden van het lighaam; en om dat 'er bloedrykheid verwekt word door de opstopping der maanden. Deeze zwellingen dus veroorzaakt zynde, worden gemeenelyk zugtig, of maaken een kuil na de drukking der vinger. Dit toeval komt gemeenelyk in de laatste maanden der zwangerheid, zynde zulke die wateragtig, bloedryk zyn, veel wandelen, of sterke beweging hebben, meest daar aan onderworpen. Het word zelden van kwaad gevolg, en houd altyd op na de verlossing. De levenswyze en spys moeten in dit geval geschikt zyn naar het gestel, 't zy wateragtig of bloedryk: in het eerste geval moet ze warm en voedzaam zyn; maar in het laatste dun en verkoelende. In geval van bloedrykheid (z) kan de aderlaating dienstig zyn. De beenen moeten geplaatst worden in een horizontale gestalte, zoo dikwils als mogelyk is: en als de zwelling zeer merkelyk word, kunnen 'er warme stoovingen met *Oxyerat. Vin. Rubr. Fl. Melil. Sambuc. Absynth. Vulg. Fol. Lauri. Majoran. Fl. Lavend.*, &c. voorgeschreeven worden. Als 'er aderspatten,

of

(x) Varices. (y) Circulatio. (z) Plethora.

of enige byzondere knoopen of opspanningen der aderen gezien worden, laten 'er dan dienftige zwagtels gebruikt worden, eerft natgemaakt met roode wyn, en rol die van onderen naar boven over de beenen: of als 'er gelegenheid is, fchryf dan voor het gebruik van naauwe kouffen, om naar gelang dicht toe gebonden te worden.

WATERZUGT (a) in de LYFMOEDER,
en ZUGTIGE GEZWELLEN (b) in de
LIPPEN der SCHAMELHEID (c).

13. Het gebeurt zomtyds, dat 'er geduurende den tyd der zwangerheid, een verzameling van waterige vogt gevonden word in enige byzondere vliezen, onderscheiden van die de vrugt onmiddelyk influiten: en dit word genoemd een waterzugt der lyfmoeder. En zomtyds ook zal 'er zelf een zugtig gezwel gemaakt worden in de lippen der fchamelheid, van een waterige of weagtige vogt op de deelen nedergezet. Dit komt dikwils als de vrouw waterzugtig, of van een waterig geftel is; als de vrugt zoo fterk drukt op de buik en blaas, dat het de vrye uitlaating der pis verhindert, of eene barfting veroorzaakt van zommige watervaten (d), of eindelyk, als 'er enige uitwendige kwetzing ontvangen is op de deelen zelve. Als de lippen der fchamelheid dus gezwollen zyn, fchynen ze wit, zyn zagt, en als 't ware enigzins doorschynende; hoewel het gezwel
zel.

(a) Hydrops. (b) Tumor Oedematosus.
(c) Labia Pudendi. (d) Lymphae-ductus.

zelden pynelyk is, uitgezonderd als het door uitwendige kwetzingen veroorzaakt is. De deelen zakken in of maaken kuilen na de drukking, en jeuken ook zeer ligt, en zomtyds zwellen ze tot zulk eene grootte, dat de Zieke niet wel over eind kan staan. In geval van waterzugt in de lyfmoeder, zal de buik tegennatuurlyk zwellen, en boven het geen de tyd der zwangerheid, of groeijing der vrugt vereifcht; en gemeenelyk verzelt eene zwelling in de lippen der fchamelheid de waterzugt (e) der lyfmoeder. Zulke gevallen kunnen van kwaad gevolg worden met den doorgang in den tyd der verloffing te vernaauwen. Een regte waterzugt der lyfmoeder is zeldzaam; en als die voortkomt, breekt het water gemeenelyk uit voor de geboorte. De levenswyze moet in deeze gevallen dezelfde zyn met die voor de waterzugt is voorgeschreeven. Sterke of kragtige pisdryvende (f) en hevige purgeermiddelen moeten voor alle dingen hier vermyd worden, uit vrees van een miskraam te veroorzaaken. Een afkookzel der houten kan misschien met groot voordeel als de gemeene drank gebruikt worden. En in 't algemeen kan de ziekte behandeld worden als het Lyfwater (g), zynde wel in agt genomen, om geene te groote beweeging in het lighaam te veroorzaaken. Fontenellen (h) zyn dikwils dienstig, gesneden zynde omtrent het begin der ziekte. De lippen der fchamelheid (i) zyn ook dikwils met een goeden uitflag gevlymt, als de zwelling groot was, en een groote hoeveelheid van wei daar in bevat werd.

Zom-

(e) Hydrops. (f) Diuretica. (g) Anasarca.
 (h) Fonticulus. (i) Labia Vulvae.

Zomtyds is waterzugt in de lyfmoeder verkeerdelijk gehouden voor zwangerheid, als verzeld zynde met eene opstopping der maandstonden, en enige andere toevallen: maar het kan gemeenelyk daar van onderscheiden worden door de zagtheid, en gebrek van zwellling en melk in de borsten.

NEDERZAKKING der LYFMOEDER.

14. Zomtyds voelt de moeder van het laag leggen der vrugt eene groote zwaarte op den grond van den buik, of heeft het gevoel van een nederzakking of drukking op den hals der lyfmoeder; en dit kan zoo groot worden, dat het haar hindert in 't gaan, zonder merkelyke pyn en moejelykheid. Dit geval kan ook voortkomen, of erger worden van de witte vloed (k), vallen, of diergelyke uitwendige kwetzingen; eene ongewoone grootte der vrugt, rekkende de banden (l) der lyfmoeder; voorgaande moejelyke arbeid, enz. Het toeval word vermeerderd door gaan, na elke ontlasting der pis; en is hevig omtrent het eind der rekening, zoo dat het zomtyds eene groote moejelykheid der waterloozing, eene doofheid der heupen en dyën, eene hardlyvigheid, of ongemakkelykheid in den stoelgang veroorzaakt. De ziekte is evenwel zelden zoo hevig dat ze een miskraam voortbrengt, ten zy ze voortkomt van vallen of diergelyke uitwendige kwetzingen: maar als ze zeer laag zit, of zoo dat de hals der blaas zeer gedrukt word, kan ze eene opstopping van

(k) Fluor Albus. (l) Ligaments.

van water te weeg brengen, die altyd met gevaar verzeld is als ze langduurig word: inzonderheid als de tyd der verlossing aanstaande is. De lugt moet zuiver en gematigd zyn, de spys opdroogende en opslurpende, en de drank enigzins zamentrekkende. De rust moet toegestaan worden; de hartstogten gematigd, en de beweëging moet zeer weinig zyn. De geneezing hangt voornamelyk af van den buik, en gevolgelyk de vrugt op te schorten, door een breede zwagtel tot dit einde gemaakt. Maar als het toeval hevig is, kunnen'er zulke zamentrekkende middelen (m) gebruikt worden, als in de Buikloop (n), onmatige vloed der Aambeyen (o), Bloedbraaking, enz. zyn voorgescreeven. Maar als de vrouw digt by haar tyd is, moeten de zamentrekkende middelen met voorzigtigheid gegeeuen worden. Als de witte vloed daar van oorzaak is, moet de ziekte naar gelang behandeld worden. Als het voortkomt van uitwendige kwetzingen, zal de aderlaating dienstig zyn; en naderhand het gebruik van balzemagtige geneesmiddelen. Maar in geval het voortkomt van voorgaande moejelyke arbeid zullen dienstige hartsterkende middelen (p), en een gewoone drank van pokhout, teffens met versterkende en voedzaame spyzen te pas komen. En als de ziekte verzeld is met een moejelykheid van waterloozing, moet de buik op eene behoorlyke wyze opgeschort worden; of als de toevallen nog aanhouden, kan een gift van de *Pilulae Matthaei*, nu en dan herhaald, van vrugt zyn. De doofheid

(m) Adstringentia. (n) Diarrhoea.

(o) Haemorrhoides. (p) Cardiaca.

heid der beenen en dyën , in den tuffchentyd komende , kan , als ze hevig is , met voordeel behandeld worden met warme ſtoovingen , bereid van *Fl. Chamæm. Lavend. Fol. Abſynth. Vulg. Sp. Vin. Camphor. Sp. Lavend. Comp. Aq. Hungar., &c.*

MOEJELYKHEID der WATERLOOZING en WEGLOOPEN der PIS (q).

15. Het gebeurt dikwis , dat de pis , gedurende de zwangerheid , niet in de blaas kan gehouden worden , tot dat de gewoone hoeveelheid verzameld is ; en als de blaas daar mede belast is , dat ze zonder moejelykheid niet kan uitgeloosd worden. Dit kan voortkomen van de grootte der vrugt , welke veroorzaakt dat de krop der blaas gedrukt en verſtopt word , zoo dat derzelver ſluitſpier (r) haare behoorlyke ſpeeling niet kan hebben , om de pis te houden en uit te loozen. En dit zoort van ziekte word meeft aanmerkelyk digt by den tyd der verloffing. Als zulke ziekten voortkomen van een ſteen in de blaas , of een ontſteeking in de krop derzelve , is de pyn heviger , dan als ze veroorzaakt word door de drukking der vrugt. De opſtopping van water kan van erger gevolg worden , dan het wegloopen daar van ; voornamelyk als die eniger maate veroorzaakt word door een ontſteeking of de ſteen.

Maar als het wegloopen der pis ſterk is , en voor eenen merkelyken tyd duurt , kan het eene ontydige baaring der vrugt veroorzaaken. De

II. DEEL.

F

rust

(q) Incontinentia. (r) Sphincter.

ruft moet in deeze gevallen door alle middelen ingevolgd worden. De spys moet matig zyn, en niet te sterk gekruid, 'tzy met zout, speceryen, of andere welriekende ingrediënten. Als het wegloopen der pis sterk is, moet de Zieke agter over liggen, en in haar bed gehouden worden: maar als een klein steentje de oorzaak van deeze verstopping is, kan zagte beweging helpen om dat uit te dryven. Als de drukking der vrugt groot is, moet de buik opgeschort en ondersteund worden met een zwagtel. Maar als de pis te scherp en prikkelende is, moeten dienstige amandel- (r) en gerstedranken (s) met Arabische gom vryelyk gedronken, en koele en dunne spyzen voorgeschreeven worden. Als de verstopping groot is, kunnen wy veilig enig bloed uit den arm aflaten, inzonderheid als de Zieke koortsagtig of bloedryk is. *Pilulae Matthei* zyn een uitmuntend pisdryvend middel (t) in dit geval, en kunnen in een behoorlyke gift met veel veiligheid gegeeven worden. Maar als de opstopping door de geneesmiddelen onverwinnelyk is, moet de blaaspeilder (v) ingebracht, en de blaas door dit middel ontlast worden. En deeze werking kan herhaald worden, zoo dikwils 'er gelegenheid toe zal zyn. Maar als 'er een groote steen ligt dicht by de krop der blaas, en de oorzaak van deeze ziekte word, moet die alleen met de blaaspeilder te rug gestooten worden, en de steenfnyding (w) uitgesteld tot na de verlossing, als de Zieke genoegzaame kragten zal gekreegen hebben om die te ondergaan. Of als

(r) Emulsio. (s) Ptisana. (t) Diureticum.
 (v) Catether. (w) Lithotomia.

als de steen klein genoeg is, kan hy ten allen tyde uitgehaald worden met een tang tot dit einde geschikt. Maar in geval de krop der blaas alleen door een graveelige stof, of door weinige zeer kleine steentjes verstopt is, kan men ze misschien door de waterwegen doen doorgaan door een vry gebruik van een amandel- of kookdrank, bereid met *Gumm. Arab. Rad. Alth. Fol. Malv.* of zachte en smeerige pisdryvende middelen; inzonderheid als 'er nu en dan een gift van de *Pil. Matthei* tusschen beiden gevoegd word.

HOEST en MOEJELYKHEID van ADEMHAALING.

16. De Moejelykheid van Ademhaaling, verzeld met Hoest, is geen ongewoon toeval in zwangere vrouwen; en schynt voort te komen van bloedrykheid (x), veroorzaakt door opstopping der maandstonden, of hooge legging der vrugt, waar door het middelrif (y), de maag, en longen gedrukt worden; en derhalven word het lastiger na het eeten en drinken, voor al onmatig; of na enige sterke beweging. Dit toeval vermeerdert gemeenelyk tot den tyd der verlossing; en als het zeer hevig is, kan het een miskraam verwekken, of 'er mede verzeld zyn. De spys moet, in dit geval, dun, zuiverende, en matig zyn, inzonderheid als de Zieke bloedryk is. De beweging moet zeer zagt zyn; de hartstogten wel geregeld, de kleeding los en ruim; en de gestalte in den slaap enigzins overeind, met

F 2

het

(x) Plethora. (y) Diaphragma.

het hoofd merkelyk opgeheven. Als de hoest of moejelykheid der ademhaaling hevig is, kunnen wy, welke ook de tyd der zwangerheid zy, de aderlaating waagen: en inzonderheid als de Zieke bloedryk is, en geene andere toevallen het verbieden. En in geval van hardlyvigheid, kan een zagte klysteer of verzagend purgeermiddel naar gelang toegediend worden. De borstmiddelen (z), hier dienstig, zyn de zelfde met die voorgeschreeven zyn in geval van gemeene Hoest en Aamborstigheid (a), behoorlyk agt gegeven zynde op den tegenwoordigen staat der Zieke. Zie I. Deel, pag. 161, enz.

A A M B E Y E N (b).

17. De zwangere vrouwen worden zeer dikwils ontrufft door Aambeyen, van een opspanning en vervulling der speenvaten (c), veroorzaakt door de opstopping der maandstonden, hardlyvigheid, of drukking der vrugt. De Aambeyen zyn in dit geval zeer genegen om bloed te storten, 't welk matig zynde, en komende omtrent de opstopping der maandstonden, voordeelig zyn kan. Maar als de vloeijing hevig is, en verzeld met groote pyn en zwellling van het deel, zal het mogelyk een miskraam veroorzaaken, of het kind zeer verzwakken, of ziekelyk maaken. Als de Zieke hardlyvig is, de zwellling inwendig en groot, de pyn hevig, en de toevallen voortkomen van de drukking der vrugt op het deel, is de

(z) Pectoralia. (a) Asthma. (b) Haemorrhoides.
(c) Vasa Haemorrhoidalia.

geneezing moejelyk en zeer onzeker. De spys moet in dit geval dun en verkoelende zyn, en de beweeging weinig. De rust moet ingevolgd worden, en als het toeval hevig is, zal de Zieke wel doen met zig veel in het bed te houden of, als ze 'er uit is, gemakkelyk te zitten in een leunende gestalte. De aderlaating en andere zagte uitloozingen zyn dienstig tot de geneezing, als de opstopping der maandstonden de oorzaak schynt geweest te zyn. Maar als het voortkomt van hardlyvigheid, kan een zagt purgeermiddel, of losmaakende klysteer nu en dan gegeeven worden, om het lighaam open te houden. In dit geval is de volgende konferf (d) dienstig bevonden:

R. Elect. Lenit. unc ij. Pulv. Sanct. Flor. Sulph. ñã dr. ij. Ol. Anis. gtt. vj. Syr. Rosar. Damas. q. s. f. Elect., om 'er tegen den nagt, naar vereisch van zaaken, de grootte van een Notemuskaat van te neemen.

Als de zwelling groot, hard, en uitwendig is, kunnen 'er bloedzuigers (e) opgezet worden. Maar als ze zagt is, kan ze, als men het dienstig oordeelt, met een lancet geopend worden. In alle andere opzigten kan men dit geval behandelen als gemeene Aambeyen (f): alleenlyk als de vrugt hard op het deel drukt, moet zyne zwaarte door enig dienstig behulp ondersteund worden.

DUURING van de VLOED der MAANDSTONDEN.

18. Wy vinden zomtyds dat vrouwen, hoe-

F 3

wel

(d) Electuarium. (e) Hirudines. (f) Haemorrhoides.

wel ze werkelyk bevrugt zyn geworden , gedurende haare zwangerheid , een geregelde omgaande vertooning van haare maandstonden zullen hebben ; maar inzonderheid die van een bloedryk gestel zyn , dun scherp bloed hebben , of onderhevig zyn aan zwakheid in de vaten der Lyfmoeder. Dit is niet ongemeen in de eerste vier of vyf maanden na de bevrugting (g) ; maar duurt zelden den geheelen tyd van haar rekening : en de vloeijing is in dit geval gemeenelyk minder dan de natuurlyke , of die 'er buiten den staat der zwangerheid voortkomt. Als deeze vloed langer duurt dan de vierde maand , word het kind gemeenelyk zwak , ziekelijk , en kort van leven ; maar als ze duurt tot de vyfde , is 'er groot gevaar van een miskraam. De spys moet hier versterkende , zamentrekkende , balzemagtig en verkoelende zyn. De rust en slaap moeten ingevolgd , de driften gestuit , en het byslaapen nagelaten worden.

Als de Zieke bloedryk is , kan de aderlaating veilig gebruikt worden tot de geneezing , van den tyd der bevrugting tot na de vyfde maand. Maar zommigen pryzen in derzelve plaats het koppen. Het kan insgelyks dienstig zyn te geeven een vierendeel loots van bereid rood koraal , tweemaal daags , in een glas roode wyn , of tinktuur van roode roozen. In andere opzigten moet dit geval behandeld worden als een onmatige Vloed der Maandstonden of Witte Vloed (h) , behoorlyk agt gegeeven zynde op de omstandigheden der zwangerheid. Zie I. Deel , pag. 544 , enz.

STOR-

(g) Conceptio. (h) Fluor Albus.

S T O R T I N G.

19. Als 'er, geduurende den tyd der zwangerheid, eene geduurige bloedvloeijing is uit de fchamelheid, verzeld met pyn, word het *Storting* genoemd, en onderscheiden van de maandftonden in geduurigheid, terwyl de vloed der maandftonden maar omgaande is. Dit toeval komt ligtelyk in geval van een zuiger (i) of valsche bevrugting, zoo wel als in een wezentlyke zwangerheid. Verbaaftheid, onmatige driften, vallen, of andere uitwendige kwetzingen kunnen die veroorzaaken. Ze is gemeenelyk verzeld met zeer groote pyn, en zomtyds loopt het water daar teffens mede weg. De vloeijing is eenvormig en geduurig, ten zy ze gestopt word door klonterig of geronnen bloed; 't welk eens weggenomen zynde, komt ze met grooter hevigheid weder: en als de ftorting dus een langen tyd duurt, werpt ze de Zieke in flauwten (k), en dikwils in ftuip-trekkingen (l). Alle ftortingen, van welke oorzaak die ook mogen voortkomen, veroorzaaken gevaar van een miskraam, ten zy ze fpoedig gestopt worden, en worden altyd doodelyk, als ze hevig, of zeer langduurig zyn. Op het eerfte gezigt van dit toeval moet de Zieke aanftonds te bed gelegd; alle zoort van beweging vermyd, en ernftige zorg gedraagen worden tegen de hartstogten. Als de vloeijing matig is, open dan een ader by wyze van afwending (m); gebied de Zieke ftil te liggen; en geef een flaapmiddel (n) met dienstige

F 4

za-

(i) Mola. (k) Syncope. (l) Convulsio.

(m) Revulsio. (n) Opiata.

zamentrekkende middelen, om een miskraam voor te komen. Maar als de ziekte hevig is, en 'er niet schielyk een miskraam komt, moet de verlossing aanstonds bezogt worden, door de vliezen te breeken, die de vrugt insluiten; of die voorzigtig met een dienstig werktuig door te snyden, en 'er vaardig het kind uit te haalen, gelyk ook de geheele nageboorte; want deeze agtergelaaten zynde, zou de storting nog heviger maaken; welke, langer duurende, zou ze stuiptrekkingen, en de dood zelf veroorzaaken. De zelfde zaak zal ook geschieden, als de verlossing te lang uitgesteld word, en de vloeijing hevig geweest is. Na dat de verlossing geschied is, kunnen de slaapmiddelen met groot voordeel gegeven worden om de vloed op te stoppen; maar als ze hevig is, en 'er gevaar aanstaande is van het leven der Zieke, schynt het allergereedste middel te zyn een behoorlyke gift van de bekende zamentrekkende poejer, bereid van staal en wynsteen, genomen met brandewyn, of enig ander geestryk vogt. Na dat de vloeijing eens gestopt is, 't zy door herhaalde giften van het slaapmiddel, deeze poejer, zamentrekkende inspuitingen, stoovingen of diergelyke, kan de geneezing geëindigd, en de wederinstorting voorgekomen worden op de zelfde wyze als een gemeene Bloedstorting, of onmatige Vloed der Maandstonden.

VENUSZIEKTE in den tyd der ZWANGERHEID.

20. Als een vrouw, geduurende den tyd der zwangerheid, met de Venusziekte word aange-

getaft, moet de geneezing daar van uitgesteld worden tot na de Verlofing, als het verwagte uur digt op handen is. Maar in geval de toevallen der Venusziekte gezien worden tusfchen den tyd der Bevrugting, en de vierde maand, kan de geneezing aanftonds begonnen en gelukkig geëindigd worden, zonder gevaar voor de Moeder of de Vrugt. Maar dan moeten wy de geneezing liever bezoeken door een zagte kwyling (o), dan door een geduurige herhaaling van fterke purgeermiddelen (p). En door dit middel word het Kind bevryd van de Ziekte, zoo wel als de Moeder. En indien het niet eerst op deeze wyze verligt word, gefchied de geneezing zelden na de geboorte. 't Is zeer ydel dat Vrouwen betrouwen op haare Verlofing, hoopende dat zy door dat middel alleen volkomen bevryd zullen worden van de Venusziekte.

ZUIGERS (a) OF VALSCHE BEVRUGTINGEN.

I. **E**en *Zuiger* word omfchreeven te zyn een ^{Om} ftuk vleefchige ftof ontbloot van beenen, ^{fchry-} gewrigten en ledemaaten, van geen zekere fi- ^{ving.} guur, voortgebragt in de Lyfmoeder, maar zonder Moerkoek (b) en Navelftreng (c), en digt aan de Lyfmoeder vast zittende, waar uit ze haar voedsel ontvangt, zynde gemeenelyk gefloten in een Vlies, doorweeven met verfcheiden vaten.

De Miskraam of ontydige verlofing van een
F 5
Zui-

(o) Salivatio. (p) Cathartica.

(a) Mola. (b) Placenta. (c) Funis Umbilicalis.

Zuiger, komende omtrent de tweede maand, word gemeenelyk een valsche bevrugting genoemd.

Oor-
zaak.

2. De Zuigers worden doorgaans ondersteld voort te komen van enige hevige kragt, of uitwendige kwetsing gekregen na de bevrugting (d), waar door de teere beginsels der Vrucht gedrukt of zamen verward worden tot een gemeene niet onderscheiden vleeschige klomp, welke niet ligtelyk kan ontlast worden buiten de Lyfmoeder, waar van de opening gesloten is na de bevrugting. 't Word gemeenelyk gedacht dat de Zuigers niet voortgebracht kunnen worden, zonder de zamengevoegde vereeniging van beide de sexen.

Kente-
kenen.

3. Een Zuiger, zynde van een vliezige, of inderdaad vleeschige stof, kan ligtelyk onderscheiden worden van die, naar oogfchyn vleeschige, of zamengestremde klonterige stof, die dikwils uitgeloosd word na een lange opstopping der Maandstonden; want door een behoorlyk onderzoek zal het laatste bevonden worden, niets anders te zyn dan gestremd bloed, ten zy 'er enige bylegging tusschen de twee sexen geweest is. De stof van een valsche Bevrugting schynt meer vliezig te zyn dan een volkomen gemaakte Zuiger, en bevat gemeenelyk enige hoeveelheid van een bedorven vogt. Als een vrouw zwanger is van een Zuiger, is de buik harder, pynelyker, en zwaarder, dan als ze van een leevend kind zwanger gaat. Ze is zelden vry van pyn, en als de Zuiger grooter word, gevoelt ze, als zy haar in 't bed omkeert, als 't ware een doode zwaarte, of een zwaare klompige stof, rollende en schuivende

van

(d) Conceptio.

van den een na den anderen kant. De Borsten zwellen ook in dit geval zoo veel niet op, als wanneer 'er wezentlyk een Kind is; en bevatten maar weinig, indien enige Melk. De kouleur van het aangezigt verdwynt, of ziet meer doodagtig, en de Zieke is gemeenelyk veel onpaffelyker, als ze van een Zuiger, dan als ze van een leevend Kind zwanger gaat. Als 'er by de bovengemelde tekenen nog by komt; dat ze na de tweede of vyfde maand van haar rekening, geen beweging vind, nog strubelingen gevoelt in de Lyfmoeder, is 'er groote reden van vermoeden, dat het geen wezentlyke Bevrugting is. En de zaak zal buiten twyffel zyn, als de tekenen tot hier toe gemeld blyven langen tyd, na dat haar rekening geëindigd is.

4. Valsche Bevrugtingen worden altyd minder gevaarlyk geoordeeld dan Zuigers, nogtans kan een miskraam van dit foort van erger gevolg worden dan een miskraam van een Vrucht, om dat de storting in het eerste geval gemeenelyk heviger en langduuriger is. Daar hebben Vrouwen met Zuigers gegaan verscheiden jaaren agter een, hoewel ze somtyds schie-lyk doodelyk worden; komende de Storting in dit geval dikwils lang voor de uitfluiting der Zuigers. Het gevaar dat de Zuigers verzelt, vermeerdert met haare grootte, duuring in de Lyfmoeder, en haare trap van vastkleeving daar aan, gevoegd by de jaaren, kragten en gestel der Zieke. Zuigers van lange duur zyn in staat om te verergeren in, of te veroorzaaken knoestagtige of kreeftagtige gezwellen, onvrugtbareheid, en veele elenden.

5. De levenswyze in een Zuiger of valsche ^{Levens-}Be-^{wys.}

Bevrugting te houden, is het tegengestelde van die in geval van Zwangerheid vereischt word. Sterke beweeging kan helpen om de Zieke van haar last te bevryden, als ze tydig gebruikt word. In 't algemeen, alles wat dient om de Vloed der maandstonden te bevorderen, den Arbeid voort te zetten, en de Kraamvloed (e) te verhaasten, kan hier dienstig zyn. Maar na dat de Zuiger eens ontlast of uitgehaald is, is de levenswyze, dienstig in geval van Miskraam, of na de Verlossing, ook goed in het tegenwoordig geval.

Genee-
zing
door
inwen-
dige
midde-
len.

6. Als de voorgaande tekenen samenstemmen om ons te verzekeren, dat 'er een Zuiger of valsche Bevrugting werkelyk geschied is, is de eerste zaak, die gedaan moet worden, dienstige verzagende smeerzels voor te schryven om vryelyk te gebruiken ter verzagting van de deelen, en inzonderheid van de opening der Lyfmoeder, welke in een valsche Bevrugting minder verwyderd is, dan in geval van een Zuiger. Deeze smeerzels kunnen gemaakt worden van *Ung. Dialth. Ol. Palm. Ol. Puleg. Rut. &c.* Of

℞. *Ung. Dialth. unc ij. Ol. Chamæm. unc. j. Ol. Macis per express. Ol. Rut. Chym. aã dr. j. Ol. Sabin. Chyn. dr. ℞. m. f. liniment*, om de Schamelheid uit- en inwendig dikwils mede te smeeren.

7. Gaa daar na voort tot sterke pisdryvende middelen (f), of verzagkende buikzuiverende klyfsteeren, welke herhaald moeten worden, als de kragten van de Zieke het toelaaten.

℞. *Decoët. Commun. Clyster. unc x. Elect. Lenit.*

Ol.

(e) Lochia. (f) Diuretica.

Ol. Samb. aã unc ij. Vin. Emet. Tereb. Ven. aã dr. vj. Vitell. ovi No. j. Ol. Rutæ. Junip. Chym. aã dr. j. m. f. Enema. naar vereifch van zaaken in te fpuiten.

8. Nu en dan kan 'er ook een fterk purgeermiddel gegeven worden, als de kragten der Zieke het toelaaten.

R. Rhabarb. Fol. Senn. aã dr. j. ß. Sal. Tartar. scr. j. infunde in Aq. Font. unc iv. Colat. unc ij. ß. adde Sal. Cathart. Amar. dr. vj. Gumm. Arab. dr. ij. Sal. Prunell. dr. j. Syr. de Spin. Cervin. dr. vj. Sp. Nitr. Dulc. scr. ij. Ol. Succin. gtt. ij. m. f. Potio.

't Kan fomtyds dienftig zyn, des avonds te voren een gift *Calomela* te geeven, en het Drankje, nu voorgefchreven, den volgenden morgen.

9. Als deeze middelen niet helpen, kunnen 'er fterke nies- (g) en braakmiddelen (h) met de *Infus. Croci Metallorum &c.* gegeven worden, en herhaald op behoorlyke afftanden. Voor af kan het dienftig zyn een ader te openen in den enkel of elders.

10. Tot dit einde worden 'er ook Moederpillen (i) aangeprezen, en die kunnen bereid worden uit *Hiera Picra Sal. Nitr. Ol. Sabin. Junip. &c.* Dus

R. Spec. Hier. Picr. unc ß. Ol. Puleg. Sabin. Rut. aã gtt. v. Mell. Commun. vel Mithrid. q. f. u. f. Pasta, de qua Formentur Glandes, geduurende enigen tyd te draagen.

11. Als het de tyd toelaat, kan dit geval behandeld worden, als een hardnekkige opftopping der Maandftonden, of een harde Arbeid, met

Op de wyze der Baaring.

(g) Sternutatoria. (h) Emetica. (i) Pessaria.

met dienstige stoovingen, inspuitingen, enz. hoewel die niet te prikkelende moeten gemaakt worden, op dat ze de opening der Lyfmoeder niet zamentrekken, in plaats van die te verflappen, en te verwyderen. Maar het gebeurt dikwils, dat de storting zoo groot is, dat 'er geen gelegenheid is om op enig ander toeval te letten. De slaap- (k) en zamentrekkende middelen (l), voorgeschreven in de onmatige Vloed der maandstonden, en andere Bloedstortingen (m), moeten hier by een gehaald, en alle uitvindingen teffens te werk gesteld worden, om de Vloed te stoppen. In dit geval, verzagende stoovingen en smeeringen schieyk voor de buik gebruikt zynde, om de deelen te verflappen; moet de hand, eerst besmeerd met enige dienstige olie of zalf, aanstonds gebragt worden in de scheede (n) tot aan de Lyfmoeder toe, en het vlies bevattende de Zuiger (o) of valsche Bevrugting, moet met de vinger vast gehouden, en zagtjes weggehaald worden. Als eene vinger niet genoegzaam is tot dit einde, en de ander niet gemakkelyk kan ingebragt worden, moet 'er de Kranebek of schaar aanstonds bygebragt of langs de vinger in de Lyfmoeder geleid worden; en dus kan men de vleeschige stof vasthoudende, die somtyds gemakkelyk uithaalen. Maar als de pynen van den Arbeid komen, op de verwagte tyd der Verlossing, kan de Zuiger gemeenelyk uitgehaald worden op de gewoone wyze, zonder behulp van eën werktuig. Maar als ze sterk aan de Lyfmoeder vast zit, en lang daar

in

(k) Opiata. (l) Adstringentia. (m) Haemorrhagia.
 (n) Vagina. (o) Mola.

in gebleeven is, zoo dat het onmogelyk schynt die met de vingers af te scheiden, moeten het mes en de haak gebruikt worden, om die daar van af te scheiden en uit te haalen. Maar als de Zuiger langduurig is, en eene scirreusheid veroorzaakt heeft, is deeze Operatie gemeenelyk vrugteloos, en moet daarom met zeer groote voorzigtigheid ondernomen worden. Als de lyfmoeder knoefstagtig is, is het dienstig, na de uitloozing, daar in te spuiten, mits dat de storting niet hevig is, dienstige zuiverende vogten, gelyk een smelting van Peruviaansche balzem, met het dojer van een ei, in gerstewater, of diergelyke, en in andere opzigten voort te gaan met de inwendige middelen, als in geval van knoefstagtige gezwellen.

M I S K R A A M (a).

1. **E**en *Miskraam* of ontydige verlossing der vrugt, kan voortkomen van verscheiden oorzaken, als onmatige uitloozingen, hevige beweegingen, schielyke driften, schrikken, enz. Ze kan komen in alle tyden der zwangerheid: maar als ze voor de tweede maand komt, word ze gemeenelyk een valsche bevrugting genoemd.

Om-
schryf-
ving en
Oor-
zaak.

2. Gemeenelyk gaat 'er de koorts voor, zynde of geduurig, of tusschenpoozende; pyn in de lenden en het hoofd; zwaarte in de oogen; nederzakking en zamentrekking van den buik: en als de tyd der miskraam nu op handen is, zyn de pynen de zelfde met die in den arbeid zyn, en worden inzonderheid gevoeld omtrent het

(a) Abortio.

het schaam- (b) en heilig been (c). De borsten die te voren gezwollen waren, flinken nu, en worden flap; de Zieke krygt ligt een flauwte, en daar loopt een weiagtige vogt uit de lyfmoeder; waar op volgt de uitvloeijing der wateren, storting, enz.

Voortekenen. 3. Als de tyd der zwangerheid ver heen is, zoo dat de vrugt noodzaakelyk groot moet zyn; als de oorzaak der miskraam hevig is; als de Zieke sterke trekkingen heeft; als 'er een groote bloedstorting (d) voorgaat of volgt; als de vrouw van een zwak gestel is; als de vrugt verrot is; als de vrouw nooit te voren verloft is van een levend kind, kan het geval voor gevaarlyk gehouden worden: maar met andere omstandigheden is de miskraam zelden doodelyk.

Levenswys. 4. Op de eerste verschyning van de toevallen eener miskraam, moet de Zieke te bed gelegd worden. De hartstogten moeten in stilte en matigheid gehouden worden. De spys moet gemakkelyk te verteeren zyn. De drank kan zyn wyn, naar gelang verdund met water: maar in geval van buikloop (e), groote storting enz., schynt het *Decoctum Album* de dienstigste drank te zyn. In andere opzigten moeten de spys en levenswyze geschikt worden naar de byzondere toevallen die de miskraam verzellen; 'tzy hardlyvigheid, perzing, braaking, enz.

Geneezing in 't algemeen of byzonder. 5. Als de eerste tekenen der miskraam ontdekt zyn, en de Zieke bloedryk is, zal het dienstig zyn, enig bloed door de aderlaating weg

(b) Os Pubis. (c) Os Sacrum.

(d) Haemorrhagia. (e) Diarrhoes.

weg te neemen. Waar na de volgende bolus en drank van dienst kan zyn :

℞. Pulv. Corall. Rubr. Terr. Japon. Croci Mart. Adstr. Bol. Armen. aã gr. xv. Croci. gr. v. Confect. Alkerm. dr. ℥. Ol. Nuc. Mosch. Chym. gtt. j. Syr. de Mecon. q. s. f. bolus , aanstonds te neemen met de volgende slurpdrank :

℞. Aq. Cinnam. ten. unc ij. Stephan. dr. vj. Syr. e Cort. Citr. dr. ℥. Sp. Lavend. Comp. dr. j. m. f. haustus.

Of

6. ℞. Confect. Fracast. f. m. dr. ℥. Lapid. Hæmat. Mastich. Sang. Dracon. Gran. Kerm. aã scr. ℥. Ol. Cinnam. gtt. j. Syr. e Rosis Siccis q. s. f. bolus , om de vyf uuren te neemen met vier lepels van de volgende drank :

℞. Aq. Ceras. Nig. Menth. aã unc iij. Mirab. unc ij. Margarit. ppt. dr. ij. Sp. Croci. unc ℥. Sacch. Alb. q. s. f. Fulap.

7. In geval van sterke storting.

℞. Aq. Plantag. Sperm. Ranar. Germ. Querc. aã unc ij. Cinnam. Fort. Acet. Opt. aã unc j. Conf. Fracast. f. m. Bol. Armen. aã dr. ij. Terr. Japon. Lap. Hæmat. ppt. aã scr. ij. Laud. Liq. gtt. xxx. Sp. Lavend. Comp. dr. j. Syr. e Corall. Papav. Errat. aã unc ℥. f. Mixtura , om 'er , om de drie uuren , twee lepels van te neemen , de vles eerst geschud zynde.

8. In den tusschentyd moeten de uitwendige middelen niet vergeeten worden. Als de bloedstorting (f) in een behoorlyke tyd niet betuugeld word , kunnen dienstige stoovingen , inspuitingen en rookingen (g) , met voordeel gebruikt worden , gelyk in geval van een onmatige vloed der maandstonden. Het kan ook

II. DEEL.

G

van

(f) Hæmorrhagia. (g) Suffimigia.

van enig nut zyn, de volgende Pleister te leggen op de plaats der lendenen, daar ze geoordeeld word de vezels zamen te trekken, en de vloeijing te bedwingen.

℞. *Empl. Oxycroc. de Minio Rub. Parac. ad Hern. ad m.* om over zeemleer gestreeken, op de plaats der lendenen te leggen.

Verzeld met Per-
sing. 9. Als het met perssing verzeld is, moeten dienstige giften van Rhabarber, op behoorlyke afstanden, toegediend worden, teffens met te pas komende balsmagtige middelen (h), slymen (i) of diergelyke. Zie van de Persing (k) I. Deel, pag. 326 enz.

Slapheid van de vaten der lyfmoeder. 10. Als een hebbelyke zwakheid, of slapheid van de vaten der Lyfmoeder, dit geval verzeld, moet het behandeld worden, als de witte Vloed (l); maar inzonderheid kan een kookdrank van Pokhout hier zeer dienstig zyn, als de Zieke niet van een dun of teeringagtig gestel is.

11. Als de storting met een uitbreking der wateren, en hevige pyn op den grond des buiks verzeld is, word de tyd der Miskraam geoordeeld naby te zyn. In dit geval moet het gebruik der zamentrekkende middelen (m) nagelaaten worden. En naar maate de Miskraam natuurlyk of onnatuurlyk is, moet het Vroedwyf haar werk doen, als in geval van een natuurlyke of onnatuurlyke Geboorte, zynde dezelfde uit- en inwendige middelen, dienende om de Nageboorte (n) af te dryven, en de Kraamvloed (o) te bevorderen, in beide gevallen dienstig.

DER-

(h) Balsamica. (i) Mucilagines. (k) Tenesmus.

(l) Fluor Albus. (m) Adstringentia.

(n) Secundinae. (o) Lochia.

DERDE AFDEELING.

Ziekten welke de Verlosfing verzellen:

NATUURLYKE GEBOORTE.

Een *Natuurlyke Geboorte* is die, welke komt Omtrent veertig weeken na de bevrug-
 g (a), niet verzeld met enige buitengewoone <sup>fchry-
 ving.</sup> ongewoone toevallen.

2. Als de Vrucht allengskens groot word, Oor-
 zaakt dezelve eindelyk, teffens met de nage-^{zaak.}
 boorte, wateren enz., een merkelyke drukking
 op de opening der Lyfmoeder; welke, gevoegd
 by de vermeerderde ftribbelingen, of bewe-
 g van het Kind, een ongemakkelykheid in
 de Moeder veroorzaakt, en een begèerte om
 voor de geboorte daar van bevryd te worden,
 ende nu gereed om voor den dag te komen.
 Door de vermeerdering of geduurigheid van
 deze oorzaaken, word het vlies, daar de Vrucht
 ingede omvangen is, eindelyk gebroken, wanneer
 de verzamelde wateren uitgaan, en de opening
 der Lyfmoeder, met alle de inwendige deelen der
 heede (b) glad en flap maaken, welke daar
 des te gemakkelyker wyken voor de bewe-
 g der Vrucht, en de vlaagen van de Moe-
 der, of de geduurige herhaalde zamentrekkin-
 gen der buikspieren (c).

G 2

3. Om-

(a) Conceptio. (b) Vagina.

(c) Musculi Abdominales.

Kente-
kenen.

3. Omtrent de zevende of agtste maand na de bevrugting, maar zomtyds laater, word 'er een merkelyke beweging der Vrugt gevoeld in de Lyfmoeder, op welken tyd die gemeenlyk gekeerd word door de overwinnende zwaarte van haar hoofd, of nederwaards tuimelt met haar aangezigt naar de rug der Moeder.

De tekenen van het aannaderende uur der Verlosfing zyn, zakking, of platheid van het bovenfte deel des buiks, vallende de zwaarte dan naar beneden; wederkeerende pynen in de buik, gelykende naar die van kolyk, en daar van alleen onderscheiden door haare zitplaats als wordende in den arbeid alleen gevoeld omtrent den grond des buiks. Deeze pynen vermeerderen ligtelyk, en keeren met tuffcher poozen weder, beflaande de plaats der lendenen zoo wel als den buik. Hier op fchynt het aangezigt enigzints ontfteeken; de pols en de ademhaaling zyn snel en ongeregeld, en zomtyds is 'er dorft, en heefchheid der spraak bygelyk ook braaking en eene algemeene beeving maar inzonderheid in de beenen en dyën, en alle deeze toevallen vermeerderen allengskent naar maate de tyd der Verlosfing nadert, welke gemeenelyk voorgegaan word door de ontlasting van een dikagtige vogt, met bloed geverfd, gemeenelyk de *Schyn* (d) genoemd; en gehouden als een zeker teeken van de fchielyke doorbreeking der vliezen, en uitgang der wateren. En nu zal de opening der Lyfmoeder als men het onderzoekt, verwydert bevonden worden; kort daar na breeken de vliezen, de wateren loopen weg, en in geval van een na

tuul

(d) Shews.

uurlyke geboorte, word de vrouw aanstonds verlost, met behoorlyke hulp.

4. Als 'er geen ongewoone toevallen gezien worden, kunnen wy eene veilige en spoedige Verlosing voorzeggen; zynde het geheele werk gemeenelyk over in zes, of op zyn meest in agt uren tyds, en dikwils in veel minder. 't Is niet ongewoon de omkeering der Vrucht in de lysmoeder verkeerdelyk te houden voor een toeval van den volgenden arbeid; en zomtyds zyn de wezentlyke arbeidpynen gehouden voor een toeval van Kolyk, waar van ze evenwel kunnen onderscheiden worden door de kenekenen (e) te voren voorgesteld.

5. Als de Arbeidpynen in staat zyn een koorts te verwekken, moet de levenswyze geenzins prikkelende, of bekwaam zyn om de snelheid des bloeds te vermeerderen. Geleyen, Hoenderop, en zagte balsmagtige voedzaame spyzen worden in dit geval meest goedgekeurd. Hoenders, Kalfsvleesch, en diergelyke worden toegestaan, als 'er geen gevaar van Koorts is. Wyn, naar gelang verdund met water, kan gebruikt worden voor geduurige drank, enigen tyd voor en na de Verlosing. In het uur zelve is het de gewoonte naar gelang een glas van zetter hartsterkend water (f) te geeven, 't welk geoordeeld word den Arbeid gemakkelyk te maaken. Het gebruik van verzagtede klystereen word vereischt in geval van hardlyvigheid, of waar de vuiligheden verzameld en verhard zyn in de darmen, zoo dat ze de baaring der Vrucht enigermate beletten. Maar deeze verstopping moet, als het mogelyk is, voor de tyd der

G 3

Ver-

(e) Diagnostica. (f) Aqua Cordialis.

Verlossing weggenomen worden. 't Is ook gemeen, (om de baaring van het Kind te bevorderen, de deelen slap te maaken, en die zonder pyn te doen verwyderen, de scheede (g), en inwendige holligheid, met enige dienstige zalf te besmeeren.

Verlossing hoe geschied. 6. De Verlossing geschied op de volgende wyze. De Vrouw word gemakkelyk geplaatst in een stoel, of liever te bed gelegd, met haar hoofd en borsten naar boven, en bekwaame stoffen onder haar, om de wateren te ontvangen. Het Vroedwyf, haar vinger van tyd tot tyd in de Lyfmoeder brengende, en de verscheidene toevallen met malkander vergelykende, en inzonderheid als de Schyn gezien word, leert dat haar hulp nodig is. Zy besmeert dan haar vingers, en brengt eerst de eene, en dan de andere in de Lyfmoeder, tot dat eindelijk de geheele hand ingang vind, waar mede zy, de vliezen nu gebrooken zynde, het hoofd des Kinds vast houd, 't welk in eene natuurlyke gestalte naar beneden ligt, met het aangezigt naar de rug der moeder, zynde de armen ook uitgestrekt, en evenwydig liggende met de zyden. En nu tragt ze het door zagte middelen langzaam uit te haalen, in de gestalte daar ze het in vind; terwyl de Moeder ondertusschen haare vlaagen regelt, en haaren adem bestiert zoo dat ze de werking helpt, welke gemeenelyk vaardig en gemakkelyk is, ten zy de deelen naauw zyn, en het hoofd des Kinds groot is. Als het Kind gevorderd is zoo ver als de oren, houd het Vroedwyf beide de zyden van het hoofd vast met haare handen,

(g) Vagina.

den, en trekt het allengskens voorwaarts tot de schouders, die dikwils een merkelyke hinderpaal zyn. En als het Kind lang in dien staat blyft, is 'er groot gevaar van verwurging. Als de schouders eens doorgegaan zyn, volgen de andere deelen gemeenelyk zonder veel moejelykheid, uitgezondert de heupen. Als het Kind geheel uitgehaald is, is het volgende dat voor den dag moet komen, de Moederkoek (h) of Nageboorte (i), gelyk het genoemd word, ten welken einde de Navelstreng (k) zagtelyk naar voren moet getrokken worden, en daar op zal de Moerkoek of Nageboorte volgen. Men moet hier zeer zorgvuldig zyn, dat 'er geen geweld gedaan word in de Navelstreng te sterk te trekken, uit vrees dat de moederkoek mogt vastzitten aan de lyfmoeder, waar van ze in dat geval op eene zeer zagte wyze afgescheiden moet worden, maar zoo, dat geen deel daar van word agtergelaten, 't welk de oorzaak zou worden van stuiptrekkingen (l), sterke storting, en zelfs de dood. Na de geheele uithaaling der Vrugt, word die ten eenemaal van de moeder afgescheiden, door de navelstreng geheel af te snyden; zorg zynde gedraagen voor het Kind, terwyl de moederkoek word uitgehaald, welke in natuurlyke geboorten gemeenelyk geheel, en met merkelyk gemak voor den dag komt.

7. De Navelstreng word op de volgende wyze afgesneeden. Als de langte van omtrent een vierendeel els is uitgehaald, met het weg- haalen der nageboorte, word 'er verscheiden Manier om de Navelstreng af te snyden.

G 4

(h) Placenta. (i) Secundinæ.
 (k) Funis Umbilicalis. (l) Convulsio.

maalen een wassche draad rontom gewonden, ter langte van twee of drie duimen van de navel des kinds, en wederom op den afstand van omtrent twee duimen van de eerste band, naar de moeder toe; dan word de streng geheel afgesneeden met een schaar, tusschen de twee banden, en dat deel daar van, 't welk aan de moeder behoort, zorgvuldig in de lyfmoe-der gebragt; dat aan het kind behoort, zorgvuldig gelegd tusschen twee kussens, en gewend naar de kolk der maag, of naar dat de gewoonte is, wordende de streng eerst opgerold in een fyne linnen doek, en vastgehouden met een zwagtel of navelband. Men moet zorgvuldig oppassen, dat men de draad niet te vast bind, uit vrees van de streng in dat deel af te snyden, waar uit eene doodelyke bloedstorting (m) volgen kan, en insgelyks uit vrees van zulk een bloedstorting moet men het niet te los binden. Zulk eene bloedstorting is zomtyds gekomen verscheiden dagen na de geboorte van het Kind, hoewel dat deel der navelstreng, 't welk daar aan vast gelaaten is, gemeenelyk verrot, en van zelfs afvalt in den tyd van negen of tien dagen. Na dat de verrotte streng dus is afgevallen, blyft de navel gemeenelyk enigen tyd zwak. Als dit hinderlyk is, is het dienstig op het deel te leggen een zagte drukdoek in warme melk gedoopt, maar als ze een kwaade kouleur schynt te hebben, moet een weinig brandewyn met de opgelegde melk gemengd worden. In geval van verzwearing (n) of merkelyke vogtigheid van het deel, moet het verbonden worden met *Ung. Desiccata. Rubra.* of *Diapomph.* 8 Na

(m) Hæmorrhagia. (n) Suppuratio.

8. Na de Verlosfing van een kind, moet ^{Wat 'er} zy, die het werk van Vroedvrouw verrigt, ^{te doen} verzekert zyn dat 'er niet iet anders agter blyft, ^{is na de} eer de Moeder te bed word gelegd; worden- ^{Verlos-} fing. de een dwaaling of verzuim van dit byzondere gevolgd door een hevige, en zomtyds doodelyke, storting. In geval van flaauwte, gedurende den tyd der verlosfing, moet de baa- rende ondersteund worden door hartsterkende middelen (o), en inzonderheid door vlugtige geesten of zouten, dikwils aan den neus gebragt; want deeze kunnen door haare prikkelende deeltjes helpen om de vlaagen te bevorderen, en de Vrugt uit te fluiten, op den zelfden tyd dat ze in andere opzigten ook dienstig zyn. Als het geheele werk over is, moet de Vrouw, als ze behandeld is, schielyk in een warm bed gelegd, en een dienstig hartsterkend middel, of warme wyn haar gegeven worden; ook moet 'er een Kompres warm op de Lyfmoeder gelegd worden, om de kraamvloed (p) te bevorderen, en twee- of driemaal in een uur, of als 'er gelegenheid zal zyn, vernieuwd worden. Tot het zelfde einde is men insgelyks gewoon een breed dubbelt gevouwen linnen laken, eerst warm gemaakt, rontom den buik te leggen; welke ook, als 'er gelegenheid is, nu en dan zagtelyk met een warme hand mag gedrukt worden. Aanstonds na dat de Vrouw bedaard, of een weinig by haar zelve gekomen is, is het de gewoonte haar te geeven een vierendeel loots of meer *Sperma Ceti*, gemengd met een gelyke hoeveelheid van Veneetsche Theriakel, of als de Zieke het be-

G 5

kosti-

(o) Cordialia. (p) Lochia.

koftigen kan, een vierendeel loots *Confect. Alkerm.*, alle vyf of zes uren, fpoelende dat door met een weinig warme wyn of diergelyke. Deeze manier is goed voor de ryken, maar de volgende is veel goedkooper, en mogelyk even dienftig.

℞. *Ol. Amygd. Dulc. rec. extr. unc ij. Syr. Capill. Ven. unc j. Laud. Liquid. gtt. xxx. m.* om 'er zomtyds één lepel vol van te neemen. Of

℞. *Aq. Puleg. ℥ ℞. Bryon. Comp. unc iv. Syr. Artemif. unc j. ℞. m. f. Fulap.*, om 'er, alle vier of vyf uren, drie lepels van te gebruiken. Het volgende is een wonderlyk hartsterkend of ruftmiddel (q), zynde door eene lange onderzinding, in het tegenwoordig geval goedgekeurd :

℞. *Aq. Puleg. Rutæ. aã unc iij. Hyster. unc ij. Syr. de Mecon. dr. vj. Artemif. unc ℞. Tinct. Castor. dr. iij. Laud. Liq. Syd. scr. ij. m.*, om 'er aanftonds na de baaring zes lepels van te neemen, en daar na de gift naar vereifch van zaaken te herhaalen.

Levens- 9. In de twee eerfte dagen na de verloffing, wyze na de verloffing. moet de vrouw wat fpaarzaam in haar fpys zyn, welke voornamelyk vogtig moet zyn en beftaan uit broodnat (r), gerftenwater met wyn, enz. Hoendernat of geleyen mogen vryelyk gedronken worden, en ook nu en dan een warme kop gemeene kandeel met witte wyn. Dat geregt word gezegd wonderlyk te zyn, om de kraamvloed (s) te bevorderen, welke door alle middelen moet aangemoedigd worden; zynde de opftopping daar van in ftat ftuiptrekkingen (t), beeving, en andere zenuw-
ziek-

(q) Paregoricum. (r) Panada. (s) Lochia. (t) Convulfio.

ziekten te veroorzaaken. Omtrent drie of vier dagen na de verlossing kan de kraamvrouw toegestaan worden het gebruik van gekookte hoenders of kalfsvleesch, als 'er geen gevaar van koorts is; en als de eetlust dient, of het gestel het vereifcht, kan lams of rundvleesch, na deezen tyd, met matigheid gebruikt worden; en de gemeene wyze daar van is dat weder by trappen in te voeren.

10. De rust en slaap moeten voor een' merkelyken tyd na de verlossing worden ingevolgd; maar indien die door pyn, vermoeidheid, of andere hevige toevallen, niet natuurlyk kan verkreegen worden; moeten wy die door konstige middelen tragten te bevorderen. Ten welken einde dienstig kan zyn de volgende drank naar gelang te geeven.

℞. *Aq. Cinnam. ten. Puleg. aã unc j. Hyster. dr. vj. Laud. Liq. Tinct. Castor. Sal. Volat. Ol. aã gtt. xv. m. f. haustus*, naar vereifch van zaaken te gebruiken.

De geregelde vlocjing der kraamvloed moet, den geheelen tyd door, bevorderd worden door eene behoorlyke gestalte des lichaams, leggende met het hoofd en den buik opgeheven, enz. En als de kraamvrouw zeer hardlyvig is in de twee eerste weeken van haar leggen, zal het dienstig zyn nu en dan een klysteeer te geeven van melk en zuiker, gekookt met enige windbreekende zaaden (v), enz. 't welk beter zal helpen en minder gevaarlyk zyn, dan buikzuiverende of losmaakende middelen door den mond gegeeven. Maar naderhand, als 'er gelegenheid is, kan men veilig gebruiken ver-

zag-

(v) *Semina Carminativa.*

zagtende middelen, als gestoofde pruimen, manna, cassia of diergelyke. De hartstogten moeten, gedurende den geheelen tyd, voorzigtig geregeld worden, tot een volkomen maand na de verlossing. De lugt moet in de plaats ingelaaten of uitgeslooten worden, naar maate der hitte van het weder, gesteltenis der kraamvrouw, haare ziekte, flaauwte, of diergelyke. Maar men kan niet te veel zorg draagen om te beletten dat ze koude vat, inzonderheid gedurende de eerste week, door het gebruik van vogtig linnen *, koude vogten, of enig deel van het lighaam, inzonderheid den buik, enz. aan de open lugt bloot te stellen, 't welk zomtyds eene schielyke opstopping der kraamvloed (x) veroorzaakende, de kraamvrouw in een dreigend levensgevaar werpt.

Als

(x) Lochia.

* Het gevaar, waar voor de Kraamvrouwen, door koude vatten, bloot staan, is oorzaak geweest, dat men haar uitdrukkelyk verboden heeft, haar vuil linnen met schoon te verwisselen. En in zommige plaatsen word nog zorg gedraagen, dat dit verbod stand grypt. Maar men benadeelt de Kraamvrouwen daar door even zeer, als met haar schielyk te doen koude vatten: dewyl ze door het ongemak der onreinigheid, en den stank der kraamvloed, negen dagen lang (want dien tyd heeft men bepaald, eer ze verschoond mogen worden) aan nieuwe ziekten onderhevig worden: behalven dat die haar oppassen, ook niet buiten gevaar zyn, om in de beslooten, warme, stinkende kraamvertrekken, enig ongemak te krygen. Weshalven deeze gewoonte, overal, daar ze nog plaats heeft, behoort afgeschafte te worden. Men kan aan de Kraamvrouwen wel schoon linnen geeven, zonder haar te doen koude vatten. En elk ziet, dat zy daar door veel verkwikking en gemak krygen, 't welk zy anders ontbeeren moeten. Ook kan deeze zelfde regel op andere ziekten, waarin men het verschoonen verboden heeft, naar eisch van omstandigheden toegepast worden.

Als geene byzondere toevallen het tegendeel gebieden, mag de Kraamvrouw omtrent een week na haare verloffing zig opregten, en voor een uur of twee opzitten, als haare kragten het toelaaten. Maar dit kan zoo fchielyk niet lukken by zommige vrouwen van teere en zwakke gестellen. In geval van flauwte of groote zwakheid, kunnen de volgende dropfels dienftig zyn; zynde naar gelang genomen met een glas warme wyn, of diergelyke:

℞. *Sal. Volat. Ol. dr. iij. Tinct. Castor. Croci. Sp. Lavend. Comp. ad dr. j. m.*, om veertig dropfels te neemen voor een gift en zomtyds te herhaalen.

De kraamvloed duurt gemeenelyk den tyd van dertig dagen; geduurende welken tyd het onder ons de gewoonte is de kraamvrouw binnen de deur, en voornamelyk in haar bed te houden; maar zommige byzondere sterke gестellen kunnen gemakkelyk ontslagen worden van de strengheid deezer gewoonte, en het waagen buiten de deur te komen, in zeven of agt dagen na de verloffing, wanneer de kraamvloed nog op het best is, 't welk haar evenwel aan zeer groot gevaar bloot ftelt. Na de verdwyning der kraamvloed is het de gewoonte*, dat de

* Men zou kunnen twyffelen, of deeze gewoonte op reden gegrond is: ten zy men dagt, dat'er na de kraam enige onzuiverheid was overgebleeven, waar van men de vrouwen op deeze wyze behoorde te ontlasten. Maar dit, indien het al gebeurt, is zekerlyk niet algemeen: en wanneer het gefchied, is deeze onzuiverheid niet aan het ophouden der kraamvloed toe te fchryven, 't welk nogtans eniglyk grond tot deeze gewoonte fchynt gegeven te hebben. Best is het, zoo wel in de behandeling der Kraamvrouwen, als in andere gevallen, zig aan geene gewoonte te verbinden; maar de manier van geneezing naar de byzondere omftandigheden te fchikken.

110 NIEUWE OEFFENING

de vrouw een zagt purgeermiddel (y) of twee neemt, eer zy haar kamer verlaat.

Het volgende is in dit geval een dienftig voorschrift :

R. Fol. Senn. dr. ij. Sem. Fenic. Dulc. Rhabarb. aã scr. ij. Sal. Tartar. gr. xij. Infunde in Aq. Rutæ. q. f. Colat. unc ij. ℞. addē Syr. de Spin. Cervin. Rosar. Solut. aã unc ℞. Tinct. Castor. scr. ij. Sp. Nitr. Dulc. gtt. xx. m. f. potio, 's morgens te neemen met een goede levenswys, en twee- of driemaal te herhaalen naar gelegenheid.

In geval van vliegende pynen.

11. Als de vrouw, geduurende haar maand, aangetast is met vliegende pynen, gelyk niet ongewoon komt van koude te vatten, enz. is het dienftig een zagt zweetmiddel (z) te geeven, op volgende wyze.

R. Theriac. Androm. scr. ij. Lap. Contraj. Antimon. Diaphor. aã gr. xv. Syr. de Mecon. q. f. f. bolus, tegen den nagt te neemen, en 'er de volgende drank boven op te drinken :

R. Aq. Lact. Alex. Puleg. aã unc j. Theriac. dr. vj. Syr. Croci. unc ℞. Sal. Volat. Ol. dr. j. m. f. haustus.

Als deeze bolus en drank, twee- of driemaal naar gelegenheid herhaald, de pynen niet weg neemen, kan de Zieke, als ze buiten de deur komt, gebruik maaken van een bad.

Manier om het nieuw geboren kind te behandelen.

12. Wy moeten nu vervolgens overweegen op wat wyze het kind moet behandeld worden, na dat het van de moeder is afgescheiden. En eerst een bekwaam linnen laken en warme fle- nel bezorgd zynde om het te ontvangen, moet het daar in gelegd en aanstonds by het vuur gebragt, en warm gehouden worden, terwyl het

(y) Catharticum. (z) Diaphoreticum.

het Vroedwyf het overige van haar dienst aan de moeder verrigt. Maar als de nageboorte (a) lang weg blyft, zal het dienstig zyn in den tusschentyd het kind zagtjes te wasschen, met een zagte linnen doek, gedoopt in warm water, of liever dun bier en ongezoeten boter, om de ruidigheid weg te neemen. Als het kind te zwak schynt, kan het dienstig zyn, na dat het wel gewasschen en gedroogd is, het zagtjes te vryven met een weinig warme wyn, of brandewyn verdund met water. Na dat het gebakerd is, is men gewoon het te geeven een weinig versche boter en zuiker, 't welk gemeenelyk een braakmiddel (b) wordende, veel slym, die gelegen was omtrent de maag, longepyp (c) enz., ophaalt, en naderhand nederwaarts gaande, het *Meconium*, of zwarte drekkige stof uit de darmen uitzuivert. Zoo lang als deeze zwarte stof blyft uitgeloozd worden, geeven zy het kind gemeenelyk twee- of driemaal daags, een theelepelt vol *O! Amygd. Dulc. Syr. Violar. aã*, of anders *Syr. Fl. Persicor.* of *Syr. Rosar. Solut.* alleen. Maar als zy het onderhevig of geneigd vinden om trekkingen of stuipen (d) te hebben, is men gewoon het nu en dan te geeven een weinig *Corall. Rubr. ppt. Pulv. de Guttet aã*, gemengd tot een dunne konferf met *Syr. Pocon. Simpl.* Na het geeven van zuiker en boter word het kind gemeenelyk te slaapen gelegd; en na dat het ontwaakt is, verscheidenlyk behandeld, volgens de byzondere inbeelding der goede vrouwen, en zelden zonder een weinig bygeloovigheid. 't Kan dienstig zyn,

(a) Placenta. (b) Emeticum.
 (c) Larynx. (d) Convulsio.

zyn, als het mogelyk is, de volgende rege in de behandeling van een hartig jonggebore kind waar te neemen. 1. Het niet te geeve brandewyn, jenever, anyszaadwater; of diet gelyke heete hartsterkende middelen (e), 't z alleen of gemengd met zyn waterpap; en niet dat kan stremmen of strydig zyn met zyn melk spys. 2. Geen vleesch, nog vet spek, dat zo voorgestaan word van enige al te malle minne moeders, nog wyn in enige hoeveelheid kan toegestaan worden, ten minsten binnen een maand, om dat het kind in de lyfmoeder zo niet gevoed is. Daar moet geen zuur met het voedzel gemengd worden, en het kind moet in eene reis niet te veel opgepropt, maar lieve allengskens en dikwils gevoed worden. 3. Het kind moet liggen met zyn hoofd merkelyk opgeheven, op dat de slym, waar van jonge kinderen overvloejen, des te gereeder mag uitgeloozd, ende verstikking voorgekomen wordet. De schielyke dood van jonge kinderen is waar schynelyk dikwils aan het verzuim van dit voorbehoedzel toe te schryven.

ZIEKTEN WELKE DE MOEJELYKE BAARINGEN VERZELLEN.

Om-
schry-
ving en
Oor-
zaak.

I. **D**e Moejelyke Baaringen zyn die, waarin de vrouw lang blyft in de pynen van de arbeid, zonder verloft te worden.

Dit geval kan voortkomen van eene ongewoone naauwheid der wegen; gelyk niet zelden gebeurt in zeer jonge of oude vrouwen die nooit te voren gekraamd hebben; gelyk

(e) Cordialia.

ook in zulke die van een droog en teeringagtig gestel zyn. Zomtyds breeken ook de vliezen lang voor den tyd der verlossing en de wateren ontbreeken; die de deelen glad en slap zouden maaken, om eene gemakkelijke uitfluiting der vrugt te bezorgen. En deeze vliezen zomtyds weder te dik of te sterk zynde, willen op haar tyd niet breeken, of als de tyd der verlossing op handen is. Daar kan ook een groote zwakheid zyn aan de zyde der moeder, die haare vlaagen kragteloos maakt: en diergelyke zwakheid aan de zyde van het kind, zal de uitwerking van deszelfs bewegingen verminderen. By deeze oorzaaken kunnen gevoegd worden aambeien (a), stuiptrekkingen (b), en eene groote ophooping der vuiligheden in de darmen, buikloop (c), roodeloop (d), waterzugt (e), gezwellen, verzweringen (f), enz. in de lysmoeder, of omleggende deelen; een verslapping (g) der lysmoeder; grootte van het kind, tweelingen, ontydige storting, verdraajing der wegen, een dood kind, enz.

2. Als het kind dood is in de lysmoeder, zal de vrouw deszelfs gewoone beweging niet gevoelen, waarschynelyk een merkelyken tyd voor de verlossing. Haar pynen en vlaagen zullen insgelyks zwak en flauw zyn, en van binnen geheel niet bevorderd of voortgezet worden; en als de wateren breeken, zullen 'er geen waarschynelyke tekens eener spoedige verlossing zyn. De moeder zig omkeerende, zal insgelyks duidelyk bevinden, dat het kind

II. DEEL.

H.

van

(a) Haemorrhoides. (b) Convulsio.

(c) Diarrhoea. (d) Dysenteria.

(e) Hydrops. (f) Ulcus. (g) Relaxatio.

van de eene zyde naar de andere valt , als het dood in haar is , en blyft gelyk een zwaar gewigt aan die kant , naar welke ze gekeerd is. En als het onderzocht word , zal zy , die het werk van een vroedvrouw verrigt , het gebrek van beweeging in de vrugt , en derzelve rot-tige reuk ; als ze bedorven is , gewaar worden. De houding der moeder kan insgelyks aanwyzen de dood van het kind ; vertoonende zig haare oogen hol en ingezonken ; haar aangezigt bleek en ongedaan ; en indien het reeds enigen tyd is dood geweest , zullen haare borsten slap worden , en een etteragtige verrotte stof uit haar lysmoeder uitloopen. Voeg by dit alles , dat als de nageboorte (h) voor de vrugt word uitgeslooten , het voor een zeker teken gehouden word dat dezelve dood is. Het vermoeden zal bevestigd worden , als de vrouw niet gekomen is buiten de rekening ; als ze enig uitwendig ongeluk , geduurende den tyd van haar zwangerheid , gekreegen heeft. Als ze ongezond is , of zeer besmet met de Venusziekte ; als 'er geen klopping kan gevoeld worden in de navelstreng ; als de naaden (i) van des kinds hoofd geslooten , of de beenen dwars over malkander geschooven zyn ; en eindelyk , als de vrouw stuiptrekkingen (k) heeft , en de ziekte verzeld is met storting , flauwte , enz.

Men kan vermoeden dat 'er tweelingen zyn , als , na dat de vrouw van een kind verloft is , de pynen , storting , en opzwellung der buik blyven duuren ; maar die zaak kan door onderzoek buiten alle uitzondering gebragt worden.

Wy

(h) Secundinae. (i) Sutura. (k) Convulsio.

Wy kunnen giffen dat de vliezen, daar het kind in beslooten is, te sterk zyn, als de vrouw gekomen is boven haar volkomen tyd, en enige uren in arbeid blyft; als de pynen en vlaagen sterk en geregeld genoeg geweest zyn; als de gestalte van het kind natuurlyk is, als de vergadering der wateren, gelyk het gemeenelyk genoemd word, dat is hunne stooting naar buiten, tusschen het hoofd van het kind, en de vliezen, langer geduurd heeft dan gewoonlyk, eer ze wegvloeiden; en eindelyk, als men de vliezen door aanraaking onderzoekende, die van eene ongewoone dikte schynen.

3. Als de vrouw werkelyk in arbeid blyft ten tyd van vier of vyf dagen, word de ziekte voor gevaarlyk gehouden. Als het kind bezendlyk dood is, verminderen of verdwylen de pynen; en de vrouw valt in stuiptrekkingen of een slaapziekte (1). Als 'er een heilige storting is, en geen uitzigt van een spoedige verlossing, is de vrouw in groot gevaar aan haar leven. In 't algemeen, alle gevallen van dit soort zyn gevaarlyk met opzigt op de levigheid der toevallen, en derzelve duuring, vergeleeken met de gesteltenis der Zieke.

4. In de moejelykste en gevaarlykste arbeid moet men groote zorg draagen om de geesten der vrouw aan te moedigen en op te beuren: een tegenstrydige behandeling, of verzuim daarvan, kan van een zeer doodelyk gevolg worden. In andere opzigten moet de levenswyze geschikt worden naar de oorzaak, getel, en byzondere toevallen die zig veroonen.

H 2

5. Als

(1) Lethargus.

Genee-
zing in
geval
van enge
wegen.

5. Als de geboorte vertraagd word doo eene byzondere of algemeene engheid der we gen, moeten 'er gladmaakende spyzen voorge schreeven worden, bestaande uit geleyen o zoppen, bereid met balzemagtige of smeerige ingrediënten, als Heemswortel, Arabische gom, enz. De darmen moeten, in geval van groote hardlyvigheid, aanstonds ontlast wor den van haare vuiligheden, door verzagtede klystereen naar gelang herhaald: en een wei nig voor 't verwagte uur, zal het dienstig zyn spek te gebruiken, by wyze van zalf, of vrye lyk de volgende smeering:

℞. *Ung. Dialth. unc j. Ol. Amygd. Dulc. Li-
lior. Alb. aā unc j. ℥. m. f. Linimentum*, om 'er de uit- en inwendige schamelheid met eer losse hand, twee of driemaal daags, mede te besmeeren.

't Zal hier ook dienstig zyn, nu en dan inwendig te geeven een vierendeel loots *Sperma Ceti*, teffens met de zoppen of andere vogten, of tot het zelfde einde.

℞. *Ol. Amygd. Dulc. unc j. Syr. Artemis. unc ℥. m. f. haustus*, naar vereisch van zaaken te herhaalen.

De middelen, gebruikt voor het breeken der wateren, moeten niet van te sterken aard zyn, op dat ze, door eene ontydige uitloozing daar van, de verlossing niet vertraager zouden.

Als de wegen, niet tegenstaande het gebruik van deeze middelen, nog te geslooten blyven, moet men zyn toevlugt neemen tot een dienstig werktuig, gemaakt om de opening der lyfmoeder allengskens te openen en te verwyderen, tot dat de uitsluiting der vrugt bezorgd is.

6. Als

6. Als de wateren ontydig wegloopen, of ^{Het on-} lang eer de tyd der verlossing nadert, zal het ^{tydig} dienstig zyn de deelen te besmeeren en te ver- ^{wegloo-} zagten, door een uitwendig gebruik van ver- ^{pen der} zagtende oliën of zalven, versche boter, spek ^{wateren.} of diergelyke; en belangende de inwendige ^{der 21A} middelen, geeft men dezelfde die dienstig zyn ^{rid} in geval van zwakheid aan de zyde der moe- ¹⁰⁰¹⁸ der. Het kan insgelyks van merkelyken dienst zyn, dikwils in de lyfmoeder te spuiten, een behoorlyke hoeveelheid van warme zoete amandelolie; terwyl de vlaagen in den tusschen-tyd aangemoedigd worden door alle hulp der konst, die men de Vrouw verschaffen kan, als door het regelen der borst in de inademing, hevige beweegingen van het middelrif (m) en buikspieren (n), niezen, rekken enz. maar als dit geval vermeld is met een sterke storting of stuiprekkingen (o), moeten wy aanstonds voortgaan tot het uithaalen der vrugt, ter behoudenis beide van het kind en de moeder.

7. Als men weet dat de arbeid vertraagd ^{Dikheid} word door eene dikheid der vliezen, die de ^{der Vlie-} Vrugt besluiten, zoo dat ze op de behoorlyke ^{zen.} tyd niet breeken; 't welk geleerd kan worden door de verzameling en lang aanhoudende stooting der wateren, moeten wy voortgaan als in geval van zwakheid of gebrek van kragten in de moeder, met de bygevoegde hulp van zulke byzondere beweegingen, als strekken om de verlossing te bevorderen, gelyk wandelen enz. maar als ze nog hardnekkig ongebrooken blyven, en de ziekte wanhoopig is, kan men die

H 3

scheu-

(m) Diaphragma. (n) Musculi Abdominales.

(o) Convulsio.

fcheuren, of liever voorzigtig met een fefmesje doorfnyden, met een kruiswyze opening, om een vrye doortogt te maaken vo het kind.

Als het
kind
groot is.

8. Als het Kind groot is, of waterzugtig enig byzonder deel, of als de Vrouw in arbe is met een groote zwakheid, of genoegzaan kragten ontbreekt om haare vlaagen op te be ren of te onderhouden, moet ze nu en d: een glas warme wyn drinken, welke hier o met voordeel met speceryen kan gestookt wo den. In dit geval kan een glas kaneel of a der hartsterkend water (p) met een goeden u flag bezogt worden. Zommige goede Vro wen geeven, als de uitsluiting der vrugt do zwakheid fchynt vertraagd te worden, omtre een fcrupel poejer van *Dictamn. Cret.* in ee dronk Poley-water (q), en herhaalen de gi naar gelegenheid. Andere trekken de blade in wyn tot het zelfde einde, of gebruiken d teffens met de gemeene speceryen in brand wyn enz. En deeze manier word dikwils g zien van goed gevolg te zyn. 't Is hier g meen by zommigen, maar hoe redelyk het i is het gefchil niet, te geeven *La. de Goa. Pul e Chel. Canc. Comp. Besoar. &c.* in groote gifte welke zy naar gelang herhaalen; en ande wederom, die met bygeloovige Vrouwen on gaan, raaden het draagen van een Zeiliteer Arendsteen, menfchen Bekkeneel, of dierg lyke, en dit is zomtyds tot groote verligti der Zieke. Maar als zulke hulpmiddelen ni hoog gewaardeerd worden, kan het volgende met voordeel in de plaats gegeeven worden.

R. *Troc*

(p) Aqua Cordialis. (q) Aqua Pulgii.

℞. Troch. de Myrrh. Borac. aā scr. j. Syr. de Artemis. unc ℥. Aq. Hyster. Puleg. aā unc j. Tinct. Castor. dr. j. Sp. CC. per se gtt. xx. m. f. Haustus om de drie of vier uuren te herhaalen.

Of

℞. Pulv. Myrrh. scr. ℥. Croci Opt. Castor. Russ. Sal. volat. CC. aā gr. vj. Troch. de Carab. scr. j. Syr. Atripl. Olid. q. s. f. Bolus, naar vereisch van zaaken te gebruiken, en 'er de volgende drank boven op te drinken.

℞. Aq. Rutæ unc ij. Stephan. unc j. Syr. Croci. unc ℥. Sp. Sal Ammon. Succinat. gtt. xxx. m. f. Haustus.

Als poeijers aangenaamer zyn,

℞. Pulv. Myrrh. dr. j. Castor. Croci aā gr. xv. Ol. Cinnam. gtt. iij. m. f. Pulv. in Chart. iij. dividend., om 'er alle vier of vyf uuren één van te neemen, met vyf lepels van de volgende drank.

℞. Aq. Ceras. Nig. Puleg. Rutæ aā unc iij. Cinnam. Fort. Stephan. aā unc. ij. Syr. e Cort. Citr. unc. j. Sp. Lavend. Comp. dr. ij. m. f. Fulap.

Of

℞. Pulv. Fol. Dictamn. Cret. Cinnam. Troch. de Myrrh. Rad. Valer. aā dr. ℥. Ol. Nuc. Mosch. gtt. iij. m. f. Pulv. Chart. iij. om 'er naar vereisch van te neemen, met vier lepels van de volgende drank.

℞. Aq. Ceras. Nig. Cinnam. Ten. Puleg. Hyster. aā unc ij. Sp. CC. Sal Volat. Ol. aā dr. ℥. Sacch. Albiss. q. s. m. f. Fulap. om 'er ook zomtyds vier lepels van te gebruiken.

Als deeze of diergelyke middelen niet helpen, kunnen 'er dienstige niesmiddelen (r)

H 4

naar

(r) Sternutatoria.

naar gelang gegeven worden, of zelfs een braakmiddel (s) van *Ipecacuanna*, ten zy stuip-trekkende bewegingen (t), of hevige storting dat verbieden. Na de uitsluiting der vrugt, kunnen de volgende droppels voor enige dagen in gebruik blyven.

R. *Tinct. Castor. dr. ij. Sal Volat. Ol. Sp. CC. Tinct. Croci. aã dr. j. m.* om 'er zomtyds dertig droppels van te gebruiken met een dronk witte Lisbonsche wyn.

Aam-
beien.

9. Als de Aambeien (v) door haare opzwell-ling en pyn, enig belet mogten maaken voor de verlossing, kan het niet ondienstig zyn door het gebruik van Bloedzuigers (x) de vaten te ontlasten, en 'er een merkelyke hoeveelheid van het stilstaande bloed uit te haalen. Het aange-
taste deel kan ook dikwils gebett worden met warme melk, of als de Zieke hardlyvig is, kan 'er een verzagende klysteer ingespooten worden, bestaande uit amandelolie, melk, suiker, en diergelyke. Daar na kunnen verzagende smeeringen op het deel gebruikt worden, zorg zynde gedraagen dat niets, van een kwaade reuk of in staat om schadelijke uitvloeizels te geeven, komè in derzelver samenstelling, uit yrees dat ze het kind zouden kwaad doen. In andere opzigten kan de Ziekte behandeld worden als gemeene Aambeien op de wyze te voren gemeld. Zie pag. 84. enz.

Hardly-
vigheid.

10. Als 'er een merkelyke verzameling en verharding der vuiligheden in de darmen is, waar door de wegen der lyfmoeder vernauwd worden, moet de ontlasting derzelve bezogt worden door een herhaald gebruik van verzag-
ten-

(s) Emeticum. (t) Motus Convulsivus.

(v) Hæmorrhoides. (x) Hirudines.

tende klystéeren ; of als men vermoed , dat enig ongemak de gestalte verzellen zal , die vereischt word om een middel in die gedaante gemakkelyk te ontvangen , kan een zagte Zetpil (y) , gelyk konfyte violetten enz. , in derzelve plaats gebruikt worden.

11. Als een sterke Buikloop (z) of Roode-Buikloop (a) de Zieke verzwakt , en de uitsluiting der vrugt verhindert , moet men dezelve aanstonds stoppen , of de geneezing bezoeken op de volgende wyze.

℞. Aq. Cinnam. Ten. Ceras. Nig. Cinnam. Fort. *aã unc ij. Pulv. Rhabarb. Torref. Confect. Fracast. Sine Mell. Corall. Rubr. ppt. Cretae Alb. aã dr. ij. Terr. Japon. dr. j. Sp. Mentb. Lavend. Comp. aã dr. ij. f. Mixtura* , om 'er , na elke dunne of bloedige afgang , twee of drie lepels van te neemen , de vles eerst geschud zynde.

En om de Zieke te versterken , moet 'er gereed zyn iets als de volgende drank , om 'er tuschen tyden van te drinken , naar maate 'er gelegenheid zyn zal.

℞. Aq. Cinnam. Ten. unc iv. Mirab. Stephan. *aã unc ij. Margarit. ppt. dr. ij. Sp. Mentb. Croci Sal. Volat. Ol. aã dr. j. m. f. Julap.* om 'er in slaauwte vier lepels van te neemen.

In andere opzigten moet de geneezing van deeze toevallen bezogt worden op de wyze te voren geleerd , behoorlyke opmerking genomen zynde op de byzondere omstandigheid der Zieke. Zie I. Deel. pag. 195. enz. 319. enz.

12. Als het kind werkelyk dood is en de pyren der vrouw verminderen of verdwynen , en de vlaagen niet meer wederkomen , kan het

H 5

dien.

(y) Suppositorium. (z) Diarrhoea. (a) Dyfenteria.

dienftig zyn zulke middelen te gebruiken, als voorgefchreeven zyn in geval van zwakheid aan de zyde der moeder. Als deeze de gewenfchte uitwerking niet hebben, en het water reeds gebroken is, terwyl de Zieke nog genoegzaame kragten blyft houden, kan een braakmiddel (b) van *Ipecacuanna* met voordeel gegeven worden. Maar als de vrouw geen kracht heeft, en 'er veel tyd vergeefs is doorgebracht; als 'er een merkelyke ftorting, ftuiptrekkingen (c), of andere gevaarlyke toevallen zyn, moet de uithaaling van het kind aanftonds bezogt worden, 't zy door de handen, of door werktuigen.

In geval
van
Tweelingen.

13. In geval van Tweelingen verfchilt de vereifchte behandeling niet wezentlyk van de gemeene: zorg zynde gedraagen dat geen derzelve onopgemerkt in de lyfmoeder gelaaten word, en om te vermyden hunne draajing of verwarring met malkander inde verlofing, waar door de uiterlyke leden van die, welke gefchikt is om laaft voor den dag te komen, ligt verkeerdelyk kunnen genomen worden voor die van de andere. Zulk een misflag kan van een doodelyk gevolg worden, beide voor de tweelingen en voor de moeder. Om dit te vermyden, moet het Vroedwyf, hebbende eerft uitgehaald het hoofd en de fchouders van het eene, haare hand zagtyes laten glyen onder zyne oksels en die aanftonds voortbrengen. Het gebeurt dikwils, dat in geval van tweelingen, na dat een daar van natuurlyk verloft is, de ander niet komt met zyn hoofd, maar met zyn voet, gelyk het gemeenelyk genoemd word,

(b) Emeticum. (c) Convulfio.

word, in welke gestalte het dan moet uitgehaald worden. En zomtyds, na dat het een verlost is, zal het ander enige dagen in de lyfmoeder blyven, 't welk een gevaarlyk geval is; en vereischt dat de vliezen, indien niet reeds gebroken, zorgvuldig gesneden worden, en het kind uitgehaald. Als een van beide dood is, en het ander leeft, moet men groote voorzigtigheid en vaardigheid gebruiken in de verlossing: maar zomtyds kunnen zwakheid, slaauwte, stuiptrekkingen, of andere kwaade toevallen vereiffchen dat de operatie uitgesteld word, tot dat de Zieke eniger maate zig zelve helpen kan. Deeze regel moet bestendig waargenomen worden, dat het kind, 't welk laagst in de doortogt is, eerst moet uitgehaald worden.

14. Als eene opstopping van water oorzaak van vertraaging is in de verlossing, en dit voortkomt van een steen in de blaas, drukkende op derzelve hals, moet die aanstonds te rug gedreven worden door inbrenging van een Blaaspeilder (d). Maar als het kind, door sterk tegen de blaas te drukken, oorzaak van deeze opstopping is, moet de buik nu en dan opgeligt en gedrukt worden, door een bekwaame zwagtel of band. En in geval dit de gewenschte uitwerking niet heeft, moet men zyn toevlugt neemen tot de blaaspeilder, om de blaas van het daar in beslootene ledig te maaken.

15. Als stuiptrekkingen de verlossing vertragen, word het geval gevaarlyk geoordeeld, en de operatie word hier zelden gedaan zonder verlies van de moeder, en zomtyds ook van het

(d) Catether.

het kind ten zy 'er groote vaardigheid gebruikt word. Dienstige inwendige, of zenuw- (e) en hartsterkende middelen (f) moeten hier vryelyk gegeven worden, om de toevallen weg te neemen of uit te stellen.

℞. Pulv. Rad. Valerian. Sybo. Pulv. de Guttet. aã. gr. xv. Sal. Volat. Succin. CC. Croci. aã gr. v. Camphor. gr. iij. Conf. Rutæ scr. j. Syr. Pæon. q. f. f. bolus, om de drie of vier uren te neemen met vier lepels van de volgende drank.

℞. Aq. Ceras. Nig. Rutæ aã unc. iij. Pæon. Comp. unc. ij. Syr. Pæon. Comp. unc. j. Sp. Lavend. Comp. Tinct. Castor. Sal. Volat. Ol. aã dr. j. ꝑ. m. f. Julap. om 'er ook dikwils vier lepels van te drinken.

De operatie moet in dit geval aanstonds bezogt worden, als de vrouw ylende of de storting hevig is, gelyk dikwils gebeurt. En als hier ook de vliezen niet reeds gebroken zyn, moeten ze gescheurd, of liever gesneden worden met een seismesje, 't welk men zagtelyk opschuift of inbrengt, de punt gekeerd zynde naar een der vingers, uit vrees van enig ander deel onbedagt te kwetzen.

Hevige
storting
gaande
voor de
verlos-
sing.

16. Als de Verlossing gevaarlyk gemaakt word wegens een hevige storting die 'er voorgegaan is, moeten 'er niet te veel hartsterkende of prikkelende middelen (g) gegeven worden, uit vrees van de bloedstorting (h) te vermeerderen. Maar als de Zieke bloedryk is, en 'er niet reeds te groot een verlies is uitgestaan, zal het dienstig zyn de aderlaating te gebruiken, by wyze van afleiding (i). In den tusschentyd,
of

(e) Nervosa. (f) Cardiaca. (g) Stimulantia.

(h) Hæmorrhagia. (i) Revulsio.

of na de werking, kan de volgende bolus en drank enigen dienst doen.

℞. *Terr. Japon. Troch. de Carabe Pulv. Myrrh. Corall. Rubr. ppt. aã scr. ℥. Confect. Fracast. f. m. q. f. f. bolus*, om de vier uuren, of naar vereisch van zaaken te neemen, en 'er vier lepels van de volgende drank boven op te drinken.

℞. *Aq. Plantag. Rosar. Rubr. Cinnam. ten. Vin. Rubr. aã unc ij. Syr. Cydon. dr. vj. Sp. Nitr. Dulc. scr. ij. m. f. Fulap.* Ook

℞. *Sp. Vitriol. dr. ij. Lavend. Comp. dr. j. m.*, om 'er dikwils twintig druppels van te neemen, met fonteinwater en roode wyn.

By deeze middelen kan naar gelang *Laudanum* gevoegd worden. Als de storting steeds hevig is, kunnen de zelfde uit- en inwendige middelen gebruikt worden, als te voren zyn voorgeschreeven in diergelyk soort van bloedstorting. Zie van de onmarige Vloed der Maandstonden.

17. Als de geboorte uitgesteld of vertraagd word, wegens enige verzwearing (k) in de lyfmoeder, enigen tyd te voren ontdekt, moet het geval behandeld worden op de wyze te voren gemeld; behoorlyk agt gegeeven zynde op den staat der zwangerheid. Maar als ze juist ontdekt worden in den tyd der arbeid, kunnen wy voor het ettergezwel (l) voorschryven, als geene andere toevallen het verbieden, smeerende klyfsteeren, verzagtende stoovingen, en losmaakende smeertzels; maar voor de verzwearing, kompressen, gedoopt in warme roode wyn: zynde het vroedwyf inzonderheid zorgvuldig om haar werk zagtkens te verrigten.

En

(k) Ulceratio. (l) Abcessus.

En dit is het al dat in deeze gevallen wel kan gedaan worden , tot na de verloffing ; en dan kan het behandeld worden als een gewoon geval.

Eeltagtigheid.

18. Als enige oude eeltagtigheid (m) of lidteken (n) in de scheede (o) of lyfmoeder moejelykheid in de verloffing maakt, en de ziekte gekend word geduurende den tyd der zwangerheid ; dan moet , op de wyze te voren gemeld , de geneezing bezogt worden. Zie pag. 52 , enz. Maar voor tegenwoordig kunnen wy alleen gebruiken verzagtende floovingen en smeeringen , bestaande uit melk en olie van zoete amandelen , enz. of anders kan 'er een stuk toebe-reide spons opgelegd worden , om de deelen te verwyderen. En ingeval het hier mist , kan 'er een werktuig tot het zelfde einde gemaakt worden ; of anders kan de eeltagtigheid of lidteken door een opening gesneeden en weggenomen worden , om de doortogt voor het kind te verwyderen.

Verflapping der lyfmoeder.

19. Als de verflapping (p) der lyfmoeder , of derzelver banden de geboorte vertraagt , moeten 'er geen meer verzagtende middelen (q) gebruikt worden dan volstrekt noodzaakelyk zyn ; maar dikwils kunnen 'er doeken , in warme roode wyn gedoopt , op het deel gelegd worden. De gestalte der vrouw moet zoodanig zyn , als de ziekte best kan begunstigen , en zy moet , zoo veel als mogelyk is , stil leggen. In andere opzigten kan dit geval behandeld worden als een nederzakking , verflapping , of uitzakking (r) der lyfmoeder.

20. Als

(m) Callositas. (n) Cicatrix. (o) Vagina.
(p) Relaxatio. (q) Emollientia. (r) Procidencia.

20. Als een verdraajing der scheede de uit-Ver-
 sluiting der vrugt verhindert, moet de vrouw draajing
 geplaatst worden in eene overeenkomende ge-^{der}
 stalte, om zig te schikken, zoo als de verlos-^{scheede.}
 sing meest begunstigt; en tot dit einde word
 het staan gemeenelyk best geoordeeld. Daar
 zyn andere gevallen die verschillende gestalten
 vereischen, als de vrouw niet kan verlost wor-
 den op de gewoone wyze, en byzonderlyk die
 van staan op een stoel: 't welk oudtyds meer
 geoeffend werd dan tegenwoordig. In dit geval
 moet de vrouw onder haare armen ondersteund
 worden, of kan een weinig agterover liggen
 op een kussen, op een bekwaame plaats neder-
 gelegd. Byzondere verdraajingen der deelen,
 plaatsingen van het kind, de gewoone levens-
 manier der moeder en andere byzondere toe-
 vallen kunnen nog verscheiden gestalten ver-
 eiffchen, gelyk knielen, leunen, buigen, enz.
 't welk best beraadslaagd word door de moeder
 en het vroedwyf.

21. Zomtyds zal de verlossing vertraagd Ingeval
 worden door het vastzitten van het kind in de van vast-
 opening der lysmoeder, tusschen zyn hals en zitten.
 schouders; 't welk een geval is dat groote zorg
 en vaardigheid vereischt aan de zyde van het
 vroedwyf, om de verstikking van het kind
 voor te komen, en te vermyden dat het hoofd
 niet afgehaald word van de schouders die de
 tegenstand doen. Deze vastzitting moet zag-
 telyk losgemaakt worden, door het inbrengen
 van de vingers of hand, tusschen den hals van
 de lysmoeder en het kind.

Zomtyds is de navelstreng (s) ook gewon-
 den

(s) Chorda Umbilicalis.

den rondom den hals van het kind, welke losgemaakt moet worden, om beide de moeder en het kind te behouden, voor den tyd der verlossing. Om alle doodelyke toevallen uit deeze oorzaak voor te komen, moet het vroedwyf, door onderzoek van zig zelve verzekert zyn, eer ze zig opzettelyk tot haar werk begeeft: en als ze de streng zoo gewonden ziet, moet ze door alle middelen die tragten los te maaken, en te herstellen tot haare natuurlyke plaatsing.

ZIEKTEN WELKE DE ONNATUURLYKE BAARINGEN VERZELLEN.

Om-
schry-
ving.

1. **D**e *Onnatuurlyke Baaringen* zyn die, waar in het kind zig op eene andere wyze voordoet, dan met zyn hoofd naar voren of beneden, en zyn aangezigt gekeerd naar de rug van de moeder.

Oor-
zaak.

2. De *Onnatuurlyke Baaringen* kunnen komen als het kind zig zelve draait, of gedraaid word in de lyfmoeder, 't zy naar de zyden, naar agteren, of anderzins; zoo dat de handen of voeten, knieën, schouders, enz. eerst afzonderlyk, of gezamentlyk, zig zelve vertoonen. De navelfstreng (a) ook afgebroken zynde, kan zomtyds eerst voor den dag komen; en zoo kan de moederkoek (b) of sterk vastzitten aan de lyfmoeder, of voor het kind uitkomen.

Kente-
kenen.

3. De byzondere staat van dit geval word best geleerd door de toevallen, die den arbeid verzellen, vergeleken met het geen gezien word

(a) Chorda Umbilicalis. (b) Placenta Uterina.

word na de onderzoeking. Als de vlaagen geregeld en sterk zyn; de scheidde (c) en lyfmoeder genoegzaam verwyderd; de wateren uitgeloosd, en de geboorte nogtans niet bevorderd word, kunnen wy giffen dat het kind groot is, of aangetaft met een algemeene of byzondere waterzugt (d), gelyk in het hoofd, buik, enz.

4. Het gevaar, verzellende de Onnatuurlyke Voorteaaringen, vermeerderd altyt in evenredigheid kenens met de hevigheid der toevallen, de langduurigheid der ziekte en de natuur der oorzaaken waar uit die voortkomt.

5. Alle Onnatuurlyke Baaringen moeten, zoo veel als mogelyk is, door konstige middelen, gebragt worden tot het natuurlyk zoort. Dus, als het hoofd zig aan de zyden voordoet, moet het kind, als het geschieden kan, zagtkens te rug getrokken en gekeerd worden naar de natuurlyke plaats, eer het word uitgehaald. Maar als het reeds te ver daar toe bevorderd is, by voorbeeld tot den hals, kan het door draajen tot een bekwaame gestalte gebragt en uitgehaald worden als in een natuurlyke arbeid. Algemeene manier van verlossing.

6. Als het kind agterover ligt, met het aangezicht naar boven, en het ondoenlyk bevonden word 't zelve te draajen, moet het in die gestalte uitgehaald worden; hoewel het gevolg doorgaans is een kleine kneuzing of zwarthed in het aangezicht van het kind, of platheid der neus, veroorzaakt door drukken tegen het schaambreen (e), of ongenoemde beenen (f) der moeder. Als het kind agterover ligt.

II. DEEL.

I

7. Als

(c) Vagina. (d) Hydrops. (e) Os Pubis.

(f) Ossa Innominata.

Als het
water-
zugtig
is.

7. Als het kind waterzugtig in het hoofd is, kan dat gekend worden door de groote omtrek deszelfs; en de gaaping der naaden, terwyl de andere deelen van het lighaam gemeenelyk klein en verteerd zyn. Als de uittrekking hier niet geschieden kan op de gewoone wyze, wegens de onnatuurlyke grootte van het hoofd; moet de plaats tusschen de naaden (g) voorzigtig doorboord worden met een dienstig werktuig, om het water, dat daar in verzameld is, uit te loozen. Maar als het kind dood is, kan het zelfde zonder gevaar gedaan worden; en naderhand zal de vrouw met gemak verlossen. Diergelyke manier word ook gehouden, als 'er een waterzugt is in de borst of buik van het kind; behoorlyk agt gegeeuen zynde op het maakzel van het deel, en de bekwaame manier om de steek te doen.

Als het
mon-
streus is.

8. Als de vrugt monstreus is, 'tzy algemeen, of in enig byzonder deel, en de uiterste poogingen, beide van de moeder en het vroedwyf, buiten staat zyn om de verlossing te bezorgen, zoo dat het leven der Baarende in een oogschynelyk gevaar is; kan het overtollige of onnatuurlyk deel der vrugt met een dienstig werktuig afgesneeden, of een verdeeling van het geheel gemaakt worden; zoo dat de stukken uitgehaald zynde, het leven der vrouw kan behouden worden. En in alle gevallen van dit soort, of als wy zeker zyn dat het kind werkelijk dood is, en de verlossing niet anders kan bezorgd worden, moeten wy de vrugt in bekwaame deelen snyden, en die by stukken uithaalen. Maar als 'er maar de minste reden is

om

(g) Sutura.

men te vermoeden dat de vrugt nog leeft, moeten alle poogingen aangewend worden, eer de manier van uithaaling door werktuigen bezogt word.

9. Als de voet, na dat de wateren gebroken zyn, zig eerst voordoet, kan 'er enig gevaar verzeld gaan met de poogingen om het kind te reeren. 't Is daarom raadzaamer dat men tragt dat uit te haalen, op de wyze als het zig voorpoet; en als het gevorderd is tot de heupen, kan het met minder gevaar van ontslippling agtelyk uitgehaald worden door een dun en zeld zervet rondom het zelve te draajen. Maar als het aangezigt nu naar boven ziet, moet het naar beneden gekeerd worden, om voor te komen het gevaar van verstikking, hevige kneuzing in het aangezigt, vatten van de kin, of drukking der neus tegen de ongevoemde of schaambeenen. Als 'er maar één voet voor den dag komt, laat 'er dan opgekerkt worden, of het de regter of de linker is, en het zoeken der andere naar te rigten; en als ze door dit middel beide gevonden en by kander geplaatst zyn, kan de Operatie gedaan worden als boven gemeld is.

10. Als beide de handen en voeten zig teffens vertoonen, is het onmogelyk voort te gaan, terwyl het kind in deeze gestalte blyft. De handen moeten daarom te rug gekeerd of geplaatst worden, blyvende de voeten als voorn, en dus kan de uithaaling geschieden.

11. Als eene hand en arm, of beide, voortarts komen, moeten ze te rug gebragt en geplaatst worden, als het mogelyk is; maar als zy ver gevorderd zyn, is het geval verzeld met gevaar, en de Operatie met moejelykheid.

Als dit geval voorkomt, en 'er zekere tekenen zyn dat het kind dood is, kunnen de leden, om zich vertoonen, met minder gevaar afgedraaid worden by de gewrigten, alleen door de kragt der handen, dan weg gefneeden door het gebruik van scherpe werktuigen ten dien einde gemaakt. Als het hoofd, na dat de handen verplaatst zyn niet kan gevonden worden, en 'er reeds veel tyd vrugteloos is doorgebracht, kan men zoeken naar de voeten, en de vrugt uitgehaald worden op de wyze die in dat geval vereischt word.

De knieën. 12. Als de knieën zig vertoonen, terwyl derzelver buiging te rug gedraaid is naar de benen, moet 'er naauw agt gegeeven worden om het geën dus vertoond word niet verkeerdelijk voor het hoofd te houden; ten welken einde het deel moet naargespeurd worden naar de kniebuiging; en de vrouw geplaatst zyn in eene behoorlyke gestalte tot de verlossing moet men naar de voet zoeken; in agt neemende dat het aangezigt van het kind gehouden word naar de rug der moeder, en dus kan het uitgehaald worden.

De schouwers. 13. Als de schouder zig eerst vertoont, het geval moejelyk, wegens de groote afstand van dit deel van de voet. Om het te regt te brengen, moet het kind verplaatst, en dan, zoveel als mogelyk is, de hand 'er ingebrengt worden om naar de voet te zoeken; welken buiten gebragt zynde, kan de vrugt uitgehaald worden.

De rug. 14. Als de rug eerst voorkomt, loopt het kind gevaar om verstikt te worden, ten zy de gestalte aanstonds veranderd word; en het is niet mogelyk zyn de verlossing te bezorgen.

onder de voet te vinden , en die eerst uit te rengen.

15. Als de billen eerst komen , moet de gestalte te regt gebragt , en de voet gezogt worden , gelyk in andere onnatuurlyke gevallen ; maar als dit einde niet kan bereikt worden , kan de verlossing bezogt worden op de wyze , waar op het kind vertoond word ; want daar sijn voorbeelden van een gelukkige verlossing in die dubbele gestalte.

16. Als de borst of buik eerst voortkomt , is het geval dikwils gevaarlyk , om dat het onmogelyk is de vrugt uit te haalen , als ze in die gestalte legt , en de ruggegraat (h) kan nooit met veiligheid te rug geboogen worden. Als de buik zig vertoont , ziet men de navelstreng (i) gemeenelyk eerst. In deeze gevallen moet het vroedwyf de deelen zorgvuldig verlatzen , en de voet vinden ; denkende altyd in het aangezigt van het kind te keeren naar de rug der moeder , en zoo te verlossen. Als een van beide de zyden eerst komt , is het geval minder gevaarlyk ; en de manier van uit haaling de zelfde.

17. Als de navelstreng eerst komt , 't zy het kind in een natuurlyke of onnatuurlyke gestalte is , zal het gevolg met gevaar verzeld zyn , ten by de verlossing schieelyk gedaan word ; om dat de bloedloop (k) van een kneuzing der deelen , of stremming des bloeds in de navelvaten (l) , gelyk verstoppt word ; 't welk dikwils de dood aan het kind is , en hevige toevallen veroorzaakt in de moeder. In dit geval moet het

I 3.

vroed-

(h) Spina Dors. (i) Chorda Umbilicalis.

(k) Circulatio. (l) Vasa Umbilicalia.

vroedwyf tragten de streng te verplaatzen, en naderhand de vrugt uithaalen, 't zy by het hoofd of voet; de Operatie schielyk gedaar zynde, uit vrees van eene uitzakking (m) der streng, en den dood van het kind, 't welk gemeenelyk door dit toeval zeer veel lyd, indier het niet schielyk word weg genomen.

Als de
navel-
streng
gebro-
ken is.

18. Als de navelstreng gebroken is, is het gevaar grooter aan de zyde der moeder, dan van het kind, wegens de moejelykheid die 'er nu zal zyn om de moederkoek (n) uit te haalen welke lang agter blyvende, 't zy geheel of ten deele, veroorzaakt sterke storting, stuip trekkingen (o), en een schielyke dood, terwy aan de zyde van het kind, als het eens natuurlyk verlöst is, dit ongemak schielyk door een band geholpen word. Als enig deel der navelstreng vast blyft aan de moederkoek, kan dit helpen om het vroedwyf daar heen te leiden; en dan kan ze afgescheiden worden op de wyze beschreeven in Natuurlyke Baaringen. Maar als ze afbreekt dicht aan de moederkoek, is het geval zeer gevaarlyk, wegens de tyd die 'er gemeenelyk vereischt word om de moederkoek zonder streng te vinden: gedurende welke de lyfmoeder ook zeer kan zamengetrokken worden of ten minsten ook minder bekwaam blyven voor opspanning, als de wateren lang te voren ontlaf geweest zyn. In dit geval moet de hand ingebracht en de moederkoek van den bodem der lyfmoeder onderscheiden worden, door derzelver getal van kleine ongelykheden, aan de zyde daar de navelvaten eindigen; als ze los is, of niet sterf aan de lyfmoeder vast zit, kan ze schielyk uit ge

(m) Prolapsio. (n) Placenta. (o) Convulsio.

gehaald worden: maar als enig deel derzelve daar aan vast zit, dat moet eerst los, en met de vingers vrygemaakt worden. En als ze, door deeze middelen, niet geheel kan uitgehaald worden, is het beter enig deel daar van agter te laten, dan door eene ruwe behandeling aan de lyfmoeder zelve geweld toe te brengen; 't welk de Zieke kan storten in hevige stuiptrekkingen, en onmatige storting, of ook de dood zelf veroorzaaken: of als de vrouw het leven daar afbrengt, kunnen ontsteekingen (p), verzweringen (q), heet vuur (r), enz. het gevolg van zulke kwetzingen zyn. In dit geval kan het dienstig zyn iet te geeven als de volgende middelen, om de uitdryving der moederkoek te bevorderen:

℞. *Aq. Puleg. unc* vj. *Hyster. unc* ij. *Tinct. Myrrh. Castor. aã unc* ℥. *Sp. Croci dr.* ij. *m. f. Julap.*, om 'er dikwils vier lepels van te neemen.

Of

℞. *Elix. Ppt. Sp. CC. Succin. aã dr.* ij., om 'er drie- of viermaal daags dertig droppels van te neemen met wat Fransche wyn.

Insgelyks kan 'er een *Galbanum* pleister op den navel gelegd worden. En als 'er gelegenheid is, kan het niezen verwekt worden, door het gebruik van een dienstig niesmiddel (s). Ook kunnen verzagtede klysteeren en bekwaame inspuitingen van dienst zyn.

19. Als de moederkoek (t) zig eerst ver-^{Als de}toont, of geheel uitgedreeven word voor de vrugt, is ^{moeder-}het gevaar zeer groot, wordende het kind in ^{koek}dit geval dikwils verstikt; en de moeder ge-^{cerst}komt.

I 4

mee-

(p) Inflammatio. (q) Ulcus. (r) Gangraena.

(s) Sternutatorium. (t) Placenta.

meenelyk zeer ſterk vloejende, terwyl de vrugt gefcheiden blyft in de lyfmoeder, en niet ſchie-lyk kan uitgeflooten worden. De verloſing moet hier aanſtonds bezogt worden, en de moederkoek eerſt uitgetrokken zynde, word het kind aanſtonds vaſtgehouden en uitgehaald, zonder tyd te verkwiften om dat tot de wenſchelykſte geſtalte te brengen, als die niet ſchie-lyk kan gekreegen worden, uit vrees van het leven beide van de moeder en het kind in ge-vaar te ſtellen. Na eene volkomen verloſing vermindert, of houd de vloed gemeenelyk op, maar als dit niet geſchied, moet ze behandeld worden met dienſtige zamentrekkende midde-len op de wyze hier na gemeld. Zie pag. 140. enz.

MANIER VAN VERLOSSING DOOR WERKTUIGEN.

Om-ſchry-ving. I. **A**ls de gemeene operatie met de handen geen plaats kan krygen, om de verloſing te bezorgen, en de toevallen zoo hevig zyn, dat ze een ſchielyke dood dreigen aan de moeder, moet men zyn toevlugt nemen tot dienſtige werktuigen, om de vrugt uit te haalen.

Gebruik en ge-vaar. 2. Dit is gemeenelyk het gebruik als het kind dood is, of waterzugtig in enig byzonder deel, de vrouw zwak, of als 'er enige kwaa-de behandeling geweest is door uitſtel enz. 't Is gemeenelyk verzeld met ſtorting, ſtuiptrekkin-gen (a), bezwyming (b) enz. De manier van verloſing door werktuigen, uitgezondert de

Kei-

(a) Convulſio. (b) Syncope.

Keizerlyke operatie, is altyd doodelyk voor het kind, als het niet te voren dood is, en niet zelden word het ook doodelyk voor de moeder, ten zy de operateur zeer ervaren is.

3. De manier van verlossing door werktuigen is in 't algemeen deeze. Als het kind werkelijk dood is, of als het leven der moeder in een dreigend gevaar is, brengt de Operateur zyn regterhand in het gehaakte werktuig, de haak geheeten, en tot dat einde gemaakt, waar van de punt gekeerd word naar zyn eigen hand, uit vreeze van de lyfmoeder te beschadigen, en gekeerd naar het hoofd des kinds, 't welk eens gevonden zynde, maakt hy die vast, als het mogelyk is, tusschen de naaden (c), of in een van de hollen der oogen, of in de holigheid der ooren of mond; maar als die gemakkelyk kan vastgemaakt word in het agterhoofd (d), zal de vasthouding des te zekerder zyn, en de operatie met meer voordeel verrigt worden. Het werktuig dus vastgemaakt zynde, gaat de Operateur voort om het kind uit te haalen; en na dat het hoofd voor den dag gekomen is, is 'er zelden meer gelegenheid voor het werktuig, maar hy verrigt het overige deel der operatie met zyne handen alleen op de gewoone wyze. Na dat het kind dus verlost is, moet men groote zorg draagen om de navelfstreng (e) niet te breeken, wegens de moejelykheid die daar door zou veroorzaakt worden in het uithaalen der moederkoek. Een breuk van dit soort is zeer gemakkelyk, als het kind enigen merkelyken tyd dood geweest is, in welk geval het deel zal verrotten. Zoo

De algemeene manier daar van beschreeven.

veel over de algemeene manier der verlossing door werktuigen. In alle de byzondere gevallen moeten wy voortgaan op de wyze te voren gemeld; alleen moet men hier geen agt geeven op de gestalte der vrugt, gelyk in geval der natuurlyke baaringen. 't Is genoeg dat de Operateur de vrouw veilig en spoedig verloft, met die gestalte van het kind, welke best met zyn oogmerk overeen komt. Als het lighaam der vrugt voor den dag komt, en het hoofd agter gelaaten word, moet het werktuig weder ingebragt, en vastgemaakt worden als boven gemeld is: maar als het te groot is, gelyk zomtyds gebeurt van waterzugt (f), enz. om in eens uitgehaald te worden, kan het voorzigtig gesneden worden in verscheiden deelen, door een snyding met een mes, en dan zal het met gemak voor den dag komen. Als het hoofd en de moederkoek beide in de lyfmoeder blyven, en de moederkoek vast is aan de lyfmoeder, moet de uithaaling van het hoofd eerst bezogt worden; anderzints zal 'er eene hevige storting volgen. Maar als de moederkoek los is van de lyfmoeder, kan die, als het gemakkelyk te doen bevonden word, eerst voor den dag gebragt worden. Aangaande de andere byzondere gevallen, zie Zuigers (g), onnatuurlyke Baaringen, enz.

DE KEIZERLYKE OPERATIE (a).

Keizerlyke Operatie
wat.

Door de *Keizerlyke Operatie* word verstaan de snyding door den buik, in de lyfmoeder van een zwangere vrouw pas overleeden, om het leven des kinds te behouden.

En

(f) Hydrops. (g) Mola. (a) Operatio Casarica.

En als de moeder niet lang voor haar dood gevoeld heeft de gewoone beweging der vrugt; als het Vroedwyf kan vinden enige klopping in de navelftreng, of enige van de flagaders (b) des kinds, na dat de moeder dood is, of even omtrent de tyd van haar dood, is 'er enige hoop dat deeze operatie met een goed gevolg kan bezogt worden, hoewel het geval altyd twyffelagtig en onzeker is; en wy konnen niet wel een goeden uitflag verwagten, als de vrouw meer dan weinige minuten is dood geweest.

De Operatie word gezegd oudtyds verrigt te zyn digt by het punt des doods met een gelukkig uitflag, in opzigt van het kind, maar gelyk dat altyd doodelyk moet zyn voor de moeder, terwyl ze nog leeft, stellen de nieuwen die nooit voor, dan na haar dood. Als de operatie vastgesteld is enigen tyd voor den dood der vrouw, en alle dingen daar toe in gereedheid zyn, moet 'er onmiddelyk na de laatste fnik der moeder een groote opening gemaakt worden langs den buik, tuffchen de regte spieren (c), zoo dat de penszak (d) vermyd word, uit vrees om de darmen te wonden, tot dat de lyfmoeder voor den dag komt; het mes moet regt daar in gestooken worden, maar niet te diep, op dat 't het kind niet raake, wordende de lyfmoeder altyd dunner, als de natuurlyke tyd der verlosfing nadert. De vliezen die de vrugt besluiten moeten dan aanstonds gefcheiden worden, en de moederkoek (e) van den bodem der lyfmoeder gefcheiden zynde, moet het kind met alle moogelyke vaardigheid en han-

Manier
om die
te doen.

(b) Arteriae. (c) Musculi recti. (d) Peritonaeum.
(e) Placenta.

handigheid uitgehaald worden, en bevryd van de baaring, op de gewoone wyze. Op deezen tyd zal het kind 'er waarfchynelyk uitzien, als of het dood was; hoewel 'er miſſchien een kleine klopping van het hart, navelſtreng (f) of ſlagaderen (g), na de onderzoeking zal bevonden worden. Aanſtonds moeten de mond, neusgaten, ooren enz., van haar ſnot gezuiverd en bevryd, en het kind overal gewaſſchen worden met warme wyn, of een weinig brandewyn en water in plaats van de gemeene waſſing, en dan gewonden worden in flanel, en voor een matig vuur gezet: door welke midde- len het mogelyk zal gebragt worden, om enige merkelyke tekenen van leven te vertoonen. Daar na kan het behandeld worden op de gewoone wyze, te voren geleerd. De Operatie word de Keizerlyke of Cæſariaanſche genoemd, op onderſtelling dat *Julius Cæſar* door middel derzelve is ter wereld gebragt.

VIERDE AFDEELING.

Ziekten op de Verloſſing volgende.

S T O R T I N G.

Om-
ſchry-
ving.

1. **D**e Verloſſing word aanſtonds of ſchielyk gevolgd van eene overvloedige Bloedſtorting (a), welke voor een tyd geduurig zynde, *Storting* genoemd word, zynde gemeenelyk

(f) Chorda Umbilicalis. (g) Arteriae. (a) Haemorrhagia.

lyk klonterig en van een gevaarlyk gevolg, als ze onmatig of langduurig is, inzonderheid in tedere gestellen, of als ze veroorzaakt zwakheid, flauwte, bezwyming (b), stuiptrekkingen (c), enz. De levenswys moet in dit geval niet te heet zyn; de rust moet aangemoedigd worden; de spys kan zyn broodnat (d), fagoe, geleyen enz.; de drank wyn en water met geroosterd brood enz. Dienstige rustmiddelen (e) moeten naar vereisch gegeven worden als de Zieke enigzins slaapeloos is.

2. Als deeze ziekte verlangd of vermeerderd word, door een deel der moederkoek, klonterige brokken enz. in de lyfmoeder blyvende, kan de uitfluiting daar van bezogt worden door zagte afdryvende middelen (f), gelyk *Borax*, *Sperm. Ceti*, *Troch. de Myrrh.* &c., het inwendig gebruik van alle prikkelende (g) welriekende middelen (h), en ontsteekende geesten (i) vermyd zynde. Als zulke middelen niet helpen, moeten de hinderende lighaamen uitgehaald worden door een operatie met de handen, anders kan 'er een schielyke dood volgen. Na de geheele uithaaling daar van, verdwynt gemeenelyk de hevigheid van het toeval, en de Zieke bekomt aanstonds, als de bloedstorting niet uitfpoorig is.

3. Als de langduurigheit van deeze ziekte toegeschreeven moet worden aan de langduurigheit van den arbeid, of enig aangebragt geweld, of schade in de verlossing geleden, of uithaaling der moederkoek, moeten de slaap

- (b) Syncope. (c) Convulsio. (d) Panada.
 (e) Paregorica. (f) Emmenagogica. (g) Stimulantia.
 (h) Aromatica. (i) Spiritus Inflammabiles.

en rust aangemoedigd, verdikkende balsmagtige spyzen gebruikt, en de Zieke matig koel gehouden worden. Inspuitingen van warme roode wyn kunnen ook dienstig zyn.

Of

℞. Vin. Rubr. unc iv. Aq. Plantag. unc ij. Aceti Acerr. unc j. Alum. Rupei. dr. j. Sacch. Saturn. scr. ij. m. f. solutio, drie- of viermaal met een spuit warm in te spuiten.

Een matig gebruik van zuure middelen is hier dienstig, of weinige droppels geeft van koperrood kunnen nu en dan gevoeglyk genomen worden met enig dienstig vogt*. En in 'tal-

* Onze Schryver raad in dit geval de allersterkste zuure middelen, die ook zekerlyk eene kracht hebben, om het bloed te stremmen, en uit dien hoofde de storting te doen ophouden. Maar hier kan, dunkt ons, met grond tegen ingebracht worden: indien deeze zuure middelen haare werking zullen doen, moeten ze zekerlyk alles wat in de eerste wegen gevonden word, alvorens zuur maaken. Dit kan schadelyk worden voor het kind, indien het zelve leeft; dewyl het zog der moeder nu zeer ligt eene gesteldheid zal krygen, om in de maag des kinds te stremmen, en eene groote menigte kaasagtige stof na te laten, 't welk hem aan stuiptrekkingen en andere ongemakken zal bloot stellen: weshalven het veiliger schynt in dit geval de uiterlyke leden der moeder te zwagtelen, op dat dus het bloed in haare aders opgehouden, en op die wyze van de lysmoeder afgewend worde; de kraamvrouw zeer stil te houden; en zelfs haare rust door inwendige middelen te bevorderen. Tot dit einde zullen de volgende dranken dienstig zyn:

℞. Aq. Still. Plantag. Cort. Citr. aã unc iv. Træ. Cinnam. Terr. Catech. aã dr. ij. Lap. Cancr. dr. ij. Syr. Diacod. unc j. m., om 'er alle uur een lepel van te laten gebruiken.

Of

℞. Hord. Mund. ad Crep. Cost. unc j. Amygd. Dulc. Amar. aã No. xvj. Sem. Papav. Alb. dr. ij. Gum. f. q. Aq. Still. Plantag. et Decoct. Hord. aã f. a. f. Emulsio. Colat. ℞ ij.

't algemeen is de manier, hier vereischt, de zelfde met die in andere hevige bloedstortingen gehouden word, zynde nu behoorlyk agt gegeven op de oorzaak, en byzondere omstandigheid der Zieke.

4. Als de storting heviger is wégens een bloedryk gestel (k), kan de aderlaating toegestaan worden, mits dat de kragten der Zieke dat toelaaten. Waar na de ziekte kan behandeld worden als een gemeene bloedstorting, met zamentrekkende inspuitingen, byzondere plaatsmiddelen, en inwendige geneesmiddelen. De volgende Mixtuur is, in 't algemeen, uitnemend.

℞. *Aq. Plantag. Germin. Querc. aã unc iij. Aceti Opt. unc ij. Syr. Corall. Cydon. aã unc ℔. Lap. Haemat. ppt. Bol. Armen. Terr. Japon. aã dr. j.*, om 'er, alle drie of vier uren, twee lepels van te neemen, de vles eerst geschud zynde. Of

℞. *Aq. Cinnam. Ten. unc vj. Acet. Aq. Theriac. aã unc j. Corall. Rubr. ppt. dr. ij. Alum. Rup. scr. j. Syr. Cydon. unc j. m.*, om 'er drie lepels van te neemen.

5. Als een groote verzameling van verharde vuiligheden in de darmen, drukkende op de lyfmoeder, en zomtyds toevallen van buikpyn, eene langduurigheit der storting schynen te veroorzaaken, kunnen klyfsteeren, naar gelang herhaald, van dienst zyn. In alle stortingen, van wat oorzaak ook, moet de buik niet te dicht gezwagteld worden, om dat dit gemeenelyk de
oor-

(k) *Constitutio Plethorica:*

℞ *ij. add. Aq. Still. Cinnam. unc ij. Lap. Cincr. dr. ij. Syr. Papav. Alb. unc j. m.*, om 'er alle uur een theekop vol warm van te laten gebruiken.

oorzaak vermeerdert. Als de bloedstorting (l) nog hevig blyft , en verzeld is met flauwte , ftuiptrekkingen (m), enz. kan het niet ondienftig zyn iets te gebruiken als de volgende infpuiting :

℞. *Vitriol. Alb. dr. iij. Alum. Rup. dr. j. Solve in Aq. Plantag. Vin. Rubr. Aceti Opt. añ unc j. et fiat injectio* , zomtyds met een fpuit te gebruiken.

Als andere uitwendige middelen vereifcht worden , kunnen ze dezelfde zyn met die voor het neusbloeden zyn voorgefchreeven. Het kan insgelyks van dienft zyn , linnen doeken te doopen in water en azyn , en die te leggen op den buik en lenden. Aangaande meer beftieringen in dit byzondere , zie van de Bloedftortingen , Ziekten der zwangere Vrouwen , enz. I. Deel. , pag. 525 , enz. en hier voor , pag. 86 , enz.

OPSTOPPING DER KRAAM- VLOED (a).

Gefchie-
denis der
Kraam-
vloed.

I. In de eerfte vier of vyf dagen na de verloffing , word 'er veel zuiver bloed uitgelooft door de openingen der vaten , waar door de moederkoek (b) vaft zit ; welke groot of klein is , naar maate van het geftel der vrouw , de hitte van het klimaat , de manier der verloffing , en andere omftandigheden. Na deezen tyd vermindert de vloed , word meer weiagtig , en vertoont zig dagelyks minder rood , of enigzins van de kouleur en dikheid van etter. Deeze verfchynzels

(l) Haemorrhagia. (m) Convulfio.
(a) Lochia. (b) Placenta.

zels fchyñen voort te komen van de zelfde oorzaaken, als die in verfche en etterige wonden; zynde de twee gevallen bynaar gelyk. De uitloozing houd gemeenelyk op in vyftien of twintig dagen na de verloffing; geduurende welken tyd ze zeer kan veranderen in gedaante, dikte, reuk, enz. Deeze vloeijing is gemeenelyk minder na een miskraam, dan na een volkomen geboorte; inzonderheid als de vrouw niet ver in haar rekening gevorderd was. De Kraamvloed vermindert altyd in hoeveelheid, als de melk overvloediger naar de borften komt; 'twelk gevoegd by de witte kouleur, waar mede die zomtyds gezien word, de grond geweest is van een giffing, dat de ftof der melk en kraamvloed dezelfde was. Maar de ftof der kraamvloed heeft de eigenfchappen niet van wezendlyke melk, gelyk zommigen zig zelve wysmaaken; en ze fchynt waarlyk alleen geloofd te worden uit de gewonde vaten der lyfmoeder, tot dat derzelve openingen geheeld zyn. Als deeze vloed geregeld en natuurlyk is, is de hoeveelheid daar van gefchikt naar de oorzaak, het gftel, en de fcheuring der vaten, veroorzaakt door de fcheiding der moederkoek van de lyfmoeder; de reuk daar van is niet ftinkend, maar de verandering van haar kouleur en dikheid gefchied allengskens, zonder enige tekenen te geeven, dat ze fcherp en bytende is, of diergelyke.

2. De opftopping daar van kan komen van Oorzaak
 verfcheiden oorzaaken, als buikloop (c), harts-der op-
 togten, inzonderheid toorn of hevige fchrik; stop-
 vatten van koude, inzonderheid koude lugt te ping,

II. DEEL.

K

kry-

(c) Diarrhoea.

krygen aan de opening van de vaten der lyfmoeder; het gebruik van zamentrekkende middelen (d); eene verstopte doorwaassening (e); het drinken van koude vogten, enz.

Voortekenen.

3. De Opstopping der Kraamvloed is meer of min gevaarlyk, naar gelang van de hooggroothed der zelve, en tyd van haare duuring. Als de Opstopping schielyk is, en komt in de eerste twee of drie dagen na de verlossing, is ze gemeenelyk oorzaak van brandige ziekten (f), pyn in het hoofd, koorts, moejelykheid van ademhaaling, en ontsteeking der lyfmoeder; en als ze niet schielyk geholpen word, is ze oorzaak van ettergezwellen (g), verzweringen (h), en zomtyds kankers, lamheid, pyn in de lenden en onderbuik, stuipen, opstying (i), enz. Deeze ziekten worden evenwel verzagt of voorgekomen door andere natuurlyke bloedstortingen, als uit de neus, aambeien (k), enz. gelyk ook door byzondere uitloozingen, als sterk zweet, of een vermeerderde uitloozing van pis; waar in dikwils eene groote hoeveelheid van een zwart nederzetzal (l) kan gemerkt worden.

Levenswys.

4. In dit geval moet de Zieke door alle middelen in haar bed gehouden worden; en daar in leggen met haar hoofd en lighaam enigzins opgeheven, om de uitloozing te begunstigen. Alles wat ze drinkt moet warm weezen: tuschen tyden moet een glas warme wyn toegeftaan worden; en ze kan voor haar spys gebruiken dienstige geleyen, zoppen, brood-

nat

(d) Adstringentia. (e) Perspiratio.

(f) Morbi Inflammatorii. (g) Abscessus.

(h) Ulcus. (i) Passio Hysterica.

(k) Haemorrhoides. (l) Sedimentum.

nat (m), enz. Als 'er geen brandige ziekten gezien worden, fchynt een warme doorwaaffemingbevorderende levenswys de beſte te zyn.

5. 't Is in dit geval dikwils nuttig bevonden, Genee-
enige droppels te drinken van *Aq. Hyſterica* en zing.
Aq. Puleg. aã, twee- of driemaal daags. Maar in geval van koorts moeten deeze heete wate-
ren naauwlyks toegelſtaan worden, uitgezondert eene kleine maate van het laaſte, wel bevryd van zyn prikkelende welriekende olie. Drooge wryvingen kunnen ook met goed voordeel in dit geval op de beenen gedaan worden. Hier by voegen zommigen het gebruik van kopglazen (n), 't zy met of zonder vlyming (o). Klyſteeren hebben in dit geval ook haar gebruik, ten zy het verzelde is met buikloop; maar ze moeten verzagtende en afdryvende zyn, en niet merkelyk buikzuiverende. Inſpuitingen kunnen hier ook van groote dienſt zyn, bereid uit een afkookzel van *Rad. Ariſto- loch. Gentian. Centaur. Min. Sabin.*, &c. met byvoeging van *Tinct. Myrrh. Elix. ppt.*, &c. Als in den tuſſchentyd de verſtopping hardnekkig word, en verzelde is met bloedrykheid (p), is de aderlaating aan te raaden.

Voor inwendige middelen:

℞. *Pulv. Myrrh. Borac. aã gr. xv. Sperm. Cet. gr. x. Sal. Volat. Succin. gr. v. Conf. Rutæ ſcr. j. Syr. de Artemis. q. ſ. f. bolus*, alle vyf uuren te neemen met vier lepels van de volgende drank:

℞. *Aq. Puleg. Rutæ aã unc iij. Hyſter. unc ij. Tinct.*

K 2

(m) Panada. (n) Cucurbitae.

(o) Scarificatio. (p) Plethora.

Tinct. Elleb. Nigr. Castor. Sal. Volat. Ol. aã dr. j.
Syr. de Artemis. unc j. m. f. Julap., om 'er ook
dikwils vier lepels van te gebruiken. Of

℞. Tinct. de Myrrh. scr. j. Borac. scr. ℥. Pulv.
Sabin. Rad. Valerian. Sylv. aã gr. viij. Ol. Rutæ
Chym. gtt. j. m. f. pulvis, naar vereisch van zaa-
ken te neemen met enige lepels van de te voren
beschreevene drank.

De volgende droppels kunnen gegeven wor-
den in enig dienstig vogt, zoo dikwils als 'er
gelegenheid is.

℞. Sp. Salis Ammon. Tinct. Succin. Myrrh. aã
dr. j. m. om 'er zomtyds dertig droppels van te
neemen met wat Fransche wyn en fonteinwater
zamen gemengd.

Als 'er een buikloop (q) komt, als een ge-
volg, en niet als de oorzaak van deeze ver-
stopping, moet die niet schielyk beteugeld
worden, ten zy ze zoo hevig is, of zoo lang
duurt, dat ze de kraamvrouw zeer verzwakt.
In welk geval ze kan behandeld worden als een
gemeene buikloop, met opzigt op den tegen-
woordigen staat der Zieke. Dus by voor-
beeld :

℞. Pulv. Rhabarb. Torrefact. dr. ℥. Troch. de
Myrrh. Pulv. Castor. Opt. gr. v. Ol. Cinnam. gtt. j.
Syr. de Artemis. q. f. f. bolus, tegen den nagt
te neemen.

De ziekten, veroorzaakt door de Opstopping
der Kraamvloed (r), als 'er enige byzondere
toevallen overblyven, gelyk ontsteeking. (s),
verzweering (t), enz. der lyfmoeder, lenden-
vang (v), vloeijing (x), enz. moeten ze be-
han-

(q) Diarrhoea. (r) Lochia. (s) Inflammatio.

(t) Suppuratio. (v) Lumbago, (x) Rheumatismus.

handeld worden als onder de byzondere Hoofdstukken gezegd is , behoorlyke opmerking genomen zynde op de oorzaak. Zie van de Opstopping der Maandstonden, Opstying (y), enz. pag. 1.

ONMATIGE STORTING DER KRAAMVLOED.

1. **D**e Kraamvloed vloeit zomtyds zoo menigvuldig, of duurt zoo lang dat ze de Kraamvrouw zeer verzwakt, en in gevaar van haar leven brengt. De behoorlyke hoeveelheid van deeze uitloozing kan waarlyk in 't algemeen niet vastgesteld worden ; verscheiden omstandigheden en gestellen vereiffchen die in verscheiden trappen : maar in 't algemeen, als 'er merkelyk verlies van kragten , of gebrek van geesten is , een flappe , zwakke , of leuterende pols , een ingevallen aangezigt (a), flauwte, bezwyming (b), stuipen (c), pynen in den boven- (d) of onderbuik (e) , en diergelyke , moet de uitloozing in zulke gevallen onmatig geoordeeld worden. En na de herstelling, zullen de gewoone gevolgen van eene hevige bloedstorting (f), als bleekheid, gebrek van vleesch, zwelling van de beenen en dyën, een waterzugtig gestel, enz. gemeenelyk enigen tyd blyven.

2. De levenswys , in dit geval vereifcht ; Levens-
moet zamentrekkende zyn , en allengskens ^{wys.}
voortgaan van de zwakker tot de sterker din-

K 3 gen

- (y) Passio Hysterica. (a) Facies Itippocratica.
(b) Syncope. (c) Convulsio (d) Hypochondria.
(e) Abdomen. (f) Haemorrhagia.

gen van dat soort. Gerstenwater, geleyen, broodnat (g), ryfmat, hartshoorn drank, enz. zyn hier zeer dienftig, een glas roode wyn en water tuffchen tyden gebruikt zynde. De kraamvrouw moet niet te warm gehouden worden. De flaaap moet matig zyn, en het drinken van dunne vogten niet te zeer aangemoedigd worden, uit vrees van een waterzugt (h) te verwekken.

3. Slaapmiddelen (i), naar gelang gegeeven, zyn dienftig. Maar de zamentrekkende middelen (k) kunnen zulke zyn als de volgende:

℞. *Aq. Plantag. Germin. Querc. aã unc iij. Cinnam. Fort. unc. j. ℞. Corall. Rub. ppt. dr. ij. Lap. Haemat. dr. j. Syr. Cydon. dr. vj. Tinct. Terr. Japon. dr. j. m.*, om 'er dikwils vier lepels van te neemen.

Of

℞. *Aq. Cinnam. Ten. Ceras. Nig. aã unc iij. Theriacal. unc j. ℞. Bol. Armen. ppt. dr. ij. Spec. de Hyacynth. Terr. Japon. aã scr. ij. Syr. e Corall. de Ros. Sicc. aã unc ℞. Sp. Vitriol. gtt. xv. f. Mixtura*, om 'er alle vier of vyf uren vier lepels van te neemen.

Ook

℞. *Sal. Prunell. scr. j. Sang. Dracon. scr. ℞. m. f. pulv.*, drie- of viermaal daags te gebruiken met wat roode wyn en fonteinwater.

Als de inwendige middelen niet helpen, moeten wy onzen toevlugt neemen tot uitwendige: welke in 't algemeen dezelfde kunnen zyn met die voorgeschreeven zyn in geval van storting na de verloffing, onmatige vloed der maandftonden, neusbloeden, enz. Maar als deeze steeds buiten flaat zyn de vloeijing te

ftop-

(g) Panada. (h) Hydrops, (i) Opiata,
(k) Restringentia.

stoppen of te verminderen, doop dan een linnen doek in water en azyn, koud gemaakt door te leggen in een smelting van Ammoniak zout, en leg die op het naauwe van de rug, of het aangetaste deel. En spuit ook in de lyfmoeder de volgende smelting.

℞. *Sal Nitr. Alum. Rup. aã dr. ij. Vitriol. Rom. dr. j. Sal Vitriol. scr. j. Solve in Aq. Plantag. unc iij. Acet. Acerr. unc j. et f. injectio.*, zomtyds met een spuit in de lyfmoeder te spuiten.

Deeze manier moet gebruikt worden in de allergevaarlykste storting der kraamvloed; want die van een zachte aart is, brengen wy tot gemeene bloedvloeyingen, en inzonderheid tot de storting, zoo voor als na de verlossing. Zie pag. 85, enz. en 140, enz.

STUIPTREKKINGEN. (a)

1. **E**ene hevige uithaaling der moederkoek (b), Oor-
 inhouden derzelve, opstopping der kraam-zaak.
 vloed (c), enz. zyn in staat om stuiptrekkingen te veroorzaaken na de verlossing, welke meer of min gevaarlyk zyn, naar maate van de oorzaak, langduurigheid, en hoegrootheid derzelve, vergeleken met de gesteltenis der kraamvrouw.

2. Als ze voortkomen van eene sterke uithaa- Genee-
 ling der moederkoek, welke eene groote storting zing.
 veroorzaakt, zullen zamentrekkende inspuitingen, gemaakt van roode wyn, *Alum. Rup. Sacch. Saturn. &c.* dienstig zyn. Maar als de vaten der Lyfmoeder alleen gescheurd of gekwetst zyn, zonder enige merkelyke bloed-

K 4

stor-

(a) Convulsio. (b) Placenta. (c) Lochia.

ftorting (d), moeten de infpuitingen verzag-
tende en pynstillende zyn , bestaande uit war-
me melk , gerstenwater , of een kookdrank van
Fol. Malv. fl. Chamæmel. Sem. Lini. &c. , gemengd
met *Mel. Rosar. &c.* Als dit toeval zyn oor-
sprong heeft van het ophouden der nageboor-
te (e), of opstopping der kraamvloed, kunnen
'er niesmiddelen (f) met voordeel gebruikt
worden , gelyk ook zuiverende infpuitingen ,
gemaakt van *Rad. Aristoloch. Gentian. Fol. Ab-
synth. Vulg. Artemis.* By welke kookdrank kan
gemengd worden *Mel. Rosar. Tinct. Myrrh. Elix.
ppt. &c.* Geef in den tuffchentyd dienftige mid-
delen tegen de vallende ziekte (g), en opsty-
ging (h).

Maar als enig zamengeftremd bloed , of klon-
terige ftof , in de lyfmoeder agterblyft, moet
die uitgehaald worden , eer wy ophouden. Als
dit toeval komt van , of gezien word teffens
met de koorts , en de Zieke van een bloedryk
geftel is , kan het geval behandeld worden op
de wyze van een opstopping der kraamvloed
of maandftonden , met behoorlyk opzigt op de
tegenwoordige omftandigheden. Zie pag. 1, enz.
en 144, enz.

O P S T Y G I N G. (a)

De Vrouwen worden , na den tyd der ver-
lofing , dikwils ontroerd met *Opftying* ,
om welke te helpen men gemeenelyk voor-
fchryft een Galbanum pleifter op den navel
gelegd , en de Zieke te brengen tot het gebruik
van

- (d) Haemorrhagia. (e) Secundinae.
(f) Sternutatoria. (g) Antepileptica.
(h) Antihysterica. (a) Passia Hysterica.

van middelen tegen de opstying, op de wyze in de opstying ópgemerkt, met behoorlyke ágtgeeving op de oorzaak en omstandigheden van het tegenwoordig geval. Zie pag. 11, enz.

K O O R T S.

1. **D**e gewoone toevallen der Koorts worden gezien omtrent den derden of vierden, en zomtyds omtrent den vyfden of zesden dag na de verlossing, blyvende de kraamvloed in den tusschentyd geregeld vloejen.

Wanneer de Koorts komt.

2. Deze Koorts schynt een gevolg te zyn van de vermindering der kraamvloed, en vermeerdering der melk in de borsten, welke nu daar mede gevuld zynde, hard, gezwollen, pynelyk en heet worden. De melk is op deezzen tyd insgelyks van een dikker zamenstel; en de kraamvrouw gevoelt pyn en hitte in haar lenden, rug en schouders.

Oorzaak en Kenen.

3. Dit soort van Koorts is zelden gevaarlyk, en verdwynt gemeenelyk in korten tyd door zweeting, zonder de hulp van veele geneesmiddelen te vereiffchen, of iets meer dan de waarneeming eener dienstige levenswyze, of het gebruik van dunne spyzen. Maar zomtyds komen 'er in byzondere gestellen, na de verlossing, Koortsen, voortkomende van andere oorzaaken, die hevig, langduurig, en van een kwaad gevolg zyn; geduurende welke de kraamvloed gemeenelyk word opgestopt; eene byzonderheid, die voor een zeker teken gehouden word, waar door men deeze Koorts onderscheid van die door de melk veroorzaakt is.

Voortekenen.

4. Men moet hier eene zachte levenswyze houden, zoo wel als in het voorgaande geval,

Levenswys,

behoorlyk agt gegeven zynde op de opstopping der kraamvloed, om de vloeijing daarvan te bevorderen. Ten welken einde de levenswyze hier dezelfde kan zyn met die in dat geval is voorgeschreeven.

Geneezing.

5. Als 'er een koorts van eene merkelyk hevigheid komt van de opspanning, pyn, en ontsteeking (a) der borsten, wegens de melk daar in bevat, kan het dienstig zyn bloed af te laten op den enkel. De aderlaating is ingelyks zeer dienstig, als zulk een koorts veerzeld is met andere brandige ziekten, gelyk zy dewee (b), longontsteeking (c), keelontsteeking (d), klopping in het hoofd, enz. waar men een zagt zweet- (e) afdryvend (f), of hartsterkend middel (g) in een matige gift gegeven, en naar gelang kan herhaald worden.

6. Als de borsten merkelyk gezwollen of ontsteeken zyn, kan 'er nu en dan een warme stoving op gebruikt worden, bestaande uit warme melk, of een kookdrank van *Fol. Malv. Alth. Fl. Chamæm. &c.*

℞. *Fol. Alth. Fl. Chamæm. Melil. aã m. ℞. Coque in Aq. Fontana q. s. et Colat. unc x. Adde Spirit. Vini Camphor. unc ij. m. f. fofus.*

Verzagtende pappen zullen ook van dienst zyn.

℞. *Rad. Alth. unc ℞. Fol. Malv. m. j. Sem. Lini Foenugr. aã unc ℞. Coque in Aq. Font. q. s. et Colat. Add. Pulv. Sem. Lini Farin. Fabar. aã q. s. Ung Dialth. parum u. f. Cataplasma.*

De gemeene pap (h) van brood en melk, zal

- (a) Inflammatio. (b) Pleuritis. (c) Peripneumonia.
 (d) Angina. (e) Diaphoreticum.
 (f) Alexipharmacum. (g) Cardiacum.
 (h) Cataplasma.

insgelyks zeer veel dienst doen in dit geval; daar by gedaan zynde een weinig olie of varkens reuzel en saffraan. Maar als de Koorts voortkomt van koude te vatten, gebruik dan zachte zweetmiddelen, of behandel het als eene verstopte doorwaassening (i). Zie I. Deel. pag. 479. En als klonterige stof of gestremd bloed, of welk in de lyfmoeder huisvest, daar oorzaak toe geeft, laten 'er dan dienstige slaap- (k) en verzagende middelen (l) gebruikt worden. Zie van de opstopping der Kraamvloed, pag. 146.

ZIEKTEN VAN KWETZINGEN GEKOMEN AAN DE DOORGANG DER LYFMOEDER.

De uitzetting der deelen, en zomtyds de scheuring derzelven, in de verlossing is in staat te veroorzaaken eene ontsteeking (a) der lyfmoeder en scheede (b), welke, als ze niet zeer hevig is, kan geholpen worden door die nu en dan te besmeeren met varkens reuzel, *Ung. Dialth.*, of met amandël olie of diergelyke. En zommigen zyn 'er, die tot het zelfde einde met een goeden uitflag gebruiken een smelting van volharder in water. Maar als de ziekte hevig is, het gevolg van een zeer moejelyke arbeid, en de deelen merkelyk gezwollen zyn: als ze vermeerderd word door de huisvesting van klonterige stof enz. in de lyfmoeder, en lang na de verlossing blyft, als ze insgelyks verzeld is met eene moejelykheid van waterloozing, groote

(i) Perspiratio. (k) Anodyna. (l) Emollientia.
(a) Inflammatio. (b) Vagina.

te hardlyvigheid, koorts, stuiptrekkingen (c), of diergelyke, zoo dat 'er een knoest- (d) of ettergezwel (e) gedreigd word, schynt het geval zeer gevaarlyk te zyn, en word zomtyds schielyk doodelyk.

Levens-
wyze.

2. De levenswyze moet hier geschikt worden naar de toevallen, en de oorzaak waar uit ze voortkomen. In 't algemeen moet de spys van een verkoelende aart zyn, of zulke als dienstig is in alle brandige ziekten. De rust moet toegestaan, de slaap aangemoedigd, en alle beweging vermyd worden. De buik moet niet te dicht gezwagteld, nog te warm gehouden worden.

Genee-
zing.

3. Zulke pynstillende stoovingen, pappen (f), smeeringen (g), en inspuitingen, als de storting der kraamvloed niet vertraagen, zyn hier dienstig, teffens met het gebruik van zulke inwendige middelen, als in de brandige koortzen zyn voorgeschreeven. Als eene ontsteking der lysmoeder, oorspronkelyk veroorzaakt door eene moejelyke baaring, of opstopping der kraamvloed (h), lang duurt, verandert ze zomtyds in verzweeringen, knoest-gezwellen, of kankers, welke zeer moejelyk te geneezen zyn. Als deeze ziekten in haar begin zyn, en komen in bloedryke gestellen, en inzonderheid als de storting der kraamvloed opgestopt is, schynt het raadzaam nu en dan eene kleine maate van bloed door de aderlaating af te tappen. Ondertusschen kan 'er een zagte buikzuiverende klysteer insgelyks ingespooten worden; en het gebruik van dienstige zuiverende,

pyns

(c) Convulsio. (d) Scirrus. (e) Abscessus.

(f) Cataplasma. (g) Linimentum. (h) Lochia.

bynstillende, en losmaakende inspuitingen kan zeer veel helpen tot de geneezing. Na dat de kraamvloed geheel over is, kunnen wy dienstige purgeermiddelen geeven door den mond. Als de toevallen hevig blyven, na dat de vrouw naar bed verlaaten, en haare kragten weder gekreegen heeft, kan 'er een kwyling (i) voorgesteld worden, eer de ziekte veroudert of verergert. In andere opzigten konnen deeze ziekten betrekkelijk behandeld worden, als gemeene ontsteekingen, etter-gezwellen, verzweringen (k), knoest-gezwellen, en kankers. Een kwetzing, gekomen aan de lyfmoeder in den tyd der verlossing, kan insgelyks eene verlapping van derzelve banden (l) veroorzaken, waar door ze nederzakt, zoo dat ze zomtyds bynaar omgekeerd schynt. Dit geval, als het niet schielyk geholpen word, kan veranderen in eene hevige ontsteeking van het deel, en zeer gevaarlyke toevallen te weeg brengen. De rust moet hier door alle middelen aangevoerd, en eene bekwaame gestalte uitgedagt worden. Naderhand moet het behandeld worden met zamentrekkende inspuitingen, moederpillen (m) en diergelyke, op de wyze te voren gemeld over het nederzakken en uitzakken der lyfmoeder. De lyfmoeder en scheidde worden door de grootte van het kind, de langduurigheid of moejelykheid van den arbeid enz. zomtyds zoo onmatig uitgezet, dat zy haare spanning en natuurlyke engte zeer bezwaarlyk wederkrygen. Deeze Ziekte word altyd vermeerderd door de witte vloed (n). In dit geval

(i) Salivatio. (k) Ulcus. (l) Ligamenta.
 (m) Pessaria. (n) Fluor Albus.

val kan het zeer dienstig zyn twee- of driemaal daags in te spuiten het volgende zamentrekkende vogt, of dat warm te gebruiken by wyze van spoeling.

℞. *Cort. Granat. Fl. Balauft. aã unc j Bol. Armen. Terr. Japon. Alium. Rup. aã unc ℥. Coque in Vin. Rubr. Tinct. Rosar. Rubr. aã ℥ j. ℥. Colat ℥ ij. sit pro injectione vel lotione.*

N A W E E N.

E nigen tyd na dat de baaring geschied is gevoelt de vrouw groote pyn in haar lenden liefchen, enz. welke zelden gevaarlyk is, ten zy ze vermeerderd word door eene opstopping der kraamvloed, welke in dit geval door alle middelen moet bevorderd worden. Hier kan een versterkende pleister gelegd worden op het naauwder rug; en als de Zieke rusteloos is, kan de slaaf bezorgd, en de pyn verzagt worden door dienstige giften van Laudanum. Maar in 't algemeen werkt een dienstige levenswys, met waarneming van eene behoorlyke gestalte, gewoonelyk de geneezing uit, zonder enige noodzakelykheid voor byzondere geneesmiddelen. De pynen schynen voort te komen van eene opspanning van de banden der lysmoeder in de tyd der verlossing. Een vry gebruik van *O Amygd. Dulc. Sperm. Cet. Troch. de Myrrh.*, &c. word gemeenelyk voorgeschreeven na de verlossing, om deeze pynen voor te komen of te helpen, en gemeenelyk met een goeden uitslag. Zie pag. 106. Als ze verzeld zyn met winderigheid (a) in de ingewanden, moeten de dienstige windbreekende middelen (b) inwendig

(a) Flatulentia. (b) Carminativa.

gegeeven worden; en als 'er gelegenheid is, een zachte klyfsteer, wel voorzien met windbreekende zaaden, enz. In den tuffchentyd moet de buik matig warm gehouden worden; en de vogten, die zy gebruikt; niet koud gedronken worden. De zwagtel moet niet te dicht zyn, en de rust toegestaan of, als het van noden is, aangemoedigd worden door een voorzigtig gebruik van slaapmiddelen (c).

A A M B E I E N (a).

De *Aambeien* volgen dikwils op moejelyke arbeid, en zyn meer lastig dan gevaarlyk. Als ze zig zeer gezwollen vertoonen, kunnen 'er bloedzuigers (b) gezet worden dicht by het deel, gelyk gezegd is in de *Aambeien* (c), voortkomende van andere oorzaaken. In geval ze verzeld zyn met hardlyvigheid, moet men daar op behoorlyk agt geeven; en in 't algemeen moeten de *Aambeien*, volgende op de verloffing, behandeld worden als het gemeene soort. Zie I. Deel, pag. 419, enz.

UITZAKKING VAN DEN AARS (a).

Een harde of moejelyke arbeid word zomtyds gevolgd door uitzakken van den regten darm, welke hersteld moet worden, zoo ras als mogelyk is, op de wyze te voren gemeld onder de Ziekten van den Aars. Zie I. Deel, pag. 426. Na dat die dus hersteld is, kunnen 'er zamentrekkende stoovingen op het deel gebruikt

(c) Opiata. (a) Haemorrhoides. (b) Hirudo.

(c) Haemorrhoides. (a) Procidencia Ani.

bruikt worden, bereid van roode wyn, *Fl. Ba-
laust. Cort. Granat., &c.*; neemende de Zieke
in agt om agterover te liggen, of in eene ge-
stalte die de ziekte best begunstigt. In andere
opzigten kan dit geval behandeld worden als
het gemeene; alleen als de aambeien komen
een weinig voor den tyd der verlossing, kon-
nen ze bezwaarlyk geholpen worden, tot dat
die over is; in welk geval de vrouw haare
uiterste poogingen moet aanwenden om haare
vlaagen te regelen, zoo dat ze het aangetaste
deel minst benadeelen.

SCHEURING DER BILNAAD (a).

't **G**ebeurt zomtyds, van een zeer moeje-
lyken arbeid, of enige ruwe behande-
ling in de verlossing, dat de bilnaad op zig zelf
gescheurd word, waar door de vuiligheden
zoo wel door de schaamdeelen (b), als door
den aars worden uitgeloozd. Dit geval is met
weinig gevaar verzeld, hoewel het zeer moe-
jelyk is; maar na dat het eens gebeurd is, is
het zeer bezwaarlyk, en naauwlyks mogelyk
om dat voor te komen in de volgende verlos-
singen. Het enige middel daar voor is de o-
peratie met de handen, welke geschied op de
volgende wyze. De Zieke gelegd zynde in
eene behoorlyke gestalte, zoo ras als de toe-
vallen, op de verlossing volgende, dat toe-
laaten, worden de schaamdeelen eerst gezui-
verd van alle vuiligheden, die daar in kunnen
huisvesten, door middel van dienstige inspu-
tingen, of anderzins; en na dat de deelen we-
der

Opera-
tie daar
voor.

(a) Perineum. (b) Pudenda.

der droog zyn, zoo veel als hunne natuur en plaats het toelaaten, moet de scheur in haare geheele langte toegenaaid worden, op een behoorlyke diepte van de oppervlakte: dan worden 'er kompressen gedoopt in enig dienstig heeland middel, als het *Liniment. Arcei*, &c. en alles verzorgd met een bekwaame pleister, en, als het nodig is, een verband, 't welk kan weggenomen worden, zoo dikwils als het vereischt word. Naderhand moet men zorg draagen, door eene behoorlyke gestalte voor te schryven, om het uitscheuren van het naai- zel voor te komen; 't welk geenzins uitgestrekt moet worden tot zulk een langte, dat het den ingang der scheede (c) of lyfmoeder enigzins vernauwd, 't welk van zeer kwaade gevolgen kon worden in eene volgende verlossing.

ETTERGEZWELLEN. (a).

Zomtyds volgen 'er *Ettergezwellen* in verscheiden deelen van het lighaam, als in de liezen, heupen, dyën, voeten, enz. op de verlossing, welke zig zetten tot zweëren, en zomtyds eene geduurige verminking veroorzaaken. Deeze zullen dikwils gezien worden, na dat alle de andere toevallen verdweenen zyn; hoewel ze zomtyds het gevolg zyn van brandige ziekten, gedurende den tyd dat de vrouw aan haar bed bepaald is. En hoe gevaarlyk ze uit zig zelve zyn mogen, schynen zy gemeenelyk de scheiding (b) te zyn der ziekte, die daar toe oorzaak geeft. Als deeze ettergezwellen niet verdreeven kunnen worden

II. DEEL.

L

door

(c) Vagina. (a) Abscessus. (b) Crisis.

door dienstige konstige uitloozingen, als aderlaating, buikzuivering, enz. (met het gebruik van *Calomela* tusschen tyden, in dienstige giften, als de kragten der Zieke het toelaaten schryvende op den zelfden tyd voor, zag te doorwaasseningbevorderende stoovingen, smeeringen en pappen) moeten wy toevlug neemen tot de tegengestelde manier, en tragen die tot zweering (c) te brengen; en als de etter volkomen ryp is, open ze dan met het lancet of brandmiddel (d), en bezorg haare geneezing door die te verzwieren en met vleesch te overdekken. Maar in geval ze veranderen in knoestige of knobbelagtige verzweeringen, moeten ze naar gelang behandeld worden, gelyk wy hier na zeggen zullen.

ZIEKTEN IN DE BORSTEN OP DE VERLOSSING VOLGENDE.

Om-
schry-
ving.

I. **D**e Borsten der vrouwen worden, na de verlossing, verscheidentlyk aangetast door de hoeveelheid, gebrek, of dikte, stilstand, ophouding of stremming, of enige kwaade hoedanigheid der melk daar in zynde, waar uit voortkomt ontsteeking (a), hardheid, verteering (b), en klooven in de tepels, en eindelyk opzwellling, verzweering, knoestige en kankeragtige verzweeringen. Deeze toevallen kunnen ook vermeerderd worden door eene opstopping der kraamvloed (c), of hunnen oorsprong neemen van uitwendige kwetzingen, als stooten, enz. en worden in 't algemeen

(c) Suppuratio. (d) Causticum.

(a) Inflammatio. (b) Excoriatio. (c) Lochia.

neen hevigt gezien, na dat de vrouw van haar eerste kind verloft is.

2. De pynen en ontsteekingen der Borsten ^{Voorteken.} ynzeld met spanning, hitte en roodheid van het deel, koorts en andere toevallen eener ontsteeking. De Borsten vertoonen zig zomtyds blaauw en gezwollen, als de ontsteeking langduurig is. Als de spanning en koorts verminderen, is het een teken dat het gezwel zig tot zweeren zet. Als het gezwel knoefstagtig word, word het gekend door dat het hard, onbeweeglyk, niet pynelyk, en van een donkere roodagtige kouleur word. Als het ettergezwel breekt, verandert het tot eene verweering (d); welke goed is, als de etter zig nit vertoont, van een goede dikte, en matig hoeveelheid; en de verweering zelf bleekagtig is, niet verzeld met hardigheid, eeltagtigheid, of een kwaade kouleur. Maar als de etter vuil, dun, rottig is; en de verweering lep, holagtig, blaauw, hard, eeltagtig, of langduurig is, word ze geoordeeld van een kwaadaardigen aart te zyn. Als de toevallen van het knoefstgezwel (e) zeer vermeerderen, en het gezwel open breekt, dan word het eene knoefstagtige verweering (f) genoemd. Als de melk stremt in de Borsten, is 'er gemeenlyk eene ontsteeking mede verzeld; inzonderheid als dit geval komt binnen weinig dagen na de verlossing. Maar als het gezien word, gelyk niet ongewoon is, vyftien of twintig dagen, na dat de Borsten gezogen worden, worden ze hard, ongelyk, en oneffen, onder enige roodheid, en derzelveer klie-

L 2

ren

(d) Ulcus. (e) Scirrus. (f) Ulcus Cancrosum.

ren (g), nu al te opgespannen zynde, worden onderscheidentlyk zichtbaar. Eene koude hui-
vering valt hier gemeenelyk op het naauw der
rug, 't welk dikwils gevolgd word van een
koorts, in den tyd van omtrent vier en twin-
tig uren. Daar worden aderspatten (h) gezien in
de borsten, welke gekend kunnen worden door
haare zwellung, bogtige figuur, en blaauwe
kouleur; zynde meer of minder zichtbaar, naar
maate de aders meer oppervlakkig of diep lig-
gen. De ontblooting en klooven der tepels
zyn zomtyds zoo hevig of kwaadaardig, dat ze
eindelyk het deel weg neemen, waar in ze ge-
plaatst zyn; en eene verzwearing agterlaaten,
die zeer moejelyk te geneezen is.

Kente-
kenen.

3. De pyn of zwellung der borsten, welke
gemeenelyk schielyk na de verlossing komt, is
zelden gevaarlyk, of moejelyk te geneezen,
ten zy de borsten knoestgezwelagtig, kanker-
agtig of verzworen worden.

Levens-
wys.

4. Eene matige en dunne levenswyze moet
hier gehouden, en het lighaam door alle midde-
len loslyvig bewaard worden.

Genee-
zing als
het van
eene op-
stop-
ping der
kraam-
vloed is

5. Als eene opstopping der kraamvloed daar
toe aanleiding geeft, moet de storting daar van
bevorderd worden. Als bloedrykheid (i) de oor-
zaak is, kunnen zagte uitloozingen, als kopping,
aderlaating, buikzuivering, enz. dienstig zyn.
Als 'er enige stoot is voorgegaan, of oorzaak
aan deeze ziekte geeft, kan het volgende smeer-
zel, na de aderslaating, zeer nuttig zyn; en is
van groot gebruik in de meeste uitwendige ont-
steekingen (k).

R

(g) Glandulae. (h) Varices. (i) Plethora.

(k) Inflammatio.

℞. Ung. Popul. Dialth. Ol. Rosar. Acet. Vin. Alb.
ā unc ℥. Sp. Sal. Ammon. dr. ij. m. f. Linimentum,
 om 'er de aangetaste deelen zomtyds met een
 warme hand mede te besmeeren.

Na het gebruik hier van kan de volgende
 pleister op de deelen gelegd worden:

℞. Empl. Diachyl. Simpl. e Cumin. *ā unc ℥.*
Diachyl. e Gumm. dr. j., om over linnen te stry-
 ken, en op de aangetaste deelen te liggen. Ook
 hebben de pappen haar gebruik in dit geval,
 bereid op de volgende wyze:

℞. Rad. Sigill. Salom. Lihor. Alb. Alth. *ā unc ℥.*
Fl. Melil. m. j. Coque in Aq. Fontan., et Colat. add.
Pulv. Sem. Lin. Fænuigr. āā q. s. Ung. Dialth. parum
m. f. Cataplasma.

Als 'er een stooving vereischt word:

℞. Fol. Malv. Alth. *ā m. ℥.* Fl. Hyper. Samb.
ā m. j. Coque in Aq. Fontan. q. s. Colat. ℥ j. adde
℞. Vin. Camphor. unc ij. m. f. fofus.

Zomtyds worden 'er ook spoelingen in dit
 geval met een goeden uitslag gebruikt. De
 volgende is uitnemend, als 'er groote pyn en
 ontsteeking is:

℞. Aq. Calc. Acet. Vin. Alb. Sp. Vin. Camphor.
ā unc ij. Tinct. Croci unc ℥. Troch. Alb. Rhafis.
dr. ij. Sp. Sal. Ammon. dr. j. Opii scr. ℥. m. f. lotio.
 In den tusschentyd kunnen 'er teffens dienstige
 inwendige middelen gebruikt worden, gelyk
 zachte zweet- (l) en pisdryvende middelen (m).
 Als de ziekte verergert tot een ettergezwel (n),
 knoestgezwel (o), of kanker (p), moet ze naar
 gelang behandeld worden.

6. Als de borsten te hard zyn, wegens de

L 3

strem-

(l) Diaphoretica. (m) Diuretica.

(n) Abfcessus. (o) Scirrus. (p) Cancer.

stremming der melk in dezelve; moeten zy uitgehaald worden door middel van glazen of andere dienstige uitvindingen, eer het kind te zuigen gelegd word; maar als men niet beoogt het kind aan de moeder te laten zuigen, moeten 'er dienstige middelen gebruikt worden om het gezwel te verdunnen, los te maaken en te doen verdwynen, of de melk te rug te dryven. Om derzelve stremming voor te komen, moeten de Borsten geflooten en warm gehouden worden. Een geduurig gebruik van versch geperste lynzaad-olie, by wyze van smearing, is zomtyds zeer kragtig bevonden in het losmaaken van eene pynelyke hardheid in de Borsten, veroorzaakt door de stremming der melk in dezelve. De stooving, laatst beschreeven, kan insgelyks in dit geval gebruikt worden als de hardheid hardnekkig blyft, om die te doen verdwynen.

Van
strem-
ming der
melk.

Als het
zig tot
zweeren
schikt.

7. Als de zwelling der Borsten niet kan verdreeven worden door de gewoone pappen van lynzaad-olie, boonen-meel, enz. teffens met het gebruik van dienstige uitloozingen, geschikt naar de natuur der ziekte, en de omstandigheden der Zieke; maar hardnekkig blyft, schikt ze zig tot een scherp en zagt gezwel, 't welk waarschynelyk zweeren zal er open breeken. In dit geval moeten 'er geerterdryvende middelen (q) opgelegd, maar de zweering (r) bevorderd worden door een geduurig gebruik van verzagtende pappen, om het gezwel ryp te maaken, en tot bolheid te brengen. De gemeene pap van brood en melk, met byvoeging van een weinig saffraan, kan

zeer

(q) Repellentia. (r) Suppuratio.

zeer wel tot dit einde dienen; of die van meelige zaaden gemengd met een afkookzel van *Rad. Alb. Lilior. Alb.*, &c. Maar als het zig langzaam tot zweeren schikt, laat dat dan aangemoedigd worden met byvoeging van versche *Rad. Bryon.* by de pap, gelyk ook een weinig *Ung. Dialth.* En als 'er uitzigt is op zweering, moet 'er geen slappe levenswyze voorgeschreeven, en geene uitloozing verwekkende middelen (s) gebruikt worden.

8. Als het gezwel werkelyk etter bevat, 't Alshet
welk gekend kan worden door deszelfs hobbe-^{gezwel}
ling of schommeling, die gevoeld word, als men ^{etter be-}
de borsten schud tusschen de vingers; en het ^{vat.}
genoegzaam ryp is, 't welk gekend kan wor-
den door den tyd van deszelfs duuring, verge-
eeken met de voorgaande tekenen; moet het
in het meest hangende deel met een brandmid-
del (t) geopend worden, 't welk een geduuri-
ger en overvloediger ontlasting van stof ver-
schaffen zal, en voordeeliger zyn dan de ope-
ning, in geval van hollen (v), neiging tot een
knoestig of kankeragtig gezwel; en daar na
moet het behandeld worden als eene verzwee-
ring, 't zy eenvoudig, holagtig, knoestig, of
kankeragtig. Als 'er niets is dan alleen een et-
tergezwel (x), niet verzeld met enige kwaade
toevallen, en dat ter degen ryp is, zal het ge-
noeg zyn 't zelve te openen met een lancet, 'twelk
maar weinig verlies van stof, en geen merke-
lyk lidteken veroorzaakt. Maar men moet in
dit geval zorg draagen, geen groote bloedva-
ten te kwetzen, welke inzonderheid leggen om-

L 4

trent

(s) Evacuantia. (t) Causticum. (v) Sinus.

(x) Abscessus.

trent de okfels, Na de ontlasting der beslooten stof, als die goed is, kan de verzwearing met alle behoorlyke spoed, met vleesch bedek worden, door het gebruik van het volgende in het verband.

℞. *Ung. Basil. Flav. Linim. Arcei* aã dr. vj
Pulv. Myrrb. dr. ij. Mastich. Aloes aã dr. §. *Mell. Rosat. Vitell. ovi* aã dr. ij. m. f. *liniment.*

Dit smeerzel kan 'er warm met plukzel opgelegd worden; maar men moet niet te veel daarvan teffens in de verzwearing (y) dringen, welk de geneezing zeer kan vertraagen, en zeer kwaade toevallen te weeg brengen. Al 'er, eer de verzwearing met vleesch bedekt is, gelegenheid is voor rypmaakende middelen (z) moeten die niet langer gebruikt worden, dat ze volstrekt noodzakelyk schynen, om eene groote verzwearing voor te komen, welke te dikwils in deeze gevallen voortkomt. Als 'er zuiverende middelen (a) vereischt worden.

℞. *Ung. Apostol. Nicotian. Linim. Arcei* aã un
 § *Præcipit. Rub. Laevigat. dr. j. Pulv. Myrrb. Rad. Aristol. Rot. dr. §. m. f. linim.*

Als de kanten der verzwearing hard of celtagtig worden, leg dan daar op *Empl. de Mucilag. of Diachyl. e Gumm.* gemengd met een weinig *Sperm. Ceti*, of neem die weg door snyden. Maar als 'er geen hardheid is, kan het verband gedaan worden met *Empl. Diachyl. Sim. l. of a Min. Fusc.* Weelig of spongieusch vleesch voo den dag komende, kan weggenomen worden met de gemeene brandmiddelen. Als het vleesch te naastenby gelyk is met de lippen der verzwearing, zal het volgende dienen om een lidteke te maaken.

Ung.

(y) *Ulcus.* (z) *Digestiva.* (a) *Mundificativa.*

℞. Ung. Diapomph. Desicc. Rubr. Tutiae. Alb. Camphor. aã dr. ij. Troch. Alb. Rhas. Lap. Calamin. aã dr. j. Sacch. Saturn. scr. ij. m. f. Unguentum.

By zulk soort van zalven kunnen als ingrediënten naar gelang gevoegd worden, *Sang. Dracon. Bolus Armen. Plumb. ust. Creta Alb. Crocus Mart. Adstring. &c.*

9. Als de verzwearing holagtig, diep, en als de draajende is, 't welk gekend kan worden door ver- 't inbrengen van het provet, en de hoeveelheid zwee- of vloeijing der ontlaste stof, word de ziekte ring hol- agtig is. moejelyk om te geneezen geoordeeld; inzonderheid als de etter dun is, en de hollen veele. Het gebeurt ook zomtyds, dat verscheiden klieren (b) verzweeren en weggaan, in verscheiden deelen der borsten, en zoo veroorzaaken verscheiden Ettergezwellen of verzweeringen, 't zy op dezelfde of op verscheiden tyden, en zoo veele verscheiden operatien of snydingen vereiffchen. Maar als 'er enige gemeenschap is tusschen dezelve word het in 't algemeen best geoordeeld die alle in eens af te zetten, 't zy door het lancet of een brandmiddel (c). En als de hollen ergens dieper looplen dan de mond der verzwearing, moeten ze in dat deel geopend worden, anders kunnen 'er ontsteekingen (d) of kwaadaardige toevallen volgen. Als de etter niet geregeld ontlast, maar te rug gehouden word in de verzwearing, zal ze ligtelyk eene kwaade gesteldheid krygen, de geneezing vertraagen, en de toevallen vermeerderen; om welke reden de verbanden in dit geval meer moeten zyn, en de doeken die men gebruikt klein

L 5

en

(b) Glandulae. (c) Causticum. (d) Inflammatio.

en zegt. De groeijing van weelig vleesch moet hier ook zorgvuldig belet worden, door het opleggen van koperroot, of diergelyke; maar dewyl inspuitingen of spoelingen, wegens haare gedaante en manier van opleggen, meer dienstig zyn voor holagtige verzweringen, dan drooge poeiers of smeerzels, kan het aluinwater hier met voordeel gebruikt worden. Of

R. Ung. Ægypt. dr. ij. Tinct. Myrrh. Mell. Rosat. aã unc. j. Vin. Rubr. unc ij. m. f. injectio.

Het volgende kan teffens dienen, beide om te zuiveren, en met vleesch te bedekken.

R. Rad. Aristol. Rot. Gentian. Gumm. Mastich. aã dr. j. Fl. Rosar. Rubr. Balaust. aã dr. ℥. Sacch. Cand. Rubr. unc ℥. Vin. Rubr. ℞ ℥. Coque parum et Colat. Add. Tinct. Myrrh. Aloes aã unc j. Balsam. Peruv. Tereb. Venet. in Vitell. ovi Solut. aã dr. ij. Mell. Rosat. unc j. m. f. injectio vel lotio, naar vereisch van zaaken te gebruiken.

Aanstonds na de ontlasting der etter, kan het zeer veel helpen, tot de geneezing der verzwering, zyn best te doen om de melk in de Borsten te rug te dryven, of te doen verdwynen. Geduurende de geneezing, moet het lighaam loslyvig gehouden worden, en de spys gemakelyk te verteeren zyn. Als de Zieke van een wateragtig gestel is, kan 'er met voordeel een fontenel (e) gemaakt, en de afkookzels der droogende houten voorgeschreeven worden; teffens met het gebruik van dienstige verzagende middelen, en inzonderheid pissebedden. Maar als de verzwering zeer hardnekkig is, en moejelyk om weg te neemen, kan men tot het gebruik der *Calomela* komen, na dat de toevallen, die

op

(e) Fonticulus.

op de verlossing volgen, geheel zyn weggegaan, ende vrouw haare kragten weder gekregen heeft.

10. Als de verzweeringen knoestagtig worden, vertoont zig de ontlaste stof gemeenelyk ^{Als het knoest-} dun, de geneezing word verdrietig, en de ver- ^{agtig is.} zweering (f) verergert tot een kanker. In dit geval moeten alle uitwendige olieagtige middelen nagelaaten, en op de ettermaakende (g) alleen niet betrouwd worden. Als 'er alleen vermoeden is van deeze ziekte, kan het volgende tot het verband gebruikt worden.

℞. *Linim. Arcei. Basil. Flav. Tereb. Venet. Vitell. ovi ad unc ℥. Praecipit. Laevigat. dr. j. Pulv. Myrrh. Rad. Aristoloch. Gentian. ad dr. ℥. Bals. Peruv. dr. ij. m. f. liniment.*

Om alle knoestagtigheid weg te neemen, die zig vertoonen kan rontom de verzweering, moeten 'er dienstige uitloozingen; gelyk aderlaating, buikzuivering, enz. gebruikt worden; gelyk ook warme doorwaasseningbevorderende stoovingen: maar in geval die hardnekkig blyft, en niet kan gebragt worden om geregeld te zweeren, moeten 'er verzagtende stoovingen en pappen gebruikt worden. De volgende stooving kan ook dienstig zyn.

℞. *Fol. Melil. Hyper. Absynth. Vulg. ad m. j. Coque in Aq. Font. q. s. Colat. ℥ j. Add. Sp. Vin. Camphor. unc ij. Aq. Regin. Hungar. unc j. Sp. Sal. Ammon. unc ℥. m. f. Fetus.*

Als de ziekte nog erger, en waarschynelyk hardnekkig word, moeten 'er dienstige uitloozingen plaats grypen, gelyk aderlaating, purgeermiddelen, enz. maar inzonderheid braakmiddelen (h) van *Turpeth. Miner.* by wyze van af-

(f) Ulcus. (g) Suppurativa. (h) Emetica.

afleiding (i). En als dit niet helpt, kan de kwyling (k) geheel of ten deele aangeraaden worden; en naderhand geneezende dranken, gemaakt met de opdroogende houten. Dog als de Zieke teeringagtig schynt, moet zulk een gebruik niet aangeraaden worden; maar in deszelfs plaats melkspys, met de schaalagtige poeijers, en verandering van lucht.

Een knoes-
tig ge-
zwel in
de bor-
sten zon-
der etter.

11. Als 'er een knoestig gezwel (l) in de Borsten komt, zonder enige vertooning van etter, moet dat, of te rug gedreeven, of losgemaakt worden door het uitwendig gebruik van dienstige doorwaasseningbevorderende (m) of verdwynende middelen (n), teffens met de hulp van uitloozende middelen; of, als het mogelijk is, tot zweeren gebragt worden, op de wyze nu reeds voorgeschreeven. Maar als de ziekte knobbelagtig word, of tot een kanker verergert, moet ze naar gelang behandeld worden, op de wyze die wy hier na melden zullen..

Ader-
spatten
in de
borsten.

12. Als 'er aderspatten (o) in de borsten gezien worden, of derzelver vaten knoopig zyn, of tegennatuurlyk opgespannen, en de ziekte oppervlakkig is, of niet verzeld met een verzwearing (p), en de Zieke van een bloedryk gestel is, zal de aderspatten zeer dienstig zyn; en naderhand het gebruik van dienstige stoovingen op het deel, bereid met roode wyn en water, of water en azyn gekookt met *Fl. Rosar. Rubr. Balauft. Cort. Granat. &c.* Het draagen van een dienstige pleister op het deel kan insgelyks helpen

(i) Revulsio. (k) Salivatio. (l) Tumor Scirrosus.

(m) Perspirativa. (n) Discutiencia. (o) Varices.

(p) Ulcus.

pen tot de geneezing. Ten welken einde een mengzel van gelyke deelen *de Minio Rubr.* en *Diachyl. Simpl.* het best fchynt. Maar als de aderspatten diep zyn en vermengd fchynen met een knoestgezwel of kanker, gelyk niet zelden gebeurt, moet het geval behandeld worden met behoorlyk opzigt op deeze toevallen. En hier kan het zeer dienftig zyn, fontanelen (q) voor te fchryven, want die fchynen dikwils in deeze gevallen dienft te doen.

13. Knagingen (r), klooven, en verlies der tepels zyn gemeene ziekten, en zyn dikwils zeer moejelyk. Maar klooven en knagingen zyn zelden gevaarlyk, hoewel ze zomtyds lang duuren. Ze kunnen voortkomen zoo wel van de befmetting der venusziekte, of zweeren in de mond van het kind, welke de borften befmetten, geduurende den tyd der zuiging, als van de opspanning of barfting der kleine vaten door de melk. Zy worden zomtyds pyp-zweeragtig, of open, en fluiten den doorgang der melk. Wanneer 'er alleen eene knaging is, zal het genoeg zyn, het aangetafte deel nu en dan te betten met warme melk, of 'er een kompres op te leggen die daar in gedoopt en een half uur lang in gehouden is, of het opleggen der pap te vernieuwen als de voorgaande koud word. Het is ook dienftig bevonden in dit geval, verfche room te vryven over de tepels, of die daar op te leggen, gefmeerd over fyn linnen. Maar daar de vezeltjes der tepels droog, geborften, of kronkelig fchynen, kan de volgende flym (s) met meer nuttigheid gebruikt worden:

℞. *Gumm. Arab. dr. ij. Sem. Cydon. Pfsyllii añ*
scr.

(q) Funiculus. (r) Excoriatio. (s) Mucilago.

scr. ij. Gumm. Tragac. gr. x. Coque parum in Aq. Rosar. Damascen. unc iv. Colat. add. Mell. Rosat. dr. vj. f. Mucilago, om 'er de tepels dikwils mede te smeeren. Het volgende smeerzel zal ook ten dien einde dienen :

℞. Sperm. Cet. dr. ij. Cerae Alb. dr. j. Ol. Amygd. Dulc. dr. x. Solve simul, deinde adde Croci pulveris scr. ℞. Sacch. Alb. dr. j. ℞. m. f. Liniment.

Deeze uitwendige middelen evenwel maaken uit zig zelven de geneezing in verouderde gevallen zelden volkomen; en moeten liever nagelaaten, of ten minsten maar spaarzaam gebruikt worden, als de vezeltjes der tepels slap en vogtig zyn. Het volgende word voor een algemeener en zeekerder geneesmiddel gehouden in klooven en knagingen der tepels.

℞. Ung. Pomat. Recent. unc ℞. Amyl. Pulv. Bol. Armen. aã dr. j. ℞. Sacch. Alb. dr. j. Croci Pulv. gr. v. m. f. liniment, dikwils te gebruiken.

Of

℞. Ung. Desiccata. Rubr. Diapomph. Alb. Camph. aã dr. ij. Tut. ppt. dr. j. ℞. Sacch. Alb. dr. j. m. f. Unguentum in eundem finem.

Het volgende is opdroogend (t) en zuiverend (v), en is dikwils met een goeden uitslag gebruikt.

℞. Ung. Alb. Camphor. unc ℞ Pulv. Bol. Armen. dr. ij. Troch. Alb. Rhas. Amyl. Opt aã dr. j. Mell. Opt. q. f. f. unguent. Dit soort van byzonder middel voor klooven in de tepels, word by zommigen als een groot geheim gehouden, hoewel niet meer dan die aan te raaken met *Ol. Myrrh. Per. Deliquitum.*

Deeze smeerzels of zálven moeten altyd wel

VAN

(t) Desiccativum. (v) Detersivum.

van de tepels afgewasschen worden met warme melk, eer het kind te zuigen gelegd word. En om 'er de verbanden op te houden, moeten 'er kleine doorboorde houten of looden koppen, of tepelglazen op gezet worden, welke, by gelegenheid, lugt geeven aan de melk, door zuigen, of anderzins. Maar als de ziekte vermeerderd word door het zuigen van het kind, moet het gespeend, of aan eene andere minne gelegd worden, terwyl de melk van de moeder of opgedroogd of uitgehaald moet worden, door enige dienstige uitvinding, gelyk door het gebruik van zuigglazen, tot dat einde gemaakt. Zommigen zyn 'er, die voor klooven in de tepels, daar een zuiverend middel verlijcht word, alleen gebruiken fyne poejer zuiter, om die daar mede te vullen; leggende een weinig *Ung. Tutiae* daar over heen, en wel met een zeer goed gevolg. Als 'er weelig vleesch opgroeit in de geneezing, moet 'er een weinig geprepareerde roode Precipitaat gedaan worden, by eene behoorlyke maate van *Ung. Rub.* in het verband, of het kan weggenomen worden met het gemeene brandmiddel (x). Als 'er eene verzweering (y) in de tepels komt, word die dikwils eeltagtig; welk geval moet geholpen worden door dienstige toovingen, en het gebruik van verzagtende genees- of brandmiddelen, gelyk te voren gezeerd is. Als de tepels door middel eener verzweering, of diergelyke, geheel verteerd zyn, en het kind gespeend, of aan eene andere minne gelegd is, kan het uithaalen of maaken van een nieuwe tepel bezogt worden, door het gebruik

(x) Causticum. (y) Ulcus.

bruik van dienstige borstglazen, en eene welgeregelde zuiging. De verzweering wel gezuiverd zynde, kan met vleesch bedekt, en gedroogd worden op de gewoone wyze met *Unguent. Tut. Diapomph. Desiccata. Rubr.*, &c.

Ziekten
van te
veel
melk.

14. Als de melk alleen hindert wegens haare veelheid, is ze in staat om de vaten der borsten op te spannen, en eene ontsteeking (z), pyn, en andere hevige toevallen te veroorzaaken. Dit gebeurt niet zelden binnen de eerste vyftien of twintig dagen na de verlossing; gedurende welken tyd een middel nodig kan zyn; maar naderhand is eene groote hoeveelheid van melk zelden hinderlyk; verminderende die dan gemeenlyk de storting der kraamvloed (a). Maar als eene ontydige opstopping der kraamvloed oorzaak geeft tot deeze ziekte, moet de vloed daar van wederom voortgezet worden op de reeds gemelde wyze. Zie pag. 147. Aanstonds na de verlossing, om te groote vloed van melk na de borsten voor te komen, is men gewoon Dyachylon pleisters daar op te leggen; en als deeze de melk niet te rug dryven, leggen zy, in plaats van een pleister, daar op een mengzel van *Popul.* en *Ung. Alb.* over linnen gesmeerd. Een mengzel van olie van roozen er azyn, word insgelyks gepreezen tot het zelfde einde, gelyk ook doeken, gedoopt in brandewyn, en op de okzels gelegd. Maar in 't algemeen, als de moeder beoogd zelve de minne te wezen, zyn de Diachylon pleisters genoegzaam, en de andere dingen behoeven niet gebruikt te worden, dan als de hoeveelheid van melk zo groot is, dat het gevaar veroorzaakt om hevi

(z) Inflammatio. (a) Lochia.

e toevallen te doen voor den dag komen. Maar als de borsten, des niet tegenstaande, eer opgespannen en pynelyk zyn, als het nu trent de vyftiende dag is na de verlossing, n'er geene verbiedende toevallen gezien worden, kan'er een zagt purgeermiddel gegeven, n, als de vrouw bloedryk is, naar gelang verhaald worden. In den tusschentyd moet de pyn dun zyn, en dezelfde algemeene manier waargenomen worden, als om de melk te doen verdwynen, zie §. 17. Het nieuwgeboren kind moet niet te zuigen gelegd worden aan de borsten der moeder, voor drie of vier dagen * na de verlossing; en zommigen bedwingen zig voor een langer tyd; maar in den tusschentyd laaten zy hare borsten trekken op een konstige wyze.

13. Het gebeurt zomtyds, dat'er geene genoegsaame hoeveelheid van melk bereid, of ^{Gebrek van melk in de} naar de Borsten gevoerd word, tot voeding ^{Borsten.} van het kind. In dit geval moet de vrouw geloopen, en de voortbrenging der melk bevorderd worden door te paskomende spyzen en levenswyze; gelyk door het gebruik van amandeldranken, dienstige geleyen, zoppen, wyn, goede moutige vogten, enz. teffens met vogtige spyzen, die gemakkelyk te verteeren zyn. Maar als de ziekte voortkomt van eene zwakheid in het gestel der vrouw, welke niet verbeterd kan worden met sterkvoedende spyzen, zal het dienstig zyn het kind te speenen,

II. DEEL. M of

* Deeze tyd van drie of vier dagen komt ons veel te lang voor. Men is hier in Holland gewoon de kinderen den volgenden, of tweeden dag na de geboorte aan de borsten te leggen: op dat ze niet beroofd worden van het eerste zog, 't welk eene heilzaame buikzuiverende kragt heeft, en de zuigelingen ontlast van de dikke zwarte vuiligheden, waar mede de darmen der jonggeboren kinderen zyn opgepropt.

of aan eene andere minne te liggen; en 't geen van de melk in de Borsten overblyft, te verdryven, op de wyze die wy aanstonds melden zullen. Zie §. 17.

Als de melk te dik is.

14. Als de melk in de Borsten van te groote dikheid is en nogtans in genoegzaame hoeveelheid, moet men ligte, vogtige, en verdunnende spyzen gebruiken. Geestryke vogten, en alles dat eene slymigheid in de zappen kan veroorzaaken, moeten vermyd worden. Evenwel kan een glas wyn, verdund met water, nu en dan toegestaan worden. Thee, hui, of diergelyke zyn hier dienstige vogten. Maar als de toevallen hevig zyn kan het zeer voordelig wezen tusschen beiden eene kleine gift van de *Cortex* of enig nuttig staalmiddel (b) te geven, 't welk de kragt kan hebben om het bloed vloeibaar te maaken.

Als ze te dun is.

15. Als de melk te dun en waterig is, moet eene tegenstrydige manier met die laatst gemeld is waargenomen worden. De spys moet vast zyn, of men moet dikwils sterke geleyen gebruiken, met eene dienstige hoeveelheid van zulke vleeschspys, als ligt te verteeren is, en goed voedzel toebrenge. En in 't algemeen kan hier dezelfde manier waargenomen worden, als die 'er voorgeschreeven is in geval van gebrek van melk. Zie §. 13.

Als ze verandert in de Borsten.

16. Zomtyds zal de melk zuur worden in de Borsten, of een smaak krygen verschillende van de natuurlyke. In dit geval moeten verzagende middelen, als de schaalagtige poeijers, *Pulv. Sarsaparill.*, &c. vryelyk gebruikt worden; of het gebruik der tegenscheurbuikige zappen (c) voorgeschreeven worden, gelyk in ge-

(b) *Chalybeatum.* (c) *Succi Antiscorbutici.*

eval van Scheurbuik (d), zynde behoorlyk agt
gegeeven op de tegenwoordige omftandigheden.

17. Als de melk, wegens enige ongesteld- Om de
heid der moeder, of andere byzondere reden, melk in
elke haar belet te laten zuigen, moet te rug de Bor-
edreeven of weggeholpen worden, is men ften te
gewoon in de eerfte plaats *Diachylon* pleifters te verdry-
ggen op de geheele Borften, of pleifters ven.
Linio, gelyk ook een mengzel van *Popuieon* en
nguent. Alb. over linnen gefmeerd. Maar als
de Borften vol melk zyn, moeten ze uitgehaald
worden, voor het gebruik van enige uitwen-
ge middelen; waar na ze kunnen gebet wor-
den met warme brandewyn, en dan bedekt
met flenel, of *Diachylon* pleifters. Fyn linnen
ok gedoopt in rum of brandewyn, kan daar
op gelegd, en onder de okzels gedraagen wor-
den, vernieuwd zynde als 'er gelegenheid is.
Water en azyn word ook gebruikt op dezelfde
wyze, tot het zelfde einde. Anderen raaden
eene warme smelting van aluin en azyn, om 'er
de Borften van buiten mede te flooven, be-
kennende die naderhand met graauw papier,
linnen doeken daar in gedoopt, of leggen-
de die onder de okzels. Honing ook, by wy-
ze van een pap op de Borften gelegd, is
ragtig bevonden tot dit einde, gelyk ook
oer van roode wyn, en smeltingen van *Troch.*
lb. Rbafis én *Aq. Calcis*, of *Aq. Plantaginis*.
beduurende het gebruik van deeze of dierge-
like middelen, zal het dienftig zyn eene zagte
wenswyze te gebruiken; en zoo veel als mo-
gelyk is de ftorting der kraamvloed (e) te be-
orderen; en als die geheel is opgestopt, te
gebruiken aderlaating, klyfteeren, en purgeer-

middelen, naar maate de toevallen het zulle vereiffchen, of het geftel het toelaat. De terugdryvende middelen (f) moeten in dit geval niet te fterk zyn, dikwils vernieuwd, of zeer lang gebruikt worden, als zynde dezelve in ftaat om ontfteeking (g), hardheid, of een knoefstgezwel (h) te veroorzaaken. Als de uitwendige terugdryvende middelen de gewenfchte uitwerking niet hebben, en den toevoer der melk naar de borften niet geheel belet, moeten die, liever dan dat de melk daar in ftill ftaat, nu en dan doch zuigen uitgehaald worden met dienftige werktuigen; op dat 'er, door het blyven of te fterte rug dryven der melk, geen hevige toevallen veroorzaakt worden.

De volgende middelen, onder zulke regeling gebruikt, kunnen zeer nuttig zyn in de melk op te droogen.

Verdryvende en losmaakende pleifter

℞. *Empl. Diachyl. Simpl. de Minio Fusc. de Sapon. aã unc j. de Cumin. unc ℥. Solve et adde O Succin. dr. j. m. f. Emplastrum*, om 'er een weinig van te fmeeren over linnen, en op de Borften te leggen. Verdryvende zalf

℞. *Ung. Popul. Alb. Camphor. Laurin. Nutri Mell. Opt. aã unc ℥. m. f. Unguentum*, om 'er de Borften zomtyds, met een warme hand mede te befmeeren, en 'er de voorgaande pleifter overheen te leggen. Verdryvende Mixtuur

℞. *Aq. Vitae. Aceti Opt. Ol. Hyper. aã unc i. Aq. Calc. Plantag. Sperm. Ranar. aã unc ℥. Sac Saturn. Alum. Rup. Troch. Alb. Rhaf. aã dr. i. Sp. Sal. Ammon. dr. j. m.*, om als een ftoovin te gebruiken.

ZIEK

(f) Repellentia. (g) Inflammatio. (h) Scirrus.

Z I E K T E N

D E R

K I N D E R E N .

D E R D E D E E L .

E E R S T E A F D E E L I N G .

Dewyl de kinderen kwetzingen ontvangen kunnen in de lyfmoeder, gedurende en tyd der zwangerheid, of in de verlossingelve; is het dienftig aanftonds, na dat zy geboren zyn, door een byzonder onderzoek, te zien of alles wel is, om zulke ziekte te verbeteren, eer die vast of verouderd word.

K N E U Z I N G E N .

2. Dikwils komen 'er kneuzingen op het hoofd, of andere deelen der kinderen, veroorzaakt door de ruwe behandeling van het roedwyf, of anderzins. En zomtyds ziet men een groot gezwel op den top des hoofds, veroorzaakt door de drukking van dat deel tegen de inwendige opening der lyfmoeder; welke niet zoo gemakkelyk verwyderd word, als de andere deelen derzelve. Het zelve kan insgeelyks voortkomen van het hard aantasten van het deel door de hand der vroedvrouw. Het

gezwel is hier zomtyds zoo groot en hard, dat het voor de verlossing twyffeling veroorzaakt, alzynde een deel van het kind 't welk zig eers voordoet. In welk geval zy die het werk van een vroedvrouw verrigt zig moet geruft stellen door haar hand in te brengen aan beide zyden van het gezwel, zoo dat ze de beenen van het bekkeneel gevoelt; op welken tyd zy gemeenelyk ook zal vinden, dat het gezwel hard is. Andere deelen van het ligchaam, zoo wel als het hoofd, kunnen ook gekneusd worden in de lyfmoeder, of by de verlossing, al armen, beenen, enz 't welk kan voortkomen van eene verkeerde gestalte des kinds, of omdat het te lang in de doortogt blyft.

De middelen, dienstig om dit soort van gezwollen te verdryven, of de kneuzingen op het hoofd des kinds te geneezen, zyn zulke als de volgende :

℞. *Sp. Vin. Camphor. Ol. Amygd. Dulc. aã dr. ij. Sp. Lavend. Comp. dr. ß. m.*, om 'er het aangestaste deel mede te bestryken. Of

℞. *Aq. Regin. Hungar. Ol. Rosar. aã unc. j. Bals. Peruv. dr. j. Ol. Succin. gtt. v. Sp. Sal. Ammon. gtt. xxx. m. in eundem finem.*

Het deel kan insgelyks nu en dan gestoof worden met warme melk.

Maar als wy vinden dat het begint te zweeren, moeten wy de ontlasting der stof door alle middelen aanmoedigen en verhaasten welke anderzins, door te lang beslooten te worden, het panvlies (a) zou knaagen, en eene verrotting (b) in het tedere bekkeneel des kinds veroorzaaken. In dit geval zal he

(a) Pericranium. (b) Caries.

berhalven dienstig zyn, aanstonds op het deel e. liggen *Empl. Diachyl. cum Gumm.* of *Empl. de Mucilagibus*, of de gemeene pap van brood en melk. Zoo ras als 'er enige hoeveelheid van stof verzameld is, moet het deel aanstonds geopend worden, om dezelve te ontlasten. De verbanden kunnen in dit geval zyn met *Linim. Arcei*, gemengd met een weinig *Balsam. Peruv.*, en warm gebruikt; bedekkende dezelve met een pleister van enkele *Diachylon*.

Als enige van de uiterste deelen des kinds gekneusd of beschadigd zyn in de verlossing, kunnen de middelen, nu beschreeven voor kneuzingen (c) in het hoofd, hier insgelyks dienstig zyn. Maar als 'er een kneuzing zal komen in het zakje, moeten 'er dienstige stootingen op het deel gebruikt worden, gemaakt op de volgende wyze.

Komen-
de in
andere
deelen.

R. Cort. Granat. Fl. Balauft. aã dr. j. Fl. Rosar. Rubr. Melil. aã m. ß. Coque parum in Vin. Rubr. anc viij. Colatura sit pro fotu.

Als 'er een breuk (d) of verstuiking (e) aan de kinderen komt in de verlossing, moet het geval behandeld worden als in volwassnen; be- noorlyk agt zynde gegeven op de tederheid van het onderwerp. Als de kneuzing zoo groot is, dat ze het gebruik van inwendige middelen vereischt, kan een weinig syroop van Rhabar- ber, of de poejer van die wortel dienstig zyn, een kleine lepel vol Kanary wyn insgelyks tus- schen tyden gegeven zynde. In andere opzigten kunnen de kneuzingen in kinderen behandeld worden gelyk in volwassnen, met noodzakelyk opzigt op het onderscheid van het onderwerp.

M 4

ZWEL-

(c) Contusio. (d) Fractura. (e) Dislocatio.

ZWELLING en MELKAGTIGE VOGT in de BORSTEN.

3. Zomtyds zyn de Borsten van het kind gezwollen, en schynen enige hoeveelheid van melk te bevatten; waar van een gedeelte zagtelyk kan uitgedrukt worden met de vingers, en het overige te rug gedreeven worden door middel van een Diachylon pleister op het deel gelegd; of anders een mengzel van *Populeon* en *Ung. Alb.* daar over gevreeven zynde, kan de toekomende scheiding van deeze witte vogt voorgekomen worden met een zwagtel of zagt windzel.

ZWAKHEID OF FLAAUWTE

4. Zomtyds schynt het kind na de verlossing, inzonderheid als die lang vertraagd is, zoo zwak of flauw, dat het terstond moejelyk is te zeggen, of het dood is, of leeft. In dit geval moet het aanstonds in flanel gewonden worden, na de gewoone reiniging; en men moet een weinig warme wyn in de keel gieten, of op de neusgaten sprengen. Eene schiele beweging van het geheele kind kan insgelyks dienen tot deszelfs herstelling, of gelyk het de gewoonte is der Vroedvrouwen in dit geval, een schiele slag met de open hand op de billen van het kind. Maar als dit niet helpt, kan 'er een weinig geeft van hartshoorn onder de neus gehouden worden. Als het kind door deeze middelen tot zig zelf gebragt is, en naderhand zwak en slap is, moet het behandeld worden met dienstige uit- en inwendige midde-

len

en gelyk in geval van Engelsche ziekte (f). Of het kan zeer dienstig zyn in de eerste plaats te geeven een purgeermiddel of twee van Rhabarber, en naderhand de volgende poeijers en drank geduurig te gebruiken.

℞. Pulv. e Chel. Canc. Simpl. dr. ij. Cret. Alb. Testar. Ostreor. aã dr. j. Pulv. Fl. Rosar. Rubr. scr. ij. Cinnam. Opt. scr. j. m. f. Pulv. Chart. xv. om 'er twee, of driemaal daags één van te geeven met een lepel van de volgende drank.

℞. Aq. Cerasf. Nigr. unc vj. Cinnam. Fort. unc ij. Syr. e Cort. Citr. unc j. Confect. Alkerm. dr. ij. m. f. Julap. om 'er ook zomtyds een lepel van te neemen.

B R A A K I N G.

5. Het braaken is een zeer gemeen toeval in jonge kinderen, en schynt zomtyds voort te komen van de stremming der melk in de maag, of het neemen daar van in te groote overvloed. Deeze ziekte is, ten zy ze hevig of langduurig is, zelden van enig kwaad gevolg, maar als ze vereischt geneezen te worden, zal het dienstig zyn, in de eerste plaats, te geeven een zagt braakmiddel (g) van het trekzel of tinktuur van *Ipecacuanna*, en een dag of twee daarna, een purgeermiddel of twee van Rhabarber; 't welk ook kan gevolgd worden door een vry gebruik van de schaalagtige poeijers, op deeze wyze:

℞. Aq. Menth. Cinnam. aã unc ij. Paeon. Comp. dr. vj. Cret. Laevig. Chel. Canc. Simpl. ppt. aã dr. j. Syr. e Cort. Citr. dr. vj. m. om 'er zomtyds een lepel van te geeven.

M 5

Daar

(f) Rachitis. (g) Emeticum.

Daar kan ook een pleister gelegd worden op de Maag des kinds, bestaande uit *Empl. Stomach. Magistr.* over leder gesmeerd, en overgeveven met *Ol. Nuc. Mosch. per expressionem.*

Indien de ziekte, niet tegenstaande het gebruik van deeze middelen hevig blyft, of erger word, zal het dienstig zyn weinige dropels te geeven van *Laudanum Liquidum*, teffens met zulke middelen tegen 't braaken (h), als reeds gebruikt zyn. Het volgende mengzel kan dienstig zyn in dit geval.

℞. *Aq. Cinnam. Ten. Mentb. Succ. Limon. ad unc j. Cinnam. Fort. unc ℥. Confect. Alkerm. dr. ij. Pulv. e Cbel. Canc. Simpl. ppt. dr. ij. Laud. Liq. Sydenh. gtt. xv. Sal. Absynth. scr. j. Syr. Limon. unc ℥. f. Mixtura*, om 'er naar vereisch van zaaken een lepel van te geeven, de vles eerst geschud zynde.

In andere opzigten kan de braaking in kinderen behandeld worden als dezelfde ziekte in volwassenen, agt gegeeven zynde op het verschil van gestel en ouderdom.

K R I M P I N G E N .

Oorzaak.

6. De krimpelingen zyn een zeer gemeen toeval in jonge kinderen, en kunnen veroorzaakt worden door het voedzel dat ze gebruiken, 't welk merkelyk verschilt van dat, 't welk de kinderen ontvangen in de lyfmoeder. Het ophouden van een deel der vuiligheden kan hier ook gelegenheid toe geeven, als zynde zomtyds wat scherp; waar by ook als oorzaken kunnen gevoegd worden, kwaade verteering (i), of onge-

(h) Anti-Emetica. (i) Indigestio.

gezondheid der melk, winderigheid, slymerigheid in de eerste wegen, wurmen, enz. Deze ziekte word zomtyds zoo hevig, dat ze het kind stort in algemeene stuiptrekkingen (k), of veroorzaakt, 't geen gemeenlyk buikstuipen genoemd word.

Als des kinds broodpap (l) geoordeeld word ^{Genee-} deze ziekte te veroorzaaken, is men gewoon ^{zing} daar mede te kookten *Sem. Carui, Fol. Lauri. &c.* of een weinig wyn of brandewyn daar by te doen. Als de vuiligheid niet behoorlyk uitgezuiverd is, zal het zeer dienstig zyn weinige aazen Rhabarber, twee- of driemaal op een weekte, geeven, tot dat de ingewanden behoorlyk ledig gemaakt zyn. Een weinig amandel olie, en fyroop van Violen kan tot dit einde dienen, als het kind zwak is. Als de krimpelingen geoordeeld worden voort te komen, van te groot eene hoeveelheid van melk genomen te hebben uit de borsten, laat dan het kind van derzelver gebruik voor een korten tyd afgehouden worden; en geef de volgende mixtuur, tot dat men ziet dat de kwaade gevolgen zyn weggenomen.

R. Syr. l'l. Persicor. de Rhabarb. aã unc ß. Ol. Anis. gtt. ij. m. om 'er naar vereisch van zaaken een klein lepeltje van te geeven.

Als 'er stuipen komen, moet de ziekte behandeld worden op de wyze te voren gemeld onder het Hoofdstuk van de Vallende Ziekte (m). ^{Als 't met stuipen ver- zeld is.} Zie I. Deel, pag. 18. Als de stremming der melk in de maag des kinds de oorzaak schynt der krimpelingen, laat dan een vry gebruik der schaalagtige poeijers, na een zagt purgeermiddel of twee, voorgeschreeven worden, teffens met

(k) Convulsio. (l) Panada. (m) Epilepsia.

met een dienstige drank. By voorbeeld:

℞. *Pulv. Rhabarb. gr. x. vel xv. Pro ratione ætatis. Ol. Anisi gtt. j. m.* om met een lepel van de melk der moeder te geeven, en de gift twee- of driemaal naar vereisch van zaaken te herhaalen. Naderhand.

℞. *Pulv. e Chel. Cancror. Simpl. dr. j. Cret. Albiſſ. dr. ſ. Margar. ppt. Corall. Rubr. ppt. aã ſcr. j. m. f. Pulv. in Chartas. vj. dividend.*, om 'er drie- of viermaal daags één van te neemen, met twee lepels van de volgende drank.

℞. *Aq. Ceraſ. Nigr. Ment. aã unc ij. Pœon. Comp. unc j. Syr. e Corall. dr. vj. Margar. ppt. dr. j. m. f. Fulap.*

Als 't
van wur
men is.

Als de wurmen gezien worden de oorzaak te zyn der krimpingen in jonge kinderen, ſchynt de gereedſte weg om die weg te neemen te zyn een behoorlyk en voorzigtig gebruik van *Æthiop. Miner.* by wyze van poeijers, te geeven twee- of driemaal daags, teffens met een weinig poejer van Rhabarber. Een afkookzel van rauwe Kwik in water kan ook in dit geval beproefd worden. En na een geduurig gebruik daar van kan een zagt purgeermiddel, of losmaakende klyſteer naar gelang toegediend worden, tot dat men ziet dat de geneezing voltrokken is. Als de ziekte voortkomt van winderigheid, laat dan de buik des kinds beſmeerd worden met een mengzel van twee deelen amandelolie, en een deel Franſche brandewyn, wordende de buik naderhand warm gehouden met ſnel. Tuſſchen beiden kan 'er ook een klyſteer van de windbreekende zaaden (n) met voordeel gegeeven worden. Als

'er

(n) *Semina Carminativa.*

'er stuipen (o) komen op deeze ziekte, kan het dienstig zyn eerst te geeven een zagt braakmiddel (p) van de Tinctuur van *Ipecacuanna* of *Oximel. Scillit*, en naderhand het geval te behandelen, als geleerd is voor stuipen onder het Hoofdstuk van Vallende Ziekte (q). Zie I. Deel, pag. 18.

B U I K L O O P. (r)

7. Jonge kinderen zyn onderhevig aan een Buikloop, wegens de losmaakende natuur hunner spyzen, en de zwakke staat van de vezeltjes hunner darmen. Een loslyvige staat van het lighaam word evenwel best geoordeeld voor kinderen; en daarom de eerste vertooning van een buikloop, nuttig geoordeeld zynde in de kinderen, tragten wy die zelden te stoppen, voor dat ze hevig word, of te lang duurt. Als de Koorts een buikloop verzeld in de kinderen, is de ziekte met enig gevaar verzeld. Als de ziekte een spoedig hulpmiddel vereischt, kan een zagt braakmiddel van *Ipecacuanna* eerst worden voorgeschreeven, en naderhand een zagt purgeermiddel van Rhabarber, met een drop-pel anys-olie; dit kan twee of drie dagen na malkander genomen worden, en in den tusschentyd kan de volgende mixtuur dienstig zyn.

℞. *Aq. Cinnam. Ten. Lact. Alexit. aā unc j. ℞. Pœon. Comp. unc ℞. Confect. Fracast. sine Melle dr. j. Sp. CC. gtt. xx. m.* om 'er drie- of viermaal daags, of na elke vogtige afgang, een klein lepeltje van te geeven.

Als

(o) Convulsio. (p) Emeticum. (q) Epilepsia.

(r) Diarrhoea.

Als de buikloop voortkomt van tanden krygen, of enig ander byzonder toeval, moet ze met opzigt daar op behandeld worden. In andere opzigten moet een buikloop in kinderen geneezen worden als dezelfde ziekte in volwasfenen, behoorlyk agt gegeeuen zynde op het verfchil des ouderdoms en oorzaak.

T A N D E N K R Y G E N .

8. Omtrent de vyfde of zesde maand na de geboorte, beginnen de kinderen gemeenelyk de toevallen van tanden krygen te hebben; op welken tyd enige der voortanden voortkomen, en breeken door het tandvleefch (s) en tandvleefch; waar door groote pyn, en zomtyds ftuiprekkingen veroorzaakt worden. Maar deeze zyn gemeenelyk hevigt in het doorsnyden der hoektanden, welke een merkelyken tyd voor de kiezen voor den dag komen. Terwyl de tanden der kinderen voortgeteeld worden, hebben ze gemeenelyk jeuking, hitte, pyn, en zwelling in het tandvleefch: De kwyl word in groote hoeveelheden uit de klieren (t) der mond uitgelooft: daar komen rusteloosheid, ongemakkelykheid, koorts, buikloop, of hardlyvigheid, en zomtyds hevige ftuiprekkingen, en duuren tot dat de tanden eens doorgebroken zyn, of uit het tandvleefch komen. Weinige dagen voor dat de tand doorsnyd, begint het bovenfte deel van het tandvleefch aanftonds daar boven zig dun en witagtig te vertoonen; zynde de zyden daar van gezwollen en ontfteeken. Kinderen van een grof

(s) Periofteum. (t) Glandulae.

lighaams-gestel, en zulke die hunne tanden voortbrengen met hardlyvigheid, zyn in meer gevaar dan andere; inzonderheid als zy rusteloos, koortsagtig, of stuipagtig zyn. De pyn voortkomende van het breeken der tanden door het tandvleesch kan verzagt worden door een behoorlyk gebruik van dienstige uit- en inwendige middelen. Een voorzigtig gebruik van slaapmiddelen (v), of *Laudanum Liquidum*, tefsens met de schaalagtige poeijers, is een van de veiligste en kragtigste middelen in dit geval. Deeze manier zal het kind geen gevoel doen hebben van zyne pyn, en door de uitwerkingen daar van te verminderen, dienen om de koorts, stuipen, of andere hevige toevallen voor te komen. De volgende mixtuur, by gelegenheid gegeven, is van groote dienst, gedurende den tyd van tanden krygen, dienstige purgeermiddelen, als het vereischt word, zyn de voorgegaan.

℞. *Aq. Ceras Nigr. unc ij. Pocon. Comp. dr. ij. Cret. Opt. Laevigat. Chel. Cancr. Simpl. ppt. aā dr. j. Confect. Alkerm. scr. ij. Laud. Liq. Sydenh. gtt. xv. m.* om naar gelang van zaaken, toevallen, en ouderdom, een lepel daar van te geven.

Andere byzondere toevallen van tanden krygen moeten behandeld worden als wy te voren gemeld hebben onder het Hoofdstuk van Valende Ziekte. Zie I. Deel, pag. 18.

S P R U U W. (X)

9. De kinderen worden zomtyds aangetast met

(v) *Opiata*, (x) *Apthae*.

met kleine zweeragtige puistjes, aan de inwendige deelen der mond, gemeenelyk *Spruw* genoemd. Deeze openbaart zig zomtyds vroeg, en zomtyds niet voor dat het kind drie of vier jaaren oud is. Ze word dikwils gehouden voor een toeval der Venusziekte; en als dit het geval is, ziet men 'er nooit koorts by, welke een altyd bestendige gezellinne is, als ze voortkomt van enige andere oorzaak. Als ze verzeld is met koorts, is de ziekte gemeenelyk gevaarlyk, en altyd moejelyk, en duurt zomtyds verscheiden weeken. De eerste voortkomst daar van is gemeenelyk verzeld met toevallen, niet ongelyk aan die van de kinderpokjes (y), en de koorts gaat zelden af, ten zy de spruw, of kleine witte zweertjes (z) gezien worden aan het gehemelte der mond. Zomtyds zyn deeze zweertjes zeer talryk, de tong is zwart, de koorts blyft lang hevig, en de geheele oppervlakte des lighaams is digt bezet met kleine puistjes, genoemd met den algemeenen naam van uitflag. De levenswyze moet in dit geval dezelfde zyn met die in de koortzen is opgemerkt. Daar kan een blaastrekpleister (a) aan den hals gezet worden, als de koorts hevig is. Het gebruik der volgende drank kan in dit geval insgelyks dienstig zyn:

R. Aq. Ceras. Nig. unc. iv. Teriacal. unc. j. Syr. Limon. dr. vj. Sp. Nitr. Dulc. Sal. Volat. Oleos. aa gtt. xv. m. f. Julap., om 'er alle drie of vier uren een lepel of twee van te geeven.

Als de mond merkelyk met zweeren is, kan het gebruik der schaalagtige poeijers nagelaaten worden, als zynde in staat om de zweeren toe

(y) Variolae. (z) Ulcus. (a) Vesicatorium.

te sluiten. Als de kinderen de spruw zeer jong hebben, gelyk wanneer zy omtrent vier of vyf maanden oud zyn, fchynt een voorzigtig gebruik van Theriakelwater, en fyroop van faffraan zeer wel te flagen; inzonderheid als het verdund is met een weinig *Aq. Cinnam. Ten Aq. Lact. Alexit.*, of diergelyke. In den tuffchentyd moeten de verzweeringen in des kinds mond gezuiverd worden met iets als de volgende gorgeldrank (b):

℞. *Decoct. Hord. unc iij. Aceti Opt. unc j. Syr. de Morif. dr. vj. m. f. gargarijma.* Of

℞. *Aq. Plantag. unc ij. Sp. Vitriol. Sp. Nitr. Dulc. aã gtt. xv. Mell. Rosat. unc j. m.*

De mond kan gefpoeld worden met iets van dit zoort twee- of driemaal daags, door middel van een zagt linnen doekje of de vinger der minnemoeder. Maar als de zweeren zeer vuil zyn, laaten die dan met het volgende aangeraakt worden:

℞. *Mell. Rosat. unc ſ. Ol. Vitriol. gtt. iij. m.*

Als de koorts vermindert, en de zweeren nog blyven, kan het zeer dienftig zyn het kind twee of drie purgeermiddelen te geeven met *Calomela*, op behoorlyke afstanden van tyd; volhardende ook in het gebruik van dienftige uitwendige middelen. En indien deeze niet helpen, kunnen wy voortgaan op dezelfde wyze, als in geval van Keelontfteeking (c). Maar als deeze ziekte voortkomt van de Venus-ziekte (d), moet men in 't byzonder agt geeven op de oorzaak.

B R E U K E N (e).

10. De tedere lighaamen der kinderen zyn onderhevig aan breuken, van alle oorzaaken die dezelve brengen tot eene hevige beweging; als hoesten, fchreeuwen, enz. inzonderheid als ze te dicht gebakerd zyn; of zoo dat de deelen der buik te fterk naar beneden gedrongen worden. Van dezelfde oorzaaken valt de navelstreng (f) zomtyds te fchielyk af, of daar komt eene bloedftorting (g), ontfteeking (h), of verzwearing (i), welke naar gelang moet behandeld worden. Zomtyds komt 'er ook eene grootë uitzakking (k) der darmen by de navel, welke niet pynelyk, en zelden gevaarlyk is, ten zy de darmen verftikt worden, zynde dit een geval dat dikwils doodelyk word. Terwyl deeze breuk verfch is, kan ze geholpen worden door het geduurig draagen van een dienftige band tot dat einde gemaakt. Insgelyks kunnen 'er zamentrekkende ftoovingen by gelegenheid gebruikt worden, na dat de darmen herfteld zyn, om de vezels zamen te trekken en te verfterken. Als 'er eene breuk komt in kinderen van een ettergezwel (l) in de navel, moeten de darmen aanftonds herfteld, en door een dienftige band bezorgd worden; anders krygen ze aanftonds het heet vuur (m). Kleine breuken der liefchen, het zakje, de lippen der fchamelheid (n), dikwils komende in kinderen van winderigheid (o) en de bovengemelde oor-

zaa-

(e) Hernia. (f) Chorda Umbilicalis.

(g) Haemorrhagia. (h) Inflammatio. (i) Ulcus.

(k) Prolapsio. (l) Abscessus. (m) Gangraena.

(n) Labia Pudendi. (o) Flatulentia.

zaaken, kunnen in 't algemeen zonder veel moeite geneezen worden, door dienstige pleisters en banden, gedoopt; als de gelegenheid het vereischt, in warme roode wyn, of water en azyn. Maar als ze lang duuren of hardnekkig blyven, moeten daar voor opzettelyk dienstige breukbanden gemaakt, en voor een merkelyken tyd gedraagen worden; of tot dat de breuk geheel over is, en de deelen die verslapt waren, hunne natuurlyke spanning hebben weder gekreegen. Hevige bewegingen, als rekken, schreeuwen, enz. moeten in alle deeze gevallen, zoo veel als mogelyk is, vermyd, en het kind bepaald worden aan zyn wieg, en daar gehouden in eene gestalte, die best met de geneezing overeenkomt. Als 'er een waterbreuk (p) is in het zakje, moeten 'er in het begin dienstige stoovingen gebruikt worden, om die te doen verdwynen, bereid op de volgende wyze:

℞. *Fol. Rosmar. Absynth. Vulg. Majoran. Rutæ. aã m. ℞. Fl. Lavend. m. j. Coque parum in Aq. Font. q. s. et Colat. unc x. adde Sp. Vin. Camphor. Aq. Regin. Hungar. aã unc j. m. f. fatus*, dikwils te gebruiken.

Als het gezwel door dit middel schynt te verdwynen, zal het zeer dienstig zyn, een zamentrekkende stooving te gebruiken op dezelfde wyze. Dus by voorbeeld:

℞. *Cort. Granat. Fl. Balauft. Rosar. Rubr. aã dr. j. Coque in Aq. Calcis et Aq. Ferrariorum aã ℞ ℞. Colat. unc x. adde Vin. Rubr. unc ij. Alum. Rup. dr. j. m. f. fatus.*

Of in plaats van deeze stooving, kan 'er een pap bereid worden van meel, met byvoeging

N 2

van

van dezelfde zamentrekkende ingrediënten, in poejer. Maar als 'er geen hoop is om het gezwel te doen verdwynen, of als het vermeerdert onder het gebruik van deeze middelen, moet het geopend worden door steeken of snyden, om het water, dat daar in verzameld is, te ontlasten. De inwendige middelen, dienstig voor kinderen in geval van waterbreuk, zyn zulke als de volgende drank :

℞. *Aq. Petrosel. unc iv. Raphan. Comp. Vin. Alb. aā unc j. Syr. de Alb. dr. vj. Sp. Nitr. Dulc. dr. ℥. in. f. Julap.*, om 'er dikwils twee lepels van te neemen.

De andere soorten van breuken (q), komende in jonge kinderen, moeten behandeld worden als in volwassene menschen, met behoorlyke opmerking op het verschil van hun gestel en ouderdom. Zie I. Deel, pag. 415.

OPENHEID der NAADEN (r).

II. De naaden van de hoofden der kinderen zyn gemeenelyk te open, als de geboorte ontydig, of het gestel zwak of wateragtig is. Dit toeval komt aan bynaar alle kinderen in een grooter of minder trap: en zomtyds is de opening niet geheel geflooten, of het bekkeneel in dat deel zoo hard niet als het overige, voor twee of drie jaaren na de geboorte. 't Is opgemerkt dat deeze openheid of afstand tusschen de beenen van het bekkeneel vermeerdert word als het kind koude vat, inzonderheid koude van het hoofd, gelyk het genoemd word. Als deeze ziekte lang duurt, word ze

(q) Hernia. (r) Sutura.

gehouden voor een teken van zwakheid, en een kort leven. 't Is gebruikelijk, in dit geval, het hoofd nu en dan te vryven met een weinig warme rum of brandewyn, gemengd met het wit van een ei en palm-olie; een roode lap daar over heen gelegd, en op het deel enige jaaren gedraagen zynde. 't Is van goeden dienst het hoofd warm te houden. Maar als deeze ziekte voortkomt van eene verzameling van water in het hoofd, moet ze behandeld worden als een waterhoofd (s), de operatie gemeenelyk wel uitvallende, als het water huisvest tusschen het bekkeneel en het panvlies (t). I. Deel, pag. 408. Als de ziekte maar weinig is, of geen grootē hoeveelheid van water verzameld is in het deel, zal het gemeenelyk genoeg zyn de algemeene uitloozingen te gebruiken, fontenellen (v) te zetten, purgeermiddelen met *Calomela* te geeven, en diergelyke, op behoorlyke afftanden van tyd, als het kind die verdraagen kan. Maar als de verzameling van water in het bekkeneel is, word de ziekte gemeenelyk voor ongeneesselyk gehouden.

Daar is ook een ziekte, komende aan de hoofden der kinderen, regelregt tegen de bovengemelde overgesteld, en gemeenelyk uitgedrukt door het woord hoofdsluiting (x); 't welk betekent het sluiten der naaden, en het schieten derzelve over malkander, zoo dat de inwendige deelen, als de herzenvliezen (y) of de herzens zelve daar door gedrukt worden. En dit is een geval, dat geoordeeld word geene geneezing van hulpmiddelen toe te laten, ten

Sluiten
van het
hoofd.

(s) Hydrocephalus. (t) Pericranium. (v) Fonticulus.
(x) Headmouldshot. (y) Menynges.

zy men gelegenheid kan geeven tot vermeerdering en groeiing der deelen door eene operatie met de handen , of eene scheiding der naaden.

ONTSTEEKING (z) en KNAGING (a).

12. 't Is gemeen in jonge kinderen ontstekingen en knagingen te hebben in verscheiden deelen hunner lighaamen , als inzonderheid agter de ooren , in den hals , dyën , enz. Die aan de laage deelen zyn , komen gemeenelyk van de scherpheid der pis ; welke zomtyds de opperhuid (b) afvreet , en het vel bloot laat. De geneezing daar van kan men bezorgen door twee- of driemaal daags de deelen zagtkens te wasschen met warm water , welke de scherpe zouten der pis , daar in gehuisvest , smelt en indrinkt. 't Is ook eene gewoonte onder de minnemoeders , een weinig volaarde te smelten in water , en dat op het deel te leggen , na dat het wel gewasschen is. Fyn gestooten seruis , kalk , of verkalkte lei , zal ook tot het zelfde einde dienen. Maar , in 't algemeen , als de ontsteeking en knaging merkelyk zyn , is het dienstig , by wyze van stooving te gebruiken , eene smelting van *Troch. Alb. Rhas.* in *Aq. Plantag.* , twee- of driemaal daags. In den tusschentyd moeten de deelen droog gehouden worden , of belet van tegen malkander te vryven , door 'er tusschen te leggen fyne linnen doekjes , of het gebruik van een weinig *Ung. Desicc. Rubr.* of *Diapomph.* , dun daar over gestreken.

U I T

(z) Inflammatio. (a) Excoriatio. (b) Epidermis.

UITSLAG (c).

13. De kinderen worden, gedurende de drie of vier eerste maanden na hunne geboorte, dikwils ontrufft met uitflag in het hoofd en de voeten; en zyn zomtyds zoodanig daar mede bedekt, dat ze eene aaneenhangende korstige roof vertoonen. Dit kan voortkomen van de byzondere gesteltenis, of het grof gestel van 't kind, of van enige kwaade hoedanigheid in de melk der minne. Als deeze uitflag oppervlakkig en vogtig is, en eene dikke geelagtige stof bevat; en als het vel, wanneer de korsten afvallen, zig van onderen rood vertoont, en geenzins verzworen is, is de ziekte niet van een kwaadaardige natuur. Ja waarlyk, als ze gunstig staan, oordeelt men in 't algemeen dat ze heilzaam zyn, en kunnen aangemerkt worden als de scheiding (d) van enige andere ziekte, welke anders doodelyk kon worden. Evenwel als de puisten ryp zyn, of korstig beginnen te worden, is men gewoon het kind een purgatie of twee te geeven van Rhabarber of diergelyk zagt purgeermiddel, en de korsten te besmeeren met room, amandel-olie, enz. Zommigen raaden ook daar op te leggen een weinig Basilicon, dun over linnen gesmeerd, om de ontlasting der etter van deeze uitflag op het hoofd te bevorderen; draagende in den tusschentyd zorg het lighaam loslyvig te houden. Maar als zulke ziekten verouderd worden, of verergeren tot een schurft of verbroeid hoofd, moeten ze naar gelang behandeld worden, gelyk

N 4

ge-

(c) Eruptio. (d) Crisis.

gezegd is onder het artikel van Lazarye (e), zie I. Deel, pag. 480.

ZIEKTEN voortkomende van de MELK der MINNEMOEDER.

14. Als de melk der minne baarblykelyk ftrydig is met de natuur van het kind, zoo dat ze veroorzaakt braaking, buikloop (f), vermagering (g), zwakheid, of enige der bovengemelde toevalen, moet het kind of aanstonds gespeend, of aan eene andere minne gelegd worden, wier melk beter met deszelfs aart overeenkomt. Om zoo veel als mogelyk is de ziekten te vermyden, welke volgen kunnen op het zuigen des kinds aan eene onbekwaame minne, moet men agt geeven op haar ouderdom, gematigdheid (h); manier van leven, gesteldheid, gezondheid, enz. 't Word gemeenelyk vereischt in een goede minne, dat ze is van een ouderdom tusschen de vyf en twintig en vyf en dertig jaaren; dat haar gematigdheid vrolyk, haar vel helder, haar hair niet rood, haar adem niet stinkend is, haare tanden wit zyn, en haar lighaam in alle opzigten gezond en welgesteld is. Ze moet nog onderhevig zyn aan de witte vloed (i), nog aan de maandstonden, gedurende den tyd dat ze zoogende is. Haar man moet ook gezond zyn; zy moet zelve meer dan één kind gehad hebben; en moet niet beginnen te zoogen, voor omtrent zes weeken, na dat zy zelve van een gezond kind verloft is. Haare borsten worden gemeenelyk begeerd groot,

(e) Lepra. (f) Diarrhoea. (g) Emaciatio.
(h) Temperamentum. (i) Fluor Albus.

gelyk, vol, zagt, en vry van klonters of enige byzondere hardheid of lidtekens te zyn. De tepels oordeelt men dat niet hard, kraakteenig of plat moeten wezen; en belangende derzelve doorbooringen, dat die veele en onderscheiden moeten zyn. De borsten worden oordeeld beter te zyn als ze vol melk zyn, dan als ze maar eene matige hoeveelheid bevatten. De melk zelf verwagt men te zyn van een dikagtig zamenftel, niet wei- of wateragtig, en in ftaat om op de hand te blyven, zonder daar af te druipen als men die een weinig doet hellen. Ze moet ook niet zyn van een blaauwe kouleur, hoewel ze natuurlyk nigzins daar heen helt. In 't kort, die word erkoren, welke wit is, zoet van fmaak, goed van reuk, en dikagtig; en die word verforpen, welke fchielyk zuur word, dun is, fterk ruikt of fmaakt, of aanftonds, of in eenen bekwaamen tyd na dat die uit de borften veeft gehaald is; 't welk gezegd word het geval te zyn van melk, die gegeeven word van zulken die rood hair hebben, of fterk arbeiden. Deze omzigtigheden wel opgemerkt zynde in de verkiezing eener minne, kunnen verfcheiden ziekten in de kinderen voorkomen, welke voortvloejen uit het gebruik van kwaade melk; maar als zulke ziekten, als buikloopen, braaung, enz. werkelyk gezien worden, moeten de volgende volgens haar verfcheiden aart opzigtelyk behandeld worden.

ENGELSCH E ZIEKTE (a).

Om-
fchry-
ving.

1. **D**e *Engelsche Ziekte* is een ongemak, komende aan de beenen der kinderen, en veroorzaakende daar in eene merkelyke uitpuiling, omkromming, of verdraajing (b).

Oor-
zaak.

2. Deze ziekte word zomtyds geoordeeld voort te komen van een verzuim in het kind te bakeren, rollende het op zommige plaatzen te dicht, en op andere te los; en leggende het in eene onbekwaame, of te dikwils in dezelfde gestalte, of latende het te lang nat. Ze wordt insgelyks toegeschreeven aan gebrek van dienstige beweging en het kind alleen op eene arm te houden, waar door de beenen en knieën te lang in dezelfde gekromde gestalte blyven. Zomtyd schynt de ziekte ook erfelyk te zyn, of verschuldigd aan de ouders, wier vogten te slym of scherp kunnen zyn. De *Engelsche Ziekte* kan ook veroorzaakt worden door enig natuurlyk gebrek in het verteerend vermogen; waar door het voedsel ongelyk of ongeregeld aangebragt word aan het lighaam, en daar door zommige deelen der beenen meer in grootte doet toenemen dan de andere. Het zelfde kan ook komen van eene natuurlyke of verkregene slymerigheit van't voedsel. Maar de voornaamste oorzaak van deeze ziekte, is het geweld, gekomen aan de deelen van de tedere lighaamen der kinderen door drukking, of zwagteling, welke de vezelen der beenen kan verdraajen, terwyl ze in een kraakbeenige staat zyn; en zoo derzelver gegelyke groeijing en vermeerdering belettert.

Voe.

(a) Rachitis. (b) Distorsio.

Voeg hier by uitwendige kwetzingen, als vallen, kneuzen, enz. veroorzaakende verstuikingen (c), verdraajingen, breuken (d), enz. En hierom brengt de oorsprong van de byzondere soort deezer ziekte, welke komt door drukking of vernauwing van de holligheid der borst, te weeg aamborstigheid (e), teeringkoorts (f), of teering (g), en niet zelden eene verdraajing der ruggegraat, of eene bultigheid in den rug.

3. Als het kind in staat is te praaten, eer het gebruik kan maaken van zyne beenen, word het gemeenelyk geoordeeld de Engelsche ziekte te hebben. Op de eerste vertooning van deeze ziekte, welke gemeenelyk komt enigen tyd tusschen de eerste agt of negen maanden, en vyf of zes jaaren van des kinds ouderdom, word het aangetaste deel los, slap, en zwak; en als de beenen daar mede aangedaan worden, raaken ze buiten staat om het lighaam te draagen. Alle de deelen, dienende tot vrywillige beweging (h), worden insgelyks verzwakt en verflapt. Daar is eene algemeene ongevoelighed in het lighaam; het kind word bleek, ziekelyk, traag, en kan niet behoorlyk over-eind zitten. Hoewel het te voren kon gaan, verliest het nu het gebruik zynner voeten, en zyn hoofd word gemeenelyk te groot voor het lighaam, en kan niet ondersteund of bestierd worden door de spieren (i) van den hals, welke allengskens verminderen, en schraal en slap worden. Insgelyks ziet men gezwollen en knoop;

(c) Luxatio. (d) Fractura. (e) Asthma.
 (f) Febris Hectica. (g) Consumptio.
 (h) Motus Voluntarius. (i) Musculi.

knoopagtige uitwassen in de gewrigten, enkels, en toppen der ribben, en de beenen der dyën en schenkels worden gebogen en krom, 't welk de manier van des kinds gaan onaangenaam maakt. Diergelyke ziekte tast ook zomtyds de beenen der armen aan, maakt dat die verdraaid worden, en veroorzaakt knoopen in derzelve gewrigten.

Voortekenen.

4. Als deeze toevallen lang duuren, word de borst naauw, daar komt moejelykheid van ademhaaling, gelyk ook hoeft, en een teeringagtige koorts (k); de buik zwelt; de pols word zwak en klein, en de toevallen vermeerderende, worden eindelyk doodelyk. Als de ziekte veroorzaakt is door enig verzuim aan de zyde der minne, en de ziekte in tyds aangetast word, dat is eer een jaar van de geboorte des kinds verscheenen is, word ze dikwils geholpen. Als enige beenen krom geworden zyn, de gewrigten gezwollen, en de geneezing niet in 't werk gesteld word, voor dat het kind vier of vyf jaaren oud is, word de ziekte gemeenelyk ongeneesselyk geoordeeld, en de Zieke blyft meestentyd een dwerg: en dat niet alleen, maar is gemeenelyk ziekeleyk, uitgemergeld, of teeringagtig, geduurende zyn geheele leven, inzonderheid als de ruggegraat (l) en het borstbeen (m) geheel zyn aangetast. Als de Engelsche Ziekte (n) verzeld is met verstuikingen (o), verdraajingen (p), breuken (q), koningszeer, enz. is de ziekte zeer moejelyk te geneezen. Maar als de Zieke een sterke beweeging kan verdraagen, en onderhevig is aan uitslag der huid,

(k) Febris Hæctica. (l) Spina Dorfi. (m) Sternum.
(n) Rachitis. (o) Luxatio. (p) Dislocatio. (q) Fractura.

nuid, al is het zelf schurft (r), word dit voor een goed teken gehouden, en geoordeeld de herstelling te voorfpeilen; inzonderheid als ze komen in het eerfte of tweede jaar van des kinds ouderdom.

5. De levenswyze dienftig in geval van be- Levens-
gonne Engelsche ziekte hangt voornamelyk af wys.
van beweging, oeffening, en het kind zoo
veel mogelyk is te houden in een gefalte, over-
gefteld tegen die der kromming, of neiging
der beenen uit haare natuurlyke uitgestrektheid.
De dienftige manieren van flingeren, wiegen,
of diergelyke, kunnen ook in 't werk gefteld
worden voor kinderen die de Engelsche ziekte
hebben; waar door de mismaktheid hunner
edemaaten grootelyks kan verholpen of ver-
eterd worden. De lugt moet dun, helder, warm
en droog zyn. Al wat de ongevoelige door-
vaaffeming (s) verftopt, gelyk alle zoorten
van uitwendige vogtigheid, moet zorgvuldig
vermyd worden.

6. Deeze ziekte, als ze in den beginne word Genee-
angetaft, word dikwils geholpen in zeer jon- zing in
ge kinderen, door middel van dienftige druk- 't alge-
kingen en banden, gefchikt naar de byzondere meen,
angetaste deelen. Maar als de beenen styf en in-
worden onbuigzaam geworden zyn, moeten 'er an- zonder-
dere tuigwerkelyke uitvindingen, als zadels, heid
tyve laarzen, en verfcheiden zoorten van werk- door uit-
tuigen of konftwerken, gemaakt van bordpa- wendi-
der, baleinen, tin, enz. gebruikt worden, ge mid-
om de verdraaide beenen tot hunne natuurlyke delen.
regtheid en gefalte te brengen. 't Word nu
ingelyks in 't algemeen dienftig geoordeeld in

de

(r) Scabies. (s) Perspiratio Insensibilis.

de Engelsche Ziekte , eer dezelve verouderd word , den Zieken alle morgen twee- of drie maal te dompelen in een tobbe met koud water , of koud bad ; geduurende de maanden van May en Juny , houdende hem omtrent twee of drie seconden onder water in elke dompeling ; maar de geheele operatie moet niet duuren boven een minuit of twee op het meest , ten zy de Ziekte sterk is ; en het wel kan verdraagen. Na dat hy 'er de laatstemaal uitgehaald is , moet hy wed' gedroogd , en aanstonds in zyn bed of wieg gelegd , en daar toegelaaten worden om vryelyk te doorwaassenen of te zweeten , voor een uur of meer , als zyne kragten het toelaaten , en als hy weder koud word , moet hy opgenomen en verschoond worden. Behalven de herhaaling van deeze werking voor een behoorlyken tyd , moeten alle zyne gewrigten en ruggegraat , alle avonden voor het vuur besmeerd worden met het wit van een ei , geklust met water of olië met een stokje of lepel. Anderen gebruiken tot het zelfde einde met genoegzaam geluk , een smeerzel van rum en palmolie. Men is insgelyks gewoon een pleister te leggen *de Minio* en *Oxycroceo* langs den rug , zoo dat ze de geheele ruggegraat bedekt. Drooge vryvingen worden ook zeer in dit geval gepreezen , en moeten gedaan worden over het geheele lighaam , met een warme linnen doek voor het vuur , maar inzonderheid over de aangetafte deelen. Olie van slakken is vermaard tot het zelfde einde. Deeze olie , gelyk ze genoemd word , is niet anders dan enige droppels daar van , als de slakken , gekneusd zynde , in een fienelle zak worden opgehangen. Hier mede moeten alledes kinds ledemaaten , en ruggegraat besmeerd worden , en inzonderheid de verzwakte of verdraai-

raaide deelen van zyn lighaam. De *Unguentum Digitale*, hoewel zelden gemaakt, of in de winkels gehouden word, is in groote agting, als een uitwendig middel voor deeze ziekte. Maar het volgende smeerzel is veel kragtiger :

℞. *Ung. Nervin. Martiat. Ol. Palm. Laurin. aā unc j. Bals. Peruv. Ol. Nucis Moschat. per express. aā r. ij. Ol. Caryoph. Chym. Succin. aā gtt. x. Sp. Lavend. Comp. unc j. Sp. Sal. Ammon. dr. ij. m. f. linimentum*, om daar mede de ledemaaten, en inzonderheid de aangetaste deelen, met een warme hand, eens of tweemaal daags te besmeeren. By dit smeerzel kan naar gelang gevoegd worden *Ol. Terebinth. Laterib. Petrol.*, &c.

De volgende pleister kan insgelyks zeer dienstig zyn, gelegd zynde op enig byzonder aangestraft deel, of langs de ruggegraat :

℞. *Empl. e Cumin. de Minio Fusc. ad Hern. Oxytoc. aā unc ℥. Bals. Peruv. dr. j. Pulv. Fl. Rosar. Rubr. Ol. Armen. aā unc ℥. Ol. Succin. Camphor. aā dr. j. Ol. Petrol. q. s. u. f. Emplastrum*, om een genoegzaam deel daar van over zeemleer te stryken, van de vereischte gedaante, en op het aangetaste deel te leggen.

Alle uitwendige middelen, als smeerzels, zalven, pleisters, enz. bestaande uit zulke ingrediënten, die verdunnen, verjaagen, en losmaaken de vmerigheden, waar mede de gewrigten, door de angelsche Ziekte aangetast, belemmerd en verdupt worden, op den zelfden tyd dat ze prikken, zamentrekken, en versterken de verslapte of uitgetrokken vezels, moeten noodzakelyk in dit geval dienstig zyn, en een behoorlyk gebruik daarvan dienen, niet alleen om de oorzaak weg te nemen, maar ook de wederinstorting voor te komen. Als de ziekte vast schynt, en waarschyndelyk hardnekk-

nekkig word, kunnen 'er fontenellen (t) gemaakt worden op de armen of hals; inzonderheid als het hoofd groot, en het kind van een grof gestel des lighaams is.

Door inwendige middelen.

7. Gedurende het gebruik van dienstige uitwendige, moeten wy niet vergeeten dat van inwendige middelen. Inderdaad de geneezing kan met voordeel begonnen worden met zulke uitloozende middelen, als dienen om de eerste wegen te zuiveren, welke in dit geval gemeenelyk belemmerd en verstoppt zyn met een dikke slymige stof. Als het kind zwak is, en niet boven een jaar oud, kan 't volgende purgeermiddel gegeeven worden

℞. *Decoct. Pectoral. unc. j. Mann. Syr. de Rhabarb. aã dr. ij. Sal. Volat. Oleos. gtt. x. m. f. potio*, 's morgens te neemen. Of als 'er sterker vereischt word

℞. *Syr. e Cichor. c. Rh. Rosar. Solut. de Spin. Cervin. aã dr. ij. Ol. Anisi gtt. j. m.* om met lepels te geeven

Maar als wy vermoeden dat het kind ontruf word door wurmen, of als het overvloeit van waterige vogten in enig deel van het lighaam, of als het hoofd groot is, zal de volgende poeje beter geschikt zyn naar de ziekte, en word gebruikt voor een kind van twee jaaren oud:

℞. *Pulv. Rhabarb. Sanct. Æthiop. Miner. Crem. Tart. aã gr. vj. Calomel. gr. v. Resin. Jalapp. gr. ii. Ol. Anisi gtt. j. m. f. pulvis*, om in een lepel melk met brood gekookt te neemen.

Als des kinds maag schynt vervuild te zyn, zal men met groot voordeel een zagt braakmiddel (v) van *Ipécacuanna* kunnen geeven; de gift daar van naar den ouderdom, kragten en gesteltenis van den Lyder geschikt zynde. Na het gebruik der algemeene uitloozingen, kan het zeer dienstig zyn dat het kind begint het gebruik van melk, waar i

eer

(t) Foniculus. (v) Emeticum.

ene merkelyke hoeveelheid van tuinflakken gekookt heeft. Dit is van zeer grooten dienst bevonden, als 'er enige neiging is tot teering (x), en in die soort der Engelsche Ziekte (y), daar de vogten scherp of ziltig zyn. Op dat het kind het volkomen genot van dit gebruik ontvangen mag, moet het enige maanden aangehouden worden. Een vierde pint melk dus gekookt met een once of meer plakken, kan een genoegzaame gift zyn voor een kind omtrent twee jaaren oud, om alle morgen en avond te neemen. Tusschen tyden kan het ook dienstig zyn den Lyder te geeven een lepel of twee fyroop van raapen; welke gemaakt is enkel door het gezuiverde zap met zuiker te kooken. Het volgende trekzel zal zeer dienstig zyn, als 'er enig purgeermiddel vereischt word, gelyk gemeen is in alle jonge kinderen.

℞. Rad. Rhab. Incis Glycyrrh. aã dr. ij. Cort. Tamarisci Cappar. Sem. Fœnic. Dulc. Contus. aã dr. j. Maf. scr. j. Passular. Maj. Exacinat. unc j. ℞. Cerevis. ten. ℞ j. ℞. Infunde simul per xxiv. horas, et Colaturae sumat Infans biennis cochlearia iij. vel iv. bis terve quotidie.

Of als het gestel zeer vogtig is, of de zappen zeer ziltig of zuur:

℞. Ligni Guajaci Cort. Sassafr. Rad. Chin. Sarsaparill. Osmund. Regal. Rad. Fœnic. unc j. ℞. Coque in Cerevis. ten. cong. ij. ad cong. j. ℞. deinde adde Milleped. Vivent. Contus. Passular. Maj. Exacin. aã ℞ ℞. Sem. Dauci. Fœnic. Dulc. aã unc ℞. Fol. Heder. Terrestr. Salv. aã m. ij. Coque parum, et Colatura clara sit pro potu ordinario.

Maar als het gestel uitgemergeld is, of de Lyder geneigd tot teering, heeft de volgende gewoone drank den voorrang:

II. DEEL.

O

℞. Rad.

(x) Consumptio. (y) Rachitis.

℞. Rad. Consolid. Maj. unc ij. Cort. Fraxin. Tamarisc. Polyp. Querc. Rasur. CC. Ebor. aā unc j. Coque in Cerevis. ten. cong. ij. Colat. cong. j. ℞. adde Flor. Lamii, Fol. Malv. Ling. Cervin. aā m. ij. Sem. Anisi Coriandr. aā dr. iij. Milleped. Vivent. Contus. Passular. Major. Exacinat. aā ℥ ℞. Coque iterum, et Liquor colatus per subsidentiam defaecatus sit pro potus communi.

De volgende poeiers zyn zeer dienstig geoordeeld in geval van Engelsche Ziekte in 't algemeen; en kan gegeven worden op alle tyden der ziekte, na het gebruik van dienstige uitloozingen; zynde de gift geschikt naar den ouderdom des Lyders, en de vastigheid der ziekte. Voor een gemeen geval in een kind tusschen een en twee jaaren oud:

℞. Lact. Sulphur. dr. j. Pulv. Milleped. ppt. Lumbricor. Terrestr. Entis. Vener. aā scr. j. m. f. pulvis in chartas vj. dividend., om'er tweemaal daags één van te neemen met twee lepels van de volgende drank:

℞. Aq. Faenic. Dulc. Petros. aā unc iij. Limac. Magistral. unc ij. Syr. de Alth. unc j. Tinct. Croci Sp. Lavend. Comp. aā dr. ij. m. f. Julap., om'er ook zomtyds twee lepels van te neemen.

Als deeze ziekte verzeld is met enige andere, en inzonderheid als ze gezien word tefens met het Koningszeer, moet men behoorlyk agt geeven op de laatste, eer wy met reden geneezing van de eerste verwagten kunnen.

UITWENDIGE ZIEKTEN,

Vereiffchende de hulp van

HEELKUNDIGE OPERATIEN.

VIERDE DEEL.

EERSTE AFDEELING.

W'y komen nu tot dat deel der Geneeskunst, 't welk betreft de geneezing der Ziekten door heelkundige operatien, en een uitwendig gebruik van geneesmiddelen; hoewel derzelver inwendig gebruik hier niet uitgefloten word, zynde dit ook dikwils van eene volftrekte noodzakelykheid om de geneezing te bevorderen. Uitwendige ongemakken, gelyk gezwollen, wonden, breuken (a), verftuikingen (b) enz., brengen dikwils te weeg hevige pyn, rusteloosheid, koortzen, ftuipen (c), bezwymingen (d), welke geholpen moeten worden door eene behoorlyke toediening van inwendige middelen. Men moet ook agt geeven om, als het mogelyk is, door het gebruik van dienftige inwendige middelen, voor te komen het voor den dag komen

O 2

van

(a) Fractura. (b) Dislocatio. (c) Convulſio.

(d) Syncope.

van deeze toevallen, welke altyd met gevaar verzeld zyn. Dus, als men rusteloosheid merkt van een Breuk, moeten wy geeven dienstige giften van slaapmiddelen (e) op behoorlyke afstanden van tyd, om rust en bezadigdheid te bezorgen. Als enige groote wond oorzaak geeft tot een koorts, moet derzelver aanval verligt of voorgekomen worden door flappe spyzen en verkoelende geneesmiddelen. Als de zenuwen gescheurd zyn, en wy vermoeden hebben van stuipen, moeten die tegengestaan worden door dienstige hoofdmiddelen (f), en die tegen de Vallende Ziekte (g) zyn enz. Op gelyke wyze, eer enige groote operatie, gelyk de wegneeming van een lid, ondergaan word, is men gewoon een slaapmiddel te geeven, om den lyder de pyn minder te doen gevoelen; en door dat middel de koorts of diergelyke ziekten te voorkomen, welke daar door anderzins konden veroorzaakt worden. Eindelyk zyn 'er veele uitwendige ziekten, of gevallen der Heelkunde, welke volstrekt het gebruik van inwendige middelen vereiffchen, en zonder dezelve nooit willen wyken. Dus moeten in verscheiden gezwollenen verzweeringen (h), inzonderheid die knobbelagtig, knoestagtig, of kankeragtig zyn, of daar derzelver etter is dun, stinkend, bytend, rot, of diergelyke, uitloozende en bloedzuiverende middelen (i), en zomtyds een langduurig gebruik van verzagende middelen (k) toegestaan worden, eer het mogelyk is de geneezing te verrigten. En wy vinden dikwils zommige uitwendige ziekten

ZOO

(e) Opiata. (f) Cephalica. (g) Antepileptica.
 (h) Ulcus. (i) Alterantia. (k) Edulcorantia.

so hardnekkig, dat niets dan de kwyling (l) zelve geschikt en bekwaam kan maaken tot geneezing. Dit toont dat 'er eene vereeniging, en moet behouden worden tusschen de oefening der Genees- en Heelkunde; welke waarek een deel is van de eerste, en daar van niet moet gescheiden worden. Wy zullen dit deel verweegen onder de algemeene Hoofdstukken, van gezwellen, verzweringen, wonden, heet vuur (m), breuken, en verstuikingen.

GEZWELLEN IN 'T ALGEMEEN.

Een *Gezwel* in 't algemeen word omschreeven te zyn, een tegennatuurlyke opryving of uitpuiling in enig deel des lighaams, en een buitengewoone toevloed der omloopende vogten tot dat deel.

2. De Gezwellen kunnen voortkomen van onderscheiden oorzaken. Het bloed uitwerpen of zig ontlastende van enig byzonder vogt, gelyk zomtyds gebeurt in de scheiding (a) van een koorts, zydewee (b), etterborst (c), bobbelgezwel (d), enz. kan daar oorzaak toe geeven. En naar maate van de natuur der vogt dus ontlast, 't zy bloedig, wateragtig, galagtig, enz. veroorzaakt het een ontstooken, wateragtig, knoefstagtig, knobbelagtig of kankeragtig gezwel. Andere Gezwellen worden veroorzaakt door winderigheid (e), gelyk de trommelagt (f) op dezelfde wyze als waterzugtige Gezwellen veroorzaakt worden door eene verza-

O 3

me-

(l) Salivatio. (m) Gangræna. (a) Crifis.
 (b) Pleuritis. (c) Empyema. (d) Bubo.
 (e) Flatulentia. (f) Tympanites.

meling van water of wei in een byzonder deel Breuken (g) der darmen, of derzelver uitzakking uit hunne plaatzen, zullen insgelyks een Gezwel veroorzaaken. Uitwendige kwetzingen zyn eene andere algemeene oorzaak van Gezwellen: dus zal een kneuzing, sterke drukking van enig deel, wond, breuk, verstuiking enz. dat doen zwellen of uitpuilen buiten zyne natuurlyke vlakke. Het zelfde kan ook gebeuren van byten van fenynige schepzelen. En naar maate van de natuur der oorzaak, krygt het Gezwel zyne byzondere benaaming. Maar in 't algemeen, worden alle Gezwellen verdeeld in eenvoudige en zamengestelde; of in zulke die van een zagten aart zyn, en verdwynen of in een bekwaamen tyd geneezen worden door het gebruik van gemeene middelen, zonder het voor den dag komen van enige hevige of gevaarlyke toevallen; en zulke als meer kwaadaartig zyn, moejelyk te geneezen, en verzeld met kwaade toevallen, en de naby leggende deelen of het geheele lighaam aantasten. Hoewel men dit dikwils niet zoo zekker kan toefchryven aan de vinnige aart van het Gezwel, op zig zelf aangemerkt, als aan het byzonder gestel, of houding van den lyder.

Verdeeldbaar in een eenvoudige en zamengesteld.

Kentekenen.

3. Vogtige Gezwellen (h), of zulke die een vloeibaare stof bevatten, vertoonen zig eerst of by wyze van zinking of verzameling, dat is, of door eene schielijke overbrenging van een vogt reeds gemaakt in zeker deel; of door eene trapswyze en langzaame verzameling daarvan in het deel door het Gezwel bezet. Als 'er een Gezwel gemaakt word door zinking,

word.

(g) Hernia. (h) Tumor Humoralis.

worden 'er schielyke pyn, hitte, spanning, en klopping in het deel gevoeld, en men ziet duidelyke teekenen van een koorts. Maar in die door verzameling gemaakt worden, word het Gezwel langzaam grooter, de pyn en andere toevallen komen allengskens, en worden zelden zoo hevig, als in een Gezwel door zinkingen veroorzaakt, ten zy het komt in de gewrigten, of andere deelen met een naauwkeurig gevoel voorzien. Alle Gezwellen, uitgezondert die van breuken zyn, eindigen door verdwyning (i), zweering (k), verrotting (l), verharding (m), of inkrimping (n). Als een Gezwel verdweenen is, vertoont het deel dat aangetaft was zig flap, of hersteld tot zyne natuurlyke grootte en figuur, en is vry van pyn en hardheid. Als een Gezwel zig tot zweeren zet, word 'er een merkelyke trap van hitte, pyn, en klopping in het deel gevoeld, en als het Gezwel groot is, of diep legt, komt 'er gemeenlyk koorts by. Als de etter gemaakt is, verminderen deeze toevallen gemeenelyk, en verdwynen zomtyds geheel. En nu, als de plaats van het deel het toelaat, schynt het Gezwel getrokken te worden tot een punt, of word kegelagtig in het middenste of meest afhangende deel, daar de vergaderde etter gemeenelyk wit word. Op deeze tyd schynt het Gezwel ook meer zamengetrokken te zyn, en het vel van het deel meer gerimpeld of flap dan te voren. En nu, als men het drukt, indien het Gezwel oppervlakkig is, gevoelt men door dat tusschen de vingers te schudden, dat de etter hobbelt van

O 4

de

(i) Discussio. (k) Suppuratio. (l) Putrefactio.
 (m) Induratio. (n) Retractio.

de eene naar de andere zyde, maar deeze hobbeling der etter kan moejelyk gevoeld worden, als het Gezwel diep gaat onder de spieren (o), in welk geval men des te meer agt moet geven op de verzellende toevallen, om den staat van het Gezwel te bepaalen. Alle Gezwellen hebben, gelyk andere ziekten, hun begin, vermeerdering, staat, en vermindering, en ze kunnen gekend en van elkander onderscheiden worden door de verschynfels van het aangetafte deel, vergeleeken met de vermeerdering en vermindering der toevallen. Gezwellen in de vleeschige deelen des lighaams, zetten zig eerder tot staan of zweeren, dan Gezwellen in de gewrigten, klieren, (p) enz. Als 'er Gezwellen gemaakt worden door overbrenging (q), is derzelve stof gemeenelyk etteragtig. Als ze ontbonden worden door verharding, verminderen de zwellung van het deel en de pyn als de hardheid komt. Als ze eindigen in verrotting of versterving (r), word het deel gevoelloos zwart en stinkend. Maar als een Gezwel verdwynt door terugtrekking, of wederkeering der stof in het bloed, verdwynt het in eens; waar op aanstonds koorts, of enige andere scherpe ziekte volgt.

Voortekenen.

4. De Gezwellen zyn meer of min moejelyk te geneezen, naar maate van hun aart, hoedanigheid, grootte, manier van eindigen, byzondere toevallen het aangetaste deel verzellende, ende stand of gestel des lighaams. Men oordeelt het beter een Gezwel te hebben dat eindigt door verdwyning of zweering dan door ver-

(o) Musculi. (p) Glandulae. (q) Metastasis.
(r) Mortificatio.

verharding, bederving of overvoering. Als het Gezwel groot is, en inzonderheid, als het zyn zitplaats heeft in de gewrigten, of andere vliezige of zenuwagtige deelen; als derzelve stof diep legt; als die vervuild, dun, of in een blaas beslooten is; als het Gezwel holagtig is, het deel blaauw, hard, knoestig, kanker-, of knobbelagtig is; het gestel kwaad, de lyder slap, zwak, of oud, en in geval van langduurigheid, is het verzeld met gevaar, en de geneezing word naar gelang moejelyker.

5. In heete Gezwellen, veroorzaakt door ^{Levens-}zinking, moet de spyze dun en spaarzaam ^{wys.} zyn; vleesch, wyn, en geeftryke vogten moeten of geheel nagelaaten, of met omzigtigheid gebruikt worden. Maar geleyen, gerstewater, broodnat (s), fagoe, hoendernat, amandel- (t), gerstendranken (v), enz. kunnen vryelyk toegestaan worden. De spys moet in 't algemeen gemakkelyk te verteeren zyn, en als de byzondere wyze van leven, of het gestel des lydters dat vereischt, moet hem vleesch toegestaan worden; maar dan moet het liever gekookt dan gebraden worden. De beweeging moet zeer matig zyn, en de lugt gematigd, de rust moet aangemoedigd en voortgezet worden, als ze ontbreekt. Maar in heete Gezwellen, door verzameling, of daar de stof langzaam ryp word, en men zweering (x) beoogt, maar die niet voor den dag komt, kan 'er groo- ter vryheid in de levenswyze worden toegestaan. De spys kan hier met speceryen gemengd zyn, en beide vleesch en wyn in matigheid toege-
 O 5 staan

(s) Panada. (t) Emulsio. (v) Ptisana.
 (x) Suppuratio.

ftaan worden. Maar als het Gezwel groot is, en zig te fchielyk tot zweeren zet, kunnen verkoelende vogten of gerftendranken, met *Sarsaparilla*, *China*, &c. gebruikt worden, in plaats van wynagtige vogten: de andere deelen der levenswyze moeten naar gelang flap en verkoelende zyn.

Geneezing door terugdryving.

6. In de geneezing der Gezwellen, 'tzy gemaakt door zinking of verzameling, moet men agt geeven op derzelver ftaat, of byzondere tyd van maaking en duuring, derzelver natuur of hoedanigheid, gedaante, plaats, grootte, en oorzaak, teffens met de toevallen die het verzellen, en het geftel van den lyder. Gedurende het begin, of zelfs de vermeerdering van een Gezwel in de gewrigten, of andere zenuwagtige deelen, daar het met veel gevaar kan verzed zyn, kunnen wy, als het dienftig geoordeeld word, tragten dat te rug te dryven, dat is, derzelver ftof, nu in haare eerfte zetting, te doen wederkeeren in het bloed, door het inwendig gebruik van uitloozende middelen, en het uitwendig gebruik van zulke die terugdryvende (y) genoemd worden. Tot dit einde kunnen aderlaating, koppen, en dienftige purgeermiddelen (z) met Calomela, beurtelings verkooren worden, als de toevallen het eiffchen, of als 'er noodzakelykheid zyn zal. Zomtyds is 'er ook eene ligte kwyling (a) in deeze gelegenheid gebruikt; maar in zeer knobbelagtige, kankeragtige, en fcheurbuikige, of verzwakte geftellen, hebben verzagtende purgeermiddelen gemeenelyk den voorrang. In deeze gevallen dan kunnen trekzels van Senebladen,

Rha-

(y) Repellentia. (z) Cathartica. (a) Salivatio.

Rhabarber, Cassia, Tamarinde, enz. met voordeel gebruikt worden. Gedurende het gebruik, of vereischte herhaaling daar van, om de misdoende vogt door de gemeene uitloosplaatzen af te dryven, als die wederom in het bloed is te rug gekeerd, kunnen de volgende terugdryvende middelen veilig gebruikt worden, om eene volkomen afwending te veroorzaaken, en de wederkomst der stof voor te komen. Alle terugdryvende middelen, zyn of verkoelende, of zamentrekkende; en konnen dus gebragt worden in bekwaame voorschriften, tot het tegenwoordig oogmerk.

Terugdryvende pap (b).

℞. Rad. Bistort. Tormentill. Cort. Granat. Fl. Rosar. Rubr. Balauft. aã unc ℥. Alum, Rup. Fl. Sulph. aã unc j. Boli Armen. Lithargyr. Auri. Sang. Dracon. aã unc j. ℥. Sacch. Saturn. dr. iij. f. Pulv. cui adde Aceti Opt. Urin. Human. aã q. f. coque simul ad cataplasmatidis consistentiam, deinde adde Camphor. dr. j. Ung. Popul. Mercurial. aã unc ℥. Ol. Ombacin. unc j. m. f. Cataplasma, om daar van tweemaal daags, zoo veel als nodig is, koud op te leggen.

Als dit zamenstel te werkelyk, of te kostelyk geoordeeld word, kan het volgende in deszelfs plaats gebruikt worden.

℞. Farin. Aven. Boli Armen. aã unc iv. Alum. Rup. unc j. coque in Aq. Fontan. vel Urin. Human. q. f. u. f. Cataplasma.

De gemeene pap enkel van havergort en water, is insgelyks zeer kragtig bevonden in de verdwyning (c) van brandige Gezwellen (d).

Te.

(b) Cataplasma Repellens. (c) Discussio.

(d) Tumor Inflammatorius.

Terugdryvende mixtuur. (e)

℞. *Troch. Alb. Rhas. Laët. Sulphur. aã unc ℥. Sacch. Saturn. dr. ij. Camphor. dr. ℥. Aq. Plantag. Sambuc. Acet. Opt. Vini Rubr. aã unc iij. Album. ovor. No. ij. Ol. Lini sine igne express. unc ij. f. mixtura, secundum artem, met linnen doeken dikwils op het aangetaste deel te leggen.*

Of

℞. *Acet. Vini Alb. Ol. Rosar. Mucilagin. Sem. Cydoni. aã unc ij. Sal Volat. Oleof. dr. ij. Ol. Succin. dr. j. ℥. Camphor. dr. ℥. m. in eundem finem.*

Terugdryvende zalf. (f)

℞. *Troch. Alb. Rhas. unc ℥. Sacchar. Saturn. dr. ij. Ung. Mercurial. Alb. Camphor. aã unc j. ℥. m. f. Unguent, om 'er het gezwollen deel twee- of driemaal daags mede te besmeeren.*

Na het gebruik van een der voorgaande, kan de volgende pleister op het deel gelegd worden.

Terugdryvende pleister (g).

℞. *Pulv. Sang. Dracon. Boli Armen. Cort. Granat. Fl. Balaust. Rosar. Rubr. aã unc j. ℥. Litharg. Aur. unc iv. Sacch. Saturn. unc ℥. Empl. de Sapone ad Hern. aã ℥ ℥. Aceti Vini Rubr. ℥ j. Ol. Rosar. unc x. coque ad debitam consistentiam, deinde adde Camphor. unc ℥. m. f. Emplastrum, f. q.*

De volgende ingrediënten kunnen verscheidentlyk verenigd, en vermengd worden in verscheiden gedaanten van uitwendige middelen, om het zelfde einde te beantwoorden.

℞. *Aq. Aluminos. Magistral. Calcis. Phagedenic. Rosar. Rubr. Aceti. Rosat. Bals. Sulphur. cum Ol. Lini ppt. Laud. Liq. Sp. CC. Sp. Sal. Ammon. Empl. de*

(e) *Mixtura Repellens.* (f) *Unguentum Repellens.*
(g) *Emplastrum Repellens.*

de Minio de Ranif. cum Mercur. Ol. Hyper. Petrol. Sambuc. Rutæ. Ung. Alb. Camphor. Nicotian. Nutrit. Rosat. Desiccativ. Rubr. Solan. Rad. Sigill. Salomon. Hyoscyam. Herb. Nicotian. Plantag. Burs. Pastor. Centinod. Equiset. Millefol. Sem. Hyoscyam. Gland. Querc. Gallæ. Farin. Fabar. Aven. Herdei, Fl. Samb. Hyper. Melil. Santal. Rubr. Opium, Balsam. Peruv. Lap. Haemat. Gumm. Sarcocoll. Sal. Ammon. Minium, Cerussa, &c.

Zomtyds worden 'er uitwendige terugdryvende middelen, by wyze van beschermende (h), boven op het gezwollen deel gelegd, om de te groote vloeijing van vogten derwaarts te onderscheppen of te beletten; en zomtyds word ook een dienstige zwagtel, natgemaakt in een verkoelend of zamentrekkend vogt, tot het zelfde einde digt daar om gewonden. Men moet hier opmerken, dat terugdryvende middelen zelden, indien ooit, gebruikt moeten worden, zonder een mengzel van verdryvende (i), verdunnende (k), of verzagtende middelen (l); om dat ze, als ze 'er alleen opgelegd worden, ligtelyk koortzen, hardheid in het deel, en zomtyds ook een knoestgezwel (m) of kanker veroorzaaken. Op gelyke wyze zyn ze nooit dienstig, dan in het begin van het Gezwel; en moeten 'er geenzins opgelegd worden, als het veroorzaakt word door algemeene koortzen, of enige kwaadaardige ziekte; of als het komt in de uitloosplaatzen van het lighaam; om dat de Gezwollen in deeze gevallen gemeenelyk scheidende ontlastingen zyn van de misdoende stof, welke wederom in het bloed te ruggedreeven zyn-

(h) Defensiva. (i) Discussientia. (k) Attenuantia.

(l) Emollientia. (m) Scirrus.

zynde, doodelyk kan worden. De terugdryvende middelen (n) zyn ook niet dienstig, als de Lyder van een bloedryk gestel is, ten zy behoorlyke uitloozingen derzelve gebruik zyn voorgegaan; gelyk ook als het Gezwel diep legt onder de spieren (o), want derzelve uitwerkingen kunnen niet wel verwagt worden zoo ver te reiken: en in 't algemeen brengen ze in dit geval kwaade toevallen te weeg door het fluiten van de zweetgaatjes der huid (p), en het verhinderen der doorwaassening (q). 't Is derhalven alleen in oppervlakkige Gezwellen, dat wy terugdryvende middelen moeten gebruiken, en niet, ten zy de zamenloop van andere omstandigheden dat zal toelaaten. In 't algemeen is het verdwynen van een Gezwel beter te agten dan eene aftrekking (r) of afleiding (s) der stof op een ander deel; maar de verzwearing word gemeenelyk beter geoordeeld dan die beide, als men die met voordeel krygen kan; dat is, als de ziekte die wil toelaaten, of als ze kan in 't werk gesteld worden zonder enige gevaarlyke toevallen te veroorzaken, wegens het maakzel of plaats van het deel door het Gezwel bezet.

Door verdwy-
ning. 7. Als het oogmerk is het Gezwel te doen verdwynen, dat is, deszelfs stof te ontlasten of uit te waassenen, door de onzichtbaare doorwaassening, moet de levenswyze matig, en de spys van een verdunnende en doorwaasseningbevorderende natuur zyn. Alles wat brandig kan zyn moet nagelaaten worden. De aderslaating, en verzagtende purgeermiddelen kunnen

(n) Repellentia. (o) Musculi. (p) Pori Cutanei.
(q) Perspiratio. (r) Revulsio. (s) Derivatio.

nen naar gelang herhaald worden, geduurende het uitwendig gebruik van verdwynende en verzagtende middelen; waar van de eerste geschikt zyn om de vogt te verdunnen, door hare warme, fyne, en doordringende deeltjes; terwyl de laatste de zweetgaten der huid, en de vezeltjes van het aangetaste deel, welke de stof ophouden, openen en verflappen; zoo dat 'er door de zamengevoegde uitwerking van beide een uitgang daar voor kan bezorgd worden, onder de gedaante van zweet, of doorwaasseming. Derhalven moeten de verdwynende, zoo wel als de terugdryvende middelen alleen gebruikt worden omtrent het begin of de vermeerdering van het Gezwel; en dan moet er zorg gedraagen worden, dat ze niet te sterk gemaakt, of te lang gebruikt worden, inzonderheid als 'er ontsteeking (t) by is. Omtrent derzelve staat of vermindering, als de etter volkomen gemaakt is, zal derzelve hoeveelheid waarschyntlyk te overvloedig, en de dikheid of slymigheid te groot zyn, om te konnen uitgeslooten worden door middel van verdwynende en verzagtende middelen; weshalven de toevallen door derzelve gebruik erger zullen gemaakt worden. Maar wanneer ze ook lieftig geoordeeld worden of beter dan andere middelen, moet de kragt der terugdryvende middelen geholpen of geregeld worden door een mengzel van verkoelende (v), ettermakende (x), en pynstillende (y) ingrediënten, als de byzondere toevallen dat vereiffchen; want hier, gelyk in de meeste uitwendige ziekten,

(t) Inflammatio. (v) Refrigerantia.

(x) Suppurantia. (y) Anodyna.

ten, kan de geneezing niet verrigt worden zonder eene voorzigtige toediening van verscheiden middelen. De algemeene voorschriften (z) der verdwynende middelen zyn zulke als de volgende :

Verdwynende stooving (a).

℞. Rad. Enul. Raphan. Rustican. aã dr. vj. Allii unc ℥. Fol. Puleg. Mentb. Absynth. Vulgar. Abrotan. Lauri aã m. j. Sem. Fœnic. Dulc. Baccar. Laur. Contus. aã unc ℥. Coque in Aq. Fontan. et Lact. Vaccin. aã ℥ ij. Colat. ℥ iij. adde Sp. Vin. Camphor. unc iv. m. f. fofus, drie- of viermaal daags met linnen doeken warm te gebruiken. Of

℞. Rad. Alb. Ireof. Florent. aã unc j. Herb. Rosmar. Centaur. Min. Origan. Agrimon. Sabin. Calaminth. aã m. j. Sem. Lini, Cumin. Bacc. Junip. Contus. aã unc j. Fl. Melil. Hyper. Chamæm. aã m. ℥. Coque in Urin. Human. Aq. Fontan. aã ℥ ij. Colat. ℥ iij. adde Sp. Vin. unc iij. Sal. Ammon. unc ℥. m. f. fofus in eundem usum.

Na het gebruik van zulk eene stooving, kan het zeer dienftig zyn, telkens daar op te leggen een verdwynende pap.

Verdwynende pap (b).

℞. Pulv. Fl. Chamæm. Samb. Melil. Sem. Cumin. Bacc. Junip. Lauri aã unc j. Farin. Fabar. Orob. Hord. aã unc ij. Cepar. Sub. Cinerib. Coct. unc j. ℥. Acet. Opt. unc iv. Aq. Fontan. q. f. Coque ad Cataplasmat. consistentiam, deinde adde Camphor. dr. j. Sal. Nitr. dr. vj. Mell. Opt. unc iij. Ol. Oliv. Immatur. unc iv. m. f. Cataplasma.

Als men eene neiging tot versterfing (c) merkt, moet men by de stoovingen of pappen,

nu

(z) Formulae. (a) Fofus Discutiens.

(b) Cataplasma Discutiens. (c) Mortificatio.

nu beschreeven, voegen *Ciner. Clavell. Sal. Ammon. Myrrh. Euphorb. Cort. Peruv., &c.* Of het volgende kan in dit geval van dienst zyn:

Verdeelende mixtuur (d).

℞. *Ol. Petrol. Hyper. Chamæm. Rutæ* aã unc j.
Ol. Succin. dr. iij. Sp. Sal. Ammon. Ol. Terebinth.
 aã dr. ij. *Laud. Liquid. dr. j. m. f. embrocatio.*

Of

℞. *Sp. Vin. Camphor. unc ij. Lavend. Comp. unc ℞.*
Ol. Lumbric. Rosar. Sambuc. aã unc ℞. Ol. Rosmar.
Chym. Majoran. Origan. aã gtt. x. Elix. Vitriol.
dr. ℞. Sal. Volat. Oleof. Sp. CC. aã dr. j. f. Mixtura,
 om 'er zomtyds het aangetaste deel, met een
 warme hand, wel mede te vryven.

Verdrievend smeerzel (e).

℞. *Ung. Laurin. Dialth. Nicotian. Martiat. Sambuc.*
aã unc ℞. Ol. Chamæm. ex Later. aã unc j. Ol.
Terebinth. unc ℞. Ol. Palm. unc j. Macis per Express.
dr. j. ℞. Camphor. Sp. Sal. Ammon. aã dr. ij. Tinct.
Canthar. scr. j. m. f. Liniment., om 'er het ge-
 zwollen deel zomtyds mede te besmeeren.

Na het gebruik van enige der voorgaande voorschriften, kan 'er de volgende pleister op gelegd worden.

℞. *Empl. de Bacc. Laur. Parac. de Cumin. aã unc ij.*
de Ranis cum Quadruplicato Mercurio unc j. Solve
simul: deinde adde Sal. Ammon. Corn. Cerv. Volat.
aã dr. ij. Camphor. dr. j. Ol. Succin. Sal. Nitr. aã
unc ℞. m. f. Emplastrum, om daar van een ge-
 noegzaam deel over linnen te smeeren, en op
 het aangetaste deel te leggen.

Als het Gezwel nadert tot zyne hoogte, word het zomtyds overmatig pynelyk. Daar kan insgelyks hevige pyn komen wegens deszelfs

II. DEEL.

P

plaats

(d) *Mixtura Discutiens.* (e) *Linimentum Discutiens.*

plaats in een zenuw- of vliesagtig deel, onbekwaame middelen, of diergelyke. In welk geval uitwendige pynstillende middelen moeten gebruikt worden; 't zy alleen, of gemengd met andere ingrediënten. En zomtyds zal het ook dienstig zyn, inwendig een gift te geeven van een slaapmiddel (f). De uitwendige middelen, hier gebruikelijk, kunnen uit de volgende zamengesteld worden:

R. Emp. Flos. Unguent. de Mucilagin. Mel. Ol. Lini. Ol. Amygd. Dulc. Chamæm. Lilior. Alb. Lumbric. Succin. Ung. Laurin. Dialth. Rosat. Populeon. Crocus. Lac. Rad. Alth. Lil. Albor. Flor. Hyper. Sambuc. Sem. Hyoscyam. Bals. Peruv. Opium. Camphor. Ficus. Cepae, &c.

Door
ver-
zwee-
ring.

8. De verzwearing (g), ook genoemd ryping (h), teering (i), of ettermaaking (k), dat is, de verandering of ontbinding van het Gezwel, of een deel deszelfs in etter of materie, word geoordeeld de natuurlyke en veiligste wyze te zyn, om een Gezwel te eindigen. Als deszelfs gestel en plaats dat met voordeel wil toelaaten, moeten wy by alle bekwaame gelegenheden dezelve tragten te bevorderen, door eene behoorlyke levenswyze, en het uitwendig gebruik van geneesmiddelen, welker deelen warm, verdunnende, en verzagtende zyn. De gewoone voorschriften van uitwendige ettermaakende middelen zyn stoovingen, pappen, en pleisters: wy zullen hier van elk derzelve een algemeen voorbeeld geeven:

Ettermaakende stooving (l).

R. Rad. Alth. Bryon. Alb. Recent. ad unc j. Fol. Malv.

(f) Opiata. (g) Suppuratio. (h) Matūratio.

(i) Digestio. (k) Impostumatio. (l) Fetus Suppuratorius.

*Malv. Melilot. Chamæm. aã m. j. Bacc. Lauri. Ju-
nip. Contus. aã dr. vj. Flor. Samb. m. ij. Aq. Fontan.
Lact. Vaccin. aã q. f. Coque parum et Colat. ℞ iij.
adde Sp. Vin. unc iv. Tinct. Croci unc j. m. f. fofus,
wee- of driemaal daags warm te gebruiken.*

Of

*℞. Bulb. Lilior. Alb. Rad. Oxylapath. Caric. Ping.
aã unc j. Fol. Alth. Malv. Parietar. Flor. Hyper.
Chamæm. aã m. ij. Sem. Cumin. Lini. Foenugræc.
Contus. aã unc j. Coque in Aq. Font. q. f. et Colat.
℞ iv. adde Mell. Opt. Sp. Vin. Rectif. aã unc iij.
m. f. Fofus eodem modo utendus.*

Na het gebruik eener dienftige ftoothing,
kan 'er een pap met voordeel op het deel ge-
gegd worden.

Ettermaakende pap. (m)

*℞. Rad. Alth. unc ij. Fol. Malv. Chamæm. Pa-
rietar. aã m. j. Fl. Melil. Chamæm. aã m. ℞. Co-
que in Aq. Fontan. q. f. et Colaturæ Mucilaginosæ
adde Cepar. Allii Coct. Rad. Bryon. Alb. Contus aã
unc iij. Farin. Sem. Lini. Foenugræc. Fabar.
Tritic. Ferment. Acrif. Ung. Dialth. Sambuc. Ol.
Lilior. Alb. aã unc ij. Croci dr. j. m. f. Cataplasma,
omtyds te ververfchen. Of*

*℞. Fol. Malv. Alth. Tuffilag. aã m. ij. Coque in
Aq. Font. q. f. Colat. ℞ j. adde Fic. Ping. Toftor.
Contus. No. xij. Rad. Bryon. Alb. Lilior. Alb.
Oxylapath. Recent. Contus. Micæ Pan. Alb. aã
unc iv. Sem. Lini Foenugræc. aã unc j. ℞. Vitell.
Dvor. No. ij. Ol. Chamæm. Lini aã unc j. Croci
dr. j. m. f. Cataplasma.*

De gemeene pap om de ettermaaking te be-
orderen, welke met een zeer goeden uitflag
gebruikt word, word alleen gemaakt van brood

P 2

ea

(m) Cataplasma Suppuratorium.

en melk, zamen gekookt tot eene behoorlyke dikte; waar by naar gelang kan gevoegd worden een weinig saffraan, en een bekwaam deel van *Axung. Porcin. of Ung. Dialth. Ol. Hyper. Lumbricor. Rosar. Ung. Sambuc. Laurin. &c.* of als eene gelyke hoeveelheid van gekneusde Bryony wortels, en de gemeene pap van brood en melk zamen gebruikt word, helpen ze wonderlyk. Deeze pappen zyn van zeer groot dienst in zulke groote Gezwellen of ettergezwellen (n), die diep leggen; inzonderheid als ze zitten onder aders, slagaders, en zenuwen of in de gewrigten komen; en in 't byzonder in de keelontsteeking (o), als zy, in de keel zittende, den lyder in gevaar van verwurging brengen. Want door hunne heete en aantrekende natuur, maaken zy zulke Gezwellen schieklyk gesteld tot zweeren, welke anders, doolang in een staat van onrypheid te blyven, gelegenheid kunnen geeven aan de misdoendstof, om de naby leggende deelen te byten, te bederven, of te doen versterven. Maar als wy enig diergelyk vermoeden hebben, moeten wy niet wagten naar eene volkomen verzweering; maar zoo ras als 'er enige etter werke-lyk gemaakt is, 't welk gekend kan worden door drukking, of derzelyver schommeling moet het gezwel aanstonds geopend worden hoewel het overblyvende deel van het Gezwel in dit geval, moejelyk kan wegzweeren, dan vogt daar ligtelyk weder in verzamelt, dan of stinkend word, of de geneezing met moejelykheid verzeld gaat.

Maar als het Gezwel redelyk oppervlakkig

(n) Abcessus. (o) Angina.

n van eene matige grootte is, is het genoeg
 eszelfs zweering te bevorderen, door dienstige
 pleisters op het deel te leggen, gelyk *Dia-*
byl. cum Gumm. Flos. Unguent. de Mucilagin.
Diagalban. Batean. &c. Maar de volgende kan
 nog dienstiger zyn.

Ettermaakende pleister. (p)

℞. *Empl. Diachyl. cum Gumm. de Mucilagin.*
ā ℞ β. e Bacc. Lauri. e Cumin. Melilot. Simpl.
ā unc ij. Pic. Burgund. Terebinth. Venet. Pulv. Rad.
Alth. āā unc j. Croci dr. ij. m. f. Emplastr. om
 maar van een genoegzaam deel te smeeren over
 dubbelt linnen, of liever zeemleer, en het op
 het aangetaste deel te leggen.

Of

℞. *Empl. Paracels. de Mucilagin. Flor. Unguent.*
ā unc iv. m. f. Emplastrum.

Daar, kunnen ook, om het zelfde einde te be-
 eiken, pleisters gemaakt worden van de vol-
 ende ingrediënten, *Cera Flava. Sperm. Ceti. Res-*
in. Flava. Pix Burgund. Bdellium. Sagapen. Lab-
dan. Opopanax. Tacamahaca, Gumm. Ammon. Te-
rebinth. Ven. Gl. Amygd. Dulc. Lilior. Alb. Cha-
maem. &c.

Het gebruik van dienstige pleisters word ge-
 ordeeld van zeer merkelyke kragt te zyn in
 et voortzetten van de zweering der Gezwellen,
 welk zy doen door de inwendige hitte te ver-
 meerderen, en de stof in te houden, op den
 elfden tyd, dat ze de wegvliegning van de wei-
 gtiger of wateragtiger deelen beletten; wel-
 er verlies hier een knoestgezwel (q) zou kün-
 en te weeg brengen.

9. Als de Gezwellen door het gebruik der te ^{De ma-}
 P 3 voren ^{nier om}

(p) *Emplastrum Suppuratorium.* (q) *Scirrus.*

ver-
zwo-
ren
Gezwel-
len te
openen.

voren beschreeven middelen; eens volkomen
verzwo- of ryp zyn, moeten ze aanstonds
geopend, en ligt aan de stof gegeven worden;
't zy door het lancet of een brandmiddel (r).
Men heeft opgemerkt, dat het allerbest is de
opening te doen met een brandmiddel als het
Gezwel of ettergezwel (s) groot is, of een
grootte overvloed van etter ontlast moet wor-
den; gelyk ook als het geheele Gezwel niet wel
ryp gemaakt is, als het knoestagtig en kreeft-
agtig is, of de etter in een blaas bevat word,
en diep ligt; en eindelyk, als het deel ver-
eifcht lang open gehouden te worden, of men
'er niet gevoeglyk een verband kan opleggen,
om de toestel vast te houden. - Maar het ge-
bruik van een brandmiddel word zoo dienstig
niet geoordeeld in waterzugtige gestellen, kon-
nende de deelen waar op ze gezet worden hier
lygtelyk versterven, door lang open te blyven.
Daar zyn verscheiden wyzen om brandmiddelen
te bereiden tot opening der Gezwellen. Die
van een zagter soort zyn, worden gemaakt
van de gemeene zeep-loog, gekookt tot een
hardagtige dikte, met eene gelyke maate
van ongebluste kalk; of de loog van enig vast
loogzout (t) kan tot het zelfde einde dienen,
zynde hard gekookt, en gesneeden in stukken
van eene behoorlyke gedaante, welke gemeen-
elyk langwerpig rond is. Voor kinderen of
menschen van een teer gestel zal een klomp,
gemaakt van ongebluste kalk, en een gelyk
deel zwarte zeep het werk verrigten. Maar
als het sterker vereifcht word, kan 'er een der-
de of vierde deel van het gemeene brandmid-
del,

(r) Causticum. (s) Abscessus. (t) Sal Alcalinus.

del, of onderaardsche steen (v) by gedaan worden. Het potentiaal brandmiddel (x), en de onderaardsche steen, worden van de Heelmeesters in deeze gelegenheden allermeeft gebruikt. De volgende ingrediënten kunnen, als het dienstig geoordeeld word, by enige bereiding van dit soort gevoegd worden *Vitriol. Roman. Vitriol. Alb. Ciner. Clavell. &c.* En zomnigen, in hoop om het deel te verdooven, of den lyder minder gevoelig voor de pyn te maaken, gebruiken een mengzel van heulfap (y). Door De manier om een brandmiddel op enig Gezwel een te leggen, om deszelfs verzworen stof daar brand- uit te laten, is deeze: zy snyden een klein gaatje middel. in het midden van de gemeene Diachylon pleister, en daar door steeken zy een klein stukje van het brandmiddel dat zy verkooren hebben; en zoo leggen zy het op het meest hangende deel van het Gezwel; bezorgende en houdende dat vast door een andere pleister, en als 'er gelegenheid is, een behoorlyk verband. Het oogmerk van het gat in de pleister, is de werking van het brandmiddel te bepaalen, en het te rigten op het byzonder deel, 't welk geopend moet worden. En daarom moet dit gat wat kleiner gesneeden worden dan de beoogde grootte der korst, om dat het brandmiddel zig gemeenelyk verspreid in zyne werking; en de paalen wegvreet, binnen welke het eerst besloten was. De beoogde uitwerking word vroeger of laater gekregen, naar de kragt van het brandmiddel. Het zagter soort zal gemeenelyk opening maaken voor de besloten stof,

P. 4

in

(v) Lapis Infernalis. (x) Causticum Potentiale.

(y) Opium.

in een tyd van agt of negen uren; maar de sterker zomtyds in één uur of minder. Het Lunare Causticum, dat zeer sterk is, moet met groote voorzigtigheid gebruikt worden, of door een zeer klein deel daar van te gebruiken, met behoorlyke beschermende middelen (z): of anders door het deel nat te maaken, en in weinige uren dikwils daar mede aan te raaken. Als enige bereiding van dit soort, behoorlyk gebruikt zynde, uitwerking gedaan, of de stof doorgegeeten heeft, moet het aanstonds weggenomen, en het deel bevryd worden van de overblyfsels der brandende zouten, door het te wasschen met warm water, melk, of wyn. En daar na kan 'er een warm verband met *Ung. Basilic.* en *Linim. Arcaei. aã* op gelegd worden, en bedek het met *Empl. Diachylon c. Gumm.* of diergelyke; of als de natuur of staat van het Gezwel het vereischt, een pynstillende (a) of ettermaakende pap (b). En dus moet de korst dagelyks bezorgd worden met dienstige ettermaakende middelen (c), tot dat ze afvalt. De voorschriften van dienstige ettermaakende middelen, zie in 't vervolg.

Door
het lan-
cet. 10. De Gezwellen moeten eerder door snyden, dan door een brandmiddel geopend worden, als ze van een matige grootte zyn, en derzelver stof reeds wel is ryp Gemaakt; als het deel gemakkelyk is, het Gezwel niet diep, of een lidteken zeer onaangenaam zyn zou, enz. moet de opening altyd gedaan worden volgens de rigting der vezelen van de spieren (d) die ge-

- (z) Defensiva. (a) Cataplasma Anodynum.
(b) Cataplasma Suppurans. (c) Digestiva.
(d) Musculi.

gesneden moeten worden, en langs het meest hangende deel van het Gezwel; groote zorg gedragen zynde om de groote bloedvaten, zenuwen, en peezen te vermyden. Dikwils volgt er op de opening der Gezwellen door snyden een bloedstorting (e), en als de ontlasting zeer merkelyk is, een bezwyming (f) of flaauwte. De bloedstorting moet behandeld worden, ge-lyk te voren gezegd is, met dienstige inwendige middelen: en de volgende zamentrekkende ingrediënten kunnen of alleen gebruikt, of tot behoorlyke voorschriften tot een uitwendig gebruik opgemaakt worden. *Vitriol. Roman. Vitriol. Alb. Sacch. Saturn. Chalcant. Rubefact. Sang. Dracon. Alum. Ust. Croc. Mart. Adstring. Sp. Vini. Rect. Ol. Terbinth. &c.* Of het kan dienstig zyn gereed by de hand te hebben dit uitwendig stoppend middel.

Uitwendig stoppend middel (g).

R. Pulv. Sang. Dracon. Bol. Armen. Mastich. Thuris. Aloes aã dr. ij. Sacch. Saturn. dr. j. Album. Ovi. No. j. Aceti Vin. Rubr. q. s. f. mixtura, met binnen doeken op de open vaten te leggen.

Als dit niet helpt, moeten 'er doeken, geloopt in een smelting van *Vitriol. Roman. Sacch. Saturn. &c.*, opgelegd worden, en zelfs kan de poejer van dezelfde ingrediënten, gestrooid worden op de openingen der bloedende vaten; zorg gedragen zynde om die weg te neemen, als de vloed is opgestopt. Maar als dit alles zonder vrugt gedaan is, moet men zyn toevlugt neemen tot het werkelyk brandyzer (h).

Als 'er enige merkelyke hardheid blyft, na

P 5

dat

(e) Haemorrhagia; (f) Syncope.

(g) Stypticum Externum, (h) Cauterium Actuale.

dat het Gezwel geopend is, kunnen de verzag-
tende of verdwynende stoovingen, pappen, en
pleisters, te voren voorgesteld, met voordeel
gebruikt worden. Als 'er een versterking (i) in
bespeurd word, kan 'er iets als de volgende in-
spuiting gebruikt worden.

Insputing voor koud vuur. (k)

℞. *Sp. Vin. Camphor. unc iv. Tinct. Cort. Peru-
uv. Myrrh. et Aloes unc j. Tinct. Croci unc ℥. Un-
guent. Ægypt. dr. ij. f. mixtura*, om een weinig
daar van warm met een spuit in de verzwee-
ringen (l) te spuiten, naar eisch van zaaken.

Of

℞. *Sp. Vin. unc iv. Tinct. Cort. Peruv. unc ij.
Elix. Ppt. unc j. m. f. injectio in eundem finem.*

Of

℞. *Rad. Gentian. Aristol. Utriusque Cort. Peruv.
aã unc ℥. Herb. Centaur. Min. Nicotian. Sabin. aã
m ℥. Fl. Hyper. Rosar. Rubr. Balaust. aã Pug. j.
Pulv. Aloes. Myrrh. aã dr. ij. Sacch. Cand. Rubr.
unc j. coque in Aq. Calcis et Vini Rubr. aã ℥ j.
Colat. ℥ j. adde Mell. Rosat. unc iij. Tinct. Croci
unc ij. Bals. Peruv. dr. j. m. f. injectio.*

Als het Gezwel holagtig is, moeten de ver-
scheiden draajingen open gemaakt, en toteen-
gebragt worden, op dat het verband met voor-
deel kan opgelegd worden. Maar als de ho-
len diep gaan, moeten wy liever wagten, tot
dat derzelver kanten door de geduurige ver-
zweering (m) zoo dun slyten, dat ze met groo-
ter gemak, en minder gevaar kunnen gesnee-
den worden.

Hoe het
na de o-

II. Het overige deel van de geneezing der
Ge-

(i) Mortificatio. (k) Injectio ad Sphacelum.

(l) Ulcus. (m) Suppuratio.

Gezwellen, hangt af van de rypmaaking, zuivering, bedekken met vleesch, en maaken van een lidteken. Een ettergezwel, of geopend Gezwel, word gezegd ryp gemaakt te weezen, als derzelve stof wit is, en van een dik gestel; en gezuiverd, als de grond en kanten daar van zuiver zyn, of vry van vuiligheid, vol roode vlakken, en in staat om verscht bloed te storten door een kleine kragt daar aan toegebracht; het word gezegd met vleesch bedekt te worden, als de verzwearing met vleesch vervuld is, bynaar tot de huid toe, op welken tyd het in staat is, om met een lidteken of huid overdekt te worden. De verdrietige manier van eerst ryp te maaken, dan te zuiveren, en eindelyk met vleesch te bedekken is nu bynaar geheel buiten gebruik geraakt, en de verscheiden oogmerken worden bereikt door eene algemeene behandeling, zoo dat het een zamengesteld verband uitmaakt gelyk het volgende.

Geneezend smeerzel. (n)

℞. *Tereb. Venet. unc ij. Vitell. ovi No. j. Tinct. Myrrh. et Aloes unc ℥. Pulv. Croci scr. j. m. f. linimentum*, met linnen doeken 'er op te leggen, en dagelyks te ververschen. Of

℞. *Ung. Basilic. Flav. Tereb. Venet. aā unc j. Ung. Ægypt. dr. iij. Pulv. Aristol. Rot. Myrrh. Aloes Bals. Peruv. aā dr. j. Tinct. Croci unc ℥. m. f. linimentum in eundem usum.*

Als 'er een meer zuiverend (o) middel vereifcht word.

℞. *Liniment Arcaei. Basilic. Nicotian. Apostolor. aā unc ℥. Praecipit. Laevigat. dr. j. ℥. Pulv. Aloes Myrrh. Croci aā scr. ij. Bals. Peruv. dr. j. m. f. linimentum.*

Roode

(n) Linimentum Sanans. (o) Detergens.

Roode precipitaat zeer fyn gevreven, is een verwonderlyk ingrediënt in deeze zalven, om gebruikt te worden in het verbinden van vuile verzweeringen of ettergezwellen (p), hoewel het bynaar ongevoelig werkt, zonder pyn te veroorzaaken, ten zy het in te groote maate gebruikt word. Het is ook zeer dienftig in het wegneemen van weelig vleesch, of verteeren van eeltagtigheden; daar op gestrooid of alleen, of gemengd met andere ingrediënten, en tot een zalf gemaakt. Als de etter dun is, verbetert deeze bereiding van kwik dezelve altyd, en ze heeft een voornaam deel in de verzweeringen te zuiveren en te heelen. Als ze op de volgende wyze gebruikt worden, zyn ze zelden vrugteloos bevonden.

℞. *Ung. Nicotian. unc j. Basilic. Liniment. Arcaei. aã unc ß. Lap. Calamin. Praecipit. Rub. Lavigat. aã dr. ij. Pulv. Rad. Aristoloch. Rot. Myrrh. Aloes. Croci aã dr. j. m. f. unguentum.*

Hier by kan gevoegd worden, als de gelegenheid het vereifcht, *Bals. Sulphur. Terebinth. Mel. Rosat. Ol. Rosar. Hyper. Unguent. Apostol. Pulv. Diapent. Rad. Ireos. Florent. Aerugo. Camphor. &c.* Maar eenvoudige verzweeringen, voortkomende van gemeene gezwellen, dat is, zulke die niet verzeld zyn met enige hevige toevallen, behoeven alleen bezorgd te worden met *Liniment. Arcaei* of *Basilicon*, of een mengzel van die beide. Als 'er gelegenheid is, kan 'er een weinig roode precipitaat by gedaan worden, of de poejer van Myrrhe of Aloë, of, na dat de doeken voorzien zyn, kunnen ze gedoopt worden in warme *Tinct. Myrrh.* of *Elix.*

Ppt.

(p) Abscessus.

Ppt. en de verbanden kunnen bedekt en vastge-
maakt worden met *Empl. Diachyl. c. Gumm. de*
Mucilagin. e Cumin. Paracels. Diachyl. simpl. of
diergelyke.

12. Het gebeurt dikwils, dat, als de ver-
zweering met vleesch bedekt is, de lippen daar
van eeltagtig worden, of dat 'er kwaad vleesch
rondom groeit; het eerste verhindert het lid-
teken, en het laatste is in staat het zelve lelyk
te maaken. De eeltagtigheid moet weggenom-
men worden met *Precipitaat*, gelyk te voren
gezegd is, of door die nu en dan aan te raaken
met *Vitriol. Roman.* of *Butyr. Antimon.* Dierge-
lyke ingrediënten kunnen ook met *Unguent.*
Apostol. Basilic., &c. gemengd, en 'er by wyze
van een smeerzel opgelegd worden. Als de
lippen der verzweering, des niet tegenstaande,
hardnekkig eeltagtig blyven, kunnen ze aan-
geraakt worden met de onderaardsche steen (q),
of zelfs met het *Causticum Lunare*, 't welk ze-
kerder is, en met meer vaardigheid werkt dan
het ander. Maar daar het geval zulks gevoege-
lyk kan toelaaten, word het best geoordeeld
de eeltagtigheden door snyden weg te neemen;
ten welken einde de schaaren gemeenelyk ver-
koren worden.

13. Als de verzweering met vast vleesch wel
opgevuld is, zelfs tot huid toe, kan ze met een
lidteken of vel overdekt worden met een wei-
nig *Unguent. Desiccativ. Rub. Diapomphol*, of een
mengzel van beide, dun over linnen gesmeerd,
op het deel gelegd, en bedekt met een pleister
van enkele *Diachylon*, of *de Minio Rub.* Maar
als het vleesch zomtyds te hoog ryft boven
de

(q) *Lapis Infernalis.*

de lippen der verzwearing; kan dit voorgekomen worden door het deel zagtkens te stryken, by elk verband, met *Vitriol. Roman.*, wanneer de geneezing ten einde loopt.

GEZWELLEN IN 'T BYZONDER.

KNEUZINGEN.

Om-
fchry-
ving.

1. **D**e *Kneuzingen* zyn een byzonder soort van gezwellen, verzeld met een stilstand van het bloed in het aangetaste deel; en gemeenelyk met ontsteeking (a), kwaade kouleur, en pyn, op de oppervlakte van het lighaam.

Kente-
kenen.

2. De *Kneuzingen* zyn of uit- of inwendig. Als 'er van enige uitwendige Kwetzing eene inwendige ziekte voortkomt, gelyk, by voorbeeld, aamborstigheid (b), zydewee (c), bloedspuwen (d), of diergelyke, zegt men dat 'er eene inwendige *Kneuzing* of *stooting* is; maar als 'er alleen uitwendige toevallen, gelyk roodheid, zwarthed, enz. gezien worden, word de *Kneuzing* uitwendig genoemd. In het voorgaande geval is 'er eene tegennatuurlyke opspanning, of breeking der vaten; maar in 't laatste word het bloed opgehouden in de hairkleine vaten, en openbaart zig door eene kwaade kouleur, zoo wel als opzwellung van het deel. Eene inwendige *Kneuzing* word gekend door ontlasting van bloed, digt by het gekwetste deel; door pyn daar gevoeld, zydewee of aamborstigheid, enigen tyd na dat de kwetzing gekreegen is; door een miskraam en zwakheid
in

(a) Inflammatio. (b) Asthma.
(c) Pleuritis. (d) Hæmoptoe.

in de rug of lenden; door een beroerte (e), vallende ziekte (f), enz. daar op volgende, agtervolgens de natuur en werking van het deel dat beschadigd is, en deszelfs plaats, met opzigt op andere. Eene uitwendige Kneuzing is altyd verzeld met een kwaade kouleur, zoo wel als zwelling van het deel; inzonderheid als ze komt in de oogen of borsten der vrouwen.

3. Inwendige Kneuzingen zyn gevaarlyker dan uitwendige, komende van breuken (g) en verstuikingen (h). Bloedbraaking, en ontlasting deszelfs met de pis zyn kwaade toevallen; gelyk ook het spuwen deszelfs, als het verzeld is met aamborstigheid en zydewee, die of scherp of langduurig is. Als de toevallen laat te voorschyn komen, of lang duuren, na dat men de Kneuzing gekreegen heeft, zyn ze moejelyk om weg te neemen; maar pyn in de zyde, als ze niet hevigh is, is niet meer dan gewoon, en gaat gemeenelyk schielyk over.

4. Dunne vogtige spys, gelyk voorgeschreeven is in het zydewee en keelontsteeking (i), Levens- wys. is hier best, hoewel een glas witte wyn kan toegestaan worden.

5. Als de Kwetzing merkelyk is, en de Lyder Genee- zing van korthed van ademhaaling, zydewee, inwendi- ge Kneuzingen bloedstorting (k), of enige inwendige pyn heeft, schoon de Kwetzing schynt te liggen dicht by de oppervlakte van het lighaam, moet in'talge- meen en byzon- der, er aanstonds veel bloed door aderlating worden weggenomen. Zomtyds merkt de Lyder niet dan lang naderhand enige kwaade uitwer-

(e) Apoplexia. (f) Epilepsia. (g) Fractura.

(h) Dislocatio. (i) Angina. (k) Haemorrhagia.

werking van de Kneuzing ; en aderlaating en andere middelen zyn zoo kragtig niet om de toevallen weg te neemen , wanneer ze vast zyn als om de vastwording voor te komen. Na de aderlaating geeft het gemeen doorgaans ontrent *dr. ij.* gestooten *Lapis Hybernicus* met vier oncen jopenbier , tweemaal daags ; en dat met zeer goeden uitflag , als het gegeven wordt schieelyk na dat men de kwetzing eerst gekregen heeft : maar lang na dien tyd is het noch zoo veilig , nog kragtig. In dit geval is het veel dienstiger voor te schryven enig zweemiddel (l) , voor dat de *Lapis Hybernicus* wordt toegediend : het gemeene volk geeft tot de einde *Theriac. Andromachi* ; maar het volgende beter :

℞. *Theriac. Androm. scr. ij. Sperm. Cet. scr. Pulv. Castor. Rad. Serpentar. Virg. aã gr. v. Sa Volat. CC. Camphor. aã gr. vj. Syr. Balsam. q. s. bolus* , aanstonds na de aderlaating te neemen met de volgende slurpdrank (m) :

℞. *Aq. Puleg. Hyssopi aã unc j. Theriacal. unc j. Syr. Croci unc ℥. Sp. Lavend. Comp. Sal. Volat. Oleo aã dr. ℥. m. f. haustus.*

6. Na dat deeze bolus en drank tweedriemaal gegeven zyn , als de toevallen verdwynen , moet de Lyder gepurgeerd worden maar als ze nog duuren , moeten 'er dienstig balzemagtige middelen (n) voorgeschreeven worden.

℞. *Theriac. Androm. Balsam. Lucatell. aã unc Lact. Sulphur. unc ℥. Sperm. Ceti dr. j. ℥. Pul Croci dr. j. Syr. Pectoral. q. s. f. Electuar.* , om driemaal daags de grootte van een Notemuska

(l) Diaphoreticum. (m) Haustus. (n) Balsamica.

van te neemen , en 'er vier oncen witte wyn
boven op te drinken. Of

R. Pulv. Lap. Hibern. Rhabarb. Terr. Japon.
Sperm. Ceti aã dr. j. Pulv. Croci. Castor. Sal. Volat.
Succin. aã scr. j. m. f. Pulv. in chartas vi. dividend.
om 'er 's morgens en 's avonds één van te nee-
men met een lepel Brunswyker Mom , en 'er
vier oncen daar van boven op te drinken.

Of

R. Mithridat. dr. ℥. Sperm. Ceti scr. j. Pulv.
Rhabarb. scr. ℥. Gumm. Guajac. Rad. Contraj. Croci
Sal. Succin. Volat. aã gr. v. Bals. Peruv. gtt. iij.
Ol. Anisi gtt. j. Syr. Papav. Rhead. vel Confect. Al-
kerm. q. s. f. bolus , alle avonden te neemen , en
'er boven op te drinken witte wyn , of bier met
hondsdrاف getrokken , of het volgende :

R. Decoct. Pectoral. ℥ j. ℥. Aq. Lumbricor. Ma-
gistrat. Theriacal. aã unc ij. Syr. Croci et Pectoral.
aã unc j. Sp. Lavend. Comp. Tinct. Croci aã dr. iij. m.
om 'er zomtyds wat van te neemen , of ook
zes lepels , na elke gift der voorgaande midde-
len.

Of

R. Aq. Ceras. Nigr. Puleg. Hyssopi aã unc iij.
Theriac. Limac. Magistrat. aã unc j. ℥. Sp. Lavend.
Comp. Tinct. Croci Sal. Volat. Oleos. dr. ij. Sacch.
Alb. q. s. f. Fulapium in eundem finem.

7. Na het gebruik der balzemagtige midde-
len voor drie of vier dagen , 't zy ze de ver-
wagte uitwerking hebben voortgebracht , of an-
derzins , zal het dienstig zyn een zagt purgeer-
middel of twee te geeven , gelyk 'er voorge-
schreeven zyn voor de zinking (o) , keelont-
steeking , en hoeft , 't welk kan nagezien wor-
den. Geef daar na een dienstig slaapmiddel (p).

II. DEEL.

Q

of

(o) Catharrus. (p) Opiata.

of *Pil. Matth. gr. x.* Zoo veel van de Kneuzingen in 't algemeen. Wy komen vervolgens tot de Kneuzingen in 't byzonder.

Inwendige Kneuzingen van langen duur. 8. Als eene inwendige Kneuzing, van langen duur zynde, verzeld is met hevige toevallen, zyn, na het gebruik van aderlaating, sterke zweet- en balzemagtige middelen en herhaalde purgeermiddelen de dingen daar men zig voornamelyk op verlaaten kan. De middelen evenwel tot dit einde, moeten niet te sterk en prikkelende zyn, nogtans sterk genoeg om schielyk te werken, ten zy hevige aamborstige toevallen, bloedstortingen, enz. een meer verzagend soort vereiffchen.

Verzeld met aamborstigheid of zydewee. 9. Als de aamborstigheid (q) of zydewee (r) hevig zyn, moet de aderlaating naar gelang herhaald, olieagtige likkingen met *Sperma Ceti* gegeven, en een trekzel van paardenmist voorgeschreeven worden. Welke, en veele andere middelen, in deeze twee gevallen dienstig, in die ziekten kunnen nagezien worden. Alle welke hier dienstig zyn, uitgezondert de braakmiddelen (s).

Bloedbraaking. 10. In Kneuzingen, verzeld met bloedspuwing (t) of braaking, is de aderlaating dienstig, en moet herhaald worden, als de gelegenheid het vereifcht. Purgeermiddelen schynen dienstig in het laatste geval, hoewel de poejer van Rhabarber hier met een goeden uitslag dus kan gebruikt worden:

R. Confect. Fracast. scr. ij. Pulv. Rhabarb. gr. xv. Terr. Japon. Boli Armen. Corall. Rubr. aã gr. x. Syr. de Rosis Sicc. q. f. f. bolus, twee- of driemaal daags

(q) Asthma. (r) Pleuritis.

(s) Emeticum. (t) Haemoptoe.

daags te neemen, en 'er wat *Tinct. Rosar. Rub.* boven op te drinken:

Of tot het zelfde einde :

℞. *Aq. Ceras. Nigr. Germin. Querc. Plantag. Cinnam. ten. aã unc ij. Syr. Papav. Errat. dr. vj. Tinct. Terr. Japon. dr. iij. Sp. Nitr. Dulc. dr. j. m. f. Julap.*

Als de toevallen vermeerderen, moeten wy komen tot slaapmiddelen ; hoewel deeze met voorzigtigheid moeten gebruikt worden, uit vrees om het bloed te veel te verdunnen, gelijk zommigen meenen dat ze doen. Het *Laudanum Liquidum*, de *Syr. de Meconio*, en de *Pil. Matthei* kunnen veilig in matigheid gebruikt worden ; op den zelfden tyd dat *Sal. Prunell.*, *Gumm. Arab.* en *Tragacanth.*, en andere lymige (v) of balzemagtige middelen gegeeven worden. En klystereen kunnen hier vervullen de plaats van purgeermiddelen:

II. Als een Kneuzing het loozen van bloe- Bloedi-
dige pis veroorzaakt, zoo gebruik na de ader-ge pis-
laating het volgende :

℞. *Terebinth. e Chio dr. ij. Pulv. Rhabarb. opt. dr. j. Sperm. Ceti scr. ij. Terr. Japon. scr. j. m. f. pilulae x. e singulis drachmis*, om 'er twee- of driemaal daags vyf van te neemen, en 'er vier lepels van de volgende mixtuur boven op te drinken :

℞. *Balsam. Capiv. unc ℥. Solve in Vitello ovi et sensim adde Aq. Fœnic. Petrosel. aã unc iv. Raphan. Comp. Lumbr. Magistr. aã unc j. ℥. Syr. de Alth. unc ij. f. Mixtura.* Of

℞. *Gumm. Arab. scr. j. Terr. Japon. Gumm. Tragacanth. aã gr. x. Conf. Malv. vel Cynosbat.*

Q 2

gr.

(v) Glutinantia.

gr. xv. *Bals. Peruv. Gileadens. aã gtt. v. Syr. Balsam. q. s. f. bolus*, eens of tweemaal daags te neemen, en 'er vier lepels van de volgende drank boven op te drinken:

R. *Aq. Petrosel. Plantag. aã unc iij. Lumbri. Mag. unc ij. Syr. Papav. Errat. unc j. Tinct. Terr. Japon. dr. ij. m. f. Fulap.*

De zelfde purgeermiddelen kunnen hier gebruikt worden als in geval van steen en gra- veel. Als andere dingen niet helpen, konnen wy eindelyk gebruiken de *Tinct. Cort. Peruv.*, met eene dienstige hoeveelheid van *Laudanum Liquidum*; en voor den drank kan voorgeschreeven worden een sterke smelting van Arabische gom, gemaakt met *Aq. Calcis*; en zulke geneesmiddelen als voorgeschreeven zyn in de ver- zweeringen (x) der blaas en nieren, en de pis- vloed (y).

Gevaar
van mis-
kraam.

12. In geval 'er waarschynlyk een miskraam komen zal van een val of kneuzing, open dan een ader; maar laat de purgeermiddelen na, en gebruik zamentrekkende middelen (z), ge- mengd met balzemagtige (a), als *Corall. Rubr. Bol. Armen. Terr. Japon. Ol. Cinnam. Confect. Fra- cast. Sperm. Cet. Bals. Lucatell. Bals. Peruv., &c.*

Slaapmiddelen (b) zyn hier ook van dienst, als ze matig gebruikt worden. Maar geef in werkelyk geval van een miskraam, de genees- middelen voorgeschreeven onder dat Hoofd- stuk, en eindelyk twee of drie zachte purgeer- middelen.

Genee-
zing van
uitwen-
dige

Kneu-
zingen.

13. Uitwendige Kneuzingen, in 't alge- meen, vereiffchen het gebruik van verzag- tende

(x) *Ulcus.* (y) *Diabetes.* (z) *Adstringentia.*
(a) *Balsamica.* (b) *Opiata.*

ende en doordringende smeeringen, gelyk het volgende :

℞. Ung. Dialth. unc j. Sp. Vin. Camphor. Lavend.
Comp. aã dr. ij. m. f. Liniment. Of

℞. Ol. Hyper. Aq. Hungar. Sal Volat. Oleof. Ol.
Terebinth. aã dr. j. ℞. Ol. Succin. dr. j. Camphor.
dr. ℞. m.

Meer van dit soort, zie van het Zydewee (c) en de Kramp, I. Deel, pag. 137, en op pag. 22, enz.

Met deeze smeerzels moet het gekneusde deel wel besmeerd worden, met een warme hand, voor het vuur.

14. Als 'er een groote Kneuzing in het hoofd ^{In het hoofd.} komt, laat dan het hair van het gekwetste deel worden afgeschooren; en vryf het met dit mengzel :

℞. Sal. Volat. Oleof. Aq. Hungar. et Sp. Lavend.
Comp. aã unc j. m.

In geval de Kneuzing groot is, zal de aderlaating hier ook dienstig zyn, en de algemeene behandeling reeds beschreeven. Als de Lyder aanstonds na het ontvangen der kwetzing schielyk ter neder valt, een draajing (d) of verduistering in zyn gezigt heeft, een sterke braaking, of bloedstorting (e) uit de neus, ooren of mond, geduurige stuipen (f), yling (g), slaperigheid, en de uitloozingen ongevoelig wegvloejen, is 'er reden om een breuk in het bekkeneel te vermoeden.

15. Kneuzingen in de oogen vereiffchen naar gelang aderlaating, verzagtende opurgeermid- ^{oogen.} delen, trekpleisters (h), fontenellen (i); en,

Q 3

als,

(c) Pleuritis. (d) Vertigo. (e) Haemorrhagiæ.

(f) Convulsio. (g) Delirium.

(h) Epispastica. (i) Fonticulus.

als ze hardnekkig zyn, zulke uitwendige mid-
delen, als gemeld zyn in de Oogontfteeking (k).
Zie I. Deel, pag. 52, enz.

Op de ribben. 16. Als een ribbe door vallen gebroken is, zoo besmeer het deel, na de aderlaating, met een mengzel van olie van roozen en azyn, en leg 'er dan op een pleister van saffraanzalf; beveelende spaarzaamē dunne spyzē, en den Lyder te leggen op de andere zyde.

In de borsten. 17. Als 'er een Kneuzing komt in de borsten, inzonderheid van vrouwen, open dan aān-
stonds een ader, en geef den volgenden dag een zagt purgeermiddel. Gebruik in den tus-
schentyd enige van de smeertzels reeds voor-
gesteld; en leg 'er naderhand op een kumyn-
pleister. Als de Lydende bloedryk is, moet de aderlaating herhaald worden binnen twee of drie dagen. Dewyl de klieren (l) der borsten, zeer ligt klonterig, hard, en kankeragtig worden, moet men alle bedenkelyke zorg draagen om deeze kwaade uitwerkingen voor te komen.

Kneu- zingen verzeld met zwak- heid. 18. Dikwils komt 'er zwakheid in de lenden van Kneuzingen, vallen, zwaare gewigten op te tillen, of zwaare lasten te draagen; en zom-
tyds worden door dit middel de zaadblaasjes (m) zoo verslapt, dat zy 't geen in haar bevat word laten schieten, op onbekwaame tyden, of by geringe gelegentheden. In dit geval kan het dienstig zyn een pleister te leggen, zamen-
gesteld uit gelyke deelen van *Oxycroc. Paracels.* en de *Minio*, op het naauw van de rug, of lie-
ver dat §. 20 is voorgeschreeven. Sterke pur-
geermiddelen zyn hier niet dienstig, inzonder-
heid

(k) Ophthalmia. (l) Glandulae.

(m) Vesiculae Seminales.

heid die uit de kwik zyn; maar zagte zamen-trekkende middelen, gelyk de *Bolus Armen. Terebinth. Rhabarb. Toft.*, en zagte lymige middelen (n), gelyk de *Gumm. Arab. Tragacanth. &c.* en nu en dan een zagt purgeermiddel daar tuffchen gevoegd, zyn het inzonderheid daar men zig op verlaaten moet: naderhand kunnen de koude baden van dienft zyn, en het gebruik van zweetdryvende gewoone dranken.

19. In geval van eene volkomen verftuiking (o) van een val of Kneuzing, moet het deel eerft befmeerd worden met enige dienftige zalf, en naderhand in zyne natuurlyke plaats gebragt en gehouden worden, door een behoorlyk verband en toefstel. Maar als 'er alleen eene verrekking is, dat is, als een band (p) verdraaid of verrekt is, gebruik dan het volgende fmeerzel, met een warme hand, drie- of viermaal daags; bedekkende naderhand het deel met flenel, en plaatsende dat in eene behoorlyke gefalte, zoo dat het volkomen in ruft kan zyn.

Verftuikingen en verrekkingen.

R. Ung. Nervin. Dialth. aã dr. vj. Ol. Macis per Express. dr. ß. Sp. Lavend. Comp. Aq. Hungar. aã dr. ij. m. f. Liniment.

20. Als de zwelling groot is, geef dan een warme ftooving, gelyk gezegd is in het Hoofdstuk van de Gezwellen in 't algemeen, pag. 224. Zommigen pryzen tot dit einde een afkookzel van zemelen in pis. Als het gezwel verminderd is, leg 'er dan, om het deel te verfterken, de volgende *Empl. Defensivum cum Succis* op, welke met zeer goeden uitflag

Als het verzeld is met groote gezwellen.

Q 4. ge-

(n) Glutinantia. (o) Dislocatio. (p) Ligamentum.

gebruikt word in geval van verrekkingen en breuken.

℞. *Ol. Olivar. Lithargyr. Auri* aā ℥ j. ℞. *Axung. Porcin.* ℥ j. *Coque f. a. cum Succo. Plantag. Centinod. Maj.* aā unc iv. *Sub finem Cocttionis addendo Pulv. Boli Armen. Sang. Dracon.* aā unc ij. *Rad. Tormentill. Bistort. Nuc. Cypress. Fl. Balaust.* aā unc j. *Mastich.* unc ℞. *m. f. Emplastrum.*

Maar niets helpt meer tot geneezing van verrekkingen dan rust.

NAGT-GEZWELLEN (a) EN HONDS-BLAAREN (b).

Een *Nagt-gezwel* word omschreeven te zyn een kwaadaartig gezwel, zig vertoonende in puisten, op de huid van de armen, handen en dyën. Deeze puisten zyn van een hoog roode, en zomtyds van een bleeke, blaauwe kouleur, hebbende omtrent de grootte van Lupynen, en verzeld met ontsteeking (c), pyn, en zomtyds met koorts. Maar als ze zig vertoonen van een zwartagtige kouleur, word de ziekte een *Honds-blaar* genoemd, en is kleinder dan de voorgaande. Deeze puisten of uitslag bersten gemeenelyk binnen vyf dagen, na dat ze voor den dag komen, en ontlasten eerst een dun, en dan een bloedig soort van etter; waar na zy gemeenelyk weggaan met de huid; en eindelyk rypen wederom de verzweeringen en worden geneezen. Als 'er konstige uitloozingen in deeze ziekte vereischt worden, kunnen ze zoodanige zyn als voorgeschreeven zyn in
geval

(a) Epinyctis. (b) Terminthus. (c) Inflammatio.

geval van ontsteekingen; de spys moet in den tusschentyd koel en dun zyn. De uitwendige middelen moeten ook dezelfde zyn, of bestaan uit verzagtede ingrediënten, zamen gemengd tot stoovingen, pappen, enz. De gemeene pap van brood en melk kan hier zeer dienstig zyn; gelyk ook *Ol. Chamaemel. Lilior. Alb. Amygd. Dulc.*, &c. Als de ziekte verzeld is met zwartheid of kwaade kouleur van het deel, kunnen *Sp. Vin. Camphorat. Sal. Volat. Ol. Aq. Hungar.*, &c. naar gelang gevoegd worden by enige van de voorschriften die men gebruikt. Na dat de gezwollen of puisten geborsten zyn, kunnen ze ryp gemaakt worden met *Ung. Basilic. Liniment. Arcaei. Praecipit. Rub. Laevigat. Tinct. Myrrh.*, &c. Zie meer byzondere bestieringen, als het nodig is, over de brandige Gezwollen (d), Ontsteekingen, en Gezwollen in 't algemeen.

KLIEREN (a) EN BUILEN (b) *.

De *Klieren* en *Builen* zyn ronde, platte, en harde gezwollen, aantastende de klieren (c)

Q 5

onder

- (d) Phlegmone. (a) Phyma.
 (b) Phygethlon. (c) Glandulae.

* De benaamingen van Klieren en Builen zyn algemeen. Eigentlyk verstaat men door Klieren zulke deelen onzes lighaams, die slap, en van een ligt roode kouleur zyn, bestaande uit een of meer vliezige beursjes, tot welke verscheiden slagaders komen, die haare vogten in het hol van het beursje ontlasten, uit welk het door een uitloosbuisje buiten het lighaam, of naar enig ander deel tot byzondere gebruiken gevoerd word. De naam van Builen word inzonderheid gegeven aan zulke gezwollen, die door eene voorafgaande val of kneuzing veroorzaakt worden. Deeze algemeene benaamingen worden op het byzonder gebrek der klieren onder de kin, hier beschreeven, toegepast; even eens als

onder de kaaken; ryzende de eerste wat hooger dan de laatste. Die gezwellen komen allereemeenst in kinderen, daar ze dikwils geoordeeld worden voort te komen van de digtheid der keeleband, welke komende onder de kin, dient om het dekzel van het hoofd vast te houden. Als ze zweeren, zyn ze verzeld met ontsteeking, spanning, klopping, enz. Ze worden niet, gelyk knobbelagtige gezwellen (d), in een blaas beslooten, hoewel het gemeen is, die voor zoodanige verkeerdelyk te houden. In zommigen zyn ze van een bleek geelagtige kouleur, en in anderen naar het roode hellende. Ze zyn zelden verzeld met gevaar, en doorgaans gemakkelyk te geneezen, ten zy 'er terugdruyvende middelen (e) gebruikt worden, of dat ze komen als de scheidung (f) van de koorts, of andere scherpe of langduurige ziekte. De levenswys moet in dit geval dezelfde zyn met die voorgeschreeven is in de Ontsteekingen en brandige Gezwellen (g). De geneezing kan bezogt worden, 't zy door verdwyning (h) of verzweering (i); maar de eerste manier moet nooit gebruikt worden, als het gezwel veroorzaakt is door de scheidung van enige ziekte. Als het veilig geoordeeld word, kunnen wy voortgaan in de verdwyning daar van, gelyk gezegd is van de Gezwellen in 't algemeen. Maar in alle gevallen daar van, daar de zweering noodzakelyk

(d) Tumores Strumosi. (e) Repellentia. (f) Crisis.

(g) Phlegmone. (h) Discussio. (i) Suppuratio.

als de naamen van *Ganglion* Zenuw-knoop, en *Parotis* Oorklier gebruikt worden, zoo wel om 'er eenige deelen onzes lichaams, als de ziekten, in die deelen voortvallende, door te kennen te geeven.

lyk is, of meest bekwaam en vorderlyk tot ontlasting der stof, en de gezondheid des Lyders, kunnen ettermaakende pappen, met brood en melk, *Rad. Bryon. Alb. Lilior. Alb.*, &c. met voordeel daar op gelegd worden. Het aangetaste deel kan insgelyks bedekt worden met *Empl. Diachyl. cum Gummi. de Mucilagin.*, of diergelyke, om de verzwearing daar van te bevorderen: en na dat het eens gebragt is tot een punt, en doorgebroken is, moeten wy voortgaan met ettermaakende middelen (k), gelyk geleerd is van de Gezwellen in 't algemeen.

ADERSPATTEN. (a)

1. De verwydering van een byzonder deel eener Ader, zoo dat het die doet bersten, of het vel stoot buiten zyne natuurlyke effenheid, word een *Aderspat* genoemd. Dit komt voornamelyk in de scheen- (b) en speenaders (c), zomtyds ook in die der zaadballen (d), en dikwils in den buik en borsten van zwangere en zogende vrouwen.

2. Overmatige arbeid, of sterke beweeging, verrekkingen, stilstand van het bloed, bloedrykheid (e), kwaade gesteldheid (f), of slymigheid (g) der vogten, te groot een trap van drukking of vernauwing, zwagtels, enz. kunnen daar gelegenheid toe geeven.

3. De Aderspatten kunnen gekend worden door het gezigt, en opmerking dat het Gezwel

wer-

(k) Digestiva. (a) Varices. (b) Vena Cruralis.
 (c) Vena Haemorrhoidalis. (d) Testes. (e) Plethora.
 (f) Cacoehymia. (g) Visciditas.

werkelyk in een ader zit, welke zig niet alleen vertoont van een blaauwe of azuure kouleur, maar in dit geval zig zomtyds voordoet als ongelyk, gedraait, krom en knoopagtig, al het welk meer of minder zichtbaar is naar maate de aangetafte ader ondiep of diep ligt. Een *Ader-spat-breuk* (h) in de zaadballen word gekend door de plaats van het gezwel, de loop der ader, verflapping van het deel, of dat het zelve schynt opgeblazen met lugt, opgespannen en pynelyk is.

Voortekenen.

4. De Aderspatten zyn zelden gevaarlyk, inzonderheid als zy van zelf komen, of zonder enige baarblykelyke oorzaak, en van eene matige grootte zyn. Zy worden geoordeeld dienstig of voordeelig te zyn, in geval van aambeien (i), inzonderheid in zwaargeestige gestellen. Als zy te veel onderdrukt of te rug gedreven worden, geeven zy oorzaak, tot bloedstortingen (k), zydewee (l), nierontsteeking (m), of beroerte (n), en onmatig zynde, kunnen ze veroorzaaken een kwaad gecastel (o), waterzugt (p), of teering (q), enz. Aderspatten, als ze zeer groot en langduurig zyn, worden zelden geneezen zonder eene heelkundige operatie. De *Ader-spat-breuk* is insgelyks moejelyk om te geneezen.

Levenswys.

5. De levenswys moet, in geval van Aderspatten, allenthalven matig zyn, inzonderheid als ze schynen voort te komen van bloedrykheid (r) of kwaade gesteldheid (s). Als eene
- sly-

- (h) *Hernia Varicosa.* (i) *Haemorrhoides.*
 (k) *Haemorrhagia.* (l) *Pleuritis.* (m) *Nephritis.*
 (n) *Apoplexia.* (o) *Cachexia.* (p) *Hydrops.*
 (q) *Consumptio.* (r) *Plethora.* (s) *Cacochymia.*

flymigheid der vogten vermoed word de oorzaak te zyn, moet de spys verdunnende weezen; maar als de bloedloop flauw is, enigzins warm en voedzaam; en in dit geval kan een matig gebruik van wyn dienstig zyn. In 't algemeen kan spys, die wat zamentrekkende is, dienen om de geneezing te bevorderen.

6. De geneezing der Aderspatten (t) in 't algemeen moet bezogt worden door uitloozing, uitwendige middelen, of heilkundige operatie. De dienstige uitloozingen zyn zulke als aderlaating en verzagende purgeermiddelen, bestaande uit *Flos. Sulphur. Elect. Lenit. Cremor. Tartar. Pulvis. Sanct. Rhabarb. &c.* en deeze moeten naar gelang herhaald worden, geduurende het geheele beloop der geneezing. De andere inwendige middelen in dit geval dienstig, zyn van een zamentrekkende natuur, en kunnen gevoeglyk by zuure middelen gevoegd worden. Zulke middelen kunnen zamengesteld worden uit *Corall. Rub. ppt. Sang. Dracon. Cort. Peruv. Acet. Sp. Vitriol. &c.*

7. Als het bloed stilstaat, of in het vat gestremd is, kunnen dienstige verdwynende stoovingen, gelyk die onder de gezwellen in 't algemeen beschreven zyn, gebruikt worden; of ook koppen met vlyming (v). En als 'er heet vuur (x) gemerkt word, kan *Sp. Vini Camphor. Ung. Ægypt. Tinct. Myrrh. et Aloes, &c.* by wyze van stooving gebruikt worden. Maar als de Aderspat klein is, kan ze, mogelyk met voordeel, met het volgende behandeld worden.

℞. *Rad. Sigill. Salomon. Bistort. Cort. Granat. aā unc. j. Flor. Balauft. Nuc. Cypress. Gallar. aā*

unc

(t) Varices. (v) Scarificatio. (x) Gangraena.

unc ℥. Oxycrat. ℥ ij. coque simul et Colat. ℥ j. adde Vini Rubr. ℥ ℥. Sp. Vitriol. unc ℥. m. f. fofus, tweemaal daags te gebruiken.

Na het gebruik van deeze flooving, kan de volgende pap ten allen tyde op het deel gelegd worden.

℞. Pulv. Boli Armen. Sang. Dracon. Fl. Rosar. Rubr. aã unc j. Farin. Fabar. unc iv. Album. ov. No. iij. Sp. Acet. q. s. u f. cataplasma.

Een bekwaame zwagtel, daar die gevoeglyk en veilig kan gedragen worden, als om de armen, beenen, enz. kan van dienst zyn, om de te groote vloed der vogten naar het deel en de daar op volgende opspanning der verflapte of verwyderde vaten voor te komen. Zulk een zwagtel moet daarom altyd matig dicht gehouden worden. Als 'er Aderfpatten in de beenen komen, fchynt het raadzaam een toegelegen of naauwe kous te dragen, welke naar gelang dicht kan gemaakt worden. Diergelyke uitvinding kan gebruikt worden, als zy komen in de aders der dyën, en die van den buik kunnen door een bekwaame band ingehouden worden. Onmiddelyk op het gezwel zelf kan een plaat van lood, of diergelyke gelegd, en daar op gehouden worden door zwagtels of werktuigen te voren gemeld. 't Is zomtyds van gebruik gevonden zulke metaalen platen te winden in een compres, natgemaakt met azyn, roode wyn, enz. eer zy 'er worden opgelegd. Maar daar zyn anderen, die verkiezen het gezwel te bedekken met niets anders dan een gemeene diachylon pleister, of *Empl. de Ranis. cum Merc.* houdende die daar op, of maakende het vast met een bekwaame zwagtel.

8. Een Aderfpat-breuk (y) word geholpen door een dienstige band of zwagtel, teffens met het gebruik van zulke middelen, als reeds zyn voorgesteld. Als de Aderfpatten verergeren tot winderige Gezwellen (z), verzweeringen, of diergelyke, moeten ze naar gelang behandeld worden.

9. Als een Aderfpat, door zeer pynelyk te worden, onmatig in haare grootte vermeerderende, sterk bloedende, verzweerende, verftervende, of diergelyke, de operatie noodzakelyk maakt, dan moet de huid eerst doorgesneeden, de gemeene deksels gefcheiden, en dat deel van de ader, dat door de Aderfpat bezet is, gefcheiden worden; en daar moet één band boven, en een ander onder het gezwel gelegd worden, 't welk dan moet geopend worden door snyden, met een opening groot genoeg om de uitloozing van het klonterige bloed of stof daar in bevat toe te laten. De wond moet naderhand ter verettering gebragt, en geheeld worden als in geval van een Slagader-breuk.

Heelkundige operatie.

SLAGADERBREUKEN. (a)

1. Een *Slagaderbreuk* is een gezwel van de verwydering of breeking der rokken eener slagader. (b)

Om- fchry- ving.

2. De Slagaderbreuken komen gemeenelyk voort van een slagader toevallig gefneeden of geprikt in de aderlaating, of van enige tegen- natuurlyke opspanning, of doorknaging (c) van derzelve rokken, enz.

Kente- kenen.

3. Als

(y) Hernia Varicosa. (z) Tumor Flatulentus.

(a) Aneurisma. (b) Arteria. (c) Corrosio.

Oor-
zaak.

3. Als een Slagader gefneden word met een lancet, vloeit 'er het bloed met geweld uit met fprongen, en word niet ligt opgestopt; daar op volgt ontfteeking (d) en kwaade kouleur van het deel rontom het vat, met een gezwel en onbekwaamheid om den arm te beweegen, als het lancet daar gebruikt is, door eene verzameling van buiten de vaten gestort bloed, geplaatst tusschen de dekzels en tusschenwyden der spieren. Als de rokken der slagader door-
knaagd zyn, zyn de toevallen bynaar dezelfde; maar komen traager aan, en zyn minder hevig zonder enige uitwendige bloedstorting. De tekens van eene waare Slagaderbreuk, dat is, als 'er eene verwydering is van de rokken der slagader, zyn een klopping die gemakkelyk kan gevoeld worden, en zomtyds zichtbaar voor het oog is; vertoonende zig het gezwel gemeenelyk van de natuurlyke kouleur der huid. Dit Gezwel is, verscheiden in grootte zynde, zomtyds zoo groot als een oranjeappel, en in andere gevallen zoo dik als een kinds hoofd; en als het met de vinger gedrukt word, wykt het gemeenelyk, maar herstelt zig aanstonds als men die wegneemt. *

4. Een

(d) Inflammatio.

* De Slagaderbreuk word van de Schryvers onderscheiden in een *waare* en *valsche*; welk onderscheid van onzen Schryver niet klaar word uitgedrukt. Door de *waare* verstaan ze een gezwel der slagader zelve, voortkomende van enige uitzetting van de rok der slagader, in plaatzen, daar dezelve door enige oorzaak dunner, dan ze behoort, geworden is: en door een *valsche*, een gezwel, veroorzaakt door bloed, uit zulk eene slagader uitgestort, en door het vetvlies der nabyleggende deelen verspreid. Zie onder anderen *Boerbave Aphorismi*. §. 176—178.

4. Een Slagaderbreuk komende na enige mis- Voortekenen.
 slag in de aderlaating is gevaarlyk; maar als het bloed ophoud te vloejen uit de gewonde slagader; en zig indringt tusschen de tusschenwydten der spieren (e), is de Heelkundige operatie noodzakelyk; of indien die enige dagen word uitgesteld, word de afzetting (f) van het lid onvermydelyk. 't Is ook gevaarlyk, als het voortkomt van een doorknaging van de rokken der slagader; en te meer, als het komt in een deel, waar in de operatie niet kan gedaan worden. Maar een Slagaderbreuk van de opspanning eener buis, zonder berfing, is zelden doodelyk, hoewel ze, als ze groot is, ongeneeffelyk gehouden word; zynde de voornaamste ongemakken de grootte van het gezwel en de klopping.

5. De spys moet in alle deeze gevallen dun zyn, en balzemagtig, en de beweging weinig. Levenswys.

6. Als 'er een Slagader geprikt is, laat het vry bloeden, en gebruik naderhand kompressen, gedoopt in eenige dienstige stempende vogten, gelyk als mengzels van azyn, *Vitriol. Romanum*, &c. Geneezing.

Over de bekwaame wyze, om de bloedvloeying uit een slagader te stoppen; zie van de Bloedstortingen (g) I. Deel. pag. 541. enz.

In een beginnende Slagaderbreuk, komende van eene verwydering, kan, na de aderlaating en zachte buikzuivering, een zamentrekkende pap, met een dienstige zwagtel, met voordeel op het deel gelegd worden. De *Empl. de Ranis. cum Mercurio*, en het *Empl. Defensiv. cum succis*, kan insgelyks in dit geval gebruikt worden.

II. DEEL.

R

den.

(e) Musculi. (f) Extirpatio. (g) Haemorrhagia.

den. Zommigen leggen 'er ook op een loode plaat, over gevreven met kwik, en binden die op het deel met een behoorlyk verband. Het zelve kan ook zomtyds met voordeel gedragen worden op verscheiden andere gezwellen, als ze niet te groot zyn. Als deeze middelen niet helpen, moet men zyn toevlugt neemen tot de heekundige operatie, welke in een waare Slagaderbreuk veel gevaarlyker is dan in eene aderspat. Ze word gedaan op de volgende wyze:

Heel- 7. Den lyder op een stoel gezet zynde, naar kundige het ligt gekeerd, word 'er een band gelegd omtrent de breedte van vier vingeren boven het operatie. gezwel, dan moeten de dekzels of tusschenliggende deelen zorgvuldig gescheiden worden, om tot de Slagader (h) te komen, waar in een haakje zynde vastgemaakt, eene opening gedaan word, langs de geheele langte van het gezwel, om het gestremde bloed des te beter met de vinger te kunnen verplaatzen, en gelegenheid te geeven om de wond met een spons te zuiveren. Als dit gedaan is, en het haakje los is, moet 'er een naalde gesteecken worden onder de Slagader omtrent een duim of twee boven de steek of breuk, welke gelegenheid gaf tot de Slagaderbreuk (i), en wederom zoo veel daar onder, zoo dat het vat door twee banden beveiligd zynde, gemakkelyk kan gesneden of gescheiden worden by de steek of breuk van zyne rokken. Dan de deelen gewasschen zynde met *Tinct. Myrrh.* en *Aloes*, moeten 'er kompressen, voorzien met een dienstig ettermaakend middel (k), en, als 'er gelegenheid is, met za-

men-

(h) Arteria. (i) Aneurisma. (k) Digestiva.

menttrekkende (l), in de holligheid gelegd worden. Of na dat de doeken verzorgd zyn, kunnen ze nat gemaakt worden in de gemeene zamentrekkende mixtuur van wit van een ei en azyn; het *Empl. Diachyl. simpl.*; flap gemaakt met *Ol. Rosar.* daar over heen gelegd zynde, en het deel boven en onder de wond gestoofd zynde met een mengzel van *Ol. Rosar. Sp. Vini Camphor. Oxycrat. &c.* Als 'er gelegenheid is, tonnen 'er ook dienstige defensiven op de deelen gelegd worden; gelyk *Empl. Defens. cum Succ.* of een kompres gedoopt in roode wyn of wynazyn. Leg over diergelyke kompres een weehoofdige zwagtel, nat gemaakt met water en azyn, maakende eerst twee of drie keeren over het gewonde deel, en naderhand allengskens opklimmende en nederdaalende, tot dat de geheele langte gebruikt is. Het verband kan in den tyd van twee of drie dagen weggenomen worden; en nu, als de bloedstoring (m) gestopt is, kunnen de zamentrekkende ingrediënten in het toekomstige nagelaten, en 'er alleen gemeene ettermaakende of zuiverende middelen (n) opgelegd worden. Herhaal het verband eens daags, als gewoon is, en in een korten tyd zullen de gescheiden einden der Slagader afvallen. Genees dan de wond, en bedek ze met vleesch, als men gewoon is.

SPRINGEND VUUR. (a)

Daar zyn drie soorten van Springend Vuur, Eenvoudig, namelyk eenvoudig, *de Wolf* (b), en Springend Vuur.

R 2

voort-

(l) Restringentia. (m) Haemorrhagia.

(n) Detergentia. (a) Herpes. (b) Herpes Miliaris.

voortetend. Het eenvoudig Springend Vuur is de voortkomst van geelagtige brandige puistjes met scherpe hoofdes, schieyk tot rypheid hellende; zynde derzelve etter zichtbaar in haar bovenste deel, terwyl ze ontfteeken blyven by haar grond. Maar deeze ontfteeking (c) verdwynt met het voortkomen der etter. In het aangezigt vertoon en ze zig gemeenelyk onderscheiden of byzonder, maar dikwils talryk of digt in andere deelen van het lighaam: als op de rug, borst, zyde, enz. zynde verzeld met roos (d), en zomtyds met koorts.

Wanneer ze in 't aangezigt gezien worden, en haar getal maar klein is, zyn ze gemeenelyk gemakkelyk te geneezen, en het *Empl. Diachyl. cum Gumm.* is genoegzaam bevonden om dit te verrigten, door die tot zweeren te brengen; zynde het *Unguent. Rub. Vesiccat.* of *Alb. Camphorat.* naderhand 'er opgelegd, om ze met vel te bedekken. Maar als deeze zagte behandeling niet helpt, word het gebruik van het *Unguent. Mercuriale*, of *Empl. de Ranis cum Mercur.*, in 't algemeen aangepreezen. Of liever. *R. Ung. Pomat. unc j Troch. Alb. Rbaz. Praecipitat. Alb. aã dr. j. ß. m. f. linimentum*, om 'er de aangetafte deelen tweemaal daags mede te besmeeren.

Als deeze puistjes talryk zyn, digt gepakt, of met roos verzeld, worden ze gemeenelyk Springend Vuur genoemd, en kunnen naar gelang behandeld worden, of als de Roos. Zie I. Deel, pag. 145. enz. en pag. 511.

De
Wolf.

2. De Wolf zyn kleine jeukende gezwelletsjes of puistjes in het vel, gelykende naar geer-

ite

(c) Inflammatio. (d) Erysipelas.

ste zaadjes. Deeze Gezwellen kan men door vryven, een waterige vogt doen storten, en als zy in het eene deel geneezen, breeken ze gemeenelyk open in het ander. Dit zoort is moejelyker te geneezen dan het eenvoudig Springend Vuur; inzonderheid als de puistjes talryk zyn, en het aangezigt, neus, of ooren bezetten. Als ze lang verzuimd zyn, eeten ze ligtelyk diep in het vleesch. Purgeermiddelen uit Calomela, en dienstige verzagtede gewoone dranken van de houten, enz. zyn nuttig om de geneezing te bevorderen; met de hulp van het volgende smeerzel.

℞. Unguent. Nicotian. unc j. Pomat. unc ℥. Calomel. Praecipit. Alb. aã dr. ij. m. f. linimentum.

Als deeze manier de verwagting niet beantwoord, moeten wy onzen toevlugt neemen tot zulke uitwendige middelen, als gegeven zyn voor de Schurft (e), Puisten, Lazarye (f), enz. omzigtig zynde in het gebruik van bytende middelen (g) op zulke deelen, daar de beenen of kraakbeenen (h) dicht by de oppervlakte van het lighaam leggen.

3. Het voortetend Springend Vuur is de voortkomst van kleine knobbeltjes, met een klein zweertje op haare toppen, niet verzeld met ontsteeking of pyn. Het word gemeenelyk met gemak geneezen, als het niet voortkomt van de besmetting der venusziekte; maar in dit geval kan de geneezing moejelyk worden: wordende de verzweringen (i) dan ligt kwaadaartig of kankeragtig, inzonderheid in scheurbuikige gestellen. De levenswyze en manier van genee-

R 3

nee-

(e) Scabies. (f) Lepra. (g) Corrosiva.

(h) Cartilaginea. (i) Ulcus.

neezing vereischt voor het Voortetend Springend Vuur, verschillen niet van die gemeld zyn onder de Lazarye (k), Schurft (l), Pusten, Verbroeide Hoofden, Kankers, Verzweeringen, enz. 't welk kan naargezien worden.

ZUGTIGE GEZWELLEN. (a)

Om-
schry-
ving en
Kente-
kenen.

I. **D**e *Zugtige Gezwellen*, zyn zulke die zig wit en zagt vertoonen, zonder enige verandering van kouleur, hitte, pyn, of klopping; en ze wyken voor de drukking der vinger, zoo dat ze voor enigen tyd het teken daar van houden.

Oor-
zaak.

2. De algemeene oorzaak van *Zugtige Gezwellen*, word gemeenelyk ondersteld te zyn slym, gelyk het genoemd word, of een slymige vogt in het lighaam. Kneuzingen, breuken (b), verstuikingen (c), enz. als ze van langen duur zyn, veroorzaaken dikwils dezelve; inzonderheid in waterzugtige gestellen, ouderdom, enz. Ongeregelde levenswyze, gebrek van beweeging, breuken (d), ziekten der watervaten (e), zinkingen van vogten, zwakheid der gewrigten, of diergelyke zullen daar ook oorzaak toe geeven.

Voorte-
kenen.

3. De *Zugtige Gezwellen* zyn van zig zelf zelden gevaarlyk of doodelyk: maar als ze langduurig zyn en de uitwerking van ouderdom, of een waterzugtig gestel; als ze hard, knoestig, pynelyk zyn, of tot zweeren komen, is de geneezing gemeenelyk verdriëtig en onze-
ker

(k) Lepra. (l) Scabies. (a) Tumores Oedematosi.

(b) Fractura. (c) Luxatio. (d) Hernia.

(e) Vasa Lymphatica.

ker. Die met wonden, breuken (f) of diergelyke verzeld zyn, zyn minder moejelyk te geneezen.

4. De spys moet in dit geval, warm en opdroogende zyn, en bestaan eerder uit gebraden dan uit gekookte kost; maar zulke als gemaklykft te verteeren is. Roodé wyn is hier beter te agten dan de andere zoorten. De beweging, rust, en slaap, moeten matig zyn: gewoone dranken en afkookzels van de opdroogende houten kunnen hier met merkelyk voordeel gebruikt worden: de lugt moet droog en warm zyn; en waarlyk de verplaatsing uit een koud klimaat in een heet, heeft zomtyds de geneezing te weeg gebragt van Zugtige Gezwollen, zonder verder hulp.

5. Om de geneezing te bevorderen, moet het gebruik van inwendige by dat van uitwendige middelen gevoegd worden. De aderlating word in dit geval gemeenelyk afgekeurd; de purgeermiddelen (g) dienstig geoordeeld; en die moeten zyn van een warme speceryagtigen aart en enigzins snel in hunne werking. By voorbeeld.

℞. *Elect. Caryocostin. dr. ij. Vini Alb. unc ij. Syr. de Spina. Cervin. Aq. Cinnam. Fort. aã unc ℥. m. f. potio*, naar vereisch van zaaken te herhaalen.

Of

℞. *Elix. Salut. unc ij. Syr. de Spina Cervin. unc ℥. Elix. Ppt. dr. j. m. f. potio.* Of

℞. *Tinct. Sacrae cum Duplo Specierum unc iij. Sp. Lavend. Comp. dr. j. m. om 's morgens te neemen met een goede levenswyze. Of als pillen meer behaagen.*

R 4

℞. *Ex-*

(f) *Fractura.* (g) *Cathartica.*

R. *Extract. Rud. Pil. Ruffi* aã scr. j. *Calomel.*
gr. v. *Ol. Anisi* gutt. ij. m. f. *Pil.* v. 's morgens
te neemen.

Als het bloed verarmd is, kunnen speceryagtige (h) en staalmiddelen (i) met voordeel gebruikt worden, gelyk in geval van gebrek van eetlust, waterzugt (k), enz. maar als 'er Zugtige Gezwellen komen in scheurbuikige gestellen, zullen zulke middelen uit spiesglas dienstig zyn, als voorgeschreeven zyn voor de scheurbuik (l), en hardnekkige ziekten der huid.

Door
verdwy-
ning.

6. Deze Gezwellen worden gelukkig verdreven in hunne eerste opkomst, door het uitwendig gebruik van smeltingen van bruin zout, zalpeter, raauw Ammoniak zout, enz. in spaansche wyn, pis, kalkwater, of andere dienstige vogten van een loogagtige aart; terwyl de lyder zig onderwerpt aan purgeermiddelen, om de stof, door zulke middelen terug gedreeven, te ontlasten. Het uitwendig gebruik van middelen in dit geval dienstig kan begrepen worden onder broeijingen, smeeringen, stoovingen, pappen, pleisters, en bekwaam soort van zwagtels.

Verdwynende Mixtuur. (m)

R. *Aq. Regin. Hungar.* unc ij. *Ol. Spicae.* unc j.
Sal Volat. Oleos. unc ℥. *Ol. Succin. dr.* j. m. f. *embrocatio.* Of

R. *Ol. Petrol. ex Later.* aã unc j. *Sp. CC.* unc ℥.
Bals. Sulphur, Anisat. dr. ij. *Tinct. Canthar. dr.* ij.
Camphor. dr. j. m. in eundem finem. Of

R. *Ol. Chamaem. Hyper.* aã unc j. ℥. *Sp. Lavend.*
Comp.

(h) Aromatica. (i) Chalybeata. (k) Hydrops.
(l) Scorbutus. (m) Mixtura Discutiens.

Comp. Tinct. Sal Tartar. aã unc ℥. Ol. Caryoph.
Menth. Succin. Origan. aã gtt. v. Tinct. Euphorb.
Castor. aã dr. ij. Elix. Vitriol. dr. j. m.

Verdwynend Smeersel. (n)

℞. Unguent. Martiat. Nicotian. aã unc j. ℥. Tinct.
Canthar. Elix. Vitriol. aã dr. ij. Camphor. dr. j. ℥.
Sp. Sal Ammon. dr. iij. m. f. linimentum.

Of

℞. Ung. Nervin. unc ij. Ol. Hyper. unc j. Ol.
Macis per Express. unc ℥. Ol. Origan. gtt. xx.
Tinct. Euphorb. dr. ij. m. f. liniment. om'er het
gezwollen deel zomtyds met een warme hand
mede te besmeeren.

Verdwynende Stooving. (o)

℞. Rad. Ireos Florent. Raphan. Rustican. Allii.
aã unc j. Fl. Rosmarin. Lavend. aã m. j. Bacc.
Junip. Lauri. Contus. aã dr. vj. Sem. Anisi unc ℥.
Coque in Aq. Calc. et Aq. Fontan. aã ℥ iij. Colat.
℥ iv. adde Sp. Vini Camphorat. unc iv. m. f. fatus.

Of

℞. Rad. Pyrethr. Galang. Piper. Long. aã unc ℥.
Nuc. Moschat. Macis, Caryoph. aã dr. j. infunde
calide in Vini Albi ℥ ij. Colat. adde Sp. Vini Cam-
phor. Aq. Regin. Hungar. aã ℥ ℥. Theriac. Androm.
unc j. m. f. fatus. twee- of driemaal daags te ge-
bruiken.

Verdwynende Pap. (p)

℞. Pulv. Baccar. Junip. Lauri. aã dr. ij. Herb.
Abrotan. Calaminth. Flor. Chamaem. aã unc j. Sem.
Anisi. Cumin. Foenic. Dulc. aã unc ℥ Rad. Ireos Flo-
rent. dr. iij. Gran. Paradis. Piper Long. aã dr. ij.
Coque in Aq. Calcis q. s. ad Cataplasmatidis consisten-
tiam; deinde adde Ung. Nervin. Martiat. aã unc ij.

R 5

Cam-

(n) Linimentum Discussiens. (o) Fatus Discussiens.
(p) Cataplasma Discussiens.

Camphor. dr. ij. m. f. Cataplasma, zomtyds te
ververschen Of

℞. *Pulv. Sem. Sinap. Sp. Vin. aã q. v. m. f. Ca-
taplasma.*

Verdwynende Pleister (q).

℞. *Empl. e Cumin. Diasulphur. aã unc ij. Cam-
phor. unc ſ. Ol. Succin. dr. ij. Sal. Volat. Ammon.
dr. iij. m. f. Emplastrum.* Of

℞. *Empl. Stomach. Magistral Cephalic. cum Eu-
phorb. aã unc j. Ol. Caryophyll. gtt. x. m. f. Em-
plastrum.*

By de geneesmiddelen, te voren voorgeschree-
ven, kunnen naar gelang de volgende ingrediën-
ten gevoegd worden *Cepae, Centaur. Min. Flor. Me-
lilot. Origan. Fol. Puleg. Mentb. Rad. Zinzib. Styrax
Calamit. Benzoin. Ol. Lavend. Empl. de sapone, &c.*

Bekwaame zwagtels en kompressen zyn ins-
gelyks van grooten dienst om Zugtige Gezwel-
len te doen verdwynen; zynde eerst natge-
maakt in een van de verdwynende Mixtuuren
te voren voorgesteld, of in gekampherde bran-
dewyn. En op deeze wyze kunnen nauwe
kouzen, broeken, handschoenen, enz. geschikt
naar het byzonder aangetaste lid of deel, hel-
pen om de geneezing te bevorderen. Maar
als het door zulke middelen onmogelyk gevon-
den word deeze gezwellen te doen verdwynen,
zoo dat zy komen tot een hoogte en zweeren,
dan moeten zy behandeld worden op de wyze
reeds gemeld in het Hoofdstuk van de Gezwel-
len in 't algemeen.

7. Onder het zoort der Zugtige Gezwellen
worden geteld Knoopgezwellen (r), Haane-
kams-

(q) *Emplastrum Discutiens.* (r) *Condylomata.*

kams-gewyze Uitwassen (s), Klooven (t), Thymwratten (v) *, Molgezwellen (x), Wennen (y), Pees-knoopgezwellen (z), en Vuurige Hoofdgezwellen (a). De Knoopgezwellen zyn zagte gezwellen, komende aan de binnenkant van den aars, niet verzeld met pyn, en van dezelfde kouleur als de huid. Door langduurigheid worden ze vleeschagtig, en uitschietende als van een steel, worden ze dan vÿgwratte (b) genoemd. De Haanekams-gewyze Uitwassen zyn harde uitwassen, komende op een kleine afstand van den omtrek van den aars. Deeze worden gemeenelyk aangemerkt als een toeval van de Venusziekte. De Klooven zyn spleeten, komende inzonderheid omtrent den omtrek van den aars, voortkomende van een scherpe vogt, de deelen doorvreetende. Deeze spleeten zyn zomtyds diep, nat, en van een kankeragtigen aart, inzonderheid als ze door de Venusziekte ver-

oor-

(s) Cristae. (t) Rhagades. (v) Thymi.

(x) Talpae. (y) Nattæ. (z) Ganglion.

(a) Pfydracium. (b) Fici.

* Eigentlyk betekent het woord *Thymus* die klier, welke in jonggeboorne dieren, in het voorste en bovenste deel der borst, onder de strot gevonden word, welker gebruik nog onbekend is. Deezen naam geeft onze Schryver, en veele anderen, zoo wel Oude als Nieuwe, aan zeker soort van Wratten, die men Thymwratten kan noemen, niet alleen om dezelve daar door van andere te onderscheiden, maar ook om dat ze enige gelykheid met de bloem van het kruid Thym hebben. Het woord *Thymus* heeft derhalven drie betekenissen, die niet onder malkanderen moeten verward worden. Het betekent 1. het kruid *Thym*, 't welk onder de hoofdkruiden geteld word. 2. De Borstklier der jonggeboorne Dieren, die men in de Kalven *Zwezerik* noemt: deeze verdwynt, wanneer de Dieren ouder worden. 3. En eindelyk het *Wratje* of *Gezwelletje*, 't welk hier beschreeven word.

oorzaakt zyn; op andere tyden zyn ze minder kwaadaartig, en gemakkelyk te geneezen, gelyk wanneer ze alleen het gevolg zyn van buikloop (c), roodeloop (d), enz. Thymwratten zyn een soort van wratten, waar van zy alleen verschillen in haar manier van groeiing; zynde een hard soort van uitwas, terwyl het roodhond (e), een ander soort, zagt is. De Thymwratten zyn pynelyker, en moeijelyker om te geneezen, dan de andere; dewyl ze zomtyds kankeragtig worden; inzonderheid als de afzetting vrugteloos is. Molgezwellen en Wennen zyn gezwellen, die gemeenelyk alleen komen aan, of omtrent het hoofd; als een gevolg van de Venusziekte, 't zy langduurig, of kwalyk geneezen. De Molgezwellen ligten de huid op van het panvlies (f), en betekenen gemeenelyk eene vervuiling in het onderleggende been van het bekkeneel. Maar de Wennen komen dikwils aan den hals, op dezelfde wyze als de voorgaande. Het Peesknoopgezwel is een hard rond gezwel, zittende in een peesagtig deel van de gewrigten der vingers of teenen, niet verzeld met pyn, en alleen naar de zyden beweeglyk; maar als ze zagt en overal beweeglyk zyn, worden ze Boonwyze Gezwellen (g) genoemd. Eindelyk is een puntige witte puist, bevattende een waterige vogt, het Vuurig Hoofdgezwel.

Genee-
zing der
Knoop-
gezwel
len en.
Vyg-
wratten.

8. Ter geneezing van een beginnend Knoopgezwel of Vygwrat, zoo gebruik eerst opdroogende stoovingen. By voorbeeld:

℞. *Kad. Bistort. Tormentill. aa unc j. Fl. Rosar. Rubr.*

(c) Diarrhoea. (d) Dysenteria. (e) Papulae.
(f) Pericranium. (g) Lupiac.

Rubr. Balauft Cort. Granat. Alum. Rup. *aa* dr. ij.
 Baccar. Myrth. dr. iij. Coque in Aq. Calcis \mathfrak{B} ij.
 Colat. \mathfrak{B} j. adde Vin. Rubr. \mathfrak{B} \mathfrak{B} . m. f. *fotus*,
 drie- of viermaal daags warm te gebruiken.

De volgende zalf kan op het deel gevreeven worden na het gebruik der stoving:

\mathfrak{R} . Ung. *desiccativ.* Rubr. Diapomphol. *aa* unc j.
 Lap. Calaminar. Laevigat. unc \mathfrak{B} . Troch. Alb. Khaf.
 dr. ij. m. f. Unguent.

Maar als ze tot haar staat gekomen zyn, word de geneezing gemeenelyk bezogt door afzetting; wordende het op nieuw groejen der wortelen belet door roode Precipitaat, gebrande Aluin, enz. daar op te leggen. Maar 't is zomtyds allerbest bevonden zulke ingrediënten te mengen met een dienstige zalf, en dagelyks daar mede te verbinden. Als deeze Gezwellen niet zeer groot zyn, of tot een groote hoogte komen, kan het dienstig zyn die allengskens te verteeren, door ze dagelyks of dikwils aan te raaken met het *Causticum Lunare* of de onderaardsche steen (h). Maar dit moet met voorzigtigheid gedaan worden, uit vrees van de rontom leggende deelen te ontfteeken.

9. De Klooven (i) kunnen besmeerd worden met de zamentrekkende zalf, laatst beschreeven; maar als zy te droog schynen, en de vezels daar omtrent gekronkeld, zal het dienstig zyn die eerst te besmeeren met het slym (k) van Kwee-zaad, Gom Tragant, of diergelyke, met water gemaakt: en naderhand kan de zalf de gewenschte uitwerking hebben.

Geneezing der Klooven.

10. De

(h) Lapis Infernalis. (i) Rhagades.

(k) Mucilago.

Wennen
en Mol-
gezwel-
len.

10. De Zugtige Gezwellen, Wennen (l) genoemd, moeten door snyding afgezet, en derzelve wederkomt belet worden door gevreeven roode Precipitaat, Roomsche Koperrood, of gebrande Aluin op het deel te strooijen; of door ze te verbinden met een zalf uit zulke ingrediënten zamengefeld. Maar de Molgezwellen (m) moeten open gehouden worden door behulp van een brandmiddel (n); wanneer wy, de korst afscheidende, wagen moeten naar de afschilfering van het verrotte been: welk einde bevorderd moet worden door het gebruik van *Tinct. Myrrh. Euphorb. Pulvis Ireos Florent.*, &c. in de verbanden. Maar als zulk eene behandeling geen gewenschten uitflag heeft; of als deeze gevallen voortkomen van, of verzeld zyn met de Venusziekte, zullen zy zelden wyken, zonder behulp van inwendige bloedzuiverende middelen (o), of kwyling (p).

Pees-
knoop-
gezwel-
len.

10. De Pees-knoopgezwellen (q) worden zelden bevonden te zweeren. Derzelve geneezing word gemeenelyk bezogt door een dienstig verband, en het opleggen van een looden plaat, overgevreeven met kwik, en gelegd op het gezwel. Als het hardnekkig is, kan het nu en dan gevreeven worden met een weinig zalf met kwik: of een pleister met kwik, met byvoeging van een weinig kampher, kan een langen tyd op het deel gedraagen worden.

Vuurig
Hoofd-
gezwel.

11. Het Vuurig Hoofdgezwel (r) word geneezen

- (l) Nates. (m) Talpac. (n) Causticum.
(o) Alterantia. (p) Salivatio. (q) Ganglia.
(r) Pfydracium.

gezeen door 'er uitwendig op te leggen *Empl. Diachylon cum Gumm.*, welke dat tot zweeving (s) zal brengen; en als de stof ontlast is, kan de verzwearing (t) behandeld worden met *Unguent. Basilic. Flav.* of *Liniment. Arcæi*, of, als 'er gelegenheid is, kan het gemeene rypmaakend middel (v) hier in het verband gebruikt worden, met het *Empl. Diachylon cum Gumm.* daar over.

WINDERIGE GEZWELLEN (a).

Winderige Gezwellen zyn zulke, die gemakkelijk wyken voor de drukking Onschryving. der vinger, en aanstonds na derzelver wegweeming haare zwelling wederkrygen; zynde zacht, en door haare zwaarte nauwlyks gevoelbaar voor den Lyder.

2. De algemeene oorzaak van dit soort van Gezwellen word onderfeld lugt te zyn, welke verzameld en beslooten zynde in een zeker deel van het lighaam, dat tot een gezwel opzet, gelyk een blaas. De grootte van het gezwel verschilt naar maate van de hoeveelheid lugt dus in het deel bevat, of derzelver rap van uitzetting. Maar zelden of nooit komt 'er een regt Winderig Gezwel, zonder enig mengzel van een waterige of andere vogt.

3. De Winderige Gezwellen veroorzaaken een kwaade kouleur der huid in het deel dat y bezetten, ten zy ze merkelyk diep liggen. zy worden meest gezien in den buik, en in-
zon-

(s) Suppuratio. (t) Ulcus. (v) Digestivum.
(a) Tumores Flatulenti.

zonderheid de navel en het zakje, de gewoone zitplaatzen van een windbreuk (b), welke, als ze niet in tyds geholpen word, verergert tot een darmbreuk. Zy worden ook zomtyds gezien aan de oogleden, inzonderheid in water zugtige gestellen, en aan de groote gewrigten, en andere vliezige deelen van het lighaam.

Voortekenen, 4. De Winderige Gezwellen der gewrigten zyn moejelyk te geneezen. Als ze diep liggen onder de spieren (c), het bëenvlies (d), enz. als ze hellen naar knoefstagtigheid, en langduurig zyn, is de geneezing onzeker; maar kan beter bezogt worden in den zomer, dan in den winter.

Levenswys. 5. De levenswys moet in geval van Winderige Gezwellen dezelfde zyn als in breuken (e), de spys gemengd zynde met dienstige windbreekende middelen (f).

Geneezing. 6. Beide de in- en uitwendige geneesmiddelen dienstig ter geneezing van Winderige Gezwellen, zyn van dezelfde natuur als die in het zugtige soort zyn voorgeschreeven; alleen met byvoeging van windbreekende middelen, gelyk anys-, koriander- en kumyn-zaad, jenever- en laurier-beien, enz. Maar als zy op de gewoone wyze niet konnen verdreeven worden, moeten zy tot zweering gebragt worden op de wyze gemeld over de Gezwellen in 't algemeen; mits dat ze niet in de gewrigten zitten. Maar als ze knoefstig worden, moeter ze naar gelang behandeld worden. In het openen van dit soort van Gezwellen, vind men ze gemeenelyk eene kleine hoeveelheid, in opzigt

(b) Hernia Ventosa. (c) Musculi. (d) Periosteum.

(e) Hernia. (f) Carminativa.

zigt van hunne grootte, van een weiagtige of bloedige vogt te bevatten. Nogtans, gelyk men verwagten zou, zakt of mindert het Gezwel na deeze operatie niet merkelyk, nog daar berst enige voelbaare lugt uit. Maar als 'er een dienstig verband op het deel gelegd word, zal de vogt zomtyds sehielyk verminderd, en daar dobr allengskens geneezen worden. 't Word voor de veiligste weg gehouden deeze Gezwellen nooit te openen, maar door alle middelen te tragten die te doen verdwynen, door warme doorwaassemingbevoerende (g) en verdunnende middelen (h). Na het gebruik van dienstige stoovingen met *Sp. Vin. Camphor. Aq. Hungar.*, &c. kan 'er de volgende pleister met voordeel op gelegd, en daar op gehouden worden met een zwagtel wel naar het deel geschikt.

R. Empl. e Cumin. Stomach. Magistral. Dia-fulphur. aā unc ij. Ol. Anisi Carui. Succin. aā gtt. xxx. Camphor. dr. ij. m. f. Emplastr. s. a., om een genoegzaam deel daar van over zeemleer te stryken, en op het aangetaste deel te leggen.

Als het Gezwel verergert tot een windbreuk (i), moet het geholpen worden door dienstige breukbanden of zwagtels, gelyk gezegd is van de Breuken (k). Zie I. Deel, pag. 415, enz.

KNOB-

(g) Perspirativa. (h) Attenuantia.

(i) Hernia Ventosa. (k) Hernia.

KNOBBELAGTIGE GEZWELLEN (a).

Om-
fchry-
ving.

I. **D**e *Knobbelagtige Gezwellen* zyn zulke als gemeenelyk aantasten de klieragtige deelen van het lighaam; zynde hard, onglyk, en hebbende hunne stof beslooten in een blaas of zak.

Oor-
zaak.

2. Daar zyn twee zoorten van Knobbelgezwellen; namelyk zulke die alleen de klieren (b) in den hals aantasten, welke dikwils komen; en zulke die meer algemeen zyn, of andere deelen behalven den hals aantasten. Dus, de traanklier (c) bezet zynde met een Knobbelgezwel, veroorzaakt zomtyds een oogontfteeking (d), of gerstengraan (e). De klieren der wangen, lippen, borsten, enz. worden ook zomtyds zoo aangetast, en zelfs de beenen zelve, gelyk men meent, waar uit een wind-doorn (f) komt. Deeze ziekte schynt zomtyds erfelyk, of met den Lyder geboren te zyn, en in anderen verkreegen te worden van een Knobbelgezwelhebbende minnemoer. Verstoppingen der klieren, gebrek van beweging, Engelsche ziekte (g) in de kinderen, gebrek van verteering (h), enz. worden dikwils geoordeeld de oorzaak van Knobbelgezwellen te zyn. En waarlyk, het word in 't algemeen toegestaan, dat een geduurig misbruik der niet natuurlyke dingen oorzaak tot deeze ziekte geëven kan.

3. Als

- (a) Tumores Scrophulosi. (b) Glandula.
 (c) Glandula Lacrymalis. (d) Lippitudo.
 (e) Hordeolum. (f) Spina Ventosa.
 (g) Rachitis. (h) Digestio.

3. Als deeze Gezwollen gezeeten zyn in klieragtige deelen van het lighaam, zyn ze hard, ovaal of rondagtig; vast of beweeglyk, ongelyk, en zomtyds vertoonen ze zig in troffen, gelyk een bos druiven. Zomtyds zyn ze geplaatst in de klieren zelve; en in anderen zyn ze gelyk derzelve aanhangzels. In 't algemeen zyn ze niet pynelyk, hoewel haare grootte zomtyds zeer merkelyk is. Die van het grootste soort zweeren zelden, inzonderheid als ze gezeeten zyn in de klieren van den nals; terwyl de andere, tusschen de grootte van een notemuskaat en die van een ei, zig dikwils tot zweeren zetten; zynde de stof derzelve gemeenelyk beslooten in een blaas, en zig in de ontlasting vertoonende dun, stinkende en van een kleine hoeveelheid. De opening der verzweering (i) is dikwils eeltagtig, en de zweering (k) onvolkomen, waar uit gemeenelyk volgt eene knoestagtigheid (l) en hardheid, welke zomtyds veele jaaren hardnekkig blyft; en gemeenelyk eene merkelyke ongelykheid veroorzaakt; inzonderheid in het deel; daar de korst word afgescheiden, een klein, maar onzichtbaar uitwasje, nagelaaten zynde. Als dit soort van gezwel zulke deelen aantast die niet klieragtig zyn, vertoonen ze zig gemeenelyk meer ontflooken, zyn pynelyker, en komen schiekyker tot zweering dan de andere; zynde de geneezing ook minder verdrietig. De Knobelgezwollen komen dikwils aan de bovenste lip; en dikwils aan beide lippen; welke zig dan dik, en zomtyds gespleeten vertoonen. In dit deel komen zy nooit

S 2

tot

(i) Ulcus. (k) Suppuratio. (l) Scirrositas.

tot zweering; maar zyn gemeenelyk langduur-
rig, en vermeerderen in de lente en herfft.
Als de beenen knobbelagtig zyn, worden ze
onnatuurlyk groot, knoopig, en uitsteevende
in het aangetaste deel; en als ze bloot leggen,
zyn ze dikwils verrot bevonden.

Voor-
teeke-
nen.

4. Als deeze Gezwellen groot zyn, knoest-
agtig, blaauw, en van een kankeragtige aart,
zyn ze met gevaar verzeld, en zyn altyd moe-
jelyk te geneezen; als ze erfelyk zyn, als ze
komen in een kwaad gestel van lighaam, in
ouderdom, of langduurig zyn, knoopig, tot
verzweeringen worden, diep leggen, vast zyn,
hard, onbeweeglyk, ongelyk; van een kwaad-
aartige natuur, en als zy zitten dicht by enige
grootte of merkelyke vaten in de gewrigten,
zenuwen, peezen, beenen, enz.

Levens-
wys.

5. De spys moet in dit geval matig en dun
zyn. Alle slymig voedzel, gelyk kaas, visch,
enz. word ondienstig geoordeeld: en die moet
hier verkooren worden, die ligt is, gemakke-
lyk te verteeren, en in staat om goede chyl,
of goed voedzel toe te brengen. Gekruide wy-
nen of bieren, of liever verzagtende gersten-
dranken en kookzels, worden geoordeeld dien-
stige dranken te zyn voor lyders met Knobbel-
gezwellen. Smeerige zoppen of geleyen kon-
nen toegestaan worden in teeringagtige gestel-
len, teffens met melkspys, en de schaalpoe-
jers. De beweging moet in dit geval eer he-
vig dan te matig zyn, ten zy de lyder van een
teeringagtig gestel is. De lugt moet helder en
warm zyn; en alle hevige hartstogten moeten
zorgvuldig vermyd worden.

Inwen-
dige ge-

6. De geneezing van Knobbelgezwellen kan
met voordeel begonnen worden met de ader-
laa-

aafting; als de lyder van een bloedryk geftel^{neezing} is, of het oogmerk is dezelve te doen verdwy-^{van}nen. Maar als de etter reeds gemaakt is, of^{Knob-} wy beoogen dezelve tot zweering te brengen,^{belge-} moeten alle uitloozingen nagelaaten worden, ^{zwellen.} tot dat de Gezwellen doorgebrooken zyn, en derzelve ftof ontlaft is. Purgeermiddelen (m) zyn insgelyks dienftig, en moeten naar gelang herhaald worden, geduurende het beloop der geneezing. En het kan niet te onpas zyn Calomela teffens daar mede te mengen; of die anders by wyze van een voorbereidend middel des avonds te voren te geeven, als de lyder ter rust gaat, en beveelen dat het purgeermiddel den volgenden morgen genomen word. Het is insgelyks nuttig in deeze gevallen gevonden het zelfde middel, de Calomela te geeven by wyze van een bloedzuiverend middel (n), of in zulke kleine giften, op zulke afitanden van tyd, dat het geen merkelyke uitwerking op het lighaam zal hebben, om enige van de groote ontlastingen te bevorderen. Maar als een langduurig gebruik van geneesmiddelen niet helpt, is eene doorgaande kwyting (o) kragtig bevonden. De purgeermiddelen die hier van de meeste dienft zyn, zyn zulke als de volgende.

℞. Calomel. gr. xij. Conf. Rosar. Rubr. parum.
m. f. Pilula, alle nacht, tegen dat men slaapen gaat, te neemen tot drie reizen toe, en daar na de volgende drank.

℞. Fol. Senn. dr. iij. Sem. Fœnic. Dulc. dr. j.
Sal. Tartari. scr. j. infunde in Aq. Fontan. q. s. Co-
lat. adde Syr. de Spina Cervin. de Cichor. cum Rheo.

S 3

aā

(m) Cathartica. (n) Alterans. (o) Salivatio.

aã unc ℥. Sp. Lavend. Comp. scr. ij. Sp. Nitr. Dulc. gtt. xv. m. f. potio, 's morgens te neemen.

Of

℞. Extract Rud. Pil. Coch. Min. aã scr. j. Calomel. gr. xv. Ol. Sassafr. gtt. j. m. f. Pilulæ v. om 'er twee van te neemen tegen den nacht, en de overige smorgens, met een goede levenswys.

Of

℞. Pulv. Sanct. Warw. Jalap. aã gr. xij. Calomel. gr. x. Ol. Anis. gtt. j. m. f. Pulvis. 's morgens te neemen.

Of

℞. Rad. Jalapp. Crass. Contus. Turpeth. Gummof. aã dr. iij. Fol. Senn. Opt. unc ℥. Milleped. ppt. unc ij. Rad. Zedoar. Incis: unc ij. Zinzib. Cinnam. aã scr. ij. infunde simul in Vini albi Lisbon. ℥ j. ℥. per tres dies, deinde colaturae adde Tinct. Sacrae unc ij. om 'er 's morgens twee of drie oncen naar vereisch van zaaken van te neemen.

7. Op de dagen tusschen de buikzuivering, en na dat derzelver beoogde werking geëindigd is, kan het volgende met voordeel begonnen worden, als de geneezing niet reeds volkomen is.

℞. Aethiop. Mineral. unc j. Antimon. Diaphor. Pulv. Ari. Rad. Cassamunair. Gumm. Guajac. aã dr. ij. Antibect. Poter. dr. j. Cons. Absynth. Roman. Anthos. aã unc j. Syr. de v. rad. aper. q. s. f. electuar. om 'er twee- of driemaal daags de grootte van een nootemuskaat van te neemen, en 'er een teug afkookzel van pokhout boven op te drinken.

Of

℞. Antimon. Crud. Laevigat. Lact. Sulphur. Pulv. Milleped. aã dr. vj. Sal. Succin. Tart. Vitriolat. Sal. Viperar. aã dr. j. Conserv. Lujul. unc j. ℥. Syr. Papper. errat. q. s. f. electuar., om 'er driemaal daags de grootte van een nootemuskaat van te neemen.

8. Als het gestel grof of waterzugtig is, kan 'er by de reeds voorgeschreeven middelen staal gevoegd worden; of het kan gekookt worden in *Aq. Calcis*, teffens met pokhout, sarsaparil, enz. om als een gewoone drank gebruikt te worden. Maar als de lyder teeringagtig is, moeten alle staalmiddelen nagelaaten, en iets gelyk het volgende in derzelve plaats gegeven worden.

℞. *Lact. Sulph. dr. vj. Pulv. Milleped. unc ℞. Rad. Sarsaparill. Chin. aã dr. iij. Lign. Guajac. Santal. Citrin. Lumbricor. Terrestr. aã dr. ij. Sal. Succin. dr. j. m. f. Pulv.* om 'er driemaal daags veertig aazen van te neemen, met een flok trekzel van sassafras, veertig dagen lang.

Het gebruik van schaalpoeyers, melkspys, en de *Tinctura Antipthifica* zyn hier ook dienstig. Of de volgende kookdrank kan voor een tyd met voordeel als een gewoone drank gebruikt worden.

℞. *Rad. Chin. Nodos. Sarsaparill. aã unc ij. Lign. Sassafr. Passular. Major. Exacinat. aã unc iv. Rasur. CC. Ebor. aã unc j. ℞. Santal. Rubr. et Citrin. aã dr. vj. Hord. Gallic. unc ij. Antimon. Crud. unc j. ℞. (cum Argent. Viv. unc j. in pulver. Aethiopic. redact. et in nodulo ligat.) Sem. Coriandr. Contus. unc ℞. Coque lento igne in Aq. Fontan. pur. cong. iij. ad Cong. ij. et Colatura clara fit pro potu ordinario.*

Dienstige bloedzuiverende of verzagtende middelen (p), kunnen ook teffens met deeze gewoone drank gebruikt worden: of als ze alleen gebruikt worden, kunnen ze zeer dienstig zyn, na dat de kwyling niet geholpen heeft; want ze openen kragtig de klieren (q), en an-

dere vaten van het lighaam, daar de Knobbelgezwellen gemeenelyk geplaatst zyn. De volgende kruiderwyn kan ook met voordeel gedronken worden, daar enige geeftryke dingen worden toegestaan, wordende geoordeeld het zelfde oogmerk te beantwoorden met het voorgaande.

R. Rad. Oxylapath. Filipendul. Hellebor. Nigr. Cassamun. Raphan. Rustican. ad unc j. Fol. Scabios. Salv. Summit. Abiet. Chamæpit. ad m. ij. Sem. Sinapi. Cort. Aurant. Bacc. Junip. Sem. Foenic. Dulc. ad unc iij. Milleped. Vivent. ℞ ℥ infunde per iv. dies in Vini albi Lisbon. ℞ iv. et colaturae per subsidientiam depuratae bibat cyathum ter in die.

Op dezelfde wyze kan men kruiderbieren maaken met byvoeging van staal naar gelang. De slangenwyn word in dit geval zeer dienstig geoordeeld; gedronken zynde in de hoeveelheid van twee of drie oncen, twee- of driemaal daags. Het gebruik der wateren van *Bath* word ook aangepreezen in hardnekkige Knobbelgezwellen, gelyk ook het verplaatzen in een heldere en drooge lugt. In alle deeze gevallen moet men een goede eetlust en verteerling (r) verzekeren, door het gebruik van dienstige bittere of maag tinktuurtjes. En in 't algemeen kan het zeer nuttig zyn in derzelver geneezing voort te gaan met zulke inwendige middelen, als gevonden kunnen worden onder de hoofdstukken van Scheurbuik (s), Lazarye (t), Jigt (v), Geelzugt (x), Knoefstagtige Lever (y), enz. Het volgende slakkenwater is in groote agting

(r) Digestio. (s) Scorbutus. (t) Lepra.
(v) Arthritis. (x) Icterus. (y) Hepar Scirrosum.

gting voor deeze ziekte, konnende vryelyk gedronken worden.

℞. *Kad. Bryon. Oxylapath. Lign. Sassafr. Pœon. Mar. Raphan. Rustican. aã unc iv. Cort. Winteran. Aurant. Sem. Fœnic. Dulc. Baccar. Junip. Galang. Min. Nuc. Moschat. Cinnam. aã unc ℞. Fol. Cochlear. Hortensf. Becabung. Scord. Salv. Chamaepit. aã m. ij. Limac. Hortensf. Contus. ℞ iij. Milleped. Vivent. ℞ j. Vini Alb. Cong. iij. Aq. Fontan. q. s. destil-
entur Cong. iij. Saccharo Albiss. Edulcorand. Bibat
℞ ℞. bis terve in die.*

9. Wy gaan nu voort tot de uitwendige of ^{Uitwen-}heelkundige geneezing der Knobbelgezwellen, ^{dige ge-}zonder enig agt te geeven op de koninklyke ^{neezing}aanraaking, om dat de gevoelens over de zaak ^{van}zelve zeer veel verschillen, schynende het oor- ^{Knob-}deelkundigste deel van het menschedom dat voor ^{belge-}abelagtig te houden, verder dan dat de lyder ^{zwellen.}is aangedaan door verwagting, vrees, verwondering, of diergelyke hartstogten.

10. Als een Knobbelgezwel maar in zyn be- ^{By wyze}gin is, en het raadzaam schynt dat te doen ver- ^{van ver-}dwynen, moeten wy dat tragten te doen op ^{dwy-}de volgende wyze. Eerst kan het dienstig zyn ^{ning.}de aderlaating te gebruiken, en naderhand een purgeermiddel (z) of twee. Dan

℞. *Argent. Viv. dr. ij. Terebinth. Venet. dr. ℞. Camphor. scr. ij. Unguent. Martiat. unc j. m. exac-
tissime et f. linimentum f. q. om 'er tweemaal
daags het aangetaste deel met een warme hand
mede te bestryken.*

Na elke reize zoo leg iets van de volgende pleister op het Gezwel.

℞. *Emplastr. e Cicut. cum Ammon. e Mucilagin. e*

S 5

Cu.

(z) Catharticum.

Cumin. aã unc j. Argent. Vivi. cum Pauca Terebinth. Extinct. dr. vj. Camphor. in Ol. Amygd. Dulc. Solutæ dr. ij. m. f. Emplastrum secundum artem.

Geduurende het gebruik deezer zalf, zal het zeer dienstig zyn nu en dan te geeven een purgeermiddel van *Calomela*, of een braakmiddel (a) van *Turpethum Minerale*; zorg zynde gedraagen, dat'er nooit onverwagt eene kwyling (b) door veroorzaakt worde.

By wy-
ze van
zwee-
ring.

II. Als het Gezwel door het gebruik van deeze middelen niet verdwynt, maar in grootte en hardheid toeneemt, moeten wy dat tot zweering (c) tragten te brengen; welke waarlyk altyd voor de veiligste en natuurlykste weg gehouden word: want de pooging om Knobelgezwellen te doen verdwynen vermeerdert dikwils hunne knoefstagtigheid, en doet ze kankeragtig worden. Als wy derhalven een Knobelgezwel tragten te verzweeren, moeten alle uitloozingen nagelaaten, of zeer zagte middelen van dat soort gebruikt worden. De volgende pleister zal dat oogmerk bevorderen:

℞. Empl. Diachyl. cum Gumm. de Mucilagin. aã unc j. Sperm. Ceti unc ℥. Picis Burgund. Gumm. Elemn. aã dr. iij. Solve et f. Emplastr., om een genoegzaam deel daar van over zeemleer te stryken, en op het aangetaste deel te leggen.

Als dit het Gezwel niet schielyk ryp maakt, en tot een top brengt, kan de volgende pap in deszelfs plaats daar op gelegd worden.

℞. Rad. Bryon. Recent. Contus. ℥ ℥. Lilior. Alb. unc iij. Cepar. Allii aã unc ij. Coque simul in Aq. Fontan. q. s. et per setaceum trajice pulpam, cui adde
Ung.

(a) Emeticum. (b) Salivatio. (c) Supparatio.

Ung. Dialth. unc iv. u. f. Cataplasma, warm te gebruiken.

Wanneer het Gezwel zoo ver ryp gemaakt is, dat de stof bevonden word daar in te schommelen, en nochtans niet schieyk openbreekt, moet het deel geopend worden, 't zy door snyden, of een brandmiddel (d), om lugt daar aan te geeven. Als het Gezwel klein is, zagt, en bynaar geheel ontbonden word in etter, kan men het lancet den voorrang geeven; inzonderheid als het geplaatst is omtrent het aangezigt, om te vermyden alle merkelyke mismaaktheid van het deel, die door een brandmiddel zou veroorzaakt worden. Maar als het Gezwel groot is, en werkelyk in een blaas ingeflooten, de zweering ten deele, de knoestagtigheid merkelyk, de kouleur blaauw, enz. moet een brandmiddel verkoren worden. En na de scheiding der korst, moet de verzweering (e) verbonden worden met iets als het volgende ettermaakend middel (f).

R. Terebinth. Venet. Liniment. Arcaei ad unc j. ℞. Pulv. Myrrh. dr. j. Praecipitat. Rubr. Laevigat. scr. ij. Vitell. ovi dr. ij. Bals. Peruv. dr. j. Croci. dr. ℞. m. f. Linimentum.

De verbanden kunnen vastgehouden worden met deeze pleister.

R. Empl. Diachyl. c. Gumm. de Mucilagin. ad unc j. Gumm. Elemn. unc ℞. m. f. Emplastrum.

By het ettermaakend middel, te voren voorgeschreeven, kan naar gelang gevoegd worden *Tinct. Myrrh. Balsam. Sulphur. Elix. Ppt, &c.* of als'er nog zuiverende ingrediënten vereischt worden, *Unguent. Apostolor. Aegyptiac. Aq. Pha-*

gare

(d) Causticum. (e) Ulcus. (f) Digestivum.

gaedenic., &c. Daar zyn ook zommigen die in dit geval waagen te gebruiken *Mercur. Sublimat. Corrosiv. Butyr. Antimon. Ol. Vitriol.*, &c. maar deeze zyn verzeld met gevaar van ontsteking (g), pyn, enz. En in geval van weelig of kwaad vleesch, eeltagtigheid, of diergelyke, welke die van dienst maaken, kan derzelve plaats gevoeglyker vervuld worden door zagte middelen, of anders door werkelyke snyding.

Geneezing als ze groot worden of in Wennen veranderen.

12. Als de Knobbelgezwellen groot geworden zyn, verouderd, en enige jaaren geduurd hebben, worden ze gemeenelyk Wennen genoemd, welker uitroejing (h) of verzweering in eene geregelde konstoeffening gevaarlyk geoordeeld, en daarom zelden bezogt word. En de Lyder is in dit geval, zonder enige heilkundige operatie, gemeenelyk in volkomen gezondheid, en gevoelt geen ander ongemak, dan 't geen door de grootte of onzienelykheid van het gezwel veroorzaakt word. Deeze Wennen, gelyk ze genoemd worden, komen gemeenelyk voort van het deel dat zy aantasten; en vertoon en zig gelyk aanhangzels, gelyk wy dikwils zien aan de onderste kaak, en andere deelen. Maar als zy in grootte toeneemen, zoo dat zy enige dierlyke of levendige werkingen hinderen; als zy met hevige pyn verzeld zyn, en nochtans niet tot zweering komen; of als de Lyder volstrekt dringt dat ze weggenomen worden, word de operatie noodzakelyk, en kan dan verrigt worden op de volgende wyze. De gemeenste manier is door eene kruiswyze snyding te doen, om het

(g) Inflammatio. (h) Extirpatio.

gezwel los te maaken van de groote vaten, en zyn blaas, en dat geheel teffens weg te neemen; of als 'er enig deel agterblyft, kan het weggenomen worden door het gebruik van dienstige zuiverende ettermaakende middelen in het verband: wordende de wond naderhand geneezen op de gewoone wyze.

Behalven deeze is 'er nog eene andere manier, om de Wennen of verouderde Knobbelgezwellen weg te neemen, door een naalde met een draad door derzelve grond te laten doorgaan, en ze dan digt by de draad af te snyden. Maar als 'er enige groote vaten zeer digt by het gezwel liggen, is deeze manier veel gevaarlyker dan de andere. Om die veiliger te maaken, moeten deeze vaten in de operatie zorgvuldig vermyd, of opgebonden worden, dewyl ze anders zouden kunnen doorsneden worden. De manier om de Wennen door brandmiddelen weg te neemen is verdrietig en onzeker, als het gezwel groot, en niet wel verzwoeren is. Hoewel men moet toestaan, dat deeze operatie zomtyds met een goeden uitflag door Kwakzalvers verrigt is.

13. Als 'er een weelig gezwel groeit na de geneezing van een Knobbelgezwel, kan dat weggenomen worden door snyden, en de wederkomst daar van belet worden door roode precipitaat, of diergelyke op de wortel te leggen. Eeltagtigheden en hangende uitwassen, komende in deeze gevallen, kunnen insgelyks op dezelfde wyze behandeld worden. Of zulke uitwassen kunnen gebonden worden met een gewaschte draad, welke, dagelyks vernauwd zynde, die eindelyk zal doen verteeren en afvallen: en derzelve wederkomst kan insgelyks be-

belet worden door roode *Precipitaat*, *Unguent. Aegytiac.* &c. op de overblyvende wortel te leggen.

KANKERAGTIGE EN KNOEST- AGTIGE GEZWELLEN.

Om-
fchry-
ving.

I. **D**e *Kanker* is een rondagtig, ongelyk, hard, blaauw gezwel, gemeenelyk zittende in de klieragtige deelen van het lighaam, en zig eindelyk vertoonende met opgezwollen aders daar uit fchietende, zoo dat het, gelyk men denkt, de figuur van een kreeft vertoont.

Een *Knoestagtig Gezwel* is van dezelfde algemeene natuur, zynde hard, blaauw, en zittende in de klieren (a), maar niet verzeld met pyn. Als de *Kankers* zig niet tot zweeren zetten, worden ze gezegd verborgen (b) te zyn; maar als ze openbreken, worden ze verzwoene (c) genoemd.

Oor-
zaak.

2. *Kankeragtige* of *Knoestagtige Gezwellen* openbaaren zig dikwils van zelf, zonder enige baarblykelyke oorzaak, en fchynen byzonder te zyn aan zekere gellen. Op andere tyden kunnen ze toevallig zyn, of voortkomen van fcherpe, byteride, of andere ftremmende vogten in het lighaam, mislagen in de niet natuurlyke dingen, opftopping van de noodzakelyke uitloozingen, kneuzingen, ftilstand of ftrekking der melk in de borften.

Kente-
kenen.

3. Enige van deeze *Gezwellen* zyn beweeglyk, andere vast; zommige onfteeken, andere zyn

(a) Glandulae. (b) Cancer Occultus,
(c) Cancer Ulceratus.

zyn bleekagtig, en verzeld met pyn, hitte, spanning en klopping. In haar begin zyn ze zomtyds niet grooter dan een erwt; maar vermeederen dikwils allengskens tot de grootte van een okkerneut, ei, of pompoen. Zomtyds ook groejen ze schielyk, en in anderen langzaam; zoo dat zy veele jaaren agter een in de groeijing blyven. Als ze verzweeren, is de verzweering (d) gemeenelyk ten deele, zynde de stof, die ze ontlasten, dun, van een kwaade kouleur, en zeer stinkend. Zy tasten dikwils aan het hoornvlies (e) van het oog, de lippen, de huid (f), de borsten, onderste kaakebeen, okzels, en liefchen.

4. Alle Kankers zyn gevaarlyk, en wyken zelden voor het gebruik van uitloozende middelen; inzonderheid als ze diep zitten, of schynen eigen te zyn aan een byzonder gestel van den Lyder. Zy zyn ook moejelyker te geneezen naar maate van haare grootte, de natuur en werking van het deel dat zy aantasten, de ouderdom van den Lyder, enz. Zommige verborgen Kankers, als inzonderheid die, welke in de borsten der vrouwen komen, kunnen verscheiden jaaren lang schadeloos blyven voor het lighaam, en zonder te verzweeren; hoewel ze na enige uitwendige kwetzing naderhand grooter worden, openbreeken, en schielyk doodelyk worden.

5. De spys moet in dit geval dun zyn, en alle sterke geefstryke vogten vermyd worden, inzonderheid die van mout gebrouwen worden. Dunne pisdryvende wynen (g), gelyk de Rhyn-

Voortekenen.

Levenswys.

(d) Suppuratio. (e) Tunica Cornea.

(f) Uvae. (g) Vina Diuretica.

Rhynfche, kunnen evenwel in matigheid toegestaan worden. Een gewoone drank, gemaakt door kookten van de zweetdryvende houten in water, kan een dienftige vogt zyn om geduurig te gebruiken. Gekruide zoppen kunnen ook dienftig zyn. De vafte fpyf moet ligt zyn, gemakkelyk te verteeren, en beftaan uit hoenders, lamsvleefch, kalfsvleefch. De hartftogten moeten wel geregeld, of ondergehouden worden. Hevige beweegingen zullen hier zeer fchadelyk zyn, of iets anders dat de fnelheid van het bloed fchielyk vermeerdert.

Geneezing by wyze van toevalftillen.

6. 't Is tegenwoordig de gewoonte zig geheel niet te bemoejen met de geneezing van Kankers, terwyl ze verborgen zyn, en alleen te tragten dezelve gedwee te houden, door de gemeene behandeling, als zy verzworen zyn. Daar zyn evenwel anderen, die waagen dezelve te behandelen op de volgende wyze, zonder toe te ftaan dat ze volftrekt ongeneeffelyk zyn, of te begrypen, dat zy door alle zoorten van middelen noodzakelyk woedender en flimmer gemaakt worden. Als de Zieke, aangetaft met een kleine, nieuwe, en verborgen Kanker of Knoeftgezwel (h), bloedryk is, bezorgt men gemeenelyk een aderlaating, om een vryen omloop aan het bloed te geeven; en naderhand, als 'er geen hoop is om de ziekte tegen te houden, verzagtende purgeermiddelen om naar gelang herhaald te worden. En deeze manier word by de Geneesmeesters doorgaans beter geoordeeld dan de manier om het gezwel te rug te dryven en te doen verdwynen, of het aan-

(h) Scirrus.

getaste deel weg te neemen; als de pyn draagelyk is, het gezwel vast, en niet tot zyn staat komt. Fontenellen (i) hebben ook haar gebruik, en kunnen dienen, om de verdere groeiing van een nieuwe Kanker voor te komen; eene behoorlyke levenswyze zorgvuldig gehouden zynde, terwyl dezelve loopen. Waar ook de purgeermiddelen dienstig geoordeeld worden, zy moeten niet scherp, maar altyd van een zagt soort zyn, en kunnen op de volgende wyze bereid worden:

℞. Mann. Opt. dr. vj. Cremor. Tartar. dr. ij.
Ser. Lact. \mathfrak{B} \mathfrak{f} . f. solutio, in verscheiden reizen tweemaal 's weeks, of naar vereisch van zaaken te neemen. Of

℞. Rhabarbar. Hellebor. Nigr. Fol. Senn. aã dr. j.
Sal. Tartar. scr. j. Coque in Decocto Pectorali q. s.
et Colat. unc. iij. adde Syr. Rosar. Solutio. unc. \mathfrak{B} . de
Spin. Cervin. dr. ij. Sp. Nitr. Dulc. scr. j. m. f. potio.

Op de dagen tusschen de buikzuivering, zal het nuttig zyn dienstige inwendige bloedzuiverende (k) of verzagtende middelen (l) voor te schryven, welke zulke kunnen zyn, als voorgesteld zyn in de Hoofdstukken van Scheurbuik (m), Geelzugt (n), en Knobbelgezwollen (o).

7. Maar als het Gezwel nieuw is, en nog- By wyze
mans zichtbaar aangroeit, pynelyk en lastig van ver-
word; als de oorzaak daar van eerder toeval- dwy-
dig dan hebbelyk is, of byzonder aan het ge- ning.
tel, schynt het redelyker een goeden uitslag
te verwagten als men het tragt te doen ver-
dwynen, dan als men het tot zweering (p)
brengt, welke in dit geval zelden voordeelig

II. DEEL. T is.

- (i) Funiculus. (k) Alterantia. (l) Edulcorantia.
(m) Scorbutus. (n) Icterus. (o) Tumor Scorbutosus.
(p) Suppuratio.

is. Dit oogmerk kan bereikt worden door warme stoovingen, gemaakt van verdunnende welriekende ingrediënten. By voorbeeld :

℞. *Herb. Absynth. Vulg. Puleg. Hyssopi. Fl. Chamaemel. Melilot. aā m. j. Rad. Ireos Florentin. Gentian. aā dr. vj. Coque in Aq. Fontan. et Lact. Vaccin. aā ℥ j. ℞. Colat. ℥ ij. adde Tinct. Myrrh. Sp. Vin. Camphorat. aā unc iij. Opii. dr. j. m. f. fofus*, tweemaal daags warm te gebruiken. Of

℞. *Lactis. Vaccin. ℥ j. Aq. Calcis. ℥ ℞. Trochisc. Alb. Rhaf. unc j. Opii, Sacchar. Saturn. aā dr. j. Tinct. Croci. Sp. Vin. Camphorat. Tinct. Myrrh. aā unc ij. Sp. Sal. Ammon. unc ℞. m. f. solutio*, als een stooving te gebruiken.

Na de stooving van het deel met een deezer vogten, kan het met iets als het volgende smeerzel bestreeken worden :

℞. *Axung. Viperar. unc j. Ol. Castor. Succin. Balsam. Peruv. aā dr. ij. Camphor. Opii. aā scr. j. Argent. Vivi cum pauca Terebinth. Venet. extinct. dr. j. m. f. linimentum secundum artem.*

Of als 'er een pleister begeerd word :

℞. *Empl. de Mucilagin. Diachyl. cum Gumm. de Ranis cum quadruplicato Mercurio aā unc j. Sperm. Ceti unc ℞. Balsam. Peruv. dr. j. ℞. Ol. Succin. gtt. xxx. m. f. Emplastrum.*

Geduurende het gebruik van deeze middelen kunnen 'er uitloozingen door aderlaating, en verzagtende purgeermiddelen, met voordeel gedaan worden, en inzonderheid als de Zieke bloedryk is; want deeze zullen de werking der uitwendige middelen, in de verdwyning (q) of ontbinding (r) van het gezwel, grootelyks helpen en bevorderen. Daar zyn zommigen,

die

(q) Discussio. (r) Resolutio.

le in dit geval een ligte kwyling (s) aanraaden, f braakmiddelen (t) met *Turpethum Minerale*, s de kragten des Lyders dat toelaaten, wor- ende in het gebruik van de bloedzuiverende middelen (v) in den tuffchentyd ook voortge- aaren. De bloedzuiverende middelen, hier enftig, zyn zulke als de volgende konferf: *R. Aethiop. Mineral. unc j. Cinnabar. Nativ. An- non. Laevigat. aā unc iij. Conf. Absynth. Roman. Jul. aā unc β. Tart. Vitriolat. dr. j. Sal. Volat. perar. scr. ij. Syr. e v. Radic. q. f. f. Electuar.*, n'er twee- of driemaal daags de grootte van en Notemuskaat van te neemen, en'er een ug afkookzel van fassafrashout warm boven o te drinken.

Staalmiddelen (x) worden in deeze gevallen dienftig geoordeeld, dewyl die het bloed te el verhitten en verdunnen, 't welk fchadelyk voor zulk soort van gezwellen.

8. Als de manier te voren gemeld, de ver- ^{By wyze} eerdering der toevallen niet voorkomt, zoo ^{van ver-} t de Kanker zig verspreid, pynelyker word, ^{zwee-} t zweeren helt, en geen hoop geeft van te ^{ring.} nnen verdweenen worden; blyft'er over, dat het aangetaste deel word afgezet, of t de zweering (y) deszelfs door alle midde- n aangemoedigd en bevorderd word; zoo t zy, als het mogelyk is, volkomen zy, en t gezwel tot etter ontbonden worde*. Ten

T 2

wel-

(s) Salivatio. (t) Emeticum. (v) Alterantia.

(x) Chalybeata. (y) Suppuratio

* Dewyl de ondervinding leert, dat het zeer fchadelyk de Ettermaaking in Kankers te bevorderen, zal de elmeester veiligft doen Knoest- of Kreeftgezwellen, hy niet kan doen verdwynen, onaangeraakt te laten, of de Haelkundige operatie zyn toevlugt te neemen;

of

welken einde het , na dat het eens verzworen is , kan bezorgd worden met dienstige zuiverende en ettermaakende mengzels ; waar by ook insgelyks naar gelang kunnen gevoegd worden korstmaakende middelen (z), of zelfs het werkelyk brandyzer (a). Maar deeze manier is zeer verdrietig en onzeker ; en het gebeurt gemeenelyk , dat zoo ras als zulke korstmaakende middelen uitwerking beginnen te krygen , zy de toevallen vermeerderen , en ; door de nabyleggende deelen Kankeragtig te maaken , de ziekte verergeren , daar zy tot de geneezing geschikt waren ; door welke middelen het leven des Lyders dikwils in gevaar gebragt word. 't Word daarom in 't algemeen toegestaan , dat , als een Kanker tot zulk eene hoogte gekomen is , dat 'er geen hoop overblyft om die met redelyke veiligheid te doen verdwynen , de heelkundige operatie moet plaats grypen , zonder de geneezing door middel van zweering af te wagten. Maar naardier enige Lyders , 't zy door vrees van de operatie , of mistrouwen van derzelve goeden uitflag , liever de uitwerking der zweering , dan der operatie willen waagen , zullen wy de beste manier aanwyzen om in dit geval voort te gaan. Als 'er geoordeeld word , dat 'er werkelyk enige etter in het gezwel gemaakt word , kan he zeer dienstig zyn daar op iets als de volgend pap te leggen , om de zweering aan te moedigen en bevorderen :

*R. Micae. Pan. Alb. Rad. Bryon. Alb. Lilio
Alb. añ unc iij. Decoët. Fl. Chamaem. q. f. Coq*

(z) Escharotica. (a) Cauterium Actuale.
of indien deeze niet geschieden kan , de toevallen verzagten.

mul ad Cataplasmaticis Consistentiam; deinde adde
Jng. Dialth. unc j. ℥., om daar van eene ge-
 oegzaame hoeveelheid, over linnen gestree-
 en, eens op een dag, op het aangetaste deel
 e leggen.

Als de Kanker in de lip zit, of in enig deel,
 welk het gebruik van een pap niet wel wil
 belaaften, kan 'er de volgende pleister op ge-
 egd worden :

℞. *Empl. de Mucilagin. Diachyl. cum Gumm. Pa-*
acelf. aā f. Emplastrum.

Het kan van een kwaad gevolg worden te
 agten naar eene volkomen verzweering van
 en Kanker; 't is dienstiger het deel te ope-
 en door een lancet of brandmiddel (b), zoo
 s als 'er enige merkelyke hoeveelheid van et-
 r verzameld is, en te tragten het overbly-
 ende deel van het gezwel of hardigheid te
 en verdwynen. Als de korst afgescheiden
 kan de verzweering behandeld worden met
 t volgende zuiverend smeerzel, geschikt zoo
 el om de etter te verbeteren, welke in dit
 val altyd dun en stinkend is, als om de rottige
 erblyfzels der Kanker te reinigen en uit te
 iveren.

℞. *Liniment. Arcaei. Axung. Viperin. aā unc j.*
guent. Nicotian. Apostolor. aā unc ℥. Pulv. Myrrh.
aeipitat. Rubr. Laevigat. aā dr. iij. Balsam. Pe-
o. Elix. Ppt. aā dr. ij. m. f. linimentum.

De verzweering (c) hier mede behandeld zyn-
 eens of tweemaal daags, kan met de volgende
 ifter bedekt worden :

℞. *Empl. de Minio Fusco. Diachyl. cum Gumm.*
Mucilagin. aā unc j. Spermat. Ceti unc ℥. Balf.

T 3

Sul-

b) Causticum. (c) Ulcus.

Sulphur. Terebinth. Peruvian. aã dr. ij. Ol. Succin dr. j. m. f. Emplastrum.

Het beste en meest te pas komende korst maakende middel in dit geval, schynt te zy roode precipitaat, zoo fyn gevreven als Calomela; wordende deszelfs werking dan zeker, hoewel het maar zeer weinig pyn veroorzaakt, 't welk zeer gewenscht word in Kankeragtige ziekten, om dat alle middelen, die de pyn vermeerderen, de toevallen verzwaaren, of het Gezwel doen verspreiden. Deeze bereiding van kwik kan derhalven in dit geval gebruikt worden, als zy vereischt word in eene veel grooter maate dan de andere meer prikkelende korstmaakende middelen, gelyk *Butyr. Antimon. Mercur. Sublimat. Corrosiv. Unguent. Ægyptiac. &c.* Evenwel zyn 'er enigen, die het waagen by elk verband zulke deelen van de Kanker aan te raaken, als geschikt zyn om verteerd te worden, met het *Causticum lunare*, of zelfs met het werkelyk brandyzer; dog dit zeer pynelyk en gevaarlyk zynde, moet liever nagelaaten worden. Als de lippen der verzweering eeltagtig worden, kunnen ze best weggenomen worden door snyden, of een zorgvuldig gebruik van het *Causticum lunare*. Maar gedurende het geheele beloop der geneezing moeten wy niet verzuimen, naar gelang dienstige verzagende purgeermiddelen (d) te geven; daar tusschen voegende zulke bloedzuiverende middelen (e) als boven gemeld zyn, maar inzonderheid verzagende gewoone dranken, en andere bereidingen met pissebedden (f) enz. Zomtyds is eene zagte kwyling (g),

(d) Cathartica. (e) Alterantia. (f) Millepedes,
(g) Salivatio.

tyds aangeraaden, in dit geval dienstig geoordeeld om de Kanker weg te neemen, eer ze zoo diep gaat, dat de operatie te laat komt om derzelve kwaade uitwerking op het ligchaam weg te neemen.

9. Hoewel Kankeragtige Gezwellen zonder onderscheid kunnen komen aan alle deelen van het ligchaam; nochtans naardien zy zig zeer dikwils zetten in de borst, zal het genoegzaam zyn te zeggen, hoe de heilkundige operatie hier verrigt word; verschillende de andere zakenlyk niet van dezelve. Maar wy moeten opmerken, dat de uitslag der operatie altyd onzeker is, inzonderheid als de lyder hoog bejaard is, of de ziekte lang geduurd heeft. Om een Kanker in de borst weg te neemen, word 'er een naalde met een draad gesteecken door den grond der Kanker, en derzelve geheele uitgestrektheid afgetekend zynde, word het deel aanstonds, en in eens, met een bekwaam mes afgesneeden, 't welk in het rond moet doorgaan door het gezonde en onbedorven vleesch. Na dat het deel dus is weggenomen, worden de openingen der groote vaten toegehegt of gebonden, of de bloedstorting (h) gestopt met stukjes koperrood of de gemeene bloedstempende middelen (i). Het zal ook zeer spoedig en veilig zyn, een breed of plat werkelyk brandyzer (k) op de geheele wond te leggen, welke naderhand bedekt kan worden met kompressen, voorzien met zamentrekken- de middelen (l), bezorgende alles met een dienstige zwagtel. De verbanden moeten wegge-

Heel-
kundige
operatie
om een
Kanker
af te zet-
ten.

T 4

no-

(h) Haemorrhagia. (i) Styptica. (k) Cauterium Actuale.

(l) Adstringentia.

nomen en vernieuwd worden als in geval van een gemeene wond. En op dezelfde wyze kan een Kanker in de lip, of enig ander deel, weggenomen worden. *

Kankers
in het
oog.

10. Zomtyds komt 'er een Kanker in het oog, enig uiteinde, of in den boldeszelfs, en vertoont zig onder de gedaante van een gezwel of verzwearing (m). 't Is gemeenelyk verzeld met een hevige steekende pyn, inzonderheid in het hoofd, en deszelfs slaapen; de aders vertoonen zig ook blaauw, gezwollen, en knoopig omtrent het gezwel. Als het verandert in eene verzwearing, is de stof altyd dun, stinkend, scherp, en bytend; van een bruinagtige kouleur, en zeer verrot. Deeze ziekte is ten uitersten gevaarlyk, en de geneezing zeer onzeker; inzonderheid als ze schynt van zelf te komen, van een langen duur, of de lyder bejaard is. Als het Gezwel nieuw is, kunnen wy tragten dat te verligten, of te doen verdwynen op de bovengemelde wyze. Maar als het vermeerdert, zoo dat het den lyder in gevaar van zyn leven brengt, moet het of verteerd worden met brandmiddelen (n), of, als het mogelyk is, geheel weggenomen worden. Het kan met dit uitzigt nu en dan voorzigtig aangeraakt worden met het *Causticum lunare*; wordende de byliggende deelen in den tusschen-tyd

(m) Ulcus. (n) Caustica.

* De Heer *Heyster* telt, behalven de hier gemelde, nog meer andere manieren op om Kankers, inzonderheid die in de Borsten der vrouwen komen, weg te nemen. Wy zouden dezelve hier bygevoegd hebben, ten zy zyne Heelkundige onderwyzingen in onze taal waren overgezet. Waarom wy den leergierigen Heelmeester derwaarts wyzen.

tyd zorgvuldig bewaard en beschermd voor deszelfs werking. Of het zal veiliger zyn, en is in deeze ziekte kragtig bevonden, te gebruiken eene smelting van wit koperrood in weegbreewater; maar dikwils en geduurig kompresen daar in gedoopt op het gezwel leggende. Als de geheele bol van het oog Kankeragtig geworden is, word het geheel uit de holligheid uitgenomen; nogtans zonder den lyder te verligten, of te beletten dat de ziekte niet doodelyk word. De heilkundige operatie word daarom, in geval van een Kanker in het oog, geneenelyk nagelaaten wegens het gevaar, en ten kwaaden uitslag, welke bevonden is die te verzellen.

W R A T T E N. (a)

De *Wratten* zyn drooge gezwellen van het vel, uitgroejende boven de opperflakte der huid; zynde of hard of zagt, grooter of kleinder, breed of lang, zaaddragende, afscheurd, of geheel.

Zy worden geoordeeld voort te komen van een breeking der huidvaten, opening geeven aan een stof die in staat is om een Vleeschezwel (b) te maaken. Zy worden voornamelyk gezien aan de handen en vingers, maar omtyds aan andere deelen van het lighaam. *

T 5

De

(a) *Verrucae*. (b) *Sarcoma*.

* Hoe geringe ziekte de *Wrat* ook schynen mag, veront ze, nogtans onze opmerking, en onze Schryver est daarom een hoofdstuk tot haare beschryving geven te besteeden. Wy zullen 'er nog iets byvoegen. Komt ons waarschynelyk voor, dat men de zitplaats der *Wratten* zoeken moet in de zenuw-tepeltjes der
huid,

Genee-
zing.

De Wratten zyn zomtyds lastig en pynelyk, maar zelden met enig gevaar verzeld. De zaadragende soort, of die een tros schynt te zyn van kleine afzonderlyke Wratten, meest al verdeeld by den wortel, geeven de grootste ongemakkelykheid, raakende ligtelyk aan 't bloeden na een klein geweld daar aan toegebragt. Deeze worden voor allermoejelykst om te geneezen gehouden, als ligtelyk weder opgroejende, na dat zy eerst zyn weggénomen. Zy zullen evenwel, zoo wel als de andere, zomtyds van zelf afvallen, of daar toe geschikt worden door de geduurige vryving van de kleederen, of andere uitwendige lighaamen die zy moeten uitstaan. Goudsbloemen, springkruid, porceleyn, spek, raauw offenvleesch, enz. worden van het gemeen gebruikt tot de geneezing, 't welk zy alleen op de Wratten vryven, en dan of begraaven, of te rotten hangen, of in de lugt laten verteeren. 't Is zomtyds eene geluk-

huid, die de werktuigen van ons gevoel zyn, meer dan in de vaten. Wy omschryven derhalven de Wrat te zyn, *eene verbarnding, en uitpuling van een Zenuwtepelte buiten zyne natuurlyke zitplaats, blyvende nogtans gedekt met de opperbuid.* De plaatzen alwaar dezelve, volgens onzer Schryver, allermeeft gezien worden, zyn die daar de meeste zenuwtepeltes zyn. Deeze kunnen ligtelyk door enige oorzaak, als uitwendige schuuring, of diergelyke verhard worden, waar door de vaatjes, die door de uitwendige dekzels der zenuwtepeltes loopen, aan verstoppen, ontsteekingen, en alle derzelve gevolgen onderhevig zyn. Naar maate nu deeze vaatjes menigvuldiger zyn, meer gemeenschap met andere hebben de aangetaste plaats voor uitwendige schuuringen blootstaat, zyn de toevallen by de Wratten komende meer of min kwaadaartig. En hier aan schynt het verscheiden getal en staat der Wratten inzonderheid te moeten toegeschreeven worden.

lukkige, en niet zeer pynelyke wyze, een heete naalde te steeken door derzelver wortels; waar na zy in weinige dagen gevonden zyn af te vallen zonder enige verder moeite. De toppen derzelven kunnen insgelyks verscheiden maalen op een dag aangeraakt worden met een gloejend heet yzer, zoo gaauw dat het geene pyn veroorzaakt; en dit soort van behandeling is dikwils kragtig bevonden in den tyd van weinige dagen, door de Wratten weg te neemen met schilfers, welke daar telkens van komende de substantie der Wrat verminderen, tot dat die eindelyk gelyk word met de huid: waar na de wortel kan aangeraakt worden met Roomsche vitriool, of olie van koperrood, om derzelver weder uitgroeiing te beletten. Maar de schielykste weg is die af te snyden met een schaar; raakende derzelver wortels aan met een weinige Roomsche vitriool, en het bedekkende met een diachylon pleister. Of als zy voortkomen van een kleine grond, of nederhangen, als waare het van een steel, kan een paardehair, of liever een gewaschte draad, zeer digt rontom dezelve gebonden worden, digt by de wortel, welke nu en dan naauwer toegehaald zynde, als het vereischt word, deeze kleine vleeschige gezwellletjes allengskens zal berooven van hun voedzel, en dezelve in korten tyd ongevoelig doen afvallen. En door dit middel zyn zeer groote Wratten op eene ongemakkelyke plaats, als inzonderheid digt by het oog, zonder enig gevaar, of merkelyke pyn weggenomen. Maar in zulke gevallen, daar de Wratten van het grootste soort, en zoo ongelukkig geplaatst zyn, zal het dienstig zyn te gebruiken een smel-

ting van *Trochisci Albi Rhasis* in weegbreeewater, om eene ontsteeking (c), of ander kwaad gevolg voor te komen, en het deel te bedekken met een gemeene diachylon pleister. Om derzelve wederkomst te beletten, kunnen haare wortels aangeraakt worden met een weinig van het gemeene brandmiddel, *Lapis Infernal. Ol. Vitriol. Aq. fort. &c.* of het kan genoeg zyn een weinig fyne poejer van roode precipitaat daar op te strooijen. Wratten komende in de gewrigten, en inzonderheid in de knokkels, moeten met grootte omzigtigheid behandeld worden, wegens de byliggende peezen (d), kraakbeenen (e) en beenen. Als ze dus gezeeten zyn heeft het onverstandig wegneemen derzelve door snyden een verlies van beweeging in het gewrigt veroorzaakt, of een zinking van votten op het deel gebragt; zoo dat het kraakbeen, en zelfs het been bedorven word. Zulk een toeval zou het hulpmiddel erger maaken dan de ziekte; en de geneezing verdrietig en onzeker maaken. De geneezing moet derhalven in deeze gevallen ondernomen worden, of op de schadelooze wyze van het gemeen boven voorgesteld, welke, hoe bygeloovig of verbaazend die ook schynen moge, dikwils van een goeden uitslag bevonden is; of anders door een voorzigtig gebruik van zachte brandmiddelen, als inzonderheid door drie- of viermaal op een dag daar over te vryven met Roomsche vitriool, of geeft van zout. Als de Wratten zweeren, gelyk zomtyds gebeurt, moeten ze behandeld worden als gemeene verzweeringen.

EX-

(c) Inflammatio. (d) Tendo. (e) Cartilago.

E X T E R O O G E N.

1. **D**e *Exteroogen* zyn kleine eeltagtige Gezwel-^{Om-}len, komende allergemeenst op de ge-^{schry-}wrigten der teenen; maar zomtyds in andere^{ving.} deelen der voet, welke de grootste vryving van de schoen uitstaan.

2. Zy worden onderscheiden in harde en zag-^{Oor-}te, doorschynende en duistere; maar worden^{zaak.} alle geoordeeld voort te komen van een zelfde oorzaak, namelyk eene verstopping der voedende of doorwaassemende stof in het deel, welke geen opening vindende in de gewoone weg, hard word, en door de vryving der schoe gevormd word tot dit byzonder soort van eeltagtig Gezwel, tusschen het vel en de opperhuid. Het hardste deel van de Exteroog is gemeenelyk in het midden, en vertoont zig dikwils in de gedaante van een zwartagtige vlak, inzonderheid in die van het hardste soort, en in de afgesneden stukken scheid het zig af van de overige, welke gemeenelyk daar over liggen met schilfers, of ringen, gelyk de vliezen van een uije.

3. De Exteroogen zyn zelden gevaarlyk, ten^{Kente-}zy ze te diep gesneeden worden; hoewel der^{kenen.}zelve geneezing zeer moejelyk is. Het gevaar, dat haar verzeld als zy van een onervaren hand gesneeden worden, is insgelyks groot, als zy gepaard zyn met ontsteeking en pyn: en inzonderheid als zy vereenigd zyn met, en werkelyk groejen uit de vliezen, peezen, of kraakbeenen omtrent de gewrigten.

4. Die met Exteroogen geplaagd zyn, moeten^{Levens-}dezelve zoo veel als mogelyk is begunstigen,^{wys.} door

door het gebruik van gemakkelyke schoenen, zachte kompressen, of diergelyke, om daar niet onmiddelyk tegen te drukken in het gaan; zynde alle ruwe behandeling in staat, die erger en pynelyker te maaken, of ze te schielyker te doen groejen.

Geneezing.

5. Nadien de Exteroogen zeer zelden geneezen worden dat ze niet wederkomen, vergenoegen zig de meeste menschen met hunne voeten dikwils te wasschen en te reinigen, en met die te weeken in warm water, om hunne Exteroogen zagt en buigzaam te maaken, op dat derzelver bovenste deel met meer gemak kan afgesneden worden. 't Is eene nuttige omzigtigheid die zoo laag niet te snyden als het levendige, of tot dat de operatie pynelyk word, of het bloed doet voor den dag komen. Zoo dikwils als zy dicht gesneden worden is het zeer dienstig, een diachylon, of bruine pleister *de Minio* daar over heen te leggen: want dit helpt grootelyks tot gemak van den lyder. Zommigen pryzen, op gelyke wyze, het geduurig draagen van zachte, roode of groene wasch, by wyze van een pleister op het overblyfzel des Exteroogs na de snyding, uit eene onderstelling, buiten twyffel, dat het spaans groen in de groene, en de cinnaber in de roode, een kragt hebben, om dezelve onder te houden, of een gedeelte van haar substantie te doen verdwynen. Maar zulke middelen zyn zeer ondienstig, terwyl de Exteroogen verzeld zyn met hitte, pyn, en ontsteeking (a); in welk geval de gemeene diachylon pleister, een weinig *Unguent. Alb. Camphorat. Diapomphol.* of diergelyke, zonder ge-

vaar

(a) Inflammatio.

waar kan gebruikt worden om de toevallen te verminderen, en naderhand kan 'er het ander met meer voordeel, en met beter uitflag, opgelegd worden, inzonderheid als de Exteroogen zeer hard en eeltagtig zyn. Als wy bevinden dat 'er etter schuilt onder den Exteroog, zal het dienstig zyn in tyds lugt daar aan te geven door snyden, of een brandmiddel (b); want als ze daar lang opgehouden word, is ze in staat om groote pyn, ontsteekingen, zinking van vogten op het deel en bederving der peezen (c) of het beenvlies (d) te veroorzaaken, en zomtyds het been zelf verrot te maaken. De volgende pleister schynt wel geschikt te zyn tot werdwyning (e), daar het mogelyk is, en om gemak aan de Exteroogen te geeven: als ze voor enigen tyd geduurig daar op gedraagen word.

℞. *Empl. de Mucilagin. Diachyl. simpl. aã unc ij. Cinnabar. Fact. Argent. Vivi cum Pauca Terebinthina extincti aã dr. j. Camphor. Aerugin. aã dr. ℥. m. f. Emplastrum secundum artem.* Of

℞. *Empl. de Ranis cum quadruplicato Mercurio. Diachyl. cum Gumm. aã unc j. ℥. Pulv. Sabin. Vitriol. Roman. Cinnabar. Fact. aã dr. vj. Ol. Amygd. Dulc. parum m. f. Emplastrum.* Of

℞. *Empl. de Minio Fusc. unc ij. Gumm. Galban. unc j. Aerugin. Cinnabar. Vulgar. aã unc ℥. Camphor. Balsam. Peruv. aã dr. ij. m. f. Emplastrum secundum artem.*

TWEE.

(b) Causticum. (c) Tendo. (d) Periosteum.
(e) Discussio.

 TWEEDE AFDEELING.

 ZWEEREN (a) EN BEEN-
 BEDERVINGEN (b).

 Om-
 schry-
 ving.

1. Een *Zweer* word gemeenelyk omschreeven te zyn eene scheiding van het geen aan een hangt, met verlies van stof, in de vleeschige deelen van het lighaam, voortkomende van eene inwendige oorzaak: maar als diergelyke scheiding van het geen aaneenhangt in een beenig deel komt, word de ziekte eene *Beenbederving* genoemd.

 Oor-
 zaak.

2. De *Zweeren* van zelfs komende, worden gemeenelyk ondersteld voort te komen van scherpheid, of eene bytende gesteldheid der vogten van het lighaam, 't zy voortgebracht door vergiften, venusziekte, of iets anders van diergelyken aart, agtervolgens welker trap of neiging, en het gestel van het aangetafte deel, de *Zweer* zyn kan diep of ondiep, lang of rond, verzeld met pyn, ontsteking, verrotting, enz. Als 'er eene *Zweer* komt in een goed gestel, en gemakkelyk te geneezen is, word die gezegd eenvoudig te zyn; maar zamen gesteld, als ze verzeld is met kwaade toevallen, of komende in een kwaad gestel, 't welk de geneezing zeer vertraagt of belet.

3. Eene

(a) Ulcus. (b) Caries.

3. Eene eenvoudige Zweer is met geen ander Kente-
 teken verzeld dan van knaging ; maar zamen-
 gestelde Zweeren, komende in een scheurbui-
 kig, waterzugtig, of knobbelgezwelhebbend en on-
 gestel, kunnen verzeld zyn met koorts, pyn, der-
 ftuipen (c), groote en vermagerende ontlasting scheid.
 van etter, eeltagtigheid der lippen, beenbederf,
 enz. Eene bederving van been, of neiging daar-
 toe, kan gekend worden, als het been zig on-
 effen en zwartagtig vertoont ; als het lugtig of
 spongieus voorkomt aan het tentyzer, inzon-
 derheid als dat werktuig gemakkelyk door des-
 zelfs laagen (d) kan doorgaan ; als de stof der
 verzwearing zeer stinkend, of van een olie-
 agtige dikte is ; als het been bedekt is met een
 witte slymige vogt ; en inzonderheid als de
 geneezing lang en verdrietig is. Zomtyds
 ook, als het been bedorven is, zal de Zweer,
 die geneezen was, op nieuw open breeken, of
 zeer moejelyk met vel overtrokken worden.
 En deeze ziekte schynt dikwils te zyn de uit-
 werking der Venusziekte, of het gebruik van
 te scherpe, of te olieagtige middelen. Behal-
 ven de bovengemelde verdeeling der Zwee-
 ren in eenvoudige en zamen-gestelde, worden
 ze weder verdeeld in rottige (e) en voorteten-
 de (f), Zweeren met geborsten aderen (g), hool-
 agtige (h), en pypagtige (i). Eene *rottige of vuile*
Zweer is, welker kanten bezet zyn met een taaje
 slymige vogt, die moejelyk is om weg te kry-
 gen. Ze is ook verzeld met hitte, pyn, ont-
 steeking (k), en een groote zinking van vog-

II. DEEL.

V

ten

- (c) Convulsio (d) Laminae.
 (e) Ulcus Putridum. (f) Ulcus Phagaedenicum.
 (g) Ulcus Varicosum. (h) Ulcus Sinuosum.
 (i) Ulcus Fistulosum. (k) Inflammatio.

ten op het deel; en met 'er tyd vermeerderen de vuiligheden, de kouleur verandert; de Zweer bederft; derzelver etter word stinkend; en zomtyds krygt het deel het heet vuur (l). Rotte koortzen geeven dikwils oorzaak tot dit zoort van Zweeren. Eene *voortetende Zweer* is een zweer van een bytenden aart, verteerende de rontom liggende deelen; blyvende derzelver lippen gezwollen. Maar als dit zoort van Zweeren diep ineet, en zig wyd verspreid, zonder verzelde te zyn met een gezwel, maar verrot, en vuil en stinkend word, word het Kwaad Zeer (m) genoemd. En beide, wegens de moejelykheid van haare geneezing, worden ook Kwaadheelende (n) genoemd. *Zweeren met geborsten aderen*, zyn zulke, die in de aders zitten, en pynelyk en brandig wordende, het deel, dat zy bezetten, doen opzwellen. Deeze, als ze nieuw en veroorzaakt zyn door het gebruik van bytende middelen (o), of voortkomen van een geborsten aderspat (p), zyn dikwils verzelde met eene bloedstorting (q). De aders digt by de Zweeren liggende zyn in dit geval tegen-natuurlyk opgespannen; en kunnen zomtyds, digt by het deel, gevoeld worden gelyk een net onder malkander geweeven. De *Hoolagtige Zweeren* zyn zulke, die schuins, of zyde-wards loopen van haare opening; en kunnen gekend worden, 't zy door naarspooring met het tentyzer, waschligt, enz. of de hoeveelheid van stof die zy ontlasten in evenredigheid tot haare schynbaare grootte. Deeze zullen

zom-

(l) Gangraena. (m) Ulcus Noma.

(n) Dyssepulotica. (o) Corrosiva. (p) Varix.

(q) Haemorrhagia.

zomtyds diep liggen , en verscheiden draajen hebben. Zy worden van de Pypzweeren (r) onderscheiden alleen door gebrek van eeltagtigheid (s), uitgezondert in de opening. De *Pypagtige Zweeren* zyn zulke , die holagtig of draajende zyn , en verzeld met groote eeltagtigheid , en ontlasting van dunne , wateragtige en stinkende etter. Als 'er bloed , in de naarspooring , het tentyzer volgt , is het een teken dat de Pypzweer nog niet gezet is. Als deeze Zweeren komen in zenuw- of peesagtige deelen des lighaams , zyn ze gemeenelyk pynelyk ; en 't geen ze ontlasten is van een olieagtige aart , en weinig. Als de eeltagtigheid enige merkelyke bloedvaten heeft aangetaft , schynt de etter ligt rood geverfd te worden. Zomtyds zal een Pypzweer in den aars (t) den regten darm (v) doorbooren ; 't welk gekend kan worden , als de inspuiting die men gebruikt door dien weg doorgaat , of als de ontlaste stof met de vuiligheden vermengd is.

4. Die Zweeren worden gemeenelyk voortegemakkelyk geoordeeld om te geneezen , kenen. welke komen in een vry goed gestel , waar in de pyn , eeltagtigheid , en vloeijing van stof niet onmatig is , daar de etter goed is , derzelve kouleur wit , dikagtig , en de zieke geregeld is. Integendeel , die Zweeren zyn moejelyk te geneezen , welke verzeld zyn met de voorgaande toevallen in een hooger trap ; of als het been bedorven is ; de Zweer rottig , pypagtig , holagtig , kankeragtig (x),
 V 2 knoest-

(r) Fistula. (s) Callositas. (t) Fistula Ani.

(v) Intestinum Rectum. (x) Ulcus Cancrosum.

knoeftagtig (y), of met aderspatten bezet; de lippen zeer gezwollen, blaauw, of zwart; of als 'er weelig, of spongieus vleesch in opgroeit. De Zweeren worden altyd moejelyk geoordeeld om te geneezen, als ze diep zitten in zenuw- of peesagtige deelen, groote gewrigten, dicht by de wervelbeenen (z), onder de aders, enz. als derzelve stof dun, stinkende, en in grooten overvloed is: als de Zweer van een ronde figuur is, het gevolg van een ongeregeld leeven, venusziekte; of als dezelve komt in waterzugtige, scheurbuikige, uitgemergelde, teeringagtige, of knobbelgezwelhebbende gestellen.

Als een Zweer eindigt in eene verfterving (a), is de ziekte zeer gevaarlyk.

Levens-
wys.

5. De levenswys moet in geval van Zweeren altyd geschikt worden naar derzelve oorzaak, en de toevallen die zy te weeg brengen. In 't algemeen schynt dunne spys aller-voordeeligt voor de geneezing te zyn. De rust moet toegegeeven worden. In byzondere gevallen, als de Zweeren komen in de venusziekte, scheurbuikige, of teeringagtige gestellen moet de levenswyze daar naar geschikt worden op de wyze te voren gemeld. Zie nader over deeze ziekten.

Genee-
zing der
Zweeren
in 't alge-
meen.

6. De uitloozingen zyn bynaar onvermyde-lyk noodzakelyk in de geneezing der Zweeren, inzonderheid in die van het zamengeftelde zoort, als het gestel die wil toelaaten. Als derhalven de Lyder bloedryk is, en de Zweer verzeld met pyn, ontsteeking (b) of een

(y) Ulcus Scirrosfum. (z) Vertebra.

(a) Mortificatio. (b) Inflammatio.

een groote zinking der vogten op het deel, moeten de aderlaating en verzagtede purgeermiddelen voor alle dingen voorgeschreeven worden in het begin der geneezing. Als de Zweer pypagtig, holagtig, kankeragtig is, enz., en de stof rottig, dun, of stinkend, zal het dienstig zyn *Calomela* te voegen by de purgeermiddelen, of die te geeven in kleine giften, tusschen derzelve herhaaling, zoo dat ze geene kwyling (c) verwekt. Behalven het gebruik van uitloozende middelen, zal het hier ook dienstig zyn een gewoone drank voor te schryven, gemaakt van de zweetdryvende houten: inzonderheid als men vermoed dat de Zweer van een Venusziekte is. In den tusschentyd moeten 'er dienstige verbanden gebruikt worden, en kunnen 'er opgelegd worden op de wyze reeds gemeld onder de Verzworen Gezwellen. Zie pag. 226, enz. Als de Zweer dit soort van behandeling hardnekkig tegenstaat, word 'er gemeenelyk eene kwyling voorgesteld; en die mist zelden de geneezing te bevorderen, schoon alle andere middelen vergeefs zyn beproefd geweest. Maar als de Lyder te zwak is om de mocite van eene doorgaande kwyling te ondergaan, kan dezelve gematigd, en langer opgehouden worden in evenredigheid met zyne kragten. En inderdaad deeze zagte manier schynt kragtiger te zyn, dan de haastige verwekking, en schielyker beletting eener heviger kwyling: 't Is evenwel bevonden, dat de kwyling, verwekt door inwendige middelen, zomtyds niet helpt; terwyl die, welke door smeering veroorzaakt

word, zeer kragtig zal zyn in de geneezing van hardnekkige Zweeren, die voortkomen van de besmetting der venusziekte. Braakmiddelen (d) met *Turbiib*, insgelyks, herhaald op behoorlyke tusschentyden, zyn zeer dienstig bevonden in het geneezen van verouderde Zweeren van dit soort. Men moet hier altyd begrypen, dat de uitwendige middelen moeten veranderd worden naar maate van de natuur, staat, en byzondere toevallen der Zweer. Dus moeten in het begin der geneezing, als de stof gemeenelyk raauw, stinkend, dun, of waterig is, ettermaakende middelen (e) geduurig opgelegd worden, tot dat de stof wit en goed word. Maar deeze moeten met groote omzigtigheid, of geheel niet, gebruikt worden in rottige Zweeren, daar de stof etteragtig is, als konnende zeer ligt derzelve toevallen vermeerderen. Als deeze behandeling haare uitwerking heeft voortgebracht, en de stof wit geworden is, en dikagtig, moeten de zuiverende (f), gemengd met vleeschmaakende middelen (g), gebruikt worden, om kwaad vleesch (h) voor te komen. Men weet dat de Zweer genbeg gezuiverd is, als ze rood ziet, vry van vuiligheid en gevoelig is op eene ligte aanraaking. In den staat en vermindering der Zweeren kunnen de vleeschmaakende middelen alleen dienstig zyn; en in alle opzigten kunnen wy voortgaan in de behandeling der Zweeren in 't algemeen, als gemeld is onder de Gezwellen, na dat zy eens verzworen en geopend zyn. En zoo veel kan

(d) Emetica. (e) Suppurativa. (f) Detergentia.
 (g) Incarnantia. (h) Hyperfarcosis.

kan genoeg zyn voor de algemeene geneezing der Zweeren.

7. De geneezing van eenvoudige ondiepe Zweeren kan gemeenelyk verrigt worden met 'er een kompres op te leggen, voorzien met *Liniment. Arcaei*, of *Basilic. Flav.*; een pleister van *Diachyl. Simpl.*, of de *Minio* daar over heen gelegd zynde; en herhaalende het verband eens daags, of zeldzaamer. Maar als de huid eens verlooren of weggevreeten is, behoeft 'er niets meer dan een weinig *Unguent. Desiccativ. Rubr.*, of *Diapomphol.*, &c. - dun over linnen gesmeerd, opgelegd te worden. Als 'er weelig vleesch groeit in een der gevallen, kan het weggenomen worden met Roomsch koperrood, enz. als in de geneezing der eenvoudige Zweeren gemaakt door het openbreeken van gemeene gezwellen.

8. Eenvoudige en diepe Zweeren, of zulke die verzeld zyn met kwaade toevallen; maar wyken willen voor het gebruik der gewoone middelen, kunnen behandeld worden met het gemeene ettermaakend middel (i), dat is Veneetsche Terebinthyn gesmolten met het doojer van een Ei, of het volgende:

℞. *Terebinth. Venet. unc j. Vitell. ovi-Dimidium. Unguent. Basilic. Flav. Liniment. Arcaei. aã unc ℥. Pulv. Myrrh Aloes. aã scr. ij. Pulv. Croci. Praecipitat. Rubr. Laevigat. aã dr. ℥. m. f. unguentum.*

Of

℞. *Unguent. Basilic. Liniment. Arcaei. aã unc j. Vitell. ovi Dimidium. Elix. Ppt. unc ℥. m. f. unguentum.*

By deeze zalven kunnen naar gelang gevoegd

V 4 wor-

(i) Digestivum.

worden *Farin. Fabar. Hord. Colophon. Pulv. Sem. Fænugraec. Mell. Rosat. Syr. de Rosis Siccis.*, &c.

Als 'er zuiverende middelen vereischt worden :

℞. *Unguent. Basil. Nicotian. Mell. Opt. aã unc j. Unguent. Aegypt. Apostolor. aã dr. iij. Pulv. Myrrh. Rad. Aristoloch. Rotund. aã dr. j. ꝑ. Praecipitat. Rubr. Alumin. Ust. aã dr. j. m. f. unguentum.*

Het geen gemeenelyk als een zuiverend middel in deeze gevallen gebruikt word, is alleen een mengzel van *Unguent. Aegyptiac.* en *Apostolor.*, 't welk warm op het deel gelegd word. Hier by voegen zommigen een weinig *Tinct. Myrrh.*, en andere stroojen een mengzel van gelyke deelen *Alum. Kup. Ust. Praecipitat. Rubr. Myrrh. et Aloes* op het deel; of doopen de gesmeerde kompressen in deeze poejer, eer zy 'er die opleggen. Maar het volgende smeerzel is beter, als zynde geschikt om teffens te zuiveren, etter en vleesch te maaken.

℞. *Unguent. Basilic. Liniment. Arcaei aã unc j. Unguent. Nicotian. unc ꝑ. Praecipitat. Rubr. Laevigat. Pulv. Myrrh. aã dr. ij. Pulv. Croci dr. ꝑ. m. f. liniment.*

De hoeveelheid van precipitaat kan in dit smeerzel vermeerderd of verminderd worden, naar dat de toevallen het vereiffchen. Als de Zweer wel gezuiverd is, kunnen de middelen meer vleeschmaakende gemaakt worden door het volgende smeerzel.

℞. *Unguent. Nicotian. unc j. ꝑ. Gumm. Elemm. unc ꝑ. Thuris, Pulv. Myrrh. Aloes. aã dr. ij. Rad. Aristoloch. Rotund. Mastich. Oliban. aã dr. j. Sarcocoll. Praecipitat. Rubr. Laevigat. aã dr. ꝑ. Ol. Hyperis. unc ꝑ. Terebinth. Venet. Balsam. Peruv. aã dr. ij. m. f. linimentum.*

By de middelen tot dit einde kunnen gevoegd worden *Pulv. Rad. Ireos Florent. Farin. Fabar. Unguent. Aureum. Mel. despumatum, &c.*

Na dat de Zweer door deeze middelen wel met vleesch bedekt is, kan ze opgedroogd worden op de reeds gemelde wyze. Maar als de geneezing lang geduurd heeft, of dat 'er kwaad vleesch komt, is het gemeenelyk zeer moejelyk om een lidteeken voort te brengen. Als wy kwaad vleesch verneemen, moeten 'er zagte velmaakende middelen (k) op gelegd worden, eer het vleesch gelykelyk opgroeit met de lippen der Zweer; anders wan 'er weelig vleesch komen, of daar kan een onziene-lyke korst komen, door het niet gebruiken van de nodige korstmaakende middelen (l) om dat weg te neemen. De gemeene velmaakende middelen zyn *Unguent Diapomphol. Tutiae. Desiccata. Rubr. Bol. Armen. Lap. Calaminar. Lithargyr. Aur. &c.* maar zommigen droogen altyd op door pleisters, als het *Emplastr. Diachyl. simpl. Diachalcit. de Minio, &c.* En eindelyk, daar zyn anderen, die het deel dat opgedroogd moet worden verkiezen aan te raaken met Roomsche koperrood, en 'er naderhand een opdroogende toefstel op te leggen. De volgende zalf beantwoordt dit oogmerk uitmuntend.

R. Pulv. Bol. Armen. Sang. Dracon. Cret. Alb. Pomphol. Tutiae. Lithargyr. Auri. aã unc ß. Lapid. Calaminar. unc j. Sacch. Saturn. dr. vj. Camphor. dr. j. Axung. Porcin. unc. v. m. f. unguent.

Daar kan ook een zalf van dit soort gemaakt worden van *Unguent. Alb. Camphorat. Empl. de Miniq. Pulv. Testar. Ostrear. Calcinat. Flor. Rosar.*

V 5

Rubr.

(k) Epylotica. (l) Escharotica.

Rubr. Balauft. Sumach. Calx lota, Ceruffa. Plumb. Uft. Crocus Mart. &c.

Zweeren in fcheur- buikige en knob- belge- zwel- hebben- de ge- stellen of ver- zeld met een groote vloeijing van stof.

9. Als 'er Zweeren komen in een kwaad gestel des lighaams, of in fcheurbuikige, of knobbelgezwelhebbende gestellen, moet de in- en uitwendige geneezing geschikt worden naar de byzondere toevallen, gelyk gezegd is van de gezwellen. Als eene Zweer verzeld is met een groote en uitdroogende vloeijing van stof op het deel, zoo dat het den lyder zeer verzwakt, indien hy bloedryk is, kan het dienstig zyn de aderlaating te gebruiken, en verzagtede purgeermiddelen (m), om eene afwending (n) te veroorzaaken. En om den lyder te verligten, kunnen 'er zulke pynstillende pappen, stoovingen, enz. op gelegd worden, als beschreeven zyn by de ontsteekingen (o), brandige gezwellen (p), kneuzingen, gezwellen in 't algemeen, enz. maar indien geen van deeze schynt vereischt te worden, kunnen de deelen omtrent de Zweer gebet worden met warme melk, of gestoofd met het volgende mengzel.

R. Ol. Amygd. Dulc. Recent. Expressf. Ol. Lin. aã unc j. Camphor. dr. j. Tinctur. Croc. Laudan. Liquid. aã gtt. XL. m. f. embrocatio. Of

R. Ol. Hyper. Lilior. Alb. Rosar. aã unc ſ. Sp. Vini Camphorat. dr. iij. Laudan. Liquid. dr. j. Ol. Succin. gtt. x. m. in eundem usum.

Als de toevallen onder deeze behandeling vermeerderen, kan het volgende smeerzel tot het verband gebruikt worden.

R. Un-

(m) Cathartica. (n) Revulsio. (o) Inflammatio.
(p) Phlegmone.

℞. Unguent Nutrit: Nervin. aã dr. vj. Balsam. Peruv. dr. j: Opii. Croci aã scr. j. m. f. linimentum.

Of

℞. Mell. Opt. Ung. Dialth. aã unc j. Vitell. ovi No. j. Camphor. Croci Pulv. aã dr. ʒ. Ol. Lumbricor. q. s. u. f. Linimentum.

Deeze toevallen niet meer zynde dan een gevolg van de Zweer, zal derzelve wegneeming niet regtstreeks dienen tot geneezing der Zweer zelve, welke daarom op de gewoone wyze moet bezorgd worden, in agt genomen zynde, dat men daar op niet enige sterk prikkelende of zuiverende middelen legge, uit vrees van de pyn te vermeederen, of eene groote ontlasting der stof te bevorderen: maar als zulk soort van middelen volstrekt noodzakelyk zal schynen, moeten zy ten minsten met pynstillende (q) gemengd worden.

10. Als de Zweer verzeld is met een beder- Verzeld
 ving van been, en het lighaam bloedryk is, zul- met
 len de aderlaating en purgeermiddelen (r) dien- been-
 stig zyn. En als de ziekte verouderd is, en beders.
 inzonderheid als ze voortkomt van de Venus-
 ziekte, zal het gebruik der kookdranken van
 de zweetdryvende houten, of eene kwyling (s)
 raadzaam zyn. Dezelfde manier word insgelyks
 gevolgd, als 'er eene merkelyke Beenbeder-
 ving (t) komt in een knobbelgezwelhebbend
 gestel. Als men door naarsporing, gedaan
 als boven gemeld is, of opening, zeker weet
 dat het been bedorven is, moet het aanstonds
 bloot gemaakt worden tot de afschilfering, 't zy
 door brandmiddelen (v), opening, of verwy-
 de-

(q) Anodyna: (r) Cathartica. (s) Salivatio.

(t) Caries. (v) Caustica.

dering van het deel. De manier om dit door snyding te doen is niet raadzaam, als het deel pees- of zenuwagtig is, en de vaten groot of talryk zyn, gelyk in de handen en voeten, groote gewrigten, ruggegaat (x), enz. De Zweer (y) kan, als het nuttig en tot het oogmerk dienstig bevonden word, verwyderd worden met een stuk Gentiaan wortel, gesneden in de gedaante van een steekwiek en gedoopt in gesmolten meloten zalf, of diergelyke, en naderhand uitgeperst. Of men kan anders steekwieken maaken van vlierpitten tot het zelfde einde, en naar gelang gebruiken, tot dat het deel genoegzaam open gemaakt is *. Maar als de bederving zit in een der groote beenen, gelyk inzonderheid het ellebeen (z), schenkel (a), enz. is het raadzaam het deel te openen met een werkelyk brandyzer (b). Als het been bloot ligt langs de geheele uitgestrektheid der bederving, moeten 'er dienstige middelen gebruikt worden om de afschilfering (c) te veroorzaaken, dat is de scheiding van het bedorven deel des beens van het gezonde; om 't welk

(x) Spina Dorfi. (y) Ulcus. (z) Ulna.

(a) Tibia. (b) Cauterium Actuale. (c) Exfoliatio.

* Sommigen gebruiken in dit geval de geprepareerde spons, dat is, een stuk spons, in enig olieagtig vogt geweekt, en vervolgens uitgeperst. Deeze word door de vogten, welke uit de Zweer komen, nog meer uitgezet dan de Gentiaan wortel; en de opening word derhalven grooter. Maar dewyl dit, gelyk elk ziet, niet anders dan met zeer veel pyn, en langzaam geschieden kan; is het veel beter, ten zy andere omstandigheden dat verbieden, de Zweer door snyden te openen, wanneer dezelve kan gezuiverd worden, zonder dat de Lyder zig aan die langzaame en verdrietige wyze van verwydering behoeft te onderwerpen.

welk te verrigten, gemeenelyk de tyd van veertig dagen word toegestaan. De verbanden moeten in dit geval enigzins zyn gelyk het volgende :

℞. *Tinct. Myrrh. Euphorb. aã unc j. Unguent. Aegypt. dr. ij. m.*

De Beenbederving kan aangeraakt worden met dit mengzel, door een toebereide prop daar in te doopen, terwyl het mengzel zeer heet gehouden word, en die aanstonds op het deel te leggen. Naderhand kan een kompres, in het zelfde gedoopt, in de holligheid gelegd worden, en iets van de volgende poejer daar over gestrooid worden.

℞. *Pulv. Myrrh. unc ℥. Aloes. Mastich. Rad. Aristol. Rot. Gentian. aã dr. j. Pulv. Fl. Rosar. Rubr. Rad. Ixeos Florent. aã dr. iiij. Euphorb. Sarcocoll. aã scr. j. m. f. pulvis.*

De volgende eenvoudige en zamengestelde middelen, in bekwaame voorschriften geschikt, zullen het zelfde einde beantwoorden. *Myrrh. Mastich. Thus, Vitriol. Roman. Sulphur. Ol. Caryophyll. Pulv. Diapent. Sp. Vin. Mell. Rosat. Unguent. Aegyptiac., &c.* Maar als, na de behoorlyke oplegging van het bovengemelde verband, de affschilfering van het been niet op een bekwaamen tyd geschied, moet men toevlugt neemen tot het werkelyk brandyzer, de rasp (d), of de panboor (e). Het werkelyk brandyzer kan gebruikt worden, als 'er verrotting komt aan een been dat diep ligt, waar by het door een pyp kan gebragt worden; de rasp zal dienstig zyn in groote beenen, waar by men aanstonds komen kan, gelyk die

(d) Raspatorium. (e) Trepanum.

die van het bekkeneel; en de panboor kan nodig zyn, als by voorbeeld beide de tafels van het bekkeneel bedorven zyn; of als het moejelyk of onmogelyk is het aangetaste deel door enige andere middelen te vinden. Na dat het been eens afgeschilferd, of gezond gemaakt is, moet de Zweer met vleesch bedekt en gedroogd worden op de gewoone wyze met *Liniment. Arcæi. &c.* wordende 'er kompressen van droog linnen op het been gelegd, tot dat het met vleesch bedekt is; want niets dat vet of olieagtig is moet toegelaaten worden om het been aan te raaken, terwyl het bloot blyft.

Rottige
Zweer.

II. De geneezing der rottige Zweeren hangt af van die te zuiveren, en zuiver te houden, door het gebruik van het gemeene verband, of zulk een als wy gemeld hebben onder de Gezwellen in 't algemeen. Maar als de Zweer zeer vuil is, of derzelver kanten besmeerd zyn met eene slymige of korstige stof; of als 't geen ontlast word, dun, rottig, of stinkind is, kan de volgende mixtuur, by wyze van spoeling gebruikt, zeer dienstig zyn.

℞. *Sp. Vini unc vj. Tinct. Myrrh. unc j. Unguent. Ægypt. dr. vj. Sp. Sal. Ammoniac. unc ℥. m.*

De Zweer kan by elk verband met dit mengsel gewasschen worden, eerst warm gemaakt; of als 'er enige holligheden zyn, kan het gebruikt worden als een inspuiting, en de kompressen met het volgende smeerzel toegerust worden.

℞. *Liniment Arcæi. unc j. Unguent. Basilic. Pulv. Cort. Peruv. aã unc ℥. Praecipitat. Rubr. Laevigat. dr. ij. Balsam. Peruv. dr. ij. m. f. linimentum.*

Als de vuiligheid van de Zweer weggaat in een damp, de verrotting begint op te houden,

den , en de Zweer (f) redelyk gezuiverd fchynt; kan de hoeveelheid der precipitaat, in het fmeerzel bevat, verminderd worden, en de gemeene vleefchmaakende middelen (g) plaats grypen. Verfcheiden zoorten van middelen, dienftig in gevallen van dit zoort, konnen 'er zamengefteld worden uit de volgende ingrediënten. *Unguent. Apostolor. Vini Rubr. Alum. Uft. Summit. Absynth. Vulg. Centaur. Min. Hyperic. Flor. Rosar. Rubr. Balaust. Bacc. Myrt. Ciner. Clavellat. Theriac. Andromach. Sp. Vin. Sal. Ammoniac. &c.* Zie over meer byzondere beftieringen in deeze zaak van de Zweeren in 't algemeen pag. 308.

12. *Voortetende Zweeren* (h) moeten ge-voort-
neezen worden door het gebruik van inwen-eetende
dige middelen, ter zelfder tyd dat ze behan-Zwee-
deld worden met dienftige uitwendige midde-
len. De aderlaating en purgeermiddelen kon-
nen zomtyds vereifcht worden, om ze te fchik-
ken tot geneezing, of de heeling te bevorde-
ren: en zomtyds zullen zy niet wyken zonder
het behulp van bloedzuiverende of verzagten-
de gewoone dranken uit de houten, enz. in-
zonderheid als het een venusziekte is, of het
geftel knobbelagtig, kankeragtig, enz. Belan-
gende de uitwendige behandeling, die kan
zyn als volgt. De Zweer moet dikwils ge-
waffchen worden met een warm mengzel van
Tinct. Myrrh. Sp. Vini, en *Unguent. Ægyptiac.* of
iets van dezelfde zuiverende aart. En als der-
zelve lippen opzwellen, konnen ze met het
volgende gestoofd worden.

R. Ol.

(f) Ulcus. (g) Incarnantia.

(h) Ulcera Phagaedenica.

℞. *Ol. Lumbricor. Amygd. Dulc. Terebinth. aã unc j. Camphor. Ol. Succin. aã dr. j. m. f. Embröcatio.*

Tot het Verband.

℞. *Unguent. Nicotian. unc j. Pulv. Cort. Peruv. Ung. de Lapide Calaminar. aã unc β. Praecipitat. Rubr. Laevigat. dr. iij. Bals. Peruv. unc β. m.*

Hier by kan naar gelang gevoegd worden *Vitriol. Alb. Alum. Ust. Aerugo. &c.*

Als de Zweer door het gebruik van deeze middelen niet ophoud zig te verspreiden, maar steeds dieper word, of haare kanten wegvreet, is het raadzaam dezelve zagtelyk met het werkelyk brandyzer (i) aan te raaken. Waarlyk in het begin van dit soort van Zweeren zullen de opdroogende middelen (k) zomtyds uitwerking hebben; hoewel het altyd dienstig zal zyn eene genoegzaame hoeveelheid van verzagte precipitaat daar mede te menigen. Deeze opdroogende middelen worden gemeenelyk gebruikt, by wyze van smearing of stoving, en können bestaan uit de volgende ingrediënten, *Unguent. Diapomphol. Tutiae. de Plumb. de Lithargyr. Bol. Armen. Ceruss. Sang. Dracon. Croc. Mart. Adstring. Flor. Rosar. Rubr. Balaust. Aq. Aluminos. Aq. Calcis. Aq. Pbagædenic. &c.* Geduurende het gebruik van deeze uitwendige middelen, kan, als de Zweer hardnekkig is, de geneezing bevorderd worden door braakmiddelen (l) te geeven van *Turpethum Minerale*, op behoorlyke tusschentyden; want deeze veroorzaaken zeer kragtig eene afwending der misdoende stof, beletten derzel-

ver

(i) *Cauterium Actuale.* (k) *Desiccativa.*

(l) *Emetica.*

ver zinking op het deel, en verbeteren het, of ontlasten het op eene andere wyze.

13. De *Zweeren met geborsten Aderen* (m) worden geneezen door verzagting der ontsteking (n) en pyn, die dezelve verzelt, met dienstige pynstillende middelen (o), en het gebruik van dezelfde verbanden, als in andere zoorten van *Zweeren* (p), alleen moeten hier sterke ettermaakende (q) en zuiverende middelen (r) nagelaaten, of zeer spaarzaam gebruikt worden, uit vrees voor eene bloedstorting (s), door het byten der bloedvaten. De uitwerking der middelen in dit geval dienstig zal ook zeer geholpen worden door het gebruik van een bekwzaam verband op het deel. Als het hier t'eni-ger tyd nodig gevonden word het te behandelen met precipitaat, moet dat liever gemengd worden met *Unguent. Tutiae.* of *Diapomphol.* dan met *Liniment. Arcaei.* of *Basilicon.* De verdere bestieringen hier omtrent zie by de *Aderfpaten* (t), pag. 251.

14. De *Hoolagtige Zweeren* (v) worden geneezen door die, zoo veel als mogelyk is, tot een te brengen, en te behandelen als te voren gezegd is onder de *Gezwellen*. Verscheiden holen kunnen tot één gemaakt worden, 't zy door opening, een brandmiddel (x), of die te verwyden met een steekwiek van gentiaan wortel. Het brandmiddel word gemeenelyk gelegd op het onderste of meest afhangende deel van het ettergezwel (y), zoo wel om het gemak

Zweeren met geborsten Aderen.

Hoolagtige Zweeren.

II. DEEL. X van

(m) *Ulcera Varicosa.* (n) *Inflammatio.*
 (o) *Anodyna.* (p) *Ulcus.* (q) *Digestiva.*
 (r) *Detergentia.* (s) *Haemorrhagia.* (t) *Varices.*
 (v) *Ulcera Sinuosa.* (x) *Cauticum.* (y) *Abcessus.*

van de ontlasting der stof, als om het maaken van nieuwe hollen door de bytende eigenschap der etter voor te komen. Als de hollen zoo dicht loopen by de mond der Zweeren, dat eene kleine vergrooting gemeenschap zal maaken, kan dit gemakkelyk gedaan worden, door de kanten der Zweeren van tyd tot tyd uit te zetten met een steekwiek van gentiaan wortel. Maar als 'er verscheiden hollen zyn, loopende in verschillende strecken van de oorspronkelyke Zweer, moeten ze met alle behoorlyke spoed door snyden open gemaakt worden, om uitgang aan de stof te geeven, en tot gemak van het verband, en om de middelen op de geheele uitgestrektheid der holligheid te leggen. Om dit met voordeel te doen, kan het snymes geleid worden door middel van een hollefonde, of bestuurder (z), om te beletten dat geene merkelyke vaten gewond worden. Zommigen zyn 'er ook die de Hoolagtige Zweeren tragten te geneezen door inspuitingen; maar deeze manier is verdrietig, en niet alleen in staat om de holligheid te vergrooten, maar ook om nieuwe te maaken; en daarom word ze nu in 't algemeen verzuimd. Als alle de holligheden open leggen, of tot één gemaakt zyn, behandel ze dan met het geneezend smeerzel, beschreeven onder de Gezwellen in 't algemeen. In den tusschentyd, als de ontlasting zeer merkelyk is, de stof van een kwaade gesteldheid, het gestel kwaad, enz. zullen dienstige gewoone dranken, purgeermiddelen met calomela, en braakmiddelen (a) met Turbith, de geneezing grootelyks bevorderen; welke

(z) Director. (a) Emetica.

welke nu geëindigd kan worden op de wyze reeds gemeld onder de Gezwellen.

15. De *Pyp-Zweeren* (b) zyn het gewoon ^{Pyp.} gevolg van zulke, die in 't eerst alleen hool-^{Zwee-} agtig waren, en vereiffchen dezelfde manier ^{ren.} van geneezing; byzonderlyk agt. gegeven zynde op de eeltagtigheid van het pypagtig soort; hoewel wy dikwils Pyp-zweeren ontmoeten, die nooit wyken zullen zonder kwyaling (c), welke hier gemeenelyk met een goeden uitflag verzeld is. En terwyl dezelve duurt, waar ook de Pypzweer gezeten is, 't zy in de borst, buik, aars (d), enz. moet de eeltagtigheid weggenomen worden door snyden, of het voorzigtig gebruik der brandmiddelen (e), en de opening moet verwyderd worden door steekwieken van Gentiaan wortel, of geopend door brandmiddelen, of snyden, en het overige deel der geneezing moet afgedaan worden op de gewoone wyze, of als in de geneezing van andere *Zweeren*. Als de Pypzweer in den aars diep ligt, of ^{Pyp.} reikt tot boven de fluitpier (f), zal de Lyder ^{zweer in} zelden in staat zyn om de vuiligheden te hou- ^{den aars.} den. De ontlasting is hier gemeenelyk overvloedig, en de geneezing word zelden volvoerd. Evenwel moet een dienstige levenswys, en verzagtende middelen (g) voorgeschreeven, en de Pypzweer open gehouden worden met een kompres, gedoopt in enig verzagkend smeerzel. Maar als de opening door het groejen van eelt te veel vernauwd word, kan 'er een klein stukje van een brand-

X 2

mid-

(b) *Ulcera Fistulosa.* (c) *Salivatio.* (d) *Anus.*
 (e) *Cautica.* (f) *Sphincter.* (g) *Edulcorantia.*

middel op gelegd worden, en na de afscheiding der korst kan het open gehouden worden als een fontanel (h). De Pypzweer kan geopend worden door snyden, als ze den regten darm niet aanraakt, wordende de opening eerst grooter gemaakt, en de eeltagtigheid weggenomen. Deeze operatie word best gedaan met een schar, door een knip van welke de holligheid gevoeglyk open kan gemaakt worden. Maar als de Zweer (i) dieper loopt, is 'er een manier om die te openen door binding, welke bestaat in de Pypzweer (k) eerst te verwyderen, en dan een naalde met een draad, of een bot buigzaam tentyzer door de holligheid door te laten gaan, tot dat ze dringt in den regten darm (l), en door den aars komt. Den draad dan met een losse knoop gebonden zynde, word 'er een kleine linnen kompres onder gelegd, en de draad in elk verband digt toegehaald, tot dat hy allengskens voor zig den weg maakt, en de holligheid open laat. De verbanden moeten bestaan uit pynstillende ingrediënten, en 'er warm op gelegd worden. De volgende zyn dienstig in dit geval: *Ol. Amygd. Dulc. Rosar. Hyper. Unguent. Dialth. Vin. Rubr. Laudan. Liquid.*, &c. Maar als de Pypzweer zoo diep naar binnen loopt, dat 'er geene opening of binding kan gedaan worden, de eeltagtigheid eerst zynde weggenomen, is een spons of steekwiek van Gentaan wortel het enige, dat wel kan gebruikt worden om het deel open te houden; wordende altyd verminderd in grootte, als de ver-

zwee-

(h) Fonticulus. (i) Ulcus.

(k) Fistula. (l) Intestinum Rectum.

zweering voortgaat te geneezen. Meerder onderregtingen zie van de Pypzweer in den Aars (m), onder de Ziekten van den Aars, I. Deel, pag. 427, enz.

16. Langduurige Zweeren worden ligt hard, ^{Gevol-} blaauw, of zwart, en eeltagtig aan de ^{gen in} kanten. De hardheid der Zweeren word ^{oude} geholpen door verzagende stoovingen, als ^{Zwee-} met *Ol. Amygd. Dulc. Lilior. Alb. Lumbricor. Un-* ^{ren.} *guent. Dialth.*, waar by kunnen gevoegd worden warme en verzagende pleisters, als *Empl. Diachyl. c. Gumm. Flos. Unguentor. de Mucilaginis. de Cumino, &c.* Het kan insgelyks dienstig zyn, voor dat men 'er dit oplegt, het deel te stooven met een afkookzel van *Fol. Malv. Alb. Flor. Chamaemel. Melilot. Sambuc., &c.* of daar kunnen, om het zelfde einde te beantwoorden, pappen gemaakt worden van diergelyke ingrediënten, met byvoeging van *Pulv. Sem. Lini, Fænugr., &c.* als onder de Gezwollen in 't algemeen. Als de hardheid hardnekkig word, kan eene rooking van *Cinnaber* op het deel zeer nuttig zyn, schoon verscheiden andere veel beloovende middelen niet geholpen hebben. En als de verharde stof kan te rug gedreeven, of met veiligheid verteerd worden, kan een voorzigtig gebruik van zalven en pleisters met kwik dat doen. Of de manier te voren gemeld, om gezwollen te doen verdwynen, kan hier plaats grypen. Zie pag. 224, enz.

17. Als de Zweer zig blaauw of zwart ^{Verzeld} vertoont, door de stilstand van bloed omtrent ^{met} het deel, kan de kopping met vlyming (n) ^{blauw-} waar gelang gebruikt worden, om de ontlas- ^{heid en} ^{zwart-} ^{ting-} ^{heid.}

X 3

(m) Fistula Ani. (n) Scarificatio.

ting daar van te bevorderen, en 'er een prikkel aan te geeven. Warme verdryvende stoovingen, pappen, enz. kunnen insgelyks dienstig zyn, als gemeld is onder de Gezwellen in 't algemeen, en Kneuzingen: maar als de kwaade kouleur of zwartheid eene versterving (o) dreigt; kunnen, behalven vlyming van het deel, dienstige prikkelende stoovingen en pappen daar toe gebruikt worden, bestaande uit *Sp. Vin. Camphor. Unguent. Aegypt. Theriac. Andromach. Rad. Raphan. Rustican. Sem. Sinapi, &c.*

Met
eeltag-
tigheid.

18. Eeltagtigheid aan de kanten der Zweeren word weggenomen door wegsnyding of een brandmiddel (p); een weinig roode *Praecipitaat*, of diergelyk verteerend middel (q), op het overblyfzel gestrooid zynde, om haare toekomstige groeijing te voorkomen. Of het kan van meer dienst zyn, die met het volgende te behandelen:

R. Ung. Basilic. Praecipitat. Rubr. Laevigat. aã dr. ij. m. f. Unguentum.

Wat verder de geneezing der Zweeren (r) betreft, en het wegneemen van derzelve verscheiden toevallen, zie onder de Gezwellen, welke, als ze doorgebroken en verzworen zyn, dezelfde behandeling eiffchen als de Zweeren,

DERDE

(o) Mortificatio. (p) Causticum,
(q) Catharticum. (r) Ulcus.

 DERDE AFDEELING.

W O N D E N .

1. **E**en *Wond* is eene versche scheidings, ge- Oorzaak
 maakt in de zachte of vleeschige deelen schry-
 van het lighaam, van eene uitwendige oor- ving.
 zaak, of beweging van enig hard en scherp
 werktuig. Als diergelyke scheidings komt in
 een beenig deel, word ze een *Breuk* (a) ge-
 noemd.

2. Alle Wonden komen of van steeking, Oor-
 snyding, of kneuzing, volgens de natuur en zaak.
 het maakzel van het werktuig, waar door zy
 veroorzaakt zyn, en worden verdeeld in een-
 voudige en zamengestelde. De eenvoudige
 zyn, die gemaakt zyn door steeken, snyden,
 of kneuzen afzonderlyk; die van de uitwen-
 dige huid, zonder merkelyk verlies van stof,
 of schade aan enig merkelyk vat; en eindelyk
 die niet gemengd of verzeld zyn met gevaar-
 lyke toevallen. De zamengestelde zyn die
 gemaakt worden door steeken en snyden tes-
 sens, waar by ook gevoegd kan worden kneu-
 zing; die verzeld zyn met groot verlies van
 vleesch, of schade van enig groot of merke-
 lyk vat; en eindelyk die gemaakt zyn door
 een vergiftigd werktuig, of verzeld met hevi-
 ge toevallen.

X 4

3. Als

(a) Fractura.

Kente-
kenen.

3. Als een Wond gemaakt is door snyden, volgt 'er altyd eene bloedstorting (b), welke hevig is, als 'er enig groot bloedvat, en inzonderheid als 'er eene slagader (c) gekwetst is, in welk geval bloozend rood bloed geweldig met sprongen uitvliegt: maar als 'er alleen eene ader gekwetst is, is de vloeijing matiger en gelyker, en het bloed van een donkerder kouleur. In een Wond, verzeld met kneuzing, is de bloedstorting gemeenelyk weinig; maar de pyn is hevig, als die komt in een pees- of zenuwagtig deel. Koorts, zwellings, hitte, roodheid, ontsteeking (d) en klopping in het deel, zyn de gewoone gevolgen der Wonden; waar by kan gevoegd worden zagtheid en bleekheid omtrent derzelve lippen; en zomtyds eene ongevoeligheid in het deel, welke of zugtig, of roosagtig zyn kan. Wonden verzeld met kneuzing, inzonderheid in het hoofd, worden dikwils gevolgd van waaken, yling (e), stuipen (f), braaking, bezwyming (g), koorts, enz. Als de Wond begint te zweeren, vermeerderen de bovengemelde toevallen, en men ziet daar in de etter of gekookte stof in plaats van bloed. Na dat de lippen verzworen zyn, verandert de Wond zomtyds in eene verzwearing (h). En in Wonden met kneuzing, en verzeld met groote ontsteeking, worden de byliggende deelen dikwils ongevoelig, en versterven naderhand. Gevaarlyke Wonden, als inzonderheid die, waar in de peezen, zenuwen, enz. merkelyk beschadigd zyn,

(b) Haemorrhagia. (c) Arteria.

(d) Inflammatio. (e) Delirium.

(f) Syncope. (g) Convulsio. (h) Ulcus.

zyn, worden dikwils gevolgd van eene algemeene koude van het lighaam, grilling, styfheid, yling, enz.; en hoe edeler het deel is, of hoe meer het dient tot de werkingen des levens, hoe gevaarlyker de Wond is. Wonden der inwendige deelen worden gekend uit derzelve plaats, de natuur der stof die zy ontlasten, en andere toevallen. Dus, by voorbeeld, kan eene inwendige Wond in de borst verzeld zyn met spuwen van schuimig bloed, hoeft, moejelykheid van ademhaaling, als de longen geraakt zyn. Een scherpe, schietende, of stee-kende pyn, verzeld met ontsteeking (i), zamentrekking, en hardheid der deelen, toont dat 'er zenuwen of peezen zyn aangedaan. Maar als een zenuw afzonderlyk is afgesneeden, is de pyn minder; of liever, men gevoelt alleen eene dofheid van het deel. En als 'er niets meer dan een vleeschig deel gewond is, is de pyn gemeenelyk zwaar of stomp. Op de vermeerdering van hitte en pyn, weeten wy dat de tyd der zweering (k) voor handen is: maar een hevige pyn, of een buitengewoone trap van koude, dreigt koud vuur (l), of verster-ving (m) van het deel. Als de flokdarm (n) afgesneeden is, komt het doorgezwoegen voed-zel by de Wond uit. De flikking is in dat ge-val ook moejelyk of pynelyk; en daar komen gemeenelyk hik, braaking, flauwte, koud zweet, en koude in de uiterste deelen by. In Wonden der longenpyp (o) komt de adem gemeenelyk uit de opening, de Lyder geeft bloed

X 5

op,

(i) Inflammatio. (k) Suppuratio.

(l) Spacelus. (m) Mortificatio.

(n) Oesophagus. (o) Aspera Arteria.

op, hoeft ligt, en vind het moejelyk te spreken. In Wonden van het hart, vloeit 'er het bloed met geweld uit, en in groote overvloed, inzonderheid als de groote vaten zyn doorgesneeden. Als de bloedstorting (p) hevig is, en voortkomt van de regterzyde, vermoed men dat de holle ader (q) beschadigd is; maar als ze van de linker is, de groote slagader (r). Als het middelrif (s) gewond is, vind de Lyder eene moejelykheid van ademhaaling, heescheheid, pyn omtrent de korte ribben (t) en ruggegraat (v). Als in Wonden van den buik, het bloed, 't welk uitloopt, van een zwartagtige kouleur is, word het voor een teken gehouden dat de lever gekwetst is. Wonden in de maag zyn verzeld met walging, braaking, hik, koud zweet, bezwyming (x), enz. en de chyl komt zomtyds door de Wond. Als de dunne darmen aangedaan zyn, braakt de Lyder gemeenelyk een groen soort van stof, en het voedzel gaat door de opening: maar als de groote gewond zyn, gaan de vuiligheden door dien weg uit. Als men een Wond gekreegen heeft in de linker bovenbuik (y), onder de korte ribben, en het bloed, daar uit vloeijende, zwart is, en de Lyder met moejelykheid adem haalt, vermoed men dat de milt gekwetst is. Als men een Wond gekreegen heeft in de nieren, gelyk door een werktuig, gaande door de lenden, digt by het middelrif, zal de pis gemeenelyk bloedig zien, en pyn gevoeld worden, strekkende zig uit van de lieschen tot de

- (p) Haemorrhagia. (q) Vena Cava. (r) Arteria Aorta.
 (s) Diaphragma. (t) Costae Spuriae. (v) Spina Dorsi.
 (x) Syncope. (y) Hypochondria.

de zaadballen (z): maar als de pisleiders (a) beschadigd zyn, zal de pis door de Wond komen. In Wonden van de blaas gevoelt men pyn in de lieschen, en de pis word door de opening ontlafst. De Lyder word in dit geval ook zomtyds aangetaft met braaking, zoo wel als met andere toevallen. Als de lyfmoeder gewond is, lyden de lieschen en heupen door zamenstemming der deelen; en daar is eene bloedvloeijing door de schamelheid (b). Wonden des hoofds, welke dieper gaan dan het panvlies (c), zyn verzeld met hevige scherpe pynen, en zomtyds met stuipen (d). Als het bekkeneel nedergedrukt is, zyn de toevallen heviger, en inzonderheid de stuipen; welke in dit geval dikwils geduurig worden, tot dat 'er een hulpmiddel gebruikt word. Het zelfde is waar, als de vliezen (e) der hersenen zyn aangetaft; maar als de kleine hersens (f) tefens gekwetst zyn, volgt aanstonds de dood: en deeze zal zomtyds komen na groote schuddingen, of kneuzingen des hoofds, of nederdrukkingen van het bekkeneel, als men geen Wonden der hersenvliezen, of hersenen, of breuk van het bekkeneel kan opmerken. Op Wonden of Kneuzingen in het hoofd, hersenvliezen, of ruggemerg (g), volgt dikwils braaking, dofheid, verlies der spraak, lamheid (h) der leden, enz. Eindelyk, alle Wonden, gemaakt met vergiftigde werktuigen, zyn gemeenelyk verzeld met groote pyn, en een blaauwe kouleur, welke allengskens zwart word,

- (z) Testes. (a) Uretheres. (b) Pudendum.
 (c) Pericranium. (d) Convulsio. (e) Meninges.
 (f) Cerebellum. (g) Medulla Spinalis. (h) Paralyse.

word, en eene verfterving (i) voortbrengt. Zomtyds veroorzaaken zy ook eene algemeene hitte, beeving (k), yling (l), bezwyming (m), enz.

Voortekenen.

4. De Wonden der herfenen, maar inzonderheid der kleine herfenen; van het rüggermerg, hart, longen, en middelrif (n); gelyk ook die der groote vaten, als van de groote slagader (o), holle ader (p), longslagader (q), enz.; groote van de flokdarm (r), maag, longenpyp (s), darmen, lever; en van de groote vaten der blaas; en alle vergiftigde Wonden zyn gemeenelyk doodelyk. Die in oude menfchen en zeer jonge kinderen komen, kunnen ook doodelyk worden, hoewel ze zig maar klein vertoonen. En mislagen in de niet natuurlyke dingen kunnen die verderfelyk of moejelyk te geneezen maaken, welke anders gemakkelyk zouden geneezen worden. Af-trekkende voor deeze byzondere gevallen, of die van diergelyken aart zyn, worden verfche uitwendige Wonden gemeenelyk in een korten tyd geneezen zonder veel moeite. Maar de inwendige zyn gevaarlyker; inzonderheid als 'er enige merkelyke zenuwen (t), peezen (v), banden (x), of vliezen (y) gekwetft zyn; zynde deeze deelen altyd ligft om heet vuur (z) te krygen. En om dezelfde reden zyn Wonden met kneuzing veel gevaarlyker, dan die van enkele fteeking of fnyding. Als de lippen
der

- (i) Mortificatio. (k) Tremor. (l) Delirium.
 (m) Syncope. (n) Diaphragma. (o) Arteria Aorta.
 (p) Vena Cava. (q) Arteria Pulmonalis.
 (r) Oefophagus. (s) Trachea. (t) Nervus.
 (v) Tendo. (x) Ligamentum.
 (y) Membrana. (z) Gangraena.

der Wond op een grooten afstand van malkander zyn, en zeer ontfteeken, word het voor een ongunstig teken gehouden. Wonden die alleen komen langs de rigting der spiervezelen (a), worden veel gemakkeliker geneezen dan die kruisselings loopen. In zeer groote of zeer diepe wonden, is de uitwendige koude lugt, toegelaaten zynde, ligt in staat om het bloed rondom te stremmen. Als een kleine steek verzeld is met groote ontfteeking (b), word het voor gevaarlyk gehouden. Blaauwheid, zig teffens vertoonende met ontfteeking van het deel, betekent enig gevaar. En eene schielyke bleekheid der Wond, die eerst ontfteeken was, 'tzy in den tyd der zweering (c), of voor dezelve, word voor een zeer kwaad toeval gehouden. Hoe drooger zig de Wonden vertoonen, hoe minder ze gemeenelyk zweeren zullen, en met de ergste toevallen. Als de zweering werkelyk begonnen is, en de Wond schielyk droog word, is het een kwaad teken. De lippen der Wond overmatig pynelyk, zeer ontfteeken, geknaagd, of gescheurd te hebben, in den tyd der zweering, betekent enige moejelykheid in de geneezing, verzeld met gevaar. Als, in plaats van witte goede etter, de stof, die ontlast word, dun of groen is, of het tentyzer of heilkundig werktuig geel of zwart maakt, word de Wond van het ergste soort gerekend. Als de lippen eener groote Wond niet zwellen, is het gevaarlyk; maar als ze droog worden, en schielyk inzakken zonder zweeren, doodelyk. Als de groote

va-

(a) Fibrae Musculares. (b) Inflammatio.

(c) Suppuratio.

vaten, die het deel met voedsel voorzien, weggesneden zyn, moet de afzetting (d), als het doenlyk is, gebruikt worden; anders zal 'er eene verfterving (e) van het deel volgen. Die Wonden zyn gemeenelyk moejelyk, die komen in een kwaad gestel van lighaam, en inzonderheid na dat 'er magere of harde spyzyn gebruikt zyn. De Wonden worden gevaarlyker en moejelyker te geneezen geoordeeld in de winter dan in de zomer; en in de herfst dan in de lente. De Wonden, verzeld met breuken (f), zyn veel lastiger en moejelyker te geneezen dan die eenvoudig zyn: en als 'er zig lighaamen van buiten byvoegen, gaat de geneezing des te langzaamer voort. Een sterke koorts de Wonden verzellende, inzonderheid voor derzelve zweering, is gevaarlyk, gelyk ook waaken, braaken, stuipen (g), enz. Wonden zweeren ligst in bloedryke gestellen, maar moejelykst in zulke die galagtig of zwaargeestig geoordeeld worden; en in de eerste vereiffchen ze gemeenelyk maar omtrent zeven dagen, en in de laatste elf, en zomtyds veertien. Als het vleesch der Wond na de zweering zig vast en bloozend vertoont, is 't een zeer goed teken; maar een kwaad, als het hard en vlak, zagt, flap, of spongieus is; als betekende eene moejelykheid in de geneezing. Eeltagtigheden, komende aan de kanten der Wonden, zyn zomtyds zeer moejelyk weg te nemen. En als het vleesch ongelyk opgroeit na de zweering, word het maaken van een lidteken verhindert.

§. Als

(d) Amputatio. (e) Mortificatio.

(f) Fractura. (g) Conyulsio.

5. Als de lyder bloedryk is, of de toevallen Levens- eene ontsteeking voortbrengen, is eene schraa- wys. le levenswyze de dienstigste. Maar als de geneezing lang vertraagd is, en de lyder verzwakt is, of als hy gewoon is op eene ruime wyze te leven, moet hem een matig gebruik van vleesch en wyn toegestaan worden. Als de lyder na de geneezing eener groote Wond teeringagtig gelaaten is, of als de geneezing met groote zwaartigheid verzeld is, kan melkspys, met het gebruik der schaalpoejers, van merkelyken dienst zyn.

6. Als de toevallen eener versche Wond he- Genee- vig zyn, of het lighaam bloedryk, of kwalyk zing gesteld is, zal het dienstig zyn de geneezing te in 't al- beginnen met eene aderlaating, zagte purgeer- gemeen. middelen, of buikzuiverende klysteeren; wondranken, kookranken, gerstendranken, gelyk ook pynstillende (h) en hartsterkende middelen (i) naar gelang tusschen beiden gevoegd zynde, als hebbende eene merkelyke kragt om de geneezing ligt te maaken, of te bevorderen. Maar borstranken, kookranken, en likkingen, zullen waarschynelyk dienstigst zyn in diepe Wonden der borst, gelyk de gemeene wondranken gezegd worden te zyn in die van den buik. Dienstige voorschriften van zulke middelen kunnen naar gelang zamengesteld worden met de volgende ingrediënten, *Consolida Major, Alchimilla, Agrimonia, Sanicula, Artemisia, Plantago, Equisetum, Hedera Terrestris, Centaurium, Hypericum, Millefolium, Scordium, Rad. Tormentill. Valerian. &c.* waar by in scheurbuikige gevallen kan gevoegd worden *Lign. Guajacum.*

(h) Paregorica. (i) Cardiaca.

jacum. Sarsaparill. Sassafr. Om het zelfde einde te bereiken, kunnen 'er poeijers of konferven gemaakt worden van *Gumm. Arabic. Tragacanth. Sal Prunell. Rad. Alth. Conf. Cynosbat. Rosar. Rubr. Balsam. Lucatell. Syr. Balsamic. &c.* of als de blaas gekwetst is, worden 'er zuiverende middelen vereifcht, of als de lyder een venusziekte heeft, *Terebinth. Venet. Sperm. Cet. Balsam. Tolut. &c.* In 't byzonder kunnen wy in Wonden der Borst voortgaan op dezelfde wyze als in de Ziekten der Borst. Zie I. Deel, pag. 133. enz.

Door
verband.

7. In de geneezing van alle groote Wonden, worden 'er zwagtels en hegingen vereifcht om dezelve tot de geneezing te fchikken en bekwaam te maaken. Daar zyn drie zoorten van zwagtels van een algemeen gebruik tot dit einde; de vleefchmaakende, de vafhoudende, en de uitdryvende. De vleefchmaakende band beftaat uit een dubbelde zwagtel, welks langte en breedte naar het deel, naar de natuur der ziekte, en naar den tyd des jaars gefchikt zyn. Deeze zwagtel word gemeenelyk eerft gelegd op het midden van de tegengeftelde zyde der Wond, alwaar, na dat twee of drie keeren gedaant zyn, zy naderhand beurtelings moet opklimmen en nederdaalen; door welk middel zy zal toebrengen tot ontlafting van alle vreemde ftoffen uit de opening der Wond, en ook eene verder verzameling daar van voorkomen. En dit zoort van zwagtels word inzonderheid gebruikt in eenvoudige Wonden, terwyl ze nog verfch en bloedende zyn. De vafhoudende band is die gebruikt word alleen om de geneesmiddelen dicht op het gewonde deel te houden, op dat derzelve kragt de Wond des te beter

De
vleefch-
maaken-
de.

De vafh-
houden-
de.

kan

kan aandoen; en daarom is ze zeer eenvoudig, hoewel ze altyd gefchikt moet worden naar den aart en plaats van het deel waar op ze gelegd word. De uitdryvende band bestaat uit een zwagtel met een hoofd, van langte en breedte gefchikt naar het oogmerk en byzonder deel dat haar nodig heeft. De manier om 'er die op te leggen is eerst twee of drie digte keeren te doen op het gezonde deel; onder de plaats der stof die ontlast moet worden, verflappende de hand als de zwagtel hooger gebragt word, op dat ze te minder drukken zou. Maar als de stof geplaatst is in de holligheid der Wond, en derzelve ontlasting begeerd word, moet het beloop der zwagtel tegenstrydig zyn met die pas gemeld is. Deeze zwagtel is ook van gebruik om eene groote vloeijing van vogten naar de Wond voor te komen, zoo wel als om de etter der Wonden, Pypzweeren (k), en Zweeren met holen (l), uit te dryven, enz. 't Is eene nodige omzigtigheid in het gebruik van alle zoorten van zwagtels dezelve niet al te vast te winden, uit vrees voor eene ontsteeking of verfterving.

Uitdryvende band.

8. De Hegtingen zyn van twee zoorten; wor- Door
dende gedaan of met een naalde, of met de Hegting
drooge steek, gelyk het genoemd word. Van name-
het eerste slag zyn drie verscheiden zoorten, Vleesch-
namelyk de Vleeschmaakende, de Bontwer- maaken-
kers-steek, en de Valthouder. De vleeschmaa- de.
kende Hegting word gedaan door steeken ge-
nomen op een dienstigen afstand van malkan-
der. Dus, by voorbeeld, als de Wond maar
omtrent twee duimen breed is, kan eene en-

II. DEEL.

Y

kele

(k) Fistula. (l) Ulcus Sinuosum.

kele steek, in het midden gedaan, genoeg zyn om de lippen behoorlyk zamengefloten te houden. Maar daar zullen meer steeken vereifcht worden, als de Wond van grooter langte is. Gemeenelyk worden 'er agt dagen gegeven om de lippen van diepe dwarsche Wonden te vereenigen; dat is Wonden die komen tegenstrydig met den loop der spiervezelen (m). Maar in andere gemeene gevallen, daar de Wond ondiep is, zullen drie of vier dagen tot dat einde genoeg zyn. Maar als de lippen der Wond niet vereenigd zyn en als de draaden zyn uitgethaald, zal het dienstig zyn naderhand de drooge steek te gebruiken. De Bontwerkers steek word gebruikt in Wonden der slagaderen en aderen; gelyk ook in die der darmen; en in beide die gevallen laat men de steeken blyven, tot dat zy van zelfs weggaan. Maar als zy verknaagd worden, of te schielyk, en eerde toevallen geholpen worden, afvallen, zal het nodig zyn de operatie te herhaalen.

Bont-
werkers
steek.

De Vast-
houder.

De Vasthouder is inzonderheid van dienst in groote Wonden; gelyk die der flokdarm (n), longenpyp (o), enz. en inzonderheid in de hazemond. De hegting bestaat in het steeken van een of meer naalden, naar maate de langte der Wond zal vereiffchen, dwars, en op eene behoorlyke diepte, door deszelfs beide lippen; en hebbende de naalden vastgelaaten in het deel, met haare einden aan beide zyden uitsteekende, word 'er een sterke wassche draad verscheiden reizen gedraaid over een eind van elke naalde, en onder het ander eind derzelve, even als de kleermaakers zomtyds de naalde vastmaaken op hunne mouw, door welk

mid-

(m) Fibrae Musculares. (n) Oesophagus. (o) Aspera Arteria.

middel de lippen der Wond kragtig by elkander zullen gehouden worden. Maar eer men tot deeze operatie overgaat, in geval van een hazemond, moet de huid aan beide zyden der scheur eerft weggenomen worden; en dan moet de hegting gedaan worden, terwyl het deel nog bloedende is. De drooge hegting word gedaan met kleine ftukjes linnen, getand gelyk een zaag, zoo dat de hoofden kunnen vallen tuffchen malkander, en de geheele reek geflooten worden. Het linnen moet, eer het gefneeden word in deeze gedaante, befmeerd worden met iets als het volgende om het des te vaster te doen kleeven:

℞. *Ichtyocoll. Acet. Opt. aã q. ſ. et coque ſimul ad Emplaſtri conſiſtentiam.* Of

℞. *Bitumin. Colophon. Thuris. Refin. aã unc j. Maſtich. Gumm. Tacamahac. Tragacanth. aã unc ſ. Sang. Dracon. Bol. Armen. Farin. Tritic. aã dr. iij. Albumin. ovi q. ſ. u. ſ. Emplaſtrum durioris conſiſtentiae.*

Pleiſters dus bereid, gefneeden zynde in de behoorlyke gedaante, worden op het vaſte vleefch gelegd, volgens de langte der Wond, ſtrekkende zig daar van uit tot een aſtand van enige duimen; en na dat zy gedroogd, of wel vaſt zyn aan het deel, en de lippen der Wond by malkander zyn gekomen, kunnen ze door eene hegting in die geſtalte gevoeglyk gehouden worden. Dit zoort van hegting word voornamelyk gebruikt in Wonden van het aangezigt, om onzienelyke lidtekens voor te komen; en kunnen ook plaats grypen, als de Lyder, uit vrees voor pyn, andere niet gemakkelyk wil toelaaten. Ze is inſgelyks zeer dienſtig, als de ſpiervezels kruiffelings zyn doorgefneeden, en daar het

moejelyk of onmogelyk is een zwagtel te leggen. In andere zoorten van hegingen moeten de steeken altyd genomen worden op eene diepte evenredig met die der Wond; zorg gedraagen zynde om de zenuwen, zoo veel als mogelyk is, te vermyden. In lange Wonden is het best de steeken te beginnen aan de einden; maar in korte, in het midden.

Genee-
zing van
een een-
voudige
Wond of
Wonden
in 't alge-
meen.

9. De eerste stap die men doen moet in de geneezing van een eenvoudige Wond, is weg te neemen al wat dezelve kan opstoppen. Tot dit einde zal het dienstig zyn die te zuiveren van haar klonterig of gestremd bloed, en 'er alle vreemde lighaamen, die daar in mogten huisvesten, uit te haalen. Het zal insgelijks dienstig zyn eene matige hoeveelheid van bloed te laten ontlasten, 't welk by gelegenheid de plaats kan vervullen van eene aderlaating, en de Wond beter bekwaam maaken om te geneezen. Naderhand kan derzelve geheele holligheid zeer zagt afgeveegd worden met doeken in warme roode wyn gedoopt. Dan kunnen de lippen by malkander gebragt worden door middel eener drooge heging, of met behulp van twee kompressen, drukkende in tegengestelde rigtingen, en bedekkende de Wond met een kompres, gedoopt in *Balsam. Peruv.* of *Ol. Amygd. Dulc.*, om vastgehouden te worden door een dienstige zwagtel, welke niet al te vast moet zyn. En om alle stremming van het bloed, of kwaade kouleur van het deel voor te komen, kan het niet kwaad zyn, als de kompressen en zwagtels, by elk verband, tot omtrent den zevenden dag, gedoopt worden in warme brandewyn. Na dus de pyn te verligten, en de toevallen weg te

nee-

neemen, kan de Wond verzworen, gezuiverd, met vleesch bedekt en geheeld worden, gelijk te voren gemeld is onder de Gezwellen en Zweeren (p). Maar als 'er enig vreemd lighaam geplaatst is in de Wond, en de geneezing belet, moet deszelfs uithaaling schielyk bezogt worden. Tot dit einde moet de Lyder geplaatst worden, zoo veel als mogelyk is, in de gestalte waar in hy de Wond ontving; zoo dat het kwetzende lighaam of werktuig kan worden uitgehaald door den zelfden weg, waar door het ingekomen is. Maar als de doorgang tot dit einde niet wyd genoeg is, moet ze naar gelang verbreed worden. Evenwel als 'er enige zeer merkelyke vaten in den weg leggen, of het kwetzende lighaam diep gelegen is in de gewrigten of diergelyke, is het dikwils raadzaam dat aan zig zelf over te laten; want zulke dingen worden gemeenelyk uitgedreven door de natuurlyke werking of kragt van het lighaam, 't zy by wyze van verzwearing, of anderzins. En zomtyds zyn zulke stoffen lang vast gebleeven in het deel, zonder enig ongemak aan den Lyder te veroorzaaken. Maar als het wondende lighaam diep ingaat, gehaakt is, of diergelyke, is het zomtyds dienstiger dat uit te haalen door het tegengestelde deel van daar het ingekomen is. Evenwel moet men kennis hebben van de figuur en plaats van het werktuig, eer de operatie veilig kan bezogt worden. En eerst moet het bloed weggeveegd, de monden der bloedende vaten opgemerkt, en de bloedstorting (q) gestopt worden op de gewoone wyze, of door het gebruik

Y 3

van

(p) Ulcus. (q) Haemorrhagia.

van zamentrekkende middelen (r), gelyk geftooten aloë, en wierook, gemengd met het wit van een ei, en hair van een haas, en gelegd op de openingen der bloedende vaten. Als dit niet helpt, kunnen 'er fterker zamentrekkende of korftmaakende middelen (s) gebruikt worden, gelyk *Vitriol. Roman.*, &c. Maar als de uiteinden der bloedende vaten niet gezien worden, is het dienftig het vleefch weg te snyden, en daar naar te zoeken, op dat ze kunnen gebonden of toegenaaid worden om de vloeijing op te ftoppen. Als het onnatuurlyk lighaam doór deeze middelen uitgehaald, en de bloedftorting is opgeftopt, kan de holligheid der Wond dicht opgevuld worden met koeffen, voorzien met de gewoone zamentrekkende middelen; bezorgende die door het gebruik van een dienftige zwagtel. In deezen ftaat kan de Wond gelaaten worden, tot dat het gevaar van de wederkeering der bloedftorting over is, welke, naar maate de Wond groot of klein is, en de vaten merkelyk of niet, zyn kan in den omtrek van twee, drie, of vier dagen, als 'er geen band is gebruikt geweest. In den tuffchentyd kunnen de byleggende deelen nu en dan geftoofd worden met warme brandewyn, azyn en water of diergelyke, om allen ftilland voor te komen. Als de opening der Wond te klein is, moet zy vergroot en altyd wyder gehouden worden dan de grond. Men moet ook bekwaame openingen of ontlaftwegen maaken in behoorlyke deelen der Wond, om de ftof te ontlaften, op dat die daar niet in huisvefte, en, door het

(r) Adstringentia. (s) Escharotica.

het vleesch weg te vreeten, holligheden veroorzaake, en de geneezing verhindere. Om dit te beter te doen, moet men opmerken, in welke gestalte het gewonde deel vereischt word terwyl het verbonden word, om de stof te doen verplaatzen; want al wat van een deel loopt wanneer het overeind is, zal daar in stilstaan als het hellende is. Na de uithaaling van alle harde, vreemde lighaamen, welke eene kneuzing in het deel gemaakt hebben, moeten 'er dienstige ettermaakende middelen (t) worden opgelegd, om alles, wat geen vast vleesch is, in etter te veranderen en weg te voeren; waar by gevoegd kunnen worden zuiverende middelen (v), als in de geneezing van Gezwollen en Zweeren (x) gemeld is. Maar als de kneuzing zeer groot is, zal het dienstiger zyn, zoo wel als spoediger, door weg te snyden 't geen opgereten is, die, als het mogelyk is, zonder te diep te gaan, tot eene gemeene of eenvoudige Vleeschwond te brengen. Of anders kan het gevlymd, en naderhand met ettermaakende middelen (y) behandeld worden. Als de kneuzing zoo groot is, dat ze eene verfterving (z) dreigt, kan het deel bezorgd worden met een warm mengzel van *Mel. Aegypt.*, en *Sp. Vin. Camphorat.* En zoo veel zal dienen over de geneezing der Wonden in 't algemeen.

10. Om de Wonden in de aders (a) en slag- Wonden
 aders (b) te geneezen, kan eene koele levens- der ade-
 wyze, en verkoelende inwendige middelen in ren en
 Y 4 het ren.

(t) Digestiva. (v) Detergentia.
 (x) Ulcus. (y) Digestiva. (z) Mortificatio.
 (a) Vena. (b) Arteria.

het begin dienstig zyn , of om de bloedstorting (c) te stoppen. Dus kan een glas fonteinwater , met een weinig *Sal. Prunell.* , nu en dan gegeven worden , gelyk ook verkoelende amandeldranken (d) en slaapmiddelen (e) , als 'er gelegenheid is. Ook moeten 'er dienstige uitwendige middelen op het deel gelegd worden , om het bloed te stoppen , 't welk alleen voortkomende van de haarkleine , of dunne takjes der aderen en slagaderen , behoeven de gemeene zamentrekkende middelen (f) alleen by de verbanden gevoegd te worden , in 't algemeen gebruikt ter geneezing der Wonden.

Of

℞. *Pulv. Boli Armen. unc ij. Resin. Pulverifat. Thuris Aloes. Farin. Tritici. Vitriol. Alb. añ unc ℥. Albumin. ovi q. s. ad aptam consistentiam. m.*

By deeze of diergelyke kan naar gelang gevoegd worden *Flor. Rosar. Rubr. Balauft. Nuc. Cypress. Gallae. Sumach. Acacia; Sarcocolla.* Of als dit niet helpt , kunnen sterker korstmaakende middelen (g) , gelyk *Calcanthum* , &c. in derzelve plaats gebruikt worden. Als 'er groote vaten zyn doorgesneeden , kunnen 'er proppen van plukzel , natgemaakt met azyn en water , en gerold in witte of Roomsche Vitriool , op derzelve openingen gelegd worden ; en daar over het gemeene bloedstempend middel (h) , of dat te voren is voorgesteld , bedekkende alles met een pleister *de Minio* , of diergelyke. Maar als deeze zagte middelen geene uitwerking hebben , kan 'er een werkelyk brandyzer (i) ge-

(c) Haemorrhagia. (d) Emulsio. (e) Opiata.

(f) Adstringentia. (g) Escharotica.

(h) Stypticum. (i) Cauterium Actuale.

gebruikt worden. Als eene flagader in de langte is doorgesneeden, kan ze toegenaaid worden, als de deelen dat toelaaten. Dit soort van Wonden behoeft, als de toevallen het toelaaten, niet meer dan eens in vier of vyf dagen verbonden te worden.

II. In Wonden der zenuwen (k) en peezen (l), kunnen de verbanden van het volgende soort zyn, en moeten altyd warm gebruikt worden: Wonden der zenuwen en peezen.

℞. *Balsam. Sulphur. Terebinthinat. Sp. Vin. añ.*

Of

℞. *Ol. Terebinth. unc ij. Tinct. Euphorb. dr. ij. m.*

Of

℞. *Ol. Lilior. Alb. unc j. ℞. Balsam. Sulphur. Anifat. Ol. Terebinth. unc ℞. Ol. Sabin. Rutæ. Chym. añ gtt. iij. m.*

Een mengzel van olie van roozen en gemeen zout, gebruikt in het begin der geneezing van deeze Wonden, word insgelyks zeer aangepreezen. Een mengzel ook van *Basilicon.* en *Liniment. Arcaei* warm gebruikt, is een goed middel in deeze gevallen. Maar het volgende kan dienstiger zyn:

℞. *Balsam. Sulph. Terebinthinat. ℞ ℞. Cerae Flav. unc iv. Gumm. Elemn. Pulv. Euphorb. Mastich. añ unc ℞. Balsam. Peruv. dr. ij. Ol. Rutæ. Chym. dr. j. m. f. Linimentum.*

Als de toevallen na het gebruik hier van niet verminderen, moet 'er zoo veel van de pees bloot gelegd worden, als nodig is tot eene vrye en onmiddelyke behandeling der Wond; anders zal ze van tyd tot tyd eene stinkende stof ontlasten en in de zweering blyven, zonder te ge-

Y 5

nee-

(k) Nervus. (l) Tendo.

neezen: maar bloot gelegd zynde, en de middelen komende tot eene onmiddelyke aanraking met de zenuw of pees, word het gewonde deel schielyk verzworen en geneezen. Maar als de toevallen hevig blyven, om dat een zenuw of pees niet geheel is doorgesneden, moet die aanstonds gekliefd worden. Men moet teffens zorg draagen, om de pyn door de Wond veroorzaakt te verzagten, en eene ontsteeking (m) van het deel voor te komen, door dienstige verzagten- de middelen, pynstillende pappen, stovingen, enz., gelyk ook door het inwendig gebruik van slaapmiddelen als het vereischt word, gelyk in geval van Gezwellen. Dezelfde behandeling zal insgelyks dienen in Wonden der banden (n), alleen moeten de verbanden hier meer droogende gemaakt worden, gelyk door byvoeging van *Pulvis Tutiae, Calx Lota &c.*

Wonden 12. Wonden verzeld met een zwaare breuk verzeld (o), welke weinig hoop van geneezing geeven, met inzonderheid als de breuk in een groot gewrigt breuken. komt, of als 'er een groot been in stukken gepletterd is, eisschen geen onmiddelyk en byzonder opzigt, alleen de bloedstorting (p) gestopt zynde, kunnen wy overgaan tot de afzetting. Maar als 'er een merkelyk deel van het been onbeschadigd blyft, of 'er reden is om eene hereniging te verwagten, moet de Wond zorgvuldig onderzocht, de plaats der breuk bepaald, de stukken of losse brokken voorzigtig uitgehaald, en die ergens aan vast zitten aan de bestiering der verzwearing (q) overgelaaten worden. Daar zal ook moeten opgemerkt worden, of deeze stukken

(m) Inflammatio. (n) Ligamenta. (o) Fractura.

(p) Hæmorrhagia. (q) Suppuratio.

stukken kunnen uitgehaald worden door de Wond die 'er is, dan of 'er een nieuwe tot dat einde moet gemaakt worden. Als het been bloot ligt, moet deszelfs afschilfering (r) bevorderd worden door het aan te raaken met *Sp. Vin. Tinct. Myrrh. & Aloes*; of *Euphorbium. Diapent.*, Poejer van *Gentiana*, of diergelyke kan gestrooid worden op doeken, natgemaakt in *Tinct. Myrrh. &c.*, en op het deel gelegd worden. Men moet zorg draagen dat het vleesch niet over het been groeit voor de afschilfering, anders zal het welig worden, en dienen om het bederf te verspreiden. Om dit voor te komen, moet het bloote been van de lugt beschermd; en geen etter of stinkende stof moet toegelaaten worden dat aan te raaken. Met de grootste omzigtigheid is het zelden mogelyk bevonden om deeze afschilfering voor te komen: de tyd daar toe vereischt is gemeenelyk dertig of veertig dagen; en in al deezen tyd moet de oppervlakte van het been droog gehouden, en niet aangeraakt worden met enig zalfagtig geneesmiddel; 't welk het bederf(s) zou vermeederen, en de afschilfering beletten. Als in een Wond enige der kleine beenen, gelyk de gewrigten der vingeren enz. geheel verbryzeld zyn, moet het overblyvende deel aanstonds van het gezonde vleesch afgescheiden worden. En in deeze gevallen, daar het de kleine gewrigten betreft, zyn de beitel en hamer alleen genoeg tot dit einde; maar in de grooter moet het vel en vleesch afgescheiden worden met het mes voor de afzetting. Kogels, of diergelyke in de beenen zittende, worden gemeenelyk uitgehaald door middel van een

(r) Exfoliatio. (s) Caries.

een beenboortje (t), gelyk die in de vleeschige deelen zitten, door de lange tang, kraanbek enz.

Wonden
verzeld
met
kneu-
zing.

13. De kneuzing is een gemeene gezellinne der Wonden, inzonderheid die met musketschooten gemaakt worden, of verzeld zyn met breuken. Als de kneuzing zoo groot is dat ze eene versterving (v) dreigt, moet het deel gevlymd, en bezorgd worden met een mengsel van *Mel. Ægypt. Sp. Vin. Camphorat. Tinct. Myrrh. &c.* En daar na zal het dienstig zyn het gekneusde vleesch in etter te veranderen door het gebruik der gewoone ettermaakende middelen (x), gelyk een mengsel van *Linim. Arcaei. Terebinth. Venet. Ung. Basilicum. Balsam. peruv. Vitell. ovi. &c.* Maar om de pyn te verligten, en eene goede ettermaking (y) te bevorderen, zyn pynstillende pappen met *Farina Lini. Fænugr. Mica Panis Alb. Rad. Alth. Lilior. alb. &c.* dienstig. Stovingen kunnen hier ook van dienst zyn, gelyk gezegd is onder de gezwollen en kneuzingen.

Met ver-
stuiking.

14. Als een Wond verzeld is met verstuiking (z); moet het deel aanstonds te regt gebragt, en de bloedstorting (a) gestopt worden. De ontfteeking (b) kan naderhand voorgekomen, of verminderd worden, door het gebruik van verzagende of pynstillende stovingen.

Vergif-
tigde
wonden.

15. De geneezing van vergiftigde Wonden, 't zy veroorzaakt door vergiftigde werktuigen, of de beet van woedende, dollen, of vergiftige scephselen, hangt af van het tydig gebruik der vlyming (c) en kopping op het deel; en daar op te vryven het vet of olie van het scephsel, als
inzon-

(t) Terebellum. (v) Mortificatio. (x) Digestiva.
(y) Digestio. (z) Luxatio. (a) Haemorrhagia.
(b) Inflammatio. (c) Scarificatio.

inzonderheid in geval van een Adder*; of in 't algemeen door iets te gebruiken gelyk het volgende, by wyze van spoeling.

℞. *Sp. Vin. Camphorat. unc iv. Elix. Ppt. unc j. Mell. Ægypt. unc ℞. m.*

Eene smelting van bruin zout in de gemeene loog of pis, word ook zeer aangeprezen tot het zelfde einde. Na het gebruik der spoeling, kunnen 'er trekkende, zuiverende, of bederftegenstaande pappen en pleisters met enig voordeel op het deel gelegd worden. Zulk soort van voorschriften word bekwaamelyk samengesteld uit de volgende ingrediënten: *Cepa Cocta. Galbanum. Sagapen. Opopanax, Asa fætida, Theriac. Androm. Ol. Scorpion. Sulphur. Viv. &c.*

16. Als 'er Wonden komen in het hoofd, en verzeld zyn met kneuzing, kan het dienstig zyn de byleggende deelen te scheeren, en te stooven met iets gelyk het volgende:

℞. *Sp. Vin. Camphorat. unc ij. Ol. Rosar. Hyperic. aã unc j. m.*

Sommigen gebruiken alleen warme wyn, olie, azyn, of azyn en water, tot dit einde; en naderhand

Wonden
in het
hoofd.

* Indien enig Heelmeeſter dit soort van Wonden ergens mogt aantreffen, zal het voor hem veiligſt zyn zig op de hier gemelde middelen alleen niet te verlaaten: want hoe gemeen ook het bygeloof is, 't is byna nergens grooter, dan ontrent de tegengiften en byzondere middelen, die men in de konſt *Antidota* en *Specifica* noemt. In 't algemeen kan men zeggen, dat een' werkelyk brandyzer, op een deel gebruikt, onmiddelyk na dat het eene vergiftigde Wond ontvangen heeft, een van de allerzeikerſte hulpmiddelen is: en in andere gevallen kan men des Lyders leven behouden, door hem een zyner ledemaaten, waar in hy een Wond van dien aart gekregen heeft, af te zetten: maar men moet hier ook niet lang mede wagten; anders word zyn geheele bloed door het daar mede gemengde venyn onherſtelbaar bedorven.

derhand leggen zy 'er iets op als de volgende pap:
*R. Farin. Hord. Fabar. aã unc ij. Pulv. Nuc. Cy-
 press. Flor. Balauft. Rosar. rubr. aã unc ℥. coque in
 Oxycrato q. s. ad consistentiam Cataplasmatidis, tum
 adde albumen ovi No. 1. Ol. Rosar. Rubr. unc j. ℥.
 m. f. Cataplasma.*

Zoo de Wond in het hoofd versch, eenvou-
 dig en door een scherp werktuig gemaakt is,
 kan ze aanstonds toegenaaid en bedekt worden
 met het *Empl. de Minio*. En deeze manier is
 somtyds voordeelig, ook schoon het bekkeneel
 zelf gekwetst is, mits dat geene kwaade toeval-
 len eene tegenstrydige manier vereiffchen. Als
 het bekkeneel bloot ligt, hoewel het been niet
 vuil of bedorven is, nogtans is het nodig ge-
 vonden dat te raspen, op dat de ongelijkheid
 of oneffenheid daar door veroorzaakt, de groe-
 jing en vastzitting van nieuw vleesch bevorde-
 ren mag. Als de slaapspier (d) door snyden ge-
 wond is, moeten de lippen eerst digt by mal-
 kander gebragt worden, door de voegzaamste
 hegting, en het verband moet bestaan uit war-
 me *Linim. Arcæi* of diergelyke, bedekt zynde
 met de pleister van *Paracelsus*. Als het harde
 (e) of zachte hersenvlies (f) gewond is, en 'er
 op den zelfden tyd eene bloedstorting komt,
 moet deeze eerst gestopt worden op de gewoone
 wyze, of door het gebruik der aderlaating, eene
 schraale levenswyze daar ook mede gepaard
 zynde na dat de bloedstorting gestopt is. Als 'er
 tekenen van eene ontsteeking gezien worden,
 moeten 'er verzagende stovingen, bereid met
Rad. Alth. Sem. Fœnugr. Lini &c. op het deel ge-
 bruikt

(d) Musculus Temporalis. (e) Dura Mater.

(f) Pia Mater.

bruikt worden, en de verbanden kunnen bestaan uit zachte doeken, gedoopt in warme *Syr. de Rosis siccis. Mel. rosat. Sp. Vin. Terebinth. Venet.* of diergelyke. Maar als 'er eene neiging is tot verrotting (g), zal het dienstig zyn daar by te voegen *Mel. Ægypt. Tinct. Myrrh. et Aloes. Syr. Absynth. &c.*

17. In Wonden der hersenen, zoo wel als der hersenvliesen (h), zullen de volgende mengfels van een zeer groot gebruik zyn tot de verbanden, veranderd zynde naar maate 'er gelegenheid zyn zal.

Wonden
der her-
senen.

℞. *Mell. Rosat. Sp. Vini aā. m.* Of

℞. *Sarcocoll. Thuris dr. j. β. Myrrh. Aloes aā unc β. Pulv. Centaur. Min. Fl. Hyper. aā unc j. Sacch. Cand. Rubr. unc ij. Terebinth. Venet. unc iv. Vini Rubr. unc viij. Sp. Vini ℥ j. infunde in balneo Mariae, et colat. adde Balsam. Peruv. unc j.*

Gedurende het gebruik daar van, moeten de lippen der Wond in het hairige bekkeneel, gelijk ook het bekkeneel, bezorgd worden met iets als het volgende.

℞. *Terebinth. Venet. Mell. Opt. aā unc j. β. Gumm. Elemn. unc j. Myrrh. Thuris Croci aā dr. j. Balsam. Peruv. unc β. Vitell. ovi No. j.*

18. Wonden in het aangezigt worden gemeenlyk geneezen door behulp eener hegting, en inzonderheid die van het drooge soort. Maar als ze verzeld zyn met kwaade toevallen, word de gemeene manier verkoren.

Wonden
in het
aange-
zigt.

19. In Wonden der oogen, staat men niet toe olieagtige middelen te gebruiken, uitgezondert aan de uitwendige deelen. Als hier een zwagtel vereischt word, moet die over beide de

oogen

(g) Putrefactio. (h) Menynges.

oogen uitgestrekt worden, om reden van hunne gemeene beweëging. In geval van zwelling of kneuzing, de Wonden in het oog verzellende, zullen de pappen, smeersels, en oogwaters (i), als voorgeschreven zyn onder de ziekten der oogen, hier dienstig zyn; en kunnen gebruikt worden als de ziekte dat vereischt. Als het ooglid en bindvlies (k) gewond zyn, moeten 'er blaadjes goud, goudslag, of diergelyke, tuschen dezelve gelegd worden om haare samen-groeijing te beletten.

In het
oor en
neus.

20. Wonden in het uitwendige deel des oors kunnen gesloten worden met de drooge heging; of als die niet genoeg is, kan de scheidung der lippen voorgekomen worden door middel van vleeschmaakende hegingen, een opdroogende pleister over het deel heen gelegd zynde. Maar als de Wond zig uitstrekt tot de gehoorbuis (l), zal het dienstig zyn in het oor te houden een kleine steekwiek van spons, om welig vleesch (m) voor te komen; of de etter te verhinderen om daar in te vallen en den trommel (n) te bederven.

De Wonden in de neus moeten gelyk die der ooren behandeld worden, ten zy ze met een breuk (o) verzeld zyn, waar op men altyd be hoorlyk agt moet geeven.

Der
tong.

21. Wonden der tong kunnen gevoeglyk gehegt worden, maar de steeken moeten diep zyn, om de beweëging en zagtheid van het deel. Na de operatie zal het dienstig zyn iets in de mond te houden als de volgende mixtuur.

R. Mell.

(i) Collyria. (k) Tunica Conjunctiva.

(l) Meatus Auditorius. (m) Fungus.

(n) Tympanum. (o) Fractura.

R. Mell. Rosat. unc ij. Alum. Rup. dr. ℥. m.

Of

R. Aq. Plantag. Rosar. Rubr. Vin. Rubr. aā unc j. ℥.
Syr. de Moris. de Rub. Idaeis. Mell. Rosat. aā unc ℥.
Tinct. Terr. Japon. dr. ij. m.

23. In Wonden der kropaderen (p), moet Der Krop-
aderen. het gebruik van dienstige zwagtels gevoegd worden by dat van uitwendige zamentrekkende middelen (q), gelyk *Sang. Dracon. Bol. Armen., &c.* waar by zommigen voegen korstmaakende middelen (r) gelyk *Vitriol. Alb. Vitriol. Roman., &c.* en mengen die met het wit van een ei en azyn. Dan worden 'er wieken, gedoopt in dit mengzel, gelegd op de openingen der bloeddende aders of slagaders. Maar na dat de vaten eens gebonden zyn, zal het genoeg zyn de gemeene zamentrekkende middelen te gebruiken; ondertusschen word het verband onderhouden, en niet weggenomen dan na enige dagen. Maar als de bloedstorting (s) zeer hevig is, word zomtyds het werkelyk brandzyzer (t) vereischt. In dit geval kan het ook dienstig weezen de aderlaating te gebruiken, by wyze van afleiding (v). Men moet dunne spyzen voorschryven, en eene geregelde waarneeming der niet natuurlyke dingen. In andere opzigten moet men hier eveneens voortgaan, als in de algemeene geneezing der Wonden van slagaders en aders.

24. Als de teruglopende zenuwen (x) ge- Der terug-
loopen-
de zenu-
voe-
wen. wond zyn, zal het raadzaam zyn by de ettermaakende middelen (y), die men gebruikt, te

(p) Venae Jugulares. (q) Adstringentia.

(r) Escharotica. (s) Haemorrhagia.

(t) Cauterium Actuale. (v) Revulsio.

(x) Nervi Recurrentes. (y) Digestiva.

voegen *Ol. Hyper. Bals. Peruv. Pulv. Bol. Armen. Aloes. Mastiche, Thus., &c.* En het is hier opmerkelyk, dat als beide deeze zenuwen afzonderlyk gekwetst zyn, het gebruik der spraak verlooren is; maar als een alleen gekwetst is, word de stem daar door heefsch*.

Der Longen- 25. Wonden der longenpyp (z) zyn op zig
pyp. zelve niet doodelyk, hoewel zy dikwils zoo worden, als de zenuwen of kropaders (a) tefens gekwetst zyn. 't Zy een Wond in de longenpyp dwars komt of langwerpig, zy moet zeer diep gehegt worden, om eene scheiding voor te komen, op de wyze opgemerkt in de operatie der Hazemond, en met het *Liniment. Arcaei* bezorgd worden, eene dienstige hoeveelheid van *Balsam. Peruv. Pulv. Mastich. Thuris, &c.* daar by gedaan zynde. Zomtyds is 't noodzakelyk het onderste deel der Wond open te houden door middel van een klein zilver pypje, om te beletten dat de etter niet naar beneden valt in de longen. Gorgeldranken (b) zyn in dit geval ook noodzakelyk, en kunnen bestaan uit het *Decoct. Pectoral. met Mel. Rosat. Syr. de Moris, &c.* De spys moet in den tusschentyd vloeibaar en heelende zyn, of uitkomen op geleyen en diergelyke. Als de Wond dwarfsch is, moet des Lyders hoofd liggen in eene

(z) *Aspera Arteria.* (a) *Venae Jugulares.*

(b) *Gargarismata.*

* In dit laatste geval kunnen de Spieren der eene zyde nog werken; maar in het eerste moeten zy ongeneesselyk verlamd worden. De reden waarom de spraak, door de Wonden deezer Zenuwen, weggenomen of bedorven word, is om dat zy haare takken aan de Spieren der Longenpyp, wier werking tot de spraak nodig is, mededeelen.

eene hellende gestalte; maar als ze langwerpig is, overeind.

26. Wonden der Slokdarm (c) moeten gehegt worden met digte steeken; waar na'er zamentrekkende middelen (d) met een kompres en vasthoudende zwagtel kunnen opgelegd worden. Maar als de steeken verslyten of los gaan, eer de Wond geheeld is, moeten'er nieuwe gemaakt worden, of anders kan dit geval behandeld worden als een Wond in de Longenpyp. De spys moet hier vogtig zyn, en bestaan uit melk, geleyen, enz. Likkingen van *Sperma Ceti. Ol. Amygd. Dulc. Syr. Balsam. Conf. Cynosbat.*, &c. zyn in dit geval ook dienstig.

27. Wonden der Borst, die niet doordringen in derzelver holligheid, worden geneezen als het gemeene soort, komende in vleeschige deelen des lighaams. Maar als'er een breuk (e) mede verzeld is, moeten de splinters van de gebroken beenen, als'er zulke zyn, eerst zorgvuldig uitgehaald worden; anders kunnen ze, door de inwendige deelen te steeken, hevige toevallen veroorzaaken. De aderlaating word gemeenelyk in dit geval ondersteld dienstig te zyn. De spys moet dun zyn. En men kan dienstige borstmiddelen (f) met voordeel geeven. In den tusschentyd moet de Wond open gehouden worden in derzelver meest hangende deel, om de etter te ontlasten, tot dat de uitgelosde hoeveelheid klein zal zyn, waar na de Lyder kan gepurgeerd worden; en als'er gelegenheid is, kunnen de gewoone dranken, bereid van de houten, voorgeschreeven worden.

Z 2

In

(c) Oesophagus. (d) Adstringentia.

(e) Fractura. (f) Pectoralia.

In doordringende Wonden der borst, zig uitstreckende tot de longen, moet de spys ligt en gemakkelyk te verteeren zyn. De aderlaating, verzagtende purgeermiddelen (g), pisdryvende (h) en balzemagtige middelen (i), kunnen ook van dienst zyn. En deeze kunnen voorgeschreeven worden op dezelfde wyze, als in geval van een etterborst (k), teering (l), of andere Longziekten. De gestalte des Lyders moet zoo geschikt worden, dat de opening der Wond helt om de etter te ontlasten door een zilvere pyp, of door middel van een steekwiek van spons, of diergelyke. Als de Wond gemaakt is door een musketschoot, kunnen wond-inspuitingen met voordeel gebruikt worden; om dat het merkelyk verlies van stof in dit geval gelegenheid geeft tot wederkeering van het vogt in deeze manier gebruikt, 't welk anders is, als de Wond door steeken gemaakt is. De inspuitingen tot dit einde kunnen gemaakt worden van *Rad. Tormentill. Consolid. Maj. Rad. Ireos. Decoct. Pectoral. Mell. Rosar.*, &c. En hier by kan naar gelang gevoegd worden *Rad. Aristoloch. Long. Tinct. Myrrh. et Aloes*, &c. inaar dewyl de laatste ingrediënten de vezels ligtelyk prikkelen, en hoeft verwekken, worden die dikwils verworpen. De deelen, by de Wond leggende, kunnen gebet of gestoofd worden met *Sp. Vin.* en *Ol. Rosar.* Daar kunnen vogtige ettermaakende middelen (m) gebruikt worden; en als 'er maar eene kleine hoeveelheid van goede etter ontlast word, en de Lyder bevonden word vryelyk adem te haalen,

kan

(g) Cathartica. (h) Diuretica. (i) Balsamica.
 (k) Empyema. (l) Phthisis. (m) Digestiva.

kan de Wond aanstonds geneezen, en met vel overdekt worden; hoewel Wonden der long zomtyds geneezen zyn, zelfs als het loopen nog merkelyk gezien word. Derzelve hoeveelheid, als ze onmatig is, kan verminderd worden door het gebruik van uitloozende middelen, en een gewoone drank der zweëtdryvende houten. Maar tegen het eind der geneezing moet de Lyder altyd gepurgeerd worden. In deeze gevallen is het niet zeer ongemeen eene scheidende ontlasting te vinden der etter, gemaakt 't zy door de pis of uitroccheling (n).

28 Als in Wonden, den buik doorboorende, het net (o) of een ander der beslooten deelen uitspringt, moet het aanstonds hersteld worden; maar als de opening te klein is om dat voegzaam toe te laten, moet die verwyderd worden. Als de inwendige deelen zig van een kwaade kouleur of gezwollen vertoonen, kunnen ze gestoofd worden met warme roode wyn, of een afkookzel van *Fl. Chamaem. Absynth. Vug. Bacc Laur. Junip.*, &c. eer zy hersteld worden. Maar in geval het net zig vertoont hard, blaauw, of verstorven te zyn, moet dat deel afgesneden worden; zynde eerst een band daar rontom gelegd, om bloedstorting (p) te vermyden, en de draad toegelaaten om uit de Wond te hangen, tot dat het deel afscheid, en geheel daar mede weg gaat. In het hegten van de Wonden des buiks, moet men groote zorg draagen om de darmen niet aan te raaken; om welke reden de lyder, gedurende de operatie, moet leggen op de zyde overge-

Wonden
des
buiks.

fteld tegen die daar de Wond is; een naalde voorzien met een fterke gewafchte draad van buiten naar binnen doorgaan zynde, door de gemeene dekfels en fpieren (q), vermydende de pensfak (r), dan van binnen naar buiten, beide door de penszak, en de fpieren der overgestelde zyde; het zelfde zoort van fteek dus herhaald, of beurtelings gedaan zynde, tot dat de lippen digt genoeg by malkander gebragt zyn; welker zamenhang insgelyks vernauwd kan worden door de drooge hegting. De verbanden konnen in dit geval zyn van *Ol. Hyper. Liniment. Arcæi. Balsam. peruv. &c.* De opening der Wond moet hier ook opengehouden worden in derzelver hangenfte deel, voor de vrye ontlasting der etter, welke anders ligtelyk ftilstaat, en lastige toevallen veroorzaakt.

Wonden
der
maag.

29. Als de Wonden de maag doorbooren, moet men haar laagfte deel open houden door middel van een wiek, welke niet komen moet in de holligheid der maag zelve, maar dienen om lugt te geeven aan de etter die uitgeloosd moet worden. Zulk een wiek kan voorzien worden met enig dienftig ettermaakend middel (s) en de deelen rontom de Wond konnen gebet worden met een warm mengzel van olie van roozen en brandewyn. De spys moet in dit geval allenthalven ligt, fpaarzaam, en gemakkelyk te verteeren zyn. De vogt die men gebruikt moet enigzins zamentrekkende of heelende zyn; gelyk roode wyn gemengd met gerftenwater, of gelei van hartshoorn, enz. Ook zyn flymen van Kweezaad, Gom Tragacant enz. zeer dienftig in dit geval, inwendig genomen zynde.

30. In

(q) Musculi. (r) Peritonæum. (s) Digestivum.

30. In Wonden der darmen, moet de uitwendige opening, als 'er gelegenheid is, verwyderd worden, om dus met zoo veel te meer gemak by het gekwetste deel te komen, 't welk aanstonds toegenaaid moet worden met de Pelters hegting. Als de darm hersteld is, kan de Wond gestoofd worden met warme roode wyn, en naderhand besproeid met een mengzel van *Pulv. Mastich. Myrrh. &c.* Als de darm hersteld is, kan de uitwendige Wond insgelyks gehegt, en op de gewoone wyze behandeld worden. In den tusschentyd moeten 'er verzagtende klysteeren gegeven worden, om de verharding der vuiligheden in de darmen voor te komen, en door dat middel de geneezing te bevorderen.

Wonden der darmen.

31. De geneezing der Wonden van de lever, milt, nieren, blaas, enz., als ze geschieden kan, moet bezogt worden door het gebruik eener dienstige levenswyze, en zulke inwendige middelen, als opzigtelyk geschikt zyn naar het deel en de natuur der ziekte. De inwendige middelen hier vereischt kunnen wy opzigtelyk brengen tot de ziekten der verscheiden deelen. Als deeze ziekten verzeld zyn met groote bloedstortingen, moet men daar op inzonderheid agt geeven op de wyze te voren gemeld, beide door uit- en inwendige middelen. In den tusschentyd moet men groote zorg draagen, om het onderste deel der Wond open te houden, zoo lang 'er eene overvloedige ontlasting van etter is.

Wonden der lever, milt, nieren, blaas, enz.

32. In geschoten Wonden der gewrigten, moeten de wieken niet te lang gemaakt worden. Warme stoovingen zyn dienstig, en pynstillende of verzagtende mengfels van *Ol. Terebinth. Castor. Scorpion. Liniment. Arcaei Balsam. Peruv. &c.* worden op het deel gedropen worden. Of deeze

Geneezing van geschoten Wonden.

Wonden kunnen in 't algemeen behandeld worden, als te voren gemeld is van die welke in pees- en zenuwagtige plaatsen komen. Maar zonder ons te steeken in meer byzonderheden, welke van weinig belang zyn zouden, zullen wy dit Hoofdstuk besluiten met enige noodzakelyke bestieringen, nuttig in alle soorten van Wonden.

Algemeene bestieringen met betrekking tot de Wonden.

33. Als de etter niet kan uitgeloosd worden van den bodem der Wond, door den reeds gemaakten weg, of den besten die in de opening der Wond kan gemaakt worden, kan somtyds een puntig provet voegzaam gesteecken worden door den grond tot de tegenovergestelde zyde, en teffens een weg gesneden worden, langs het beloop der vezelen, uit vrees van de werking der zelven te verhinderen. 't Is gemeenelyk van dienst in de Wonden, en inzonderheid in de diepe, en die door steeken gemaakt zyn, de opening te verwyderen, 't welk holagtigheden voorkomen kan, en het deel open en gemakelyk laten voor het verband. De zamentrekkende middelen (t) zyn dienstig om de lippen der Wond te bedwingen en in te houden; maar als 'er enige hardheid met de zwellings verzeld is, zyn ontbindende of verzagtende pappen meest dienstig. Deeze kunnen gemaakt worden van een kookfel van *Flor. Melilot. Chamaemel. Micæ Pan. Alb.* De nabygelegen deelen kunnen insgelijks gestoofd worden met *Ol. Hyper. Sambuc. Chamæm. Lumbricor. Ung. Dialth. &c.* In geval van een groote trap van spanning in het deel, kunnen verzagtende pappen van *Rad Alth. Lilior. Alb. &c.* twee- of driemaal daags gebruikt worden, zonder de verbanden weg te neemen; welke

(t) Adstringentia.

men twee of drie dagen agter een kan laten liggen, ten zy hevige pyn, koude, hitte, of diergelyke toevallen der zelve wegneeming vereiffchen, of heet vuur (v) dreigen. Daar na kunnen ze eens in drie of vier dagen veranderd worden, tot dat het gekneusde of ontsteeken deel vernietigd of verzworen is, en 'er nieuw in deszels plaats opgroeit, in den tuffchentyd groote zorg gedraagen zynde, dat geen etter, etterige stof, of ftinkende etter (x), buiten het gezigt verfholen blyft, 't welk aanftonds een pypzweer (y) zou voortbrengen. De geheele holligheid der verzwearing (z) moet daarom zagt met linnen afgeveegd, of kan gewaffchen worden met een warm afkookfel van *Rad. Alth. Absynth. vulg. &c.* of roode wyn. En als het weder koud is, is het dienftig dezelve voor het vuur te verbinden; of na het wegneemen van het verband moet de Wond aanftonds geftoofd worden met een fpons gedoopt in warme brandewyn. Als de Wond merkelyk diep is, zoo dat ze niet gemakke'lyk wieken of kompreffen toelaat, moeten die geenfins met geweld in de opening gefteeken worden, dat in ftaat zou zyn om eene geduurige pyn en ontfteeking (a) te veroorzaaken. In dit geval moet, of de Wond verwyderd, of een weinig Terebinthyn gemengd met *Ol. Hyperic. of Balsam. peruv.* daar in gedropen worden, of anders kunnen daar toe gebruikt worden vogtige ettermaakende middelen (b), door behulp eener fpuut. Als de Wond zeer ongeregeld is, of merkelyk hoekig, of als het vel ongeregeld daar rontom hangt, is het dienftig door fnyden daar af te knippen alles wat nutte-

(v) Gangræna. (x) Sanies. (y) Fistula. (z) Ulcus.
 (a) Inflammatio. (b) Digestiva.

loos fchynt, of in ſtaat is om de geneezing te vertraagen, en de geheele Wond zoo regt en bekwaam, als mogelyk is te maaken tot het verband en heeling. Als 'er heet of koud vuur (c) by de Wond komt, moet daar voornamelyk op agtgegeeven worden. Als zy voortkomen van te groote ſpanning of hitte van het deel, laat dan het bloed door vlymen (d), uit de lippen der Wond, en de byleggende deelen, tot eene merkelyke diepte; en bezorg ze met *Mel. Aegyptiac. Tinct. Myrrh. & Aloes &c.* en leg 'er ook op verzagtende pappen. Als deeze ziekte verzelde is met koude, blaauwheid, en verlies van gevoel, moet de vlyming dieper gedaan worden; of zelfs kan het verſtorven deel weggeſneden of verteerd worden. Maar als de ziekte alleen oppervlakkig fchynt, kan 'er warme *Sp. Vin. Camphorat. Sp. Sal. Ammon. &c.* op het deel gebruikt worden, 't welk naderhand kan bezorgd worden met *Mel. Aegyptiac.* Maar als ze diep in de Wond indringt, moet ze 'er aanſtonds uitgeſneden worden; en roode precipitaat, gemengd met baſilicon, op het deel gelegd worden. Of om de Wond te zuiveren, en het overblyfzel van het verrotte vleeſch te verteeren, kan ze gewaſſchen worden met *Aq. Phagaedenic*, bereid met een vierendeel loots bytende ſublimaas, tot een pint *Aq. Calcis*. De korſt dan geſcheiden zynde, kan de zweering (e) op de gewoone wyze bevorderd worden; de byleggende deelen eerſt bezorgd zynde door beſchermende middelen (f). Maar als dit zoort van behandeling niet helpt, moet men tot het werkelyk brandyzer (g) toe-
vlugt

(c) Sphacelus. (d) Scarificatio. (e) Suppuratio.

(f) Defenſiva. (g) Cauterium actuale.

vlugt neemen; of, als 'er eene volftrekte noodzakelykheid is tot de afzetting (h). 't Word in 't algemeen opgemerkt van de Wonden, maar inzonderheid van die door musketschooten gemaakt zyn, dat die te bezorgen met geeftryke tinctuuren, en ze vol te proppen met groote wieken, van kwaad gevolg is, en dikwils te weeg brengt eene hardheid, of ontsteeking (i), de ettermaaking (k) belet, en heet vuur (l) veroorzaakt. En daarom, schoon de Wond zig fomtyds zwart vertoont, gelyk niet ongemeen is in geschoten Wonden, kunnen, in plaats van zulke geeftryke middelen (m), zuiverende, zagte ettermaakende, of pynstillende smeeringen met meer voordeel gebruikt worden; alle zoorten van prikkelende ingrediënten nagelaaten zynde; de byleggende deelen kunnen insgelyks gestoofd worden met *Ol. Rosar*, gemengd met het wit van een ei en azyn; een beschermende pleister over het geheele deel gelegd zynde, om eene zinking van vogten voor te komen. Dit soort van Wonden maakt gemeenelyk een korst, welke kan gescheiden worden met een warm verband van *Liniment. Arcaei. Unguent. Basilic. Ol. Lilior. Alb. &c.* Na de verzagting der toevallen, moet het zig met de geneezing toedraagen, als geleerd is in het geval van zweeren (n), of verzworen gezwollen. Maar in geschoten Wonden, schynt het volgende smeersel beter, als een pynstillend ettermaakend middel, dan enige der te voren gemelde.

℞. *Ol. Lumbricor. Hyper. Lilior. Alb. Sambuc. Gumm. Elemm. aã unc iv. Empl. diachyl c. Gumm. unc iij.*

(h) Amputatio. (i) Inflammatio. (k) Digestio.
 (l) Gangraena. (m) Spirituosa. (n) Ulcus.

unc iij. solve simul & adde Pulv. Thuris unc j. ꝑ. Mastich. Myrrh. Balsam. Peruv. aã unc ꝑ. Croci dr. ij. m. f. Linimentum.

Ook kunnen 'er dienstige smeeringen, om dezelfde einden te beantwoorden, gemaakt worden van *Empl. de Mucilagin. Ol. Rosar. Chamaemel. Sambuc. Liniment. Arcæi. pulv. Aristol. Rot. Aloes. Ireos, Cera Flava &c.* En in 't algemeen, als de Wonden eens vast met vleesch bedekt zyn, ga dan voort om die op te droogen, als te voren gemeld is in geval van Zweeren.

VIERDE AFDEELING.

HEET VUUR (a).

Om-
schry-
ving.

1. **H**et *Heet Vuur* is eene beginnende versterking (b), of verandering van het vleesch des lichaams tot eene zwarte stof, verzeld met vermindering of verlies der natuurlyke warmte van het deel: maar als de versterking geheel is, en niet alleen de vleeschige, maar ook de beenige deelen aantast, geeft men haar den naam van *Koud Vuur* (c).

Oor-
zaak.

2. Deze verandering in de natuur van het vleesch, kan voortkomen of van eene uit- of inwendige oorzaak. Ze word zomtyds te weeg gebragt door ouderdom, zamenloopende kinderpokjes (d), scheurbuikige of waterzugtige ziekten, of komt na pest-koolen (e), voor-
ko-

(a) Gangraena. (b) Mortificatio. (c) Sphaelus.
(d) Variolae Confluentes. (e) Carbunculi.

komende in volkziekten (f). Zomtyds tast het het eene deel niet meer aan dan het ander, maar schynt algemeen te zyn, gelyk in de pest of zamenloopende kinderpokjes, of schynt oorspronkelyk te zyn van enig algemeen gebrek in het gestel. Het kan ook voortkomen van beeten van fenynige schepzelen, gelyk de slang, ratelslang, enz. en zomtyds neemt het zyn oorsprong van wonden gemaakt door musketschooten, huisvesting van vreemde lichaamen in het vleesch, te groote vernauwing der zwagtel in de wonden gebruikt, het opleggen van te koude, of te bytende middelen (g), hevige uitwendige koude, fontanelen (h), te dicht affnyden der nagelen, exteroogen, enz.

3. Op de eerste aantasting van Heet Vuur (i), ^{Kente-}word de huid van het deel bleek, maar nader-^{kenen.}hand blaauw; daar komen blaaren, en de kouleur verandert in zwart; het vleesch word vuil, stinkend, en vogtig; dan verdort het en word schielyk ongevoelig; de hitte en klopping van het deel insgelyks verminderd zynde. Als, wanneer men een groote wond gekreegen heeft, het gezwel van derzelve lippen niet zweert, en 'er geene vloeijing van etter of ontsteeking (k) gezien word; als de lippen der wond geheel niet zwellen, of als ze gezwollen zynde sluik worden en schielyk verflappen, word het voor een zeker teken eener aannaderende verfterving (l) gehouden, inzonderheid als de natuurlyke hitte van het deel verminderd word. Als de verfterving reeds
vol-

(f) Morbi Epidemici. (g) Corrosiva. (h) Fonticuli.

(i) Gangraena. (k) Inflammatio. (l) Mortificatio.

volkomen is , worden deeze toevallen in de grootfte maat gezien , en maaken het deel geheel ongevoelig , beide voor het mes , en het werkelyk brandyzer (m). Als het Heet Vuur voortkomt van groote koude , word het aangetafte deel eerft verkleumd , of met eene fteekende pyn aangetaft , gevolgd van roodheid , welke allengskens in zwart verandert. Als een al te vafte zwagtel de oorzaak is , word de flapheid van het deel gevoegd by dezelfs ongevoeligheid. Als het van fcheurbuik (n) is , begint het dikwils in de groote toon , en ver- toont zig uiterlyk in de gedaante van eene zwartagtige vlak , welke in een drooge korft verandert , die gevolgd word door ongevoeligheid van het deel , en eindelyk in die van Heet Vuur of Verfterving niet verzeld met enige kwaade reuk , en zomtyds zonder pyn , welke op andere tyden zeer hevig zyn zal. Als de Verfterving veroorzaakt word door de beet van enig fenynig fchepzel , word ze verzeld door eene geduurige koorts , en daar word pyn gevoeld in het deel , die gemeenelyk bezwyming (o) of yling (p) te weeg brengt. Rontom de beet komen kleine puiften met zwarte vlakken daar op , en deeze worden fchielyk talryker. Maar als de ouderdom gelegenheid geeft tot Verfterving , of die door gebrek van voedzel komt , word 'er zelden enige pyn , ontfteeking , of zwellung gemerkt. Maar het lighaam gevoelt koude , en de ziekte plaatft zig gemeenelyk eerft in de uiteinden , inzonderheid in de voeten of dyën.

4. Alle

(m) Cauterium Aëuale. (n) Scorbutus.

(o) Syncope. (p) Delirium.

4. Alle Heet Vuur (q) is gevaarlyk , maar Voorteminder in jonge menschen , van een goed gestel des lichaams , om dat zy eene gemaklyker en spoediger geneezing toelaaten dan in den ouderdom , en verzwakte , waterzugtige , scheurbuikige , of venusziektehebbende gestellen. Dat in de uitwendige of uiterste deelen is , is minder gevaarlyk dan 't welk de inwendige deelen des lichaams aantast , gelyk den aars , lysmoeder , enz. Het Heet Vuur , of de Verstervingen , die van inwendige oorzaaken voortkomen , laaten zelden de geneezing toe ; om dat , schoon het aangetaste deel afgezet word , het kwaad gemeenelyk overslaat , of verspreid word naar een ander. Eene verouderde Versterving word ongeneesselyk geoordeeld , anders dan door vuur , of gebruik van het mes. Als enig Heet Vuur verzeld is met waaken , yling , stuipen (r) , hik , koudzweet , word het gemeenelyk doodelyk.

5. De spys moet in dit geval ligt en gemaklyk te verteeren zyn ; of als byzondere toevallen dat vereiffchen , droog en verkoelende. Dunne vogten moeten hier met matigheid gebruikt worden ; maar wyn , meent men , kan vryer toegestaan worden. Als het voortkomt van ouderdom , of gebrek van voedzel , worden de sterkste wynen de dienstigste geoordeeld. In andere opzigten moet de spys en levenswyze geschikt worden naar de byzondere oorzaak der ziekte ; of de ziekte die 'er voorgegaan is , of oorzaak daar toe gaf.

6. De inwendige geneezing van Heet Vuur hangt , in 't algemeen , voornamelyk af van het zing van

(q) Gangraena. (r) Convulsio.

Heet Vuur door in- en uitwendige midde- len. het vry gebruik van kragtige hartsterkende middelen (s), dienstige zweet- (t) en doorwaas- femingbevorderende middelen (v), geschikt naar de natuur der oorzaak, waar van het geoordeeld word voort te komen. Maar inzonderheid moet de Kina hier gebruikt worden, als in geval van eene afgaande koorts, want deeze is onlangs verscheiden reizen kragtig bevonden *. De uitwendige operatie hangt af van

(s) Cardiaca. (t) Diaphoretica. (v) Perspirativa.

* Onze Schryver maakte op pag. 55. gewag van eene nieuwe uitvinding om Heet Vuur door Kina te geneezen; en hy pryft dit zelfde hulpmiddel hier wederom aan, als op de proef goed bevonden. 't Zal niet ondienstig zyn, hier van op deeze plaats enig meerder berigt te geeven. De Heer *Douglas*, en andere voorname Heelmeesters in Engeland, schynen van de eerste geweest te zyn, die zig in deeze gevallen met vrugt van de Kina bediend hebben; en na dat ze dit openhartig aan het gemeen hadden bekend gemaakt, heeft men tot geluk van zommige Lyders bevonden, dat dit hulpmiddel in Heet Vuur eene gewenschte uitwerking doet. *Samuel Goolden*, Heelmceester te Bridgnorth, gebruikte het in een Man van 76 jaaren. Hy nam een half vierendeel loots Kina, die hy mengde met een once *Aq. Ceras. Nigr.*, en een half once *Syr. Croci.*, en gaf hem agt zulke slurpdrankjes, om'er alle viereuren één van te neemen. Na dat de Lyder dit middel was tegen geworden, gaf hy hem een half once Kina in een konserf, die in agt bolussen of brokjes verdeeld werd, zoo dat de Lyder in elke gift een half vierendeel loots Kina kreeg. Op deeze wyze gebruikte de Lyder tusschen de 10 en 12 oncen Kina, en was in der tyd van minder dan drie maanden volkomen geneezen. Deeze Lyder had Heet Vuur aan zyn been van onder de knie tot aan den enkel. Gedurende het inwendig gebruik der Kina, werd hy met dienstige uitwendige middelen bezorgd. Dit geval word verhaald in de *Medical Essays*, die in onze taal onder den naam van *Geneeskundige Proeven* zyn uitgegeeven, en word aldaar gevonden, tom. III. pag. 31, enz.. Op pag. 36 leest men een geval van Heet Vuur in de onderlip in een

Man

van aanstonds het deel te vlymen, tot eene merkelyke diepte, en de wond te reinigen van al het klonterig of gestold bloed, 't welk daar in mogt huisvesten. Spoelingen van pekkel, pis, of loog van afch worden tot dit einde zeer aangepreezen. Het volgende kan meer dienstig zyn.

℞. *Rad. Aristoloch. Rot. Gentian. aā unc j. Herb. Absynt. Vulg. Scord. Rutae. Fl. Chamaemel. aā m. ij. Coque in Lixiv. Commun. ℞ iv. et Colat. ℞ iij. adue Sp. Vin. Camphorat. ℞ j. m. f. fofus*, tweemaal daags warm te gebruiken.

By de stoovingen van dit soort kunnen naar gelang gevoegd worden *Centaur. Min. Fl. Samb. Theriac. Andromach. Sp. Sal. Ammon. Aq. Phagedænic. Tinct. Myrrh. et Aloes. Aq. Calc., &c.* En na het stooven van het deel hier mede, word het van zommigen geraaden 'er op te leggen *Ol. Terebinth.*, of *Balsam. Sulphur. Terebintinat.* daar

Man van omtrent veertig jaaren, diē door eēne gelyke gift Kina in vyftien dagen geneezen was. In het IV. Deel worden, pag. 39, enz. nog enige gevallen verhaald. in zommige van welke de Kina maar tot een scrupel of twintig aazen gegeven was; maar de Heer *Shipton* heeft de gift tot twee scrupels toe durven vermeerderen. In alle deeze gevallen ziet men, dat de Kina geholpen heeft in Heet Vuur, uit verscheiden oorzaaken, en zelfs uit vermindering van levenskrachten, 't welk anders minst kan geneezen worden, voortgekomen: men ziet, welke gift men geeven mag, en hoe dikwils die herhaald mag worden. Deeze ontdekking is derhalven van groot gewigt, en des te meer, om dat men menigvuldige gelegenheid heeft zig daar van te bedienen. Maar hoe de Kina hier werkt; of zy door haare zamentrekkende kragt de vaste deelen versterkt. en de werkingen der ingewanden bevordert; dan of zy iets byzonders in zig heeft, 't welk tegen het bederf in het Heet Vuur overstaat, is niet gemakkelÿk te bepaalen.

daar toe heet te maaken, of het te bezorgen met een heet mengzel van *Ung. Aegypt.* en *Sp. Vin.*, of de vlymingen (x) kunnen gevuld worden met iets als het volgende smeerzel.

℞. *Unguent Apostolor. Aegyptiac. aā unc j.*
Praecipit. Rubr. Laevigat. dr. iij. Ol. Caryophyll.
gtt. xv. m.

Befchermente middelen (y) worden hier insgelyks gezegd van zeer goeden dienſt te zyn. Maar als men in het gebruik der korſtmaakende middelen (z) te lang voortgaat, zyn ze in ſtaat, door prikkeling van het deel de ziekte te vermeerderen. Men moet 'er daarom mede uitscheiden, na dat zy het deel verwarmd, en de vloeijing geſtopt hebben, en derzelver plaats moet vervuld worden door een mengzel van *Baſilicon* en *Terebinthyn-olie* warm 'er op gelegd. Na dat 'er door dit middel eene goede ettermaaking (a) verkregen is, gaa dan voort om te zuiveren, als 'er gelegenheid is, en heel het als in geval van Verzwearingen (b). En dit is de algemeene manier, om Verſtervingen (c) of Heet Vuur (d) te behandelen.

Als het Heet Vuur voortkomt van te groote digtheid der zwagtel op de wonden gebruikt, moet die aanſonds weggenomen, en het deel dan gevlymd worden zoo dat het bloed ſtort. Waar na het dienſtig zal zyn te gebruiken eene ſtooving van warme melk, of ander pynſtillend vogt, en het Heet Vuur te bezorgen met heet gemaakte *Baſilicon* zalf. Maar als het deel merkelyk verſtorven is, kan het

(x) Scarificatio. (y) Defenſiva.

(z) Eſcharotica. (a) Digefſtio. (b) Ulcus.

(c) Mortificatio. (d) Gangraena.

het *Ung. Aegyptiac.* warm tot de verbanden, met een mengzel van roode *Praecipitaat*, en *Terebinthyn-olie* gebruikt worden.

8. Als het Heet Vuur zyn oorsprong neemt van eene kneuzing, verzeld met de wond, kan het deel insgelyks gevlymd worden; of als het daar toe gelegen is, geheel weggesneeden worden; warme verbanden van *Ung. Basilicon.* en roode *Praecipitaat* naderhand 'er op gelegd zynde. En als 'er gelegenheid is, gebruik dan een pap, gemaakt van *Mica Pan. Alb. Lact. Vaccin. Sp. Vin. Camphorat. Terebinth. Venet. Crocus. Vitell. ovi, &c.* Zoo ras als de wond begint te zweeren, kan de hoeveelheid der *Praecipitaat* verminderd, of deszelfs gebruik geheel nagelaaten, en de geneezing geëindigd worden op de gewoone wyze.

9. Als uitwendige koude, gelyk zomtyds gebeurt in 't reizen door Noordelyke Landen, de oorzaak van Heet Vuur of versterving is, is men gewoon, het bevrozen deel wel met sneeuw te vryven; of het in koud water te laten doojen, en naderhand te stooven met een afkookfel van warme kruiden. Maar zommigen gebruiken tot dit einde brandewyn, of geest van wyn, of Veneetsche Theriakel, of Mithridatum in pis gesmolten. Het deel dan gewonden zynde in een flenelle of wolle kleeid, word de Lyder in een warm bed gelegd, en geschikt tot zweeten door enig sterk hartsterkend (e) of zweetdryvend middel (f) te neemen. Maar als deeze behandeling de versterving niet voorkomt, moet het behandeld worden als te voren gezegd is.

10. Als ouderdom, of gebrek van behoorlyken bloedloop (g), oorzaak geeft tot Heet Vuur, gebruik

A a 2

(e) Cordiale. (f) Sudoriferum. (g) Circulatie.

gebruik dan warme welriekende of prikkelende stoomingen op het deel, 't welk insgelyks kan gevlymd en bezorgd worden met een mengzel van *Ol. Terebinth* en *Ung. Basilicon*, eerst broeijend heet gemaakt. De byliggende deelen kunnen ook gestoofd worden met dienstige beschermende smeeringen bereid van *Ung. Nervin. Sp. Vin. Sp. Lavend. Comp. &c.* of ze kunnen bewaard worden door het opleggen van warme pappen, gemaakt met *Theriac. Londinens. &c.* En als 'er gelegenheid is kan de wond bezorgd worden met een zalf die roode precipitaat behelst: en als de korst eens gescheiden is, kan de geneezing verrigt worden op de gewoone wyze, als onder de verzweringen gezegd is.

In
scheur-
buikige
en wa-
terzugti-
ge ge-
zwellen.

II. Als het Heet Vuur komt in scheurbuikige of waterzugtige gestellen, moeten de inwendige middelen opzigt hebben op de oorspronkelijke ziekten, op den zelfden tyd dat dienstige uitwendige middelen gebruikt worden om dat voor te komen of te stuiten; en deeze kunnen dezelfde zyn met die reeds gemeld zyn. Dus kunnen 'er stoomingen gemaakt worden met *Ol. Lumbricor. Laurin. Castor. Spir. Vin. Spir. Cochlear. simpl. &c.* Maar in scheurbuikige en waterzugtige gestellen met de gemeene loog.

Van ver-
giftige
beeten.

I2. Als de beet van vergiftigde dieren het Heet Vuur veroorzaakt, moet het deel aanstonds gevlymd, en kopglazen daar op gezet worden. Het kan naderhand gestoofd worden met warme Terebinthyn-olie; en de wond of opening open gehouden worden voor een merkelyken tyd, door trekkende middelen. Het werkelyk brandzyer (h) word in dit geval zeer geprezen, ge-
bruikt

(h) *Cauterium Actuale.*

bruikt zynde aanstonds na dat de kwetsing ontvangen is. Maar 't word in 't algemeen de veiligste manier geoordeeld aanstonds, als het mogelijk is, het deel uit te snyden, eer het Heet Vuur begint; inzonderheid in de beet van een ratelslang, dolle hond, tarantula enz., en de wond niet te schielyk te héelen.

13. Als het Heet Vuur voortkomt van een gebrek van voedzel in het aangetaste deel, moeten de byliggende deelen gestoofd, of wel gewreven worden met dienstige warme mengzels of smeeringen gemaakt van *Axung. Viperar. Ung. Nervin. Ung. Martiat. Ol. Castor. Ol. Caryophyll. &c.* In dit geval moeten 'er geene beschermende middelen (i) gebruikt; maar de geneezing der beginnende versterfing moet aanstonds bezocht worden op de reeds gemelde wyze.

14. Zoo het Heet Vuur verzeld is met bloedstorting (k), om dat enig groot vat doorgeknaagd of bedorven is, zal het dienstig zyn het werkelijk brandyzer te gebruiken; zynde deszelfs uitwerking hier gevoegelyker en zekerder dan de gemeene zamentrekkende middelen (l), als dikwils het groeijende kwaad opstoppende, door de vogtigheid op te droogen, welke zig anders daar over verspreiden zou. Maar wanneer ook dit, of de vlyming (m) verkoren word, moet men zoo veel als mogelijk is zorg draagen om de zenuwen en peesen te myden. De middelen ook die hier op gelegd worden moeten niet zeer scherp zyn, uit vrees van het Heet Vuur te vermeerderen. Maar als dit soort van vaten in den weg legt, en niet kan vermyd worden, moeten die aan-

A a 3 stonds

(i) Defensiva. (k) Haemorrhagia:

(l) Restringentia. (m) Scarificatio.

stonds doorgesneden of geheel doorgebrand worden. Gemeenelyk worden 'er opdroogende middelen (n) gelegd beide boven en onder het aangetafte deel, om de verspreiding van het Heet Vuur voor te komen. En de geheele geneezing door, moeten dienstige slaapmiddelen (o), losmaakende middelen (p), aderlaating, gewoone dranken enz. niet vergeeten worden. De volgende uitwendige middelen kunnen insgelyks naar gelang gebruikt worden; namelyk *Butyr. Antimon. Caustic. Lunar. Ol. Vitriol. Ol. Tartar. per deliquium, Sp. Vitriol. Ol. Terebinth. Ung. Apostolor. Myrrh. Abrotan. Rosmarin. Hyperic. Sal commun. &c.*

Eindi-
gende in
het Heet
Vuur,
vereischt
de heel-
kundige
operatie
of afzet-
ting.

15. Als het Heet Vuur (q) eindigt in koud vuur (r), en geplaatst is in enige der ledemaaten of uiterste deelen van het lighaam, vereischt het aanstonds de afzetting (s): waar van de manier, by voorbeeld in het been, is als volgt. Alzoo de plaats bekwaam voor de operatie ontrent vier of vyf duimen onder de knie is, moeten het vel en spieragtig vleesch eerst digt naar boven getrokken, en bezorgd worden om niet weder te keeren door een band van snoeren twee of drie vingers breed, gaande boven het deel daar de operatie beoogd word. Boven deeze band moet eene andere losse gaan om te knellen, welke door middel van een stok gedraaid zynde, naar believen, tot alle trappen naauw kan gemaakt worden. De lyder dan gevoegelyk gezet, en de Operateur geplaatst zynde aan den binnenkant van het lid, 't welk door een helper van boven moet vastgehouden worden, en door een ander onder het deel tot de operatie beoogd, en

(n) Desiccativa. (o) Paregorica. (p) Laxantia.
(q) Gangraena. (r) Sphacelus. (s) Amputatio.

en de draaiband genoeg gedraaid zynde om te groote bloedstorting (t) voor te komen, moet het vleesch met eene enkele snee of twee, van het been met het ontleedend mes gescheiden worden. Het beenvlies (v) dan ook gescheiden zynde van het been met de rug van het mes, zaag dan het been afzonderlyk met zoo weinig slaggen als mogelyk is. Maar als men met twee evenwydige beenen te doen heeft, moet het vleesch, dat tusschen beiden is, insgelyks voor het gebruik der zaag gescheiden worden. Als dit gedaan is, kan de draaiband losgemaakt worden, om gelegenheid te geeven om naar de groote bloedvaten te zoeken, en de bloedstorting te bezorgen by derzelver openingen, 't zy door het werkelyk brandyzer (x); de band, de hegting, knoopen van koperrood daar op te leggen, of diergelyke. Daar na kan een drooge kompres van linnen, of een in brandewyn gedoopt, en bestrooid met *Diapente*, op de stomp gelegd worden. Maak dan de eerste band los, en trek het vel en het vleesch zoo ver als gy gevoeglyk kunt, over de stomp, om die te bedekken, en te bezorgen met de kruissteek; gemaakt ter diepte van een halve of drie vierde duim in het vel: de draad tot dit einde gebruikt moet dubbeld en sterk zyn. En leg nu over de geheele stomp twee groote kompressen, eerst gedoopt in water en azyn en opgedroogd; en naderhand voorzien met zamentrekkende middelen (y), een helper die met zyn hand bezorgende. Leg daar op een pleister van *Deminum*, of enkele *Diachylon*: haal 'er dan een Ossenblaas

A a 4

over

(t) Haemorrhagia. (v) Periosteum.
 (x) Cauterium Actuale. (y) Adstringentia.

over, die eerst nat is gemaakt in water en azyn, en naderhand een weinig gedroogd, en over alles een dwarsche lap, zeer digt, eerst bezorgd met een enkele, en dan met een dubbele zwagtel. En na dit alles kan die draaiband losgemaakt worden, zoo dat het gemak geeft aan den lyder: of die kan geheel weggenomen worden, na dat hy te bed gelegd is, daar hy leggen moet met de stomp enigzins opgeheven; houdende een helper voor twaalf of veertien uren het verband vast met zyn hand, om alle hevige bloedstortingen voor te komen: als het nodig gevonden word, kan de Lyder eene hoeveelheid van bloed verliezen uit den arm, om de koorts onder te houden, die in dit geval ligtelyk opkomt, en naar gelang kunnen 'er stillende droppels of een slaapmiddel (z) gegeeven worden. In drie of vier dagen kan het verband weggenomen, en dienstige ettermaakende (a), gemengd met zamentrekkende middelen gebruikt worden. Maar by de eerste opening, moet 'er een werkelyk brandyzer, of eenig kragtig bloedstempend middel (b) gereed zyn, in geval ener hevige bloedstorting. De affschilfering (c) van het been moet nu bezorgd worden, als te voren geleerd is; waar na de gencezing kan geeindigd worden, als in geval eener gemeene wond of verzwearing (d). Als het verband sterk aankleeft, kan het, wanneer men het wil wegneemen, losgemaakt worden door behulp van een spons gedoopt in water en azyn. Als het koud vuur (e) buiten verwagting zal bevonden worden zig te verspreiden buiten het deel, waar

in

(z) Opiata. (a) Digestiva. (b) Stypticum.

(c) Exfoliatio. (d) Ulcus. (e) Sphacelus.

in de operatie geschied is, kan het bedorven deel door snyden weggenomen, of met het werkelijk brandyzer (f) verteerd worden; 't welk de gemakkelykste weg schynt om het Heet Vuur te stuiten, indien wy het inwendig gebruik der *Cortex* uitzonderen. Als het gewonde deel zwelt of ontsieken word na de afzetting (g), moeten 'er dienstige stoovingen gebruikt worden. Ook worden beschermende middelen (h) nuttig geoordeeld, gelegd zynde boven het deel, daar de afzetting geschied is, om te groot een invloed van bloed en vogten voor te komen. Een beschermend middel van dit soort kan gemaakt worden uit de volgende ingrediënten: *Bolus Armena. Sang. Dracon. Flor. Rosar. Rubr. Balauft. Nuc Cypress. Acet. Album. Ovor. &c.* of het *Empl. Defensiv. cum succ.* kan alleen genoeg zyn. Het volgende word gehouden voor een uitmuntend zamentrekkend middel (i) in de verbanden die men in de afzettingen gebruikt.

℞. *Pulv. Bol. Armen. Pic. Naval aã unc iv. Aloes. Thur. Mastich. Sang. Dracon. aã unc j. Gypsi unc j. ꝑ. Pil. Leporin. Corii Raspat. aã dr. iij. M. cum q. s. Albumin. Ovor. ad debitam consistentiam.*

(f) Cauterium Actuale. (g) Amputatio.

(h) Defensiva. (i) Restringens.

 VYFDE AFDEELING.

BEEN-BREUKEN (a).

 Om-
schry-
ving.

1. **E**en *Been-breuk* is eene hevige en schielyke scheidings der deelen van het been, welke met een wond verzeld zynde gezegd word zamengesteld te zyn, maar anders eenvoudig.

 Oor-
zaak.

2. De Breuken kunnen of dwarsch, langwerpig, of schuinsch zyn, volgens de rigting der uitwendige kragt die dezelve veroorzaakt, met opzigt op de vezels van het been. Maar het gebeurt zomtyds dat eene verrotting der beenen (b), als in Venusziekten, een Breuk zal te weeg brengen, zonder dat enige uitwendige oorzaak gezien word.

 Kente-
kenen.

3. De zamengestelde Breuk is klaar voor het gezigt. In geval van een eenvoudige, 't zy dwarsche of schuinsche, word 'er eene onbekwaamheid gevonden in het deel, waar toe de Breuk behoort, tot beweging, en eene merkelyke pyn, inzonderheid als het word aangeraakt: en zomtyds zal het deel op deeze wyze aangetast zig korter vertoonen, dan deszelfs wederpaar. Ook kan 'er dikwils eene uitstekendheid gevoeld worden omtrent het deel, en zomtyds by de scheidings zelve, of de plaats tusschen het gebroken been; Inzonderheid als daar eene onmiddelyke zamenstemming der vezels was. Maar als een been langwerpig gebroken is, of

vol-

(a) Fractura. (b) Caries.

volgens de rigting van deszelfs vezels, zal 'er eene dikheid en ongelykheid van het deel gezien worden.

4. De langwerpige Breuken zyn gemakkely-^{Voorte-}ker te geneezen dan de schuinsche; en die beide ^{kenen.} min bezwaarlyk dan de dwarsche. Als 'er alleen één been gebroken is, word de geneezing spoediger verrigt dan als 'er twee teffens aangetaft zyn, gelyk de kleine (c) en groote ellepyp (d); de schenkel (e) en kuitbeen (f). Zulke Breuken die digt by de hoofden der beenen komen, zyn moejelyker te geneezen dan die omtrent derzelve midden komen. Als een been tot stukken vergruisd, of op veele plaatsen gebroken is, is de geneezing moejelyk, verdrietig, en onzeker; inzonderheid als het een zamengestelde Breuk is. Als 'er na het zetten van een gebroken been, pyn, ontsteeking (g) of gesteldheid tot heet vuur (h) in het deel is; als de Lyder lam is, koortsig of ylende word, stuipen (i) krygt enz. word de ziekte gevaarlyk geoordeeld.

5. De spys moet in geval van Been-breuken ^{Levens-}dun zyn, maar voedzaam, of heelende, en be- ^{wys.}staan uit geleyen, ryfmat enz. Alle vleeschspys moet vermyd worden uit vrees om de koorts te vermeerderen. De rust moet toegegeeven, en eene dienstige gestalte voor den Lyder uitgedagt worden, waar in hy het dragelyk en gemakke-lyk heeft.

6. Als de einden der gebroken beenen eens ^{Genee-}zamengezet zyn, 't welk gedaan moet worden ^{zing der} zoo ras als mogelyk is, na dat de kwetsing ont- ^{breuken,}vangen is, kan de Lyder eene matige hoeveel- ^{in 't al-}heid ^{gemeen-}

(c) Radius. (d) Ulna. (e) Tibia. (f) Fibula.
(g) Inflammatio. (h) Gangraena. (i) Convulsio.

heid van bloed verliezen door aderlaating, en als 'er gelegenheid is, kan 'er een zagt purgeermiddel (k), of liever klyfsteer, toegediend worden. In andere opzigten kan de Lyder behandeld worden, als in geval van een gemeene koorts.

Manier
om een
Breuk te
herstel-
len.

7. De algemeene manier om een Breuk te herstellen, (welke wy hier by voorbeeld kunnen onderstellen dwarsch te zyn, in het grootste been der voet) is deeze: De Lyder behoorlyk geplaatst zynde, houd een helper het been boven de Breuk, en een ander onder die, in zulk een trap van uitrekking, als nodig is om de einden van het gebroken been by malkander te brengen; welke uitrekking noodzakelyk grooter moet zyn, hoe langer de Breuk onhersteld gebleeven is. Dan vereenigt de Heelmeester met zyn hand de einden der beenen juistelyk, zamen, zoo dat hy die in malkander doet fluiten, en maakt het gebroken deel glad en effen, waar op de pyn enigermate zal verminderen; en het ongeschikte deel, vergeleken met het gezonde, zal zig gelyk vertoonen, en daar mede overeenkomen. Besmeer naderhand de deelen boven de Breuk met een mengzel van azyn en olie van roosen; of stooft die met het zelfde vogt, waar in het verband moet gedoopt worden, en leg een pleister op het deel van diachylon of deminium; of liever het *Emplastr. Defensiv. cum succ.*, zoo dat het zig drie of vier vingers boven, en evenveel onder de Breuk uitstrekt. Dit gedaan zynde, leg dan een kompres over de pleister, welke eerst moet gedoopt en uitgewrongen worden in water en azyn, warme roode wyn, of diergelyke; waar in ook de zwag-

tels

(k) Catharticum.

tels gedoopt zynde op dezelfde wyze moeten uitgewrongen worden. Begin dan met een enkele zwagtel en laat die weinige keeren rontom het deel gaan boven de Breuk, en besteed het overige der zwagtel in beurtelings op te klimmen en neder te daalen. Neem nadernand een grooter, en begin onder de Breuk, en blyf opklimmende en nederdaalende als te voren, tot dat de geheele langte besteed is. Zommigen gebruiken ook een derde enkele zwagtel, maar anderen gebruiken in derzelve plaats een met een dubbeld hoofd. Dit gedaan zynde, binden ze drie spalken, of stukken bordpapier, of scheeden rontom het deel, met een band; en het gebroken lid leggende in eene gemakkelyke gestalte, bedekken zy het met een dienstige doos, of wieg, om het te beschermen van uitwendige drukking. En in deezen staat laat men het gebroken deel blyven voor den tyd van een week, mits dat de zwagtel nog te slap, nog te vast is; 't welk gekend kan worden door het opkomen, en voor den dag komen van een klein gezwel omtrent den derden dag na de operatie, by elk uiteinde der zwagtel; en door het wyken van dit gezwel op het drukken der vinger. De Lyder zal zig ook, als de zwagtel vast is, veel gemakkelyker vinden, in den tyd van twee of drie dagen. Als men geen gezwel ziet, is het een teken dat de zwagtel te slap is; maar te vast als de zwellung hard is, en verzeld met ontsteeking of diergelyke kwaade toevallen. De spalken kunnen by gelegenheid weggenomen, en het deel als in het begin gestoofd worden. Na dat 'er een week om is na de operatie, kan het verband herhaald, en de zwagtel enigzins slapper gemaakt worden.

Lang-
werpige
Breu-
ken.

Langwerpige Breuken vereiffchen niet dat men uitrekking doet, maar de geneezing hangt voornamelyk af van het verzagten der toeval- len, een dienftige trap van drukking, en het gebruik van een bekwaame zwagtel. Als het been zeer geweken is, moet men groote zorg draagen in de herftelling, dat de deelen vallen in hunne natuurlyke plaatfen, en bezorgd wor- den door de gebruikte zwagtel, tot dat derzel- ver vereeniging gemaakt is.

Verzeld
met ont-
fteekin-
gen.

Als eene merkelyke ontfteeking de Breuk verzelt, moeten 'er dienftige floovingen op het deel gebruikt worden, maar als het deel ver- mindert of verdort, moet het dikwils gestoofd worden met warm water of wyn; leggende 'er elke reis op een pleifter van *Paracelfus*, *Oxycro- ceum*, enz. Als de eelt van het been ongelyk is, en zeer onzienelyk, of het deel onbekwaam maakt tot zyne behoorlyke werking, is het zomtyds raadzaam om het been weder te bree- ken, het deel daar toe eerst bereid zynde (met het gebruik van verzagtende floovingen en pleis- ters) door het hol te leggen, en op eene be- hoorlyke wyze daar op te slaan. Waar na het weder geneezen kan worden op de gewoone wy- ze; maar voorzigtiger dan te voren.

Zamen-
geftelde
Breu-
ken.

In zamengeftelde Breuken, als het been eens gezet is, op de reeds gemelde wyze, maar met alle mogelyke voorzigtigheid en tederheid, moet de wond gehegt en bezorgd worden met *Liniment. Arcaei*, *Balfam. Peruv.*, of diergelyke; rontom de Breuk leggende een pleifter *De- minium*, en daar over heen een dienftige kom- pres en zwagtel, met ftukken van bordpapier, op den afstand van twee vingeren breed van malkander, uitgezondert in de plaatfen der wond
zelve;

zelve; en onder elk van deeze moet gelegd worden een stuk dubbeld linnen, om het deel van kwetzing te bewaaren: dit alles door een band bezorgd zynde als te voren; en de stof zoo geschikt zynde, dat de wond eens daags kan verbonden worden, zonder iets meer van die dingen weg te neemen, dan juist genoeg is tot dat einde. Als enige splinters der beenen in eene zamengestelde Breuk zoo los leggen, dat ze gemakkelyk kunnen uitgehaald worden, moeten ze weggenomen worden; maar in geval ze vast zitten, is het beter die aan de natuur over te laten, en aanstonds voort te gaan om de toevallen te verzagten; houdende de wond open, en bezorgende die met iets als de volgende zalf, om de scheiding of zuivering der stukken te bevorderen.

R. Terebinth. Venet. unc ij. Cerae Flav. Resin. Pini aã unc ß. Pulv. Aristoloch. Rotund. dr. ij. Aloes. Myrrh. Euphorb. aã dr. j. m. f. Unguentum.

Als het been geheel bloot ligt, moet het voor de lugt beschermd worden zoo veel als mogelyk is; en na de herstelling, kan de handelwyze in dit geval dezelfde zyn, als die te voren gemeld is; mits dat de Breuk versch is, en dat de lugt niet reeds eene verrotting in het been gedrukt heeft. Maar als het been dus bloot gelaaten is, moeten 'er geene zalfagtige middelen gebruikt worden die daar by kunnen komen. Als het eind van het eene been over het ander legt, zoo dat de Breuk niet kan hersteld worden, moet het eene eind afgezaagd of weggevyld worden. De uitwendige middelen in zamengestelde Breuken kunnen in 't algemeen dezelfde zyn met die in de wonden, holagtige verzweeringen (1), of diergelyke zyn voorgeschreeven.

8. De

(1) *Ulcus sinuosum.*

Breuken
van het
bekke-
neel ver-
deeld in
kneuzin-
gen,
spleeten,
tegen-
spleeten,
snydin-
gen en
steeken.

8. De Breuken in 't algemeen, als zy tot het bekkeneel behooren, worden verdeeld in kneuzingen (m), spleeten (n), tegenspleeten (o), snydingen (p), en steekingen (q). De *Kneuzing*, anders genoemd eene nederdrukking (r) van het bekkeneel, is een kwetzing, gekomen aan het zamenstel of van een, of van beide deszelfs tafelen, waar door een deel deezer tafelen kan afgeschilferd worden, of drukken tegen de hersenvliezen (s), of de hersens zelve. Maar als het bekkeneel door dit middel opgeligt of verheven is in een deel, word het *Camerusis* of Verwelfzel-breuk genoemd. Een *Spleet* is een barst, gemaakt in een of beide de tafelen van het bekkeneel, door enig uitwendig geweld. Een *Tegenspleet* is het voor den dag komen van deeze barst aan de zyde overgesteld tegen die welke de slag ontvangen heeft, en niet aan het deel dat dezelve onmiddelyk ontvangen heeft. Een *Breuk* is eene geheele scheiding van het eene deel des bekkeneels van de overige, door een stomp werktuig. Eene *Snyding* is de scheiding van een gedeelte des bekkeneels door middel van een scherp werktuig; maar als een gedeelte geheel is weggenomen, word het *Uitsnyding* (t) genoemd. Een *Steek* van het bekkeneel is eene kleine doorbooring (v) deszelfs, gemaakt met een scherppuntig werktuig. De algemeene tekenen der Breuken in het bekkeneel zyn braaking, yling, dofheid (x), blindheid, spraak-

- (m) Contusio. (n) Fissura. (o) Contra Fissura.
(p) Incisio. (q) Punctura. (r) Depressio.
(s) Menynges. (t) Excisio. (y) Perforatio.
(x) Stupor.

spraakeloosheid, slaauwte, stuipen (y), lamheid (z) der uiteinden, tegenwillig wegvloeden der uitloozingen (a), bloedstortingen (b) uit de neus, ooren, of mond, digt sluiten der kakebeenen, enz. Als het een zamengestelde Breuk is, kan ze dikwils duidelyk door de wond heen ontdekt worden met de vinger; want als 'er enige ruwhed of ongelykheid gevoeld word op het bekkeneel, in een deel daar geen naad (c) is, mag men besluiten dat het een spleet of een Breuk is. Breuken, dringende door beide de tafels van het bekkeneel, worden gevaarlyk geoordeeld; voornamelyk, als de splinters van het been steeken in de hersenvliezen (d), en de toevallen hevig en langduurig zyn. Als ze voortkomen van musketschooten, en de hersens zelve beschadigd zyn, word de ziekte zelden geneezen. Het zelfde kan gezegd worden, als 'er eene vuile etterige stof of buitenvatig bloed onder het harde hersenvlies (e) ligt, of als de Lyder geen verligting gevoelt als het bekkeneel open ligt. De spys moet in al deeze gevallen dun, verdunnende, en gemakkelyk te verteeren zyn. De beweeging, als men enige toestaat, moet zeer matig zyn; en zoo ook de slaap.

Men laat de aderlaating, ter geneezing, gemeenelyk voorafgaan, en het gebruik van verzagtende purgeermiddelen (f) kan insgelyks van dienst zyn, als ze naar gelang herhaald worden. Dienstige middelen tegen de stuipen (g) moeten ook niet nagelaaten worden.

II. DEEL.

B b

den.

(y) Convulsio. (z) Paralysis. (a) Excrementa.

(b) Haemorrhagia. (c) Sutura. (d) Menynges.

(e) Dura Mater. (f) Cathartica. (g) Antepileptica.

den. *Pulv. de Guttet. Cinnabar. Antimon. Aq. Pœon. Comp. Aq. Cerasor. Nigr., &c.* kunnen van nut zyn, in dienstige hoeveelheden genomen zynde.

De Heel-
kundige
operatie
van
Breuken
in het
bekke-
neel.

De uitwendige geneezing van Breuken in het bekkeneel, vereischt eerst eene scheiding van de hairige huid, om het aangetaste deel bloot te leggen, 't welk gemeenelyk gedaan word door eene kruiswyze snyding, het panvlies (h) naderhand met een spatel, of diergelyke gescheiden zynde. De bloedvloeijing, die op deeze operatie zal volgen, moet gestemp't worden door dienstige zamentrekkende middelen (i), na welker gebruik de panboor (k), of een ander werktuig kan gebezigd worden, naar maate de natuur der Breuk zal vereiffchen. In het doen der snyding is het nodig de naaden (l) en slaapspiere (m) te vermyden. Als dit soort van snyding vereischt word een weinig boven het ooglid, moet ze of regt of schuin schyn, konnende de dwarsche snyding hier ligtelyk eene ziekte van lamheid (n) te weeg brengen. Spleeten en tegenspleeten, welke beide de tafels des bekkeneels doorbooren, vereiffchen de hulp der panboor, of konnen met de rasp (o) verwyderd worden. Als de toevallen een spleet te kennen geeven, zonder de zaak zelve regtstreeks te openbaaren, is 'er reden om een tegenspleet te vermoeden. In dit geval, na dat de kruiswyze snyding zal gedaan zyn, kan het dienstig zyn 'er de volgende pleister op te leggen.

R. Ce-

(h) Pericranium. (i) Adstringentia. (k) Trepanum.

(l) Sutura. (m) Musculus Temporalis.

(n) Paralyfis. (o) Raspatorium.

℞. *Cerae Flav. Pic. Naval. Thuris. Resin. Pin. aã unc j. Tereb. Ven. Tacamab. Mastich. aã unc ʒ. m. f. Emplastrum.*

Als deeze pleister van het deel genomen word, den dag na dat men ze daar eerst had opgelegd, en enige merkelyke vogtigheid daar onder gezien word, in de overeenkomende plaats van het bekkeneel, moet men een spleet vermoeden. Als de toevallen na het gebruik der dienstige middelen nog hevig blyven, is 'er reden om te vermoeden, dat de inwendige tafel gebroken is; en in dit geval moet men zyn toevlugt neemen tot de panboor. In enkele snydingen van het bekkeneel, niet verzeld met merkelyke toevallen van eene inwendige kwetzing, behoeft men geen agt te geeven dan op de wond in de huid, welke toegenaaid zynde, zal het gescheiden been weder van zelf vereenigen, als in andere Breuken. Als 'er een deel der bovenste tafel afgesneeden is, na dat het eens geheel gescheiden is, kan de gebroken plaats gewasschen worden met *Tinct. Myrrh. et Aloes. Sp. Vin.*, &c. en naderhand bezorgd worden met *Linim. Arcaei* of diergelyke. Maar als de snyding zig uitstrekt tot beide de tafels, en de Breuk groot is, laten dan de beenen tot malkander gebragt, en in hunne behoorlyke gestalte vereenigd worden; waar in ze kunnen gehouden worden door middel van weinige steeken, gedaan op zulk een afstand, dat ze plaats overlaten voor de uitdryving der stof. Als 'er verscheiden snydingen of Breuken teffens komen, laten dan de splinterige stukken weggenomen, en het deel gezuiverd worden; en als beide de tafels niet doorboord zyn, ge-

bruik dan de rasp; maar als de Breuk zig uitstrekt zoo wel tot de onderste als bovenste tafel, kan de panboor gebruikt worden, als zulke splinters, die op de hersenvliezen (p) drukken, niet door de verwydering der wond kunnen weggenomen worden. Voor steeken, dringende alleen door de eerste tafel des bekkeneels, gebruik de rasp of diergelyk werktuig, als te voren gezegd is. Maar als beide de tafels doorboord zyn, en de toevallen dringen, moet de panboor op het midden der steek gezet worden. En dezelfde manier moet gehouden worden in de zoogenaamde *Camerofis* of verwulving, als de bovenste tafel door enig uitwendig geweld gescheiden is van de onderste. In Breuken, met kneuzing van het bekkeneel, moet het gekneusde deel weggeraspt worden, en dan de geneezing voortgaan als in andere Breuken. In geval van nederdrukking des bekkeneels moet de panboor zoo dicht, als met voegzaamheid mogelyk is, gezet worden op het gebroken been; waar na het nedergedrukte deel zagtjes, en allengskens, met den opligter (q) moet opgeheven worden. En als 'er eene nederdrukking (r) geschied zonder Breuk, gelyk wy zomtyds vinden in jonge en tedere voorwerpen, moet de panboor (s) insgelyks tot derzelve ophifting gebruikt worden. Als 'er Breuken komen onder de slaapspiieren (t), moet de wond door snyden verwyderd worden; de spieren zelve, als 't mogelyk is, vermyd zynde. Waar na het been geraspt, of de panboor 'er opgezet moet worden,

(p) Menynges. (q) Levator. (r) Depressio.
 (s) Trepanum. (t) Musculi Temporales.

den, naar maate de Breuk zig uitstrekt, of geoordeeld word zig uit te strekken tot beide, of alleen tot eene tafel. Maar de panboor moet, als het mogelyk is, nooit op de naaden (v) gezet worden, of op een afhangend deel, als de hersenvliezen (x) gewond zyn; niet meer dan op de boezemhollen (y) der winkbraauwen *. Maar in andere gevallen, welke dezelve toelaaten, schynt het afhangende deel meest verkiesbaar te zyn.

Eer de operatie begonnen word, moeten de ooren des Lyders gestopt worden; de panboor dan gezet zynde op een afhangend deel, als het raadzaam geoordeeld word, zoo dat derzelve tanden de Breuk niet kunnen raaken, en het punt vastgemaakt zynde, moet de Operateur allengskens en langzaam voortgaan, het bovenste deel des werktuigs bestierd en ondersteund zynde door de linkerhand, terwyl het gedraaid word met de regte, tot dat het allengskens een cirkel in het bekkeneel snyd. Het middelste punt dan weggenomen, of de panboor verwisseld zynde voor een van het vrouwelyke soort, welks tanden eerst met olie besmeerd zyn, moet de operatie vervolgd worden, het werktuig nu en dan wegneemen-

B b 3 de,

(v) Sutura. (x) Menynges. (y) Sinus.

* Onze Schryver beoogt hier zekerlyk het boezemhol tusschen de vaneengaapende tafelen van het voorhoofdsbeen, 't welk *Sinus Frontalis* genoemd word; dienende, om de snottige vogtigheid, die onze reukzenuwen vogtig en gevoelbaar moet houden, te bereiden en voor een tyd te bewaaren. Dit boezemhol moet dan onderscheiden worden van de boezemhollen binnen in het hoofd, die een geheel ander gebruik hebben.

de, om deszelfs tanden te zuiveren, en beter op te merken of deszelfs beweging in het bekkeneel gelyk, beftendig, en rond is. Als men dus voortgaande de tand des werktuigs zig eindelyk bloedig verftoont, is 't een teken dat ze gekomen zyn tot de tweede tafel; na welke tyd groote voorzigtigheid moet gebruikt worden om de hersenvliezen niet te wonden. Zoo ras derhalven als het geboorde deel voor het werktuig begint te wyken, ftak dan de operatie, en ligt het ronde ftuk des bekkeneels met den opligter zagtelyk op. Dan kan, door middel van deeze opening, welke gemaakt is op een bekwaame afstand van het befchadigde deel, de nederdrukking, als 'er enige is, gemakkelyk opgeheven worden door bekwaame werktuigen, of de natuur der ziekte, die de operatie vereifchte, ontdekt worden. Maar daar het gebroken been niet geheel moet weggenomen worden, oordeelt men de panboor beft te kunnen zetten op het gezonde been, en ten deele op de Breuk zelve. Als de operatie zoo ver gebragt is, moeten de kanten des bekkeneels glad gemaakt worden, die ruw waren geworden door de werking der panboor. En als enig ftof van het been, of andere ftof, gedurende de operatie, vallen mogt op het harde hersenvlies (z), moet dat naderhand afgeveegd worden, 't zy met een fpons, of lint gewonden rontom het provet. En het zelfde moet verftaan worden van eene verzameling van ftof gemaakt onder het harde hersenvlies. Als 'er eene bloedvloeijing op de operatie volgt, laaten dan de deelen gewaffchen worden met

roode

(z) Dura Mater.

roode wyn, matig warm gemaakt, waar by een weinig azyn kan gevoegd worden.

Als 'er geene verrotting gezien word, zal het dienstig zyn het te bezorgen met verzag-
tende middelen (a): maar als enig gestremd bloed in het deel ligt, kan 'er azyn met de andere ingrediënten gemengd worden. Als het harde hersenvlies verstorven is, gebruik dan zuiverende middelen (b) tot de verbanden; maar verzagtende zyn in 't algemeen raadzaamer, of als geene byzondere toevallen het tegendeel vereiffchen. De volgende voorschriften zyn dienstig:

Manier van ver-
binding na het
zelve.

℞. Mell. Rosat. unc j. Resin. Flav. Terebinth. Venet. Sp. Vin. aã dr. ij. m. f. a. Of

℞. Ol. Rosar. Tinct. Myrrh. aã unc ℥. Liniment. Arcaei. dr. ij. Pulv. Croci. scr. j. m. Of

℞. Mell. Rosat. Syr. de Absynth. aã unc ℥. Sp. Vin. Ol. Hyper. Liniment. Arcaei. aã dr. ij. Pulv. Myrrh. Sarcocoll. aã dr. j. Croci. scr. ℥. m. f. a.

Deeze middelen worden geoordeeld verscheiden oogmerken teffens te beantwoorden; maar het volgende schynt nog algemeener, en in staat om de einden te bereiken van een ettermaakend (c), vleeschmaakend (d), zamen-trekkend (e) en bewaarend middel (f), teffens:

℞. Sp. Vin. Comm. ℥ j. Mell. Opt. Depurat. unc j. Myrrh. Aloes. aã dr. j. ℥. Sarcocoll. Mastich. Croci. aã dr. j. Sabin. Fl. Centaur. Min. Hyperic. Rosar. Rubr. aã dr. ij. Sacchar. Cand. Rubr. unc j. Infunde simul in Balneo Mariae et Colatur. adde Terebinth. Venet. unc ij. et fiat ope caloris solutio f. a.

B b 4

Een

- (a) Lenientia. (b) Deterfiva. (c) Digestivum.
(d) Incarnativum (e) Adstringens.
(f) Praeservatorium.

Een stuk fyn linnen , gedoopt in zulk eene balzem als deeze , en aan een draad vastgemaakt zynde , voor het gemak van uithaalen , kan warm op de hersenvliezen gelegd worden. Maar de omtrek daar van moet grooter zyn dan de geboorde plaats , op dat het een weinig gaan kan onder den rand des bekkeneels , om den ingang der lugt voor te komen. Het overblyvende deel der holligheid kan dan gevuld worden met droog linnen. Bezorg het overblyvende deel der wond met *Linim. Arcaei* , of een dienstig ettermaakend middel , overdekkende het met een *Diachylon* pleister , neder-gelaaten met een weinig olie van roozen , en bezorgende dat met een dienstig verband. Het verband kan eens of tweemaal daags herhaald worden , als de toevallen het vereiffchen. Als het harde hersenvlies (g) verstorven is , doe dan by de reeds gemelde ingrediënten *Mel. Aegyptiac.* *Sarcocoll.* *Acet. Vin. Alb. Sp. CC. Sal. Ammon.* , &c. naar believen. Terwyl het deel verbonden word kan de Lyder sterk ademaalen , en zyn hoofd voor of agter overbuijen , om de etter of vuile etter (h) des te beter uit te loozen ; of het deel kan zagtkens gewasschen worden met een spons , of bewonde tentyzer , gedoopt in het volgende :

℞. *Herb. Sabin. Centaur. Min. aã dr. ij. Myrrh. dr. j. ß. Coque lento igne in Vin. Alb. q. s. et Colat.*
 ℥ j. adde *Sp. Vin. unc ß.*

Als'er weelig vleesch (i) opkomt , kan het weggenomen worden met *Pulv. Sabin. Praecipitat. Rubr. Alumin. Ust.* , &c. op het deel gestrooid. Maar men moet in dit geval niet lang aan-

(g) Dura Mater. (h) Sanies. (i) Fungus.

aanhouden met korstmaakende middelen (k), nog die in groote maate gebruiken, uit vrees om gevaarlyke toevallen te veroorzaaken. In andere opzigten moeten deeze gevallen behandeld worden op de gewoone wyze van Breuken en Wonden; behoorlyk agt gegeven zynde op het deel, en de byzondere ziekten, 't zy stuiptrekkingen (l), lamheid (m), of beroerte (n), welke als toevallen die kunnen verzellen.

9. In Breuken der neusbeenderen, moeten de deelen boven hunne natuurlyke vlakke verheven nedergedrukt worden, en die te laag zakken moeten opgeligt worden door middel van een spatel, of ander dienstig werktuig. En na de herstelling, moeten de beenen gehouden worden in hunne natuurlyke plaats, door middel van een pen, besmeerd met *Ol. Rosar.*, of diergelyke, en in de neus gebragt; het inwendige vlies deszelfs daar tegen beschermd zynde, door tusschenvoeging van een fyn linnen lapje rontom de pen gewonden. Leg daar na aan den buitenkant een mengzel van *Bolus Armena*, poejer van roode Roosen, Drakenbloed, enz. met het wit van een ei, of enig ander dienstig zamentrekkend middel (o), of beschermend smeersel, bedekkende het geheel met een bekwaame pleister van *Deminium*, of diergelyke. De geneezing deezer ziekte, als het been niet bedorven is, word gemeenelyk verrigt in den tyd van tien of twaalf dagen.

10. Breuken van het kakebeen moeten hersteld worden door de vingers, in- en uitwendig daar

B b 5

(k) Escharotica. (l) Convulsio. (m) Paralyfis.

(n) Apoplexia. (o) Restrings.

daar op gezet; hoewel deeze alleen zomtyds niet genoegzaam zynde tot dit einde, beftieren twee helpers de beweging des hoofds, zoo dat ze eene bekwaame uitrekking veroorzaaken, terwyl de Operateur de breuk herstelt. Als het onderfte kakebeen gebroken is, moet het, als het hersteld word, opgeschort gehouden worden door middel van een dienstige band, of andere uitvinding. In 't algemeen oordeelt men dat de geneezing hier van geschieden kan in twintig dagen.

Van het fchou- II. Breuken van het fchouderbeen (p); wor-
derbeen. den hersteld op de gewoone of gemeene wyze; eerst eene behoorlyke trap van uitrekking gemaakt zynde, en eene beweging, beide voor en agterwaarts; 't welk insgelyks moet herhaald worden op eene zagtè wyze na het tweede verband; anders zullen de peezen in het gewrigt der elleboog zig ligtelyk zamentrekken, zoo dat ze de natuurlyke uittrekking des arms moejelyk maken. In de tyden tusschen de verbanden, moet de arm gebogen, en gedurig tegen de borst gehouden worden, gelyk na de aderlaating gemeenelyk bevolen word. De zwagtel dienstig in dit geval, is dezelfde met die in andere gemeene Breuken vereifcht word. In 't algemeen oordeelt men dat de geneezing hier van geschieden kan in vier en twintig dagen.

Der fleu- 12. Breuken der fleutelbeenen (q) worden
telbee- hersteld door een helper te zetten agter den ly-
nen. der, wiens werk moet zyn hem te rug te trekken, en met zyn knieën voorwaarts te stooten, terwyl de Operateur de Breuk beftiert, en de beenen in hunne natuurlyken staat brengt; waar in

(p) Os Humeri. (q) Claviculae.

in zy moeten bezorgd worden met een versterkende pleister, enz.

13. Breuken der schouderbladen (r), komende dicht by de plaats daar zy zamengevoegd zyn met het schouderbeen, worden hersteld door den arm sterk uit te rekken, terwyl de lyder vastgehouden word; waar na het been moet hersteld, en een versterkende pleister 'er op gelegd worden. Maar als het been zeer verbryzeld is, moet men zig eerst toeleggen, door middel eener dienstige opening, de splinters uit te haalen die gemakkelyk willen voor den dag komen, latende de overige aan de natuur over. De tyd tot geneezing deezer ziekte vereischt is niet bepaald, maar loopt dikwils niet verder dan veertig dagen.

Der
schou-
derbla-
den.

14. In Breuken van het Spaekbeen (s) of Ellepyp (t), moet de arm uitgerekt, en het deel als gewoonelyk hersteld worden. De geneezing eener Breuk in de ellepyp, vereischt gemeenelyk meer tyd dan een Breuk van het spaekbeen. In beide de gevallen, moet de arm tegen de borst gehouden worden na de herstelling, en nu en dan naar boven en beneden eene zachte beweging gemaakt worden, als in geval van een Breuk des schouderbeens. De tyd tot de geneezing geschikt is gemeenelyk dertig dagen.

Van het
Spaek-
been of
Ellepyp.

15. Breuken van het borstbeen (v) worden verzeld met eene ongelykheid van het deel, 't welk wykt voor de drukking der vinger. De lyder word ook gemeenelyk aangetast met hoest, kortademigheid, en zomtyds met bloedspuwing. Ter herstelling is het gemeen den lyder te leggen op een tafel, met zyn aangezigt naar beneden,

Van het
't
borst-
been.

(r) Scapulae. (s) Radius. (t) Ulna. (v) Sternum.

neden ; beide zyne armen teffens uitgestrekt zynde : door welk middel , door eene dienstige drukking geholpen , de deelen rontom de borst verwyderd zullen worden , en inzonderheid het borstbeen , zoo dat het mogelyk deszelfs herstelling zal uitwerken ; naderhand word 'er eene versterkende pleister van *Oxycroceum* op gelegd , en het deel warm gehouden.

Der Ribben.

16. In zulke Breuken der ribben , als naar buiten uitsteeken , moet men eene gelykheid der deelen zoeken door middel van drukking , en een matig gezwagtel. En voor het opleggen van eenige pleister , kan het dienstig zyn de inademing in eene grooter maate te gebruiken dan de uitademing. Maar als de rib naar binnen gebroken is , moet men een tegenstrydig beleid houden , en de uitademing meer gebruiken dan de inademing. Waar na de lyder kan gelegd worden met zyn gezonde zyde op een bultige plaats , door welk middel de gebroken rib enigermate zal opgeligt worden. Zommigen raaden in dit geval het opleggen van een sterk kleevende pleister , om die in eens met kragt voort te haalen , om het deel der rib dat ingezakt was op te heffen. Als de Breuk door iets van dit soort hersteld word , word ze gemeenelyk geneezen binnen twintig dagen.

Breuken der wervelbeenen.

17. Als het ruggemerg (x) in de Breuken der wervelbeenen (y) beschadigd is , word de lyder zelden hersteld ; inzonderheid als de ziekte verzeld is met beroerte (z) , geraaktheid (a) , opstopping van water , of diergelyke. Anders zegt men dat eene eenvoudige Breuk der Wervelbeenen spoedig geneezen word door eene uit-

(x) Medulla Spinalis. (y) Vertebrae.
(z) Apoplexia. (a) Paralyfis.

uitrekking in tyds gebruikt: gelyk gemeenelyk geloofd word in die byzondere Breuk der zelve, 't welk wy gemeenelyk het breeken van den hals noemen: ten zy dit niet meer dan eene verstuiking (b) is, welke evenwel niet gemaklyk gebeuren kan. Maar als de wervelbeenen zoo aan stuk gebroken zyn, dat de splinters derzelve het merg of de byliggende deelen prikkelen of wonden, moet 'er aanstonds eenë opening gemaakt worden, om die uit te haalen, als zy redelyk gemaklyk willen voor den dag komen. Daar na moet de wond open gehouden worden, om de afscheiding der overigen af te wagten, of te zien of zy weder ver-eenigen willen. Als 'er niets ongeregeld of buitengewoon in dit geval gebeurt, word de geneezing geoordeeld te geschieden in omtrent twintig dagen.

18. Breuken van het staartbeen (c) worden Van het staart- en heilig been. hersteld door de vingers in den aars te brengen, en bezorgd door eene bekwaame gestalte te beveelen, en door het uitwendig gebruik van zamentrekkende middelen (d), enz. Op gelyke wyze moeten de Breuken van het heilig been (e) hersteld worden, zoo ras als mogelyk is, uit vrees van het groote nadeel, dat door uitsfel kon toegebracht worden aan de talryke zenuwen en merkelyke vaten van dat deel.

19. Breuken van het dyebeen (f) moeten Van het dyebeen. behandeld worden als die van het schouderbeen (g). Maar dit been natuurlyk van een kromme figuur zynde, kan men ligtelyk deszelfs buiging, of holligheid en bultigheid voor eene Breuk nemen.

(b) Luxatio. (c) Os Coccygis. (d) Adstringentia.
 (e) Os Sacrum. (f) Os Femoris. (g) Os Humeri.

men. De geneezing hier van kan verrigt worden in dertig dagen.

Van de knie-schryf.

20. Breuken van de knieschryf (h) zullen zomtyds eene geduurige kreupelheid veroorzaaken, inzonderheid als ze dwarsch zyn. Als ze langwerpig komen, moeten ze hersteld worden als andere Breuken, en bezorgd worden door een dienstig verband, wordende de geneezing gemeenelyk geeindigd in twintig dagen. Maar als de Breuk dwarsch is, dan belet de werking der spieren (i), in het deel ingeplant, de vereeniging van het been.

Van het scheen- en kuit-been.

21. Breuken van het Scheen- (k) en Kuit-been (l) vereiffchen geheel dezelfde behandeling met die van het Spaekbeen (m) en Ellepyp (n). En op gelyke wyze moeten de Breuken in de beenen der vingers en toonen hersteld en bezorgd worden.

ZESDE AFDEELING.

ONTWRIGTINGEN (a).

Om-schryving.

1. **D**E *Uitwyking*, anders Ontwrigting (b) genoemd, is het schuiven van het hoofd eenes beens uit zyne eige natuurlyke verblyfplaats in eene andere plaats.

Oorzaak.

2. De Ontwrigtingen kunnen voortkomen van uit- of inwendige oorzaaken, als vallen, stooten enz., verflapping (c) of verteering (d) der banden,

(h) Patella. (i) Musculi. (k) Tibia. (l) Fibula.

(m) Radius. (n) Ulna. (a) Luxatio.

(b) Dislocatio. (c) Relaxatio. (d) Corrosio.

den (e) enz., welke alleen ten deele zynde, of het hol des hoofds van enig been maar in eene plaats verteerende, en niet overal, veroorzaakt 't geen *Subluxatio* of Verstuiking genoemd word. Zomtyds brengen de kinderen verstuikte gewrigten in de wereld met zig, 't zy van eene kwaade figuur der deelen, kwetzingen gekregen door de moeder, of in den tyd der verlossing toegebracht.

3. De Ontwrigtingen worden gekend uit een Kenteke-gezwel of byzondere uitpuiling des hoofds van nen. het gescheiden been, door opheffing van het vel en spieragtig vleesch boven deszelfs natuurlyke vlakke, en een deel niet geschikt om dat te ontvangen; en eene holligheid of inzakking in de plaats, waar uit het geschoven is, door het gevoel te merken. Als 'er eene volkomen Ontwrigting is, word het lid daar het been toe behoort korter gemaakt; in tegenstelling van het geen gebeurt, als de hand alleen verflapt, of te veel opgespannen is. De beweeging van het deel is ook gebrekkig, en de lyder gevoelt eene groote pyn daar in. De plaats ook daar de scheiding der twee beenen, te voren vereenigd, geschied, is zomtyds dikker dan natuurlyk; gelyk wy vinden als het sleutelbeen (f) gescheiden is van het schouderblad (g), enz. Ontwrigtingen (h) der groote beenen zyn dikwils verzeld met eene lammigheid (i) der ledemaaten.

4. De Ontwrigtingen worden gemakkelyker Voorte-hersteld in kinderen, en die van een slap gestel kenen. des lighaams zyn dan in anderen; hoewel de beenen na de herstelling dan met meer moeilykheid

(e) Ligamenta. (f) Clavicula. (g) Scapula.

(h) Luxatio. (i) Paralyfis.

lykheid hunne plaats neemen. Als een kind geboren is met ontwrigtten beenen, of lang gestaan heeft in de Lyfmoeder, is het geval gemeenelyk zeer moejelyk te geneezen, gevaarlyk, en word zomtyds ongeneeffelyk. Oude ontwrigtingen zyn zeer moejelyk te herstellen, en worden nauwlyks oit met een goeden uitflag aangetaft. Eene Ontwrigting der wervelbeenen (k) in den hals, digt by het hoofd, is fchielyk doodelyk, ten zy ze aanftonds hersteld word. Die der laager wervelbeenen zyn gevaarlyk, en de geneezing onzeker. In 't algemeen vermeerdert het gevaar en de moejelykheid de Ontwrigtingen verzellende, naar maate de toevallen dringen en verouderd zyn, gelyk pyn, ontsteeking (l), verfterving (m), enz.

Levens- 5. De spys moet in geval van Ontwrigtingen
wys. gemeenelyk dun zyn. De rust moet toegegeeven, en het aangetafte deel zoo veel mogelyk is, van alle soort van beweeging onthouden worden.

Genee- 6. Alle Ontwrigtingen moeten zoo ras als mo-
zing in 't gelyk is hersteld worden; waar na het dienstig
alge- kan zyn te gebruiken aderlaating, en slaapmid-
meen. delen (n) naar maate de toevallen het vereiffchen, om voor te komen koorts, stilland van bloed in het deel, en de rust te bezorgen. Maar als een been lang ontwrigt geweest is, of ontsteeking en zwelling op het deel gezien worden, moeten 'er eerst verzagtende stoovingen of pappen op gelegd worden, om de herstelling gemakkelyker en draagelyker te maken. Alle herstellingen geschieden of door de hand alleen, of door werktuigen, gelyk als katrollen, of andere

(k) Vertebra. (l) Inflammatio.
(m) Mortificatio. (n) Opiata.

dere by de hand zynde werktuigen. De uitrekking is voor af noodzakelyk, als in geval van Breuken (o). In de werking moet men groote zorg draagen om de spieren (p) of beenen niet te verdraaijen, en zoo veel geweld niet te gebruiken, dat men de zyden breekt van de pan of holligheid, die het hoofd van het ontwrigte been ontvangen moet; 't welk een ongeneeffelyk geval kon worden, en een been nalaaten, dat in elke draijing ligtelyk uit zyne holligheid uitslipte. Als de lyder na de werking gemakkelyker is, en het aangetaste lid naar zyn wederpaar gelykt, met betrekking tot de langte, dikte, enz. Als de beweging eniger maate aan het deel hersteld is, en het hoofd des beens gehoord of gevoeld word te gaan in zyne holligheid, kunnen wy besluiten dat de herstelling geschied is. Daar na gaat de Operateur voort om de toevallen te verzagten, als ontsteeking en pyn, door dienstige stoovingen of diergelyke, en bezorgt het tegen instorting door versterkende pleisters, en een bekwaame kompres en verband, als in geval van Beenbreuken. En dit is de gemeene manier om Ontwrigtingen (q) in 't algemeen te behandelen.

7. Men zegt dat 'er een soort van Ontwrigting komt in het bekkeneel, als de naaden (r) niet vallen in, of schuiven over malkander; welk geval te voren overwogen is onder de ziekten der kinderen, maar enigzins moejelyk om te geneezen, anders dan door eene onmiddelyke kragt, waar door zy kunnen verdeeld, en naderhand afzonderlyk gehouden worden door

Ontwrigting van het bekkeneel.

II. DEEL.

C c

het

(o) Fractura. (p) Musculi.
(q) Luxatio. (r) Sutura.

het gebruik van een dienstige kompres en verband.

Van het
onderste
kake-
been.

8. De Ontwrigting van het onderste kakebeen komt zomtyds van sterke aanvallen van lacchen of geeuwen, zoo wel als van uitwendige kwetzingen; waar door het geheele kakebeen naar voren gestooten zynde, de onderste ry der tanden geschoven word over de bovenste lip; wordende de slaapspier (s) op dien tyd styf. In dit geval kan de lyder niet zwelgen, spreken, nog zyn mond sluiten. Als alleen het eene eind des kakebeens ontwrigt is, word deszelfs voorste deel alleen naar de eene zyde geschoven, blyvende het andere onbewogen. De geneezing daar van is gantsch niet moejelyk, als ze tydig ondernomen word; maar als ze lang word uitgesteld, kunnen 'er kwaade toevallen, gelyk als geraaktheid (t) enz. komen. Ter herstelling moeten de duimen aanstonds gelegd worden in des lyders mond; terwyl met de vingers aan den buitenkant, de dienstige beweging tot dat einde gemaakt word. In den tusschentyd kunnen de slaapen (v) gestoofd worden met verzagende mengzels of smeertzels; en het deel na de herstelling gestoofd worden met een mengzel van olie van roosen, azyn, of het wit van een ei. Als het kakebeen alleen aan eene zyde ontleed is, moet het gerigt worden naar den kant daar tegen over; op de reeds gemelde wyze; drukkende dan het ontwrigte deel nederwaarts, zoo doe eene matige uitrekking, waar na het hoofd des beens, door het voorste deel op te ligten, zal moeten vallen in zyne holligheid. Maar als het

(s) Musculus Temporalis. (t) Paralyssis.

(v) Tempora.

het kakebeen zig zwak mogt vertoonen na de herstelling, kan het door een dienstige band gemakkelyk ondersteund worden.

9. Als het schouderbeen (x) naar beneden ontleed is, kan het harde en ronde hoofd des beens gevoeld worden in den oksel; de elleboog des lyders zal hangen van zyne zyde, en de andere gemeene toevallen eener Ontwrigting zyn klaar. Deeze Ontwrigting word zelden zoo wel hersteld, dat het gebruik des arms geheel vry en gemakkelyk blyft. Als dit geval voortkomt van eene verflapping (y) der peesen (z), vermagert het deel gemeenelyk. De manieren van herstelling zyn hier verscheiden.

Van het schouderbeen.

I. In kinderen, en menschen van een teder gestel, is het zomtyds genoeg het been eerst naar voren te brengen, dan naar boven, en dat eindelyk te laten schieeten in zyne holligheid.

Verscheiden manieren van herstelling.

II. Maar 't word voor zekerder manier gehouden den lyder op den grond te zetten, met een helper zittende digt tegen zyn rug; den arm dan uitgerekt zynde, moet een ander helper zig plaatsen aan den buitenkant des elleboogs, terwyl een derde zyn hand sterk onder den oksel houd, om den Operateur het voordeel te geeven van het als met een ondersteunde handspak te herstellen. Want nu de helpers allen zamen te werk gaan, drukt de eerste het schouderblad (a) naar beneden, de tweede zet zyn knie aan den buitenkant van den elleboog, om die vast te houden, en de derde houd zyne hand, met de vingers toegeslooten, in den oksel, terwyl de Operateur den arm des Lyders sterk naar de

C c 2 hand

(x) Os Humeri. (y) Relaxatio. (z) Tendo.
(a) Scapula.

hand drukt; zoo dat het ontwrigte been voorwaarts gedreven, en met zyn hoofd enigzins opgeligt word boven de ontvangende holligheid, en op den zelfden tyd een weinig te rug gedreven word door de werking der spieren (b), waar door het met des Operateurs hand gemakelyk hersteld word.

III. Maar eene nog gebruikelyker en goed-gekeurde wyze is den Lyder te zetten op den vloer, zittende de Operateur regt tegen over hem, en een helper zittende agter den Lyder, en vasthoudende de twee einden van een sterke band, behoorende tot een bal vastgemaakt onder het hol des arms, om dat digt te houden. De dingen dus geschikt zynde, houd de Operateur met beide zyne armen den ontleedden arm vast, en zet zyn hiel in den oxel; een ander dan de andere hand vattende, en die naar beneden stootende, drukt de Operateur in den tusschentyd het been in deszelfs holligheid.

IV. De vierde manier bestaat in het gebruiken van een ladder, welke behoorlyk vastgemaakt zynde, klimt de Lyder enige sporten daar op, zoo dat beide zyne armen rontom leunen over derzelve top, welke met een kleed bedekt is; terwyl een helper aan de andere zyde de eene hand vast houd, en een ander de andere, welke zy zeer vast houden, en in den tusschentyd laat de Lyder zyn voet glyen van de ladder, door welk middel de Ontwrigting (c) hersteld word.

V. Daar is eene vyfde wyze, waar in de Lyder staat op een laage stoel, leunende met

der

(b) Musculi. (c) Luxatio.

den ontleedden arm over een anders fchouder, die op dien tyd hem fterk by de hand houd, en den arm buigt naar zyn borft, waar op de ftoel fchielyk weggetrokken word onder des Lyders voet, herftellende de zwaarte van zyn lighaam in die fchudding de Ontwrigting.

VI. De laafte wyze, daar wy van fpreeken zullen, vereifcht de hulp van een bekwaame ftok of ander fteunzel, met een ronde uitfteekende knop, van zulk eene hoogte, dat ze juistelyk kan gezet worden onder het hoofd van het ontleedde been. Deeze ftok vaftgemaakt; en door de helpers onderfteund zynde, ruft de Lyder met zyn arm daar over, met het uitfteekende deel onder het hol van zyn arm, 't welk daar fterk tegen aangedrukt word door een helper, trekkende zyne armen naar de ribben toe; in den tuffchentyd drukt de Operateur, die agter hem ftaat, het fchouderblad neder, en bezorgt het hoofd des beens in deszelfs hol. Zommigen gebruiken een katrol tot dit einde.

10. De Ontwrigtingen des Elleboogs (d) ^{Des Elleboogs.} kunnen komen of voor- of agterwaarts, of uit- of inwendig; zomtyds volgt het Spaakbeen (e), 't welk gefchiedende, word door het gevoel ligtelyk gemerkt. Als de Ontleedding voorwaarts komt, word de arm korter gemaakt, en kan niet geboogen worden, de uitpuiling is uitwendig, en de holligheid inwendig. Als ze agterwaarts is, kan de arm niet uitgestrekt worden; en de andere toevallen, even gemeld, komen in eene tegenftrydige order. Om deeze te herftellen, moet'er eene

C c 3

zeer

(d) Cubitus. (e) Radius.

zeer fterke fchuinfche uitrekking gedaan worden; wordende een dikke kompres gelegd in de buiging des elleboogs, en daar over een zwagtel in de gedaante van een riem met een ftygbeugel. Geduurende den tyd dat de uitrekking gedaan word, zet de Operateur zyn voet in de ftygbeugel, waar door, en door zyne handen, hy de Ontwrigting herftelt. In jonge menfchen, en die van een teder geftel zyn, daar de Ontwrigting nog verfch is, kan de hulp dèr hand alleen tot dit einde genoeg zyn, gelyk ook in andere gevallen van Ontwrigting in den Elleboog of Ellepyp.

Van de
Wervel-
beenen
des hals.

11. Als de Ontwrigtingen der Wervelbeenen (f) van den hals uitwendig komen, moeten zy herfteld worden door den Lyder met zyn rug zoo laag als mogelyk is te zetten, en met de knieën te drukken op zyn fchouder, terwyl 'er een zagte uitrekking gedaan word door beide de handen gelegd op des Lyders hoofd; zoo dat de Wervelbeenen door dit middel herfteld worden. En om de uitwendige Ontleeddingen der Wervelbeenen des rugs te herftellen, moet de Lyder gelegd worden op zyn buik, terwyl 'er eene dienftige uitrekking gedaan word door twee helpers, de een boven, en de ander onder de Ontwrigting, beide met de handen, of door middel van een bekwaame band met katrollen.

Der
Voor-
hand.

12. De Ontwrigtingen der Voorhand (g) konnen zoo verfcheiden zyn als die des elleboogs, maar die het allergemeenft komt is voorwaarts. Zy konnen alle op dezelfde wyze gekend worden als die des elleboogs, eene be-
hoor.

(f) Vertebra. (g) Carpus.

hoorlyke opmerking gedaan zynde op de verscheidenheid der plaats. Om een Ontwrigting der Voorhand die voorwaards is te herstellen, zoo leg de hand op een tafel of andere be hoorlyke plaats, met derzelver binnenkant naar boven; dan kan het eind des beens, door middel van uitrekking, en eene matige drukking, in deszelfs holligheid geschooven worden; daar het door een dienstig verband, enz. moet bezorgd worden. Op gelyke wyze kunnen Ontleeddingen der agterhand (h) en agtervoet (i) hersteld worden.

13. Het Dyëbeen (k) word dikwils naar binnen ontleed, zomtyds uitwendig en voorwaarts, en maar zelden agterwaarts. In geval van eene inwendige Ontwrigting (l) deszelfs, word het been der zyde daar ze komt korter dan het andere; en het hoofd des beens puilt uit dicht by de lieschen. Als het uitwendig ontleed is, worden de voet, enz. naar binnen gekeerd. Als het voorwaarts is, komt 'er eene opstopping van water, de lieschen zwellen, en de billen vertoonen zig gerimpeld; het been word met moeite bewoogen, en de dyë blyft meest van dezelfde dikte met de andere. Dit soort van Ontwrigting zal zig zomtyds by trappen herstellen; maar dan mischien verzeld zyn met een kleine trap van lamheid (m) gedurende het leven. Als de Ontwrigting agterwaarts komt, kan het been niet uitgestrekt worden, nog de hiel verdraagen om den grond te raaken, wordende de dyë korter dan gewoonlyk; men gevoelt eene

Van het
Dyë-
been.

(h) Metacarpus. (i) Metatarsus.

(k) Os Femoris. (l) Luxatio. (m) Paralyfis.

holligheid in de liefchen ; en kan een uitpuling merken in de billen , daar het hoofd des beens geplaatst is . De pyn en andere toevalen zullen gemeenelyk verdwynen , hoewel het dyëbeen niet hersteld is ; de Lyder zal evenwel lam blyven , en het lid van weinig gebruik zyn . En zelfs na de herstelling , ten zy de Lyder jong is , en de Ontwrigting versch , word de geneezing zelden volkomen , ten zy de Lyder voor een langen tyd in zyn bed gehouden word , zonder enige merkelyke beweging te gebruiken ; want als het been nederwaarts hangt , of 'er de minste beweging is , valt het hoofd des beens gemeenelyk uit de holligheid . Als de Ontwrigting versch is , de Lyder jong , en van een teder gestel des lichaams , laat 'er dan eene matige uitrekking naar de gezonde zyde gedaan worden , door twee helpers , staande de een boven , en de ander onder de Ontwrigting ; drukkende dan schielyk des Lyders knie opwaarts naar zyn buik , kan het hoofd des beens op den zelfden tyd te rug gedrukt worden in het bekken of holligheid . Maar in sterke gestellen , daar de Ontwrigting langduurig geweest is , kan de Lyder gelegd worden met zyn rug vlak op een tafel , overdekt met kussens , en hebbende in haar midden een sterke houten pen , of diergelyke , om gerigt te worden naar het deel der liefch , tegen 't welk men drukken moet , een dik kussen daar tusschen beiden gelegd zynde . Twee helpers dan de dienstige uitrekking doende , trekkende de een den Lyder onder het hol des arms , en de ander een weinig boven de knie van de zelfde zyde , maar schuinschs naar het aangetaste been , zal het

hoofd

hoofd des beens door dit middel in zyn plaats gedrongen worden. Maar als de handen alleen niet genoegzaam zyn tot dit einde, vind dan een sterke zwagtel twee- of driemaal rontom een dikke kompres, welke gelegd zynde op het hoofd des beens, en vastgemaakt aan een touw, loopende in een katrol, kan, terwyl de uitrekking onder handen is, sterk gemaakt worden om het hoofd des beens te herstellen. Als de Ontwrigting voorwaarts komt; de Lyder dan gelegd zynde op de niet aangetaste zyde, moet 'er eene sterke uitrekking gedaan worden tot derzelver herstelling, welke met de handen kan gedaan worden. Maar als ze agterwaarts komt, moet de Lyder liggen op zyn aangezigt, terwyl het been, door middel eener sterke uitrekking, en drukking der hand of knie, vry raakt in zyne holligheid.

14. Als 'er eene Rib ontleed is, en on-
hersteld blyft voor enigen merkelyken tyd; Der Ribben.
veroorzaakt het gemeenelyk hevige toevallen, en zomtyds den dood zelf, inzonderheid als het ontwrigte eind zig naar binnen keert. Als de Ontwrigting op deeze wyze komt, moét de Lyder opgehangen worden met zyne armen over den top van een deur, en zoo moet de rib hersteld worden. Maar als de rib naar beneden verstuikt is, moet hy zitten in eene bukkende gestalte, met zyne handen op de knieën, geduurende den tyd der herstelling. Als het ontleedde eind zig naar binnen keert, kan het ligt doodelyk worden, ten zy het door middel van kopglazen, kleevende pleisters, of diergelyke, op het deel gezet, kan hersteld, of naar buiten gedrukt worden.

Van het
Heilig
been.

15. Ontwrigtingen van het heilig been (n) moeten hersteld worden door de vingers der eene hand te brengen in den aars, en de noodzakelyke beweegingen aan het deel te geeven met de andere, uitwendig, naar maate de natuur van het geval zal vereiffchen.

Knie-
fchyf.

16. Als de Kniefchyf (o) naar beneden ontwrigt is, kan de Lyder door overeind te staan die in zyne plaats herstellen. Maar beide dit en andere gevallen der knie vereiffchen geene byzondere bestiering, verschillende van het geen van de Ontwrigtingen in 't algemeen gezegd is.

En En-
kel.

17. De Enkel is vatbaar voor vier zoorten van Ontwrigtingen. Als de Ontwrigting naar binnen is, draait de zool der voet naar buiten; en anders om; als ze voorwaarts is, word de pees van Achilles (p), of groote pees der hiel, styf, en de voet fchynt gekrompen te zyn. Als ze agterwaarts is, fchynt de hiel naar dien weg getrokken te worden, en de voet vertoont zig langer. Deeze moeten hersteld worden door uitrekking, gelyk andere Ontwrigtingen; waar na de Lyder in zyn bed moet gehouden worden voor een maand of zes weeken, om eene wederinstorting voor te komen.

Ont-
wrigtin-
gen van
flapheid.

18. Behalven de Ontwrigtingen tot hier toe overwoogen, is 'er eene byzondere soort, voortkomende van flapheid (q), welke gemeenelyk alleen ten deele is, en gewoonelyk voortkomt van inwendige oorzaaken, als Engelsche ziekte (r) in kinderen, koningszeer;
ge

(n) Os Sacrum. (o) Patella.

(p) Tendo Achillis, (q) Laxitas. (r) Rachitis.

gezwollen komende aan de hoofden der beenen, verzweeringen (s), enz. Dit soort van Ontwrigting (t) word gekend uit het gemak waar mede zy hersteld worden, of de moeilykheid waar mede zy gehouden, of de beenen in hunne plaatzen bewaard worden. Het deel, aan zulk eene Ontwrigting onderhevig, is eer zwak dan pynelyk, de beweeging word enigermate daar in verlooren; men gevoelt eene holligheid rontom het gewrigt, als het been niet naar een der zyden gebogen is, en door den tyd vermagert het lid gemeenelyk. De genezing van deeze soort van Ontwrigting is onzeker, inzonderheid als ze langduurig is, of verzeld met verzweering, lamme ziekten, verrotte beenen, of diergelyke. Zulke inwendige middelen worden hier vereischt, als strekken om het bedorven gestel te verbeteren, of de bytendheid der zappen wegneemen, welke de ziekte veroorzaakt. Gedurende het gebruik daar van, kunnen 'er verzagte stoovingen, pappen, enz. op gelegd worden, om eene losmaaking (v) of doorwaassening (x) te veroorzaaken van het vogt, dat de banden (y), gewrigten, of peezen aantast. De middelen, in dit geval dienstig, zyn die van het zamentrekkende soort; gelyk *Bolus Armen. Acet. Balaust. Bacc. Myrt. Nuc. Cypress. Sang. Dracon. Album. ovi. Ol. Rosar. Rubr. Camphor. Sp. Vin., &c.* welke gemaakt kunnen worden tot stoovingen, pappen, zalven, pleisters, enz. Of in 't algemeen kunnen hier zulke middelen gebruikt worden, als staan onder

(s) Abcessus. (t) Luxatio. (v) Resolutio.
 (x) Perspiratio. (y) Ligamentum.

der het Hoofdstuk van zigtige gezwellen (z). Maar boven al moet een kragtige zamentrekkende en versterkende pleister lang gedraagen worden, met een dienstige zwagtel. Als het uitsteekzel (a) van een been gescheiden is van het been zelf, word het geval ongeneeffelyk geoordeeld. Als de Ontwrigting met een breuk (b) verzeld is, moet de eerste eerst hersteld worden. Eene enkele verdraaging of gaaping der beenen word geneezen door het uitwendig gebruik van zamentrekkende middelen (c), drukking, en een digt verband. Maar olieagtige middelen moeten, zoo veel als mogelyk is, vermyd worden in Ontwrigtingen, om dat zy de peezen verflappen, en de geneezing vertraagen.

(z) Tumor Oedematosus. (a) Apophysis.
 (b) Fractura. (c) Adstringentia.

E I N D E.

REGISTER

DER

VOORNAMSTE

ZAAKEN.

A.

Aambeien, derzelver vloeijing, heilzaam in de ontsteeking der Hersenen. I. D. Pag. 44
—— derzelver beschrijving. I. 419
—— derzelver Onmatige Vloeijing. I. 541
—— in Zwangere Vrouwen. II. 84
—— der Baarende Vrouwen. II. 120
—— der Kraamvrouwen. II. 159

Aamborstigheid beschreeven. I. 149. Word onderscheiden in eene drooge en vogtige. I. 150
Aars, deszelfs Zwakheid. I. 424
Aarswormen. I. 352
Adem stinkende, derzelver oorzaken, enz. I. 117
Adembaaling, derzelver moeijelikheden in Zwangere Vrouwen. II. 83
Aderlaating, in welke gevallen der draaijing nut, onnut, of schadelijk is. I. 33
—— is in alle gevallen van opstopping der Maandstonden niet nodig. II. 4
—— is in de meeste gevallen van Opstying onnodig. II. 14
Aderspatten in de Borsten. II. 172

Aderspatten, derzelver beschrijving. II. 251
Aegylops. I. 67
Afgaande Koortzen, derzelver beschrijving. I. 202
Aftapping van Buikwater hoe gedaan moet worden. I. 410
Afzetten der Kanker. II. 295
Afzetting der Ledemaaten. II. 374
Anchylops. I. 67

B.

Baaring, tekenen wanneer geschieden zal. II. 100
—— moeijelyke beschreeven. II. 112
—— onnatuurlyke beschreeven. II. 128
Bastert Pisyloed. I. 385
Beenbedervingen. II. 304, 315
Beenbreuken verzeld met Wonden. II. 346
—— derzelver beschrijving. II. 378
—— in byzondere deelen. II. 393
Bekkencel, deszelfs Breuken en Spleeten. II. 384
Beroerte. I. 1. derzelver oorzaken *ibid.* Kentekenen. I. 2.
Voortekenen. *ibid.* Levenswyze

REGISTER DER

- wyze daar in waar teneemen. I. 3
- Geneezing.** *ibid.* Van overvloed, dikheid en uitstorting van Bloed. I. 10
- Bezwyning.** Zie Hartvang.
- en Flauuwte der Zwangere Vrouwen. II. 71
- Bitnaad**, derzelver scheuring in Kraamvrouwen. II. 160
- Blaauren** in de Verbranding. I. 514
- Blaastrekleifsters** zeer nuttig in Pleuris of Zydewee. I. 141
- Blaauwe Vlakken** voorspellen gevaar in de Koortzen. I. 193
- Bloed**, deszelfs te groote drift naar de hersenen oorzaak van dolligheid. I. 43
- Bloedbraaking**, deszelfs beschrijving. I. 529
- na Kneuzingen. II. 242
- Bloeden uit den Neus.** I. 521
- Bloedige Pis.** I. 546
- is een der slimste toevallen in Koortzen. I. 199
- na Kneuzingen. II. 243
- Bloedstorting** by HeetVuur. II. 373
- Bloedspuwing** gewoone oorzaak der Teering. I. 75
- Bloedspuwen** of Bloedstorting uit de Long. I. 534
- van een Etterzak der Longen. I. 537
- Bloedvloeijing** uit het Tandvleesch. I. 538
- Boor.** Zie Bort.
- Booren** in het Bekkénéel. II. 389
- Borsten**, derzelver pyn en zwelling in Zwangere Vrouwen. II. 73
- derzelver ziekten in Kraamvrouwen. II. 162
- Borstwonden.** II. 355
- Bort**, deszelfs beschrijving. I. 285
- Braaking**, deszelver beschrijving. I. 276
- Braaking** een gemeen toeval in Koortzen. I. 195
- en Walging der Zwangere Vrouwen. II. 69
- der eerstgebooren kinderen. II. 185
- Brandige Koortzen.** I. 184
- Breeken van het Water** lang voor de Verloffing. II. 17
- Breuken**, derzelver beschrijving. I. 415
- beslootene, eene zeer gemeene oorzaak der drekbraaking. I. 346
- der Kinderen. II. 194
- Buik** moet na de aftapping des waters zorgvuldig geslooten worden. I. 412
- Buikloop**, deszelfs beschrijving. I. 312
- verhindert de uitwerking der Kina. I. 207
- komt doorgaans by de Teering ontrent het einde. I. 176
- toevallige in Koortzen. I. 195, 196
- in Kinderen die de Pokken hebben, niet zeer gevaarlijk. I. 231
- in de Jigt. I. 576
- der Zwangere Vrouwen. II. 72
- der Baarende Vrouwen. II. 121
- der eerstgebooren Kinderen. II. 189
- Buikwater**, kentekenen deszelfs. I. 400
- Buikwonden.** II. 357
- Buikzuivering** is voor alle Kraamvrouwen niet nodig. II. 109
- Builen.** II. 249
- Byziend Gezigt**, deszelfs beschrijving. I. 74

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

C.

- Carunculae* of vleeschige Uit-
wassen in den Pisgang. I. 446
Carus. I. 11
Chorea Sancti Viti. I. 18
Chyl en *Spysloop*, deszelfs be-
schryving. I. 328

D.

- Dolligheid*, derzelve beschry-
ving. I. 38
Dood van het Kind in de Baar-
moeder, aan welke tekenen
gekend word. II. 113
Doofheid beschreeven. I. 118
Doorwaasseming, verstopte, der-
zelve beschryving. I. 479
———— overmatige, derzelve
beschryving. I. 482
Dorst, onnatuurlyke: I. 106. In
welke ziekten al of niet weg
genomen mag worden. I. 107
Douw wurm. I. 501
Draajing, derzelve omschryving,
oorzaak, voortekenen, levens-
wyze en geneezing. I. 32, 33
Drekbraaking, derzelve beschry-
ving. I. 346
Droefgeestigheid, oorzaak van
Dolligheid. I. 42
Druiping, hoe dezelve voor te
komen. I. 436
Druivenvlies kan op vierderlei
wyzen uitvallen. I. 83
Dulle Hond, deszelfs beet schynt
door de vergiftigde kwyl scha-
delyk te zyn. I. 297
Dysuria. Zie Heete Pis.

E.

- Eeltagtigheid* der Lyfmoeder.
II. 126

- Eeltagtigheid* van de kanten der
Gezwellen. II. 237
———— der Zweeren. II. 326
Eenvoudige Druipert. I. 461
Engelsche Ziekte. II. 202
Epiphora, derzelve beschryving.
I. 57
Etterborst beschreeven. I. 145
Ettergezwellen in de Ooren. I. 123
———— der Kraamvrouwen. II.
161

- Etterroog*, deszelfs beschryving.
I. 79. Geneezing door eene
Heelkundige Operatie. I. 80
Etterzik der Longen. I. 149
Exteroogen. II. 301

F.

- Flaauwte* der eerstgebooren
Kinderen. II. 184
Fenynige Uitwaasselingen uit de
Aarde. I. 304
Fyt, deszelfs beschryving. I. 517

G.

- Gebrek van Verteering*, deszelfs
beschryving. I. 268
Geduurige Koorts op eene af-
gaande volgende. I. 200
Geelzugt, derzelve beschryving.
I. 304
Geraaktheid, derzelve oorzaak-
ken, kentekenen, voorteke-
nen, levenswyze en genee-
zing. I. 24—26
Geraaktheid der Tong. I. 30
Geraas in de Ooren. I. 122
Gerstengraan der Oogleden. I. 84
Geschooten Wonden. II. 359
Gezwellen, derzelve beschry-
ving. II. 213
Gezwell der Tong. I. 102
Glas-

REGISTER DER

- Glaucoma.* Zie Oogverduistering met Graauwheid.
- Glasagtig Vogt*, deszelfs ziekten. I. 72
- Gordel* om de middel te draagen voor de Schurft. I. 488
- Graveel* by het Kolyk. I. 336
- of *Steen*, deszelfs beschryving. I. 358
- is dikwils by de Jigt. I. 575
- Groene Ziekte.* II. 26
- H.
- Hardboorendheid.* Zie Doofheid.
- Hardlyvigheid*, derzelver beschryving. I. 324
- der Zwangere Vrouwen. II. 73
- der Baarende Vrouwen. II. 120
- Hartklopping*, derzelver beschryving. I. 180
- Hartvang*, derzelver beschryving. I. 177. Komende in eene aderlaating, hoe geneezen word. I. 178. Derzelver verscheiden oorzaaken. I. 179
- Heescheid*, hulpmiddelen daar voor. I. 165
- Heet Vuur*, deszelfs beschryving. II. 364
- van byzondere oorzaaken. II. 371
- en *Versterving* der Lyfmoeder. II. 53
- Heete Pis*, derzelver beschryving. I. 390
- Hegtingen* der Wonden van tweederlei soorten. II. 337
- Heldere Drop.* I. 65
- en *Staar* zyn nooit samen gepaard. I. 73
- Hersenen*, dezelve ontfteeking beschreeven. I. 43
- Herstelling* der Beenbreuken. II. 380
- Heulzap.* I. 303
- Heupenjigt*, derzelver beschryving. I. 578
- Hik*, deszelfs beschryving. I. 290
- Hoest* beschreeven. I. 161
- in Zwangere Vrouwen. II. 83
- Hoolagtige Zweeren.* II. 321
- Hondsblaaren.* II. 248
- Hondsbonger*, deszelfs beschryving. I. 272
- Hoofspyn*, derzelver beschryving. I. 34
- Hoofd-wonden.* II. 349
- Hoornvlies*, deszelfs breeking beschreeven. I. 82
- Huig*, derzelver Zweeren. I. 129
- — — — — Verslapping. I. 132
- Hypochondrie.* Zie Miltzugt.
- I. en J.
- Inënting* der Kinderpokjes. I. 239
- Insekten* in de Ooren. I. 122
- Inslaan* der Pokjes, hoe daar in te voorzien. I. 228
- Jigt*, derzelver beschryving. I. 549
- Jigt in Maag.* I. 572
- K.
- Kakbielen.* I. 519
- Kampber* is een verwarmend middel. I. 274
- Kanker* in het Oog. II. 296
- Kankeragtige* en *Knoestagtige* Gezwellen. II. 286
- Katarakte.* Zie *Staar.*

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

- Keelontsteeking* beschreeven. I. 124
 ————— derzelver gevaar-
 lykfte zoort. I. 127
- Keizerlyke Operatie.* II. 138
- Kikvorsch Gezwel* onder de Tong.
 I. 103
- Kina*, of in de Teeringkoorts
 nuttig of schadelijk is, onder-
 zocht. I. 172
- is een byzonder middel in
 afgaande Koortzen. I. 204
- hoe derzelver kragt ver-
 meerderd word. I. 212
- een uitmuntend middel
 in Heet Vuur. II. 368
- Kind*, hoe onmiddelyk na de
 geboorte moet behandeld
 worden. II. 110
- zit zomtyds vast in de
 opening der Lyfmoeder. II. 127
- niet met het hoofd, maar
 met andere deelen, zig in de
 baaring voordoende, hoe te
 behandelen. II. 131
- moet niet lang na de ge-
 boorte aan de borsten gelegd
 worden. II. 177
- Kinderen* zyn ook onderhevig aan
 Venusziekte. I. 453
- Kinderpokjes*, derzelver beschry-
 ving. I. 214
- derzelver waare oor-
 zaak is niet bekend. I. 214, 215
- zyn in 't algemeen zeer
 gevaarlyk. I. 221
- Klieren*, een zoort van Gezwel.
 II. 249
- Kliertjes*, geerstgewyze, derzel-
 ver verstopping. I. 498
- Klooven* in het Aangezigt. I. 503
- in de Lippen. I. 504
- in de Handen. I. 505
- in de Tepels. II. 173
- aan de Aars. II. 267, 269
- Klyfsteeren* met Kina goed in af-
 II. DEEL.
- gaande Koortzen, indien de
 Lyder niet kan inneemen. I.
 210
- Kneuzingen*, derzelver beschry-
 ving. II. 238
- in jonge Kinderen. II.
 181
- in byzondere deelen.
 II. 245
- by de Wonden. II. 348
- Knobelagtige Gezwellen.* II. 274
- Knoestgezwellen.* Zie Kankerag-
 tige Gezwellen.
- Knoest- en Kreeftgezwellen* in de
 Lyfmoeder. II. 48
- Knoestgezwel* der Borsten. II. 171
- Knoopgezwellen.* II. 266
- Koebonger.* Zie Hondshonger.
- Koilyk*, deszelfs beschryving. I.
 332
- Koortzen*, derzelver beschryving.
 I. 184
- der Zeevaardenden. I.
 592
- der Kraamvrouwen.
 II. 153
- Koude Pls*, derzelver beschry-
 ving. I. 387
- Koud Vuur.* II. 374
- Koud Zweet* in de Teering. I.
 174
- Kraamvloed.* II. 144. Derzelver
 Opstopping. II. 145. Onma-
 tige Storting. II. 149
- Kraamvrouw*, hoe onmiddelyk
 na de Verlossing moet behan-
 deld worden, II. 105
- Kramp.* I. 22
- Krampen* en Hikken van te groote
 ledigheid zyn voorboden des
 doods. I. 291
- Kreeftgezwellen.* Zie Kankerag-
 tige Gezwellen.
- Krimpelingen* der eerstgebooren
 Kinderen. II. 186
- D d
- Kristal-

REGISTER DER

- Kristallyn Lichaam* verliest in de
- Staar zyne doorschynendheid. I. 64
- Kwaadaardige Koortzen.* I. 185
- Kwaadaardige Druipert*, derzelver beschryving. I. 428
- Kwetzingen* aan den doorgang der Lyfmoeder. II. 155
- Kwik*, gefublimeerde bytende. I. 301
- Kwyling*, hoe dezelve verwekt word. I. 455
- L.
- Langwerpige Beenbreuken.* II. 382
- Lazarye*, derzelver beschryving. I. 489
- Levenswyze* der Zwangere Vrouwen. II. 68
- der Kraamvrouwen. II. 106
- Levervloed*, deszelfs beschryving. I. 328
- Lieschgezwellen* in de Venusziekte. I. 447
- Lieschhuizen.* I. 506
- Lintwormen.* I. 352
- Longontsteeking*, Waare, beschreeven. I. 133
- Bastert, beschreeven. I. 136
- Longteering* beschreeven. I. 166
- Lusten* der Zwangere Vrouwen. II. 71
- Lyfmoeder*, verslapping van derzelver banden. II. 39
- Lyfwater*, kentekenen deszelfs. I. 399
- M.
- Maagdenbonger.* Zie Verkeerde Eetlust.
- Maagkoorts*, derzelver beschryving. I. 247
- Maandstonden*, derzelver onmatige Vloeijing. I. 544
- derzelver verhin-
dering en opstopping. II. 1
- in Zwangere Vrouwen. II. 85
- Mazelen*, derzelver beschryving. I. 244
- Melk*, te veel in de Borsten. II. 176
- te weinig in de Borsten. II. 177
- derzelver kwaade hoedanigheden. II. 178
- Miltzugt*, derzelver beschryving. I. 473
- heeft veel overeenkomst met de Opstying. II. 13
- Minne*, hoedanige verkoren moet worden. II. 200
- Miskraam*, derzelver beschtyving. II. 95
- Moederkoek* in de Baaring eerst voor den dag komende. II. 135
- Moejelykheid* der Waterloozing in Zwangere Vrouwen. II. 81
- Monstreus Kind*, hoe in de Baaring te behandelen. II. 130
- Mug*, deszelfs beet, hoe geneezen word. I. 301
- Mydriasis* of verwyding des Oog-appels. I. 76
- N.
- Naaden*, derzelver openheid in Kinderen. II. 196
- Nagel* op de Oogen. I. 59
- Nagtgezwellen.* II. 248
- Nagtmierrie.* I. 477
- Natuurlyke Geboorte.* II. 99
- Natuurkundige Verhandelingen*, uitgelezene, aangehaald. I. 142
- Navel*

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

- Navelstreng*, hoe afgesneden moet worden. II. 103
 ————— in de Baaring eerst voor den dag komende, afgebroken. II. 133
Naween. II. 158
Nederzakking der Lyfmoeder in Zwangere Vrouwen. II. 79
Neusbloeden dikwils heilzaam in Koortzen. I. 197
 ————— waar niet schielyk moet gestopt worden. I. 528
Neuszweer, stinkende, beschreeven. I. 90
Niezing, derzelver oorzaak en gevolgen. I. 89
Noli me Tangere beschreeven. I. 100

O.

- Omanthe Cicutae Facie*. Zie Rode Steenbreeke.
Onderderscheidene Kinderpokjes. I. 218
Omkeering der Lyfmoeder. II. 43
Ontsteeking der Hersenen, derzelver beschrijving. I. 43
 ————— byzondere wyze van derzelver geneezing. I. 53, 54
Ontsteeking der Maag. I. 283
 ————— der Nieren en Blaas, beschreeven. I. 391
 ————— en heete Gezwellen. I. 507
 ————— der Gewrigten in de Jigt. I. 567
 ————— van de Lyfmoeder en Scheede. II. 44
 ————— in Kinderen. II. 191
Ontwrigtingen, derzelver beschrijving. II. 398
Onvrugtharbeid, derzelver beschrijving. II. 55
- Oogappel*, deszelfs verwyding. I. 76
 ————— deszelfs te groote za-mentrekking. I. 77
Oogleden, derzelver vereeniging. I. 84
Oogontsteeking, dezelve beschrijving. I. 50
Oogverduistering met Graubeid, derzelver beschrijving. I. 73
Oogwater, opdroogend. I. 81
 ————— zuiverend. I. 55
Oorkliergezwellen. I. 259
Opening der verzworen Gezwellen. II. 229
Operatie, Heelkundige, om de Slymprop weg te neemen. I. 98
 ————— voor de Etterborst. I. 148
- Opium*. Zie Heulzap.
Opstopping van Water. I. 387
 ————— in Baarende Vrouwen. II. 123
Opstyging, derzelver beschrijving. II. 11
 ————— der Kraamvrouwen. II. 152
Ozaena. Zie Stinkende Neuszweer.

P.

- Paraphrenitis*. Zie Bastaard Raazende Koorts.
Parapoplexie of Kleine Beroerte. I. 10
Peesknoopgezwellen. II. 270
Persing, derzelver beschrijving. I. 326
Pest, derzelver beschrijving. I. 251
Pestbuilen. I. 259
Pestkoolen. I. 261
Phlegmone. Zie Ontsteekingen.

REGISTER DER

- Pisvloed*, derzelver beschrijving. I. 383
- Podagra*. Zie Voeteuvel.
- Polypus*. Zie Slynprop. I. 500
- Puiften*. I. 500
- Purgeermiddelen* in de Witte Vloed. II. 34
- Pyn* in de rug, lenden, en heupen in Zwangere Vrouwen. II. 74
- Pynen*, vliegende, der Kraamvrouwen. II. 110
- Pypzweer* in den Aars. I. 427
- Pypzweeren*. II. 323

R.

- R***aazende Koorts*, Bastaard, beschreeven. I. 137
- Raazende Moer*. II. 23
- Reuk*, deszelfs vermindering en verlies. I. 85
- Ringwurm*. I. 500
- Roede*, derzelver stuiptrekkende zamentrekking, hoe te geneezen. I. 438
- Roodeloop*, deszelfs beschrijving. I. 319
- Rode Steenbreeke*. I. 302
- Roos*, derzelver beschrijving. I. 511
- Roozige Koortzen*. I. 185
- Rooven* in de Verbranding. I. 515
- Rottige Zweeren*. II. 318

S.

- S***arcoma*. Zie Vleefchig Uitas.
- Scheede* is zomtyds geheel ondoorboord. II. 57
- Sebeelheid*, derzelver beschrijving. I. 74
- Scheurbuik*, derzelver beschrijving. I. 465
- der Zeevaarenden. I. 589
- Schurft*, derzelver beschrijving. I. 483. Of dezelve door Diertjes medegedeeld word, onderzocht. I. 483
- Sciatica*. Zie Hetpenjigt.
- Scirrus*. Zie Kankeragtige Gezwellen. I. 442
- Sjankers*. I. 442
- Simaruba*, byna een byzonder middel in de Roodeloop. I. 322
- Slaap* na het eeten is niet schadelijk. I. 268
- Slaapmiddelen* moeten in de Hoofdpyn niet onbezonnen gegeven worden. I. 36
- niet ondienstig in heete Gezwellen. I. 510
- Slaapziekte*. I. 11
- in de Pokker. I. 233
- Slagaderbreuken*, Waare en Valfche. II. 255, 256
- Slang*, deszelfs Beet, oorzaak van verscheiden toevallen. I. 294
- Slaapeloosheid*, gewoon toeval der Aamborstigheid. I. 157
- Sluiting* van het Hoofd in Kinderen. II. 197
- Slynprop* in de Neus. I. 92
- Smaak* verminderd of verlooren. I. 105
- Smeeringen* voor de Schurft. I. 486
- Springend Vuur*, deszelfs beschrijving. I. 501
- Spingend Vuur*. II. 259
- Sproeten*. I. 496
- Spruw* der Kinderen. II. 191
- Staar*, derzelver beschrijving. I. 60
- Staphyloma*, deszelfs verscheiden soorten. I. 83

Steek

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

- Steek* van een Horsel is pynelyk, en hoe geneezen word. I. 299
- Steenagtig en Kalkagtigheid* der Gewrigten in de Jigt. I. 567
- Steenbreekend Middel* van Juffrouw *Stepbens* heeft misfchien alleen eene afdryvende kragt. I. 373
- Steenen* welke bekwaan zyn om gesneeden te worden, hoe gekend worden. I. 375
- Steenfnyding*, voorbereiding tot dezelve I. 377. Door de kleine toefstel. I. 378. Door de groote toefstel. I. 379. Door de hooge toefstel. I. 380
- Scorting* uit de Schamelheid in Zwangere Vrouwen. II. 87
- voor de Verloffing. II. 124
- kort na de Verloffing. II. 140
- Stuipen* een gewoon toeval in Kinderen, eer de Pokjes uitkomen. I. 219
- in Baarende Vrouwen. II. 123
- der Kraamvrouwen. II. 151
- der eerstgebooren Kinderen. II. 187
- T.
- Tanden*, derzelver Verteering, Zwartheid en Verandering van kouleur. I. 108
- Tanden Krygen*. II. 190
- Tandpyn* beschreeven. I. 111
- Tarantula*, deszelfs Beet. I. 300
- Terugdrying* der Gezwellen II. 218
- Thymus*, verscheiden betekenissen van dit woord. II. 267
- Tintelende Verdooving*. I. 31
- Tong*, derzelver Ontsteeking, Droogte en Witheid. I. 101
- Traanfistu.* I. 67
- Traanknobbeltje*, deszelfs vermindering en opzwellling. I. 70
- Traanzak*, derzelver Verzwearing. I. 70
- Trepaneeren*. Zie Booren.
- Trommelolies*, deszelfs Verslapping. I. 121
- Trommelzugt*, kentekenen derzelve. I. 400
- Tusschenpoozende Koortzen*. Zie Afgaande Koortzen.
- Tweelingen*, dezelve Tekenem. II. 114
- hoe behandeld moeten worden. II. 122
- V.
- Vallende Ziekte*. I. 12. Derzelver Oorzaaken. *ibid.* Kentekenen. I. 13. Voortekenen. *ibid.* Levenswyze en Geneezing I. 14. Van Ontleediging. I. 15. Van Dampnen. I. 17. Toevallige. *ibid.* In Kinderen. I. 18. Van Wurmen. I. 20. Van Tandden krygen. *ibid.*
- Venusziekte* in Zwangere Vrouwen. II. 83
- Verbanden* der Wonden van drie-derlei soorten. II. 336
- Verbranding en Verbroeijing*. I. 512
- Verbroeid Hoofd*. I. 492
- Verdraajing* der Scheede. II. 127
- Verdwyning* der Gezwellen. II. 222
- der Zugtige Gezwellen. II. 264

REGISTER DER

- Verdwyning* der Knobelgezwel-
len. II. 281
- der Knoestgezwel-
len. II. 289
- Verduistering* van het Hoornvlies.
I. 60
- Vergiftigde Wonden.* II. 348
- Verbarde Lever.* I. 310
- Verkeerde Eetlust*, deszelfs be-
schryving. I. 275
- Verkoudheid*, derzelver oorzaa-
ken, kentekenen, enz. be-
schreeven. I. 80
- Verlooren Eetlust*, deszelfs be-
schryving. I. 262
- Verlossing* door Werktuigen. II.
136
- Verschooning* van Linnen mag de
Kraamvrouwen niet geweig-
erd worden. II. 108
- Verlapping* der Lyfmoeder. II.
126
- Verstuikingen.* Zie Ontwrigtin-
gen.
- Verwyding* der Zweeren. II. 316
- Verzweering* in de Nieren en
Blaas beschreeven. I. 394
- in de Lyfmoeder.
II. 125
- der Gezwellen. II.
226
- der Knobelgezwel-
len. II. 282
- der Kanker is ge-
vaarlyk. II. 291
- Vet* en allerlei Vogten onzes lig-
haams worden door den Stoel-
gang uitgeloozd. I. 312
- Flak*, Witte, op de Oogen. I. 59
- Vliegende Figt.* I. 583
- Vloeiing* of *Zinking*,
———— van Stof in de Zweeren.
II. 314
- Voeteuvel*, *Knie-euvel* en *Hand-
figt.* I. 550
- Voortectende Zweeren.* II. 319
- Vroedwyf*, haar werk in het Ver-
lossen eener Baarende Vrouw.
II. 102
- Vrolykheid*, onmatige, oorzaak
van Dolligheid. I. 40
- Vrysterziekte.* Zie Groene Ziekte.
- Vryven* is dienstig in Geraakt-
heid. I. 29
- Vuurig Hoofdgezwel.* II. 270
- Vygwarratten.* II. 268
- U.
- Uitpuilingen* der Beenen in de
Venusziekte zyn meer of
minder hard. I. 451
- Uitslag* in Kinderen. II. 199
- Uitvalling* van den Aars. I. 426
- Uitwas*, vleeschig, in de Neus.
I. 92
- Uitzakken* van den Aars in Kraam-
vrouwen. II. 159
- Uitzakking* der Lyfmoeder. II. 42
- W.
- Waterblaasjes* op het Hoorri-
en Bindvlies. I. 81
- Waterhoofd.* I. 408
- Waterige Blaasjes* of Kristallynen
in de Venusziekte. I. 446
- Waterzugt* een gevolg der Koort-
zen. I. 201
- deszelfs beschryving.
I. 398. Kan in alle deelen
des lighaams komen. *ibid.*
Krygt, naar de deelen die ze
bezet, verscheiden benaaming-
gen. *ibid.*
- der Lyfmoeder in
Zwangere Vrouwen. II. 77
- Waterzugtig Kind*, hoe in de
Baaring te behandelen. II.
130
- Weg-*

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

<i>Wegloopen der Pis in Zwangere Vrouwen.</i>	II. 81	<i>Zode</i> , derzelver beschryving.	I. 289
<i>Wennen en Molgezwellen.</i>	II. 270	<i>Zog.</i> Zie Melk.	
— uit Knobbelgezwellen.	II. 284	<i>Zouthampton</i> (Graaf van) sterft na het gebruik van een bevrugt Steenbreekend middel.	I. 374
<i>Windbreuk.</i>	I. 419	<i>Zwakheid der Ingewanden</i> , oorzaak der Hartklopping, hoe te geneezen.	I. 181
<i>Winderige Gezwellen.</i>	II. 271	<i>Zwangerheid</i> , derzelver tekenen.	II. 65
<i>Windpokken</i> , derzelver beschryving.	I. 243	<i>Zweeren</i> , derzelver beschryving.	II. 304
<i>Winterbanden.</i>	I. 519	— op het Hoornvlies.	I. 82
<i>Witte Vloed.</i>	II. 31	— der Tong.	I. 103
<i>Wonden</i> , derzelver beschryving.	II. 327	— der Huig in de Venusziekte.	I. 452
— der Aderen en Slagaderen.	II. 343	<i>Zweerende Borsten.</i>	II. 166
— der Zenuwen en Peezen.	II. 345	<i>Zweetsmiddelen</i> , dienstig in de scheiding der Pest.	I. 257
— der byzondere deelen.	II. 351	<i>Zwelling der Gewrigten</i> in de Jigt.	I. 565
<i>De Wolf</i> , een kwaadaardig zoort van Puiſten.	II. 260	— van de Beenen en Dyën in Zwangere Vrouwen.	II. 75
<i>Wratten</i> in de Venusziekte.	I. 445	— in de Borsten der eerstgebooren Kinderen.	II. 184
— derzelver zitplaats en beschryving.	II. 297	<i>Zugtige Gezwellen</i> in de Lippen der Schamelheid in Zwangere Vrouwen.	II. 77
<i>Wurmen</i> , derzelver beschryving.	I. 352	<i>Zugtige Gezwellen.</i>	II. 262
— in het Aangezigt.	I. 497	<i>Zuigers</i> of Valsche Bevrugtingen.	II. 89
Z.		<i>Zuure Middelen</i> , waar in den verlooren Eetlust goed of kwaad zyn.	I. 263
<i>Zaadballen</i> , derzelver ontſteeking en zwelling.	I. 439	— niet voordeelig voor Kraamvrouwen.	II. 142
<i>Zakjes Breuk.</i>	I. 418	<i>Zydewee</i> of Pleuris beschreeven.	I. 137
<i>Zalf</i> in uit- of inwendige Aambeien.	I. 422		
<i>Zamenvloeyende Kinderpokjes.</i>	I. 220		
<i>Zeeziekten.</i>	I. 589		
<i>Zinking</i> , derzelver beschryving.	I. 46		

By *ISAAK TIRION* is onder anderen nieuw
lings gedrukt en te bekomen

Exercitatio Medico-Chirurgica de Scirrho & Carcinomaté,
in qua etiam Fungi & Sarcomata pertractantur, auctore
JOANNE GRASHUIS, Medico Amstelodamensi. In gr. 8°.

De Natuurkunde uit Ondervindingen opgemaakt, door
Dr. J. TH. DESAGULIERS, Lid van de Koninklyke
Societiet van London. Uit het Engelsch vertaald en
met XLIV fraaije Plaatén opgehelderd. In gr. 4°.

Gods Wysheid in de Werken der Scheppinge geopenbaard,
t. w., de Hemelsche Lighaamen, Hoofdstoffen, Planten,
Dieren, enz. door *JOHN RAY*, in zyn leeven Lid van
de Koninklyke Societeit te London. In 8°.

De Filozofische Onderwyzer of Algemeene Schets der
Hedendaagfche Ondervindelyke Natuurkunde. In 't
Engelsch beschreeven door *B. MARTIN*, met Plaatén
en Kaarten opgehelderd. In gr. 8°.

Inleiding tot de Algemeene Geographie, benevens eenige
Sterrekundige en andere Verhandelingen, door *NICO-*
LAAS STRUYCK, met Plaatén. In gr. 4°.

Uitgeleezen Natuurkundige Verhandelingen, waar in
Berigt gegeven wordt van veele voornaame Deelen
van de Natuurkunde en de Natuurlyke Historie (gelyk
ook van de Genees- en Heelkunde); als mede van
nieuwe Ontdekkingen, Proeven en Waarneemingen,
door voornaame Natuurkundigen in verscheiden ge-
deelten des Aardryks genomen of beschreeven,
5 Stukjes, in gr. 8°.

Eene Proeve om Gezond en Lang te Leeven; in 't En-
gelsch beschreeven door *G. CHEYNE*, M. Dr. enz.
en door *Dr. J. DE WIT* vertaald. In 8°.

Nieuwe Verhandeling over de Instrumenten der Chirurgie,
en verscheiden nieuwe Konstuigen in de Beender-
ziekten dienstig, door *R. J. C. DE GARENGEOT*.
Waar by gevoegd is *ALLENS* Praktyk der Chirurgie;
Vertaald en Vermeerderd door *M. VAN GOCH*, M. Dr.
In gr. 8°.

De Vernieuwde Amsterdamsche Apotheek in 't Neder-
duitsch overgebracht. In 8°.

Het zelfde Boek in 't Latyn, in 4° en 12°.

